

Milica Antić Gaber, ur.

SAMOUMEVNOSTI IN NELAGODJA

*Sistemsko urejanje enakosti spolov
v akademskem polju*

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

SAMOUMEVNOSTI IN NELAGODJA

Sistemska urejanje enakosti spolov v akademskem polju

Avtorice in avtorji	Milica Antić Gaber, Eva D. Bahovec, Tjaša Cankar, Priscila Gulič Pirnat, Darja Fišer, Ema Karo, Jana Kenda, Živa Kos, Roman Kuhar, Ana Marija Lamut, Jasna Mažgon, Polona Mesec, Anja Mrak, Polona Novak, Barbara Pihler Ciglič, Jasna Podreka, Janja Polajnar Lenarčič, Blaž Repe, Mojca Schlamberger Brezar, Jure Skubic, Mojca Smolej, Mojca Suhovršnik
Urednica	Milica Antić Gaber
Recenzentki	Jovana Mihajlovič Trbovc, Vesna Leskošek
Lektorica	Mojca Dobnikar
Oblikovanje ovitka	Samira Kentrić
Oblikovanje	Žiga Valetič
Založila	Založba Univerze v Ljubljani
Za založbo	Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani
Izdala	Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani
Za izdajateljico	Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete
Tisk	Birografika Bori, d. o. o., Ljubljana, 2022 Prva izdaja
Naklada	200 izvodov
Cena	Publikacija je brezplačna

This project is funded by the EU. This publication has been produced with the financial support of the European Union's H2020 research and innovation programme under grant agreement No. 824536. The contents of this publication are the sole responsibility of the authors and can in no way be taken to reflect the views of the European Commission.

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (izjema so fotografije). / This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na <https://ebooks.uni-lj.si/zalozbaul/>

DOI: 10.4312/9789612970499

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga
COBISS.SI-ID=135162883
ISBN 978-961-297-050-5

E-knjiga
COBISS.SI-ID=135130115
ISBN 978-961-297-049-9 (PDF)

Zahvale

Priprava, sprejetje in dosedanje izvajanje Načrta enakosti spolov (NES) so rezultat kolektivne zavzetosti in dela številnih posameznic in posameznikov, skupin, delovnih teles, služb, vodstev oddelkov in obeh dekanskih ekip pod vodstvom dekana prof. Romana Kuharja in dekanje prof. Mojce Schlamberger Brezar. Veliko vas je bilo z nami krajši čas, v posameznih delih projekta, z nekaterimi pa smo se družili celotno obdobje poteka projekta.

Začetni zagon in prve aktivnosti so potekale v okviru projekta Gearing Roles (Gender Equality Actions in Research Institutions to traNsform Gender ROLES). Za vso kolegialno in strokovno podporo, pomoč in spodbudo v tem projektu se zahvaljujemo kolegicam in kolegom Marii Lopez Belloso, Mieke Verloo, Lut Mergaert, Maxime Forest, Anne Laure Humbert, Anell Ross in Laii Taragona. Na naših druženjih v okviru projekta (na bilateralnih pogovorih, konferencah, spletnih delavnicah in delovnih sestankih celotne projektne skupine) smo v pogovorih nabirale in izmenjevale izkušnje in dobre prakse iz sorodnih okolij, zato hvala vsem kolegicam in kolegom projekta Gearing Roles iz naslednjih partnerskih organizacij: Univerze Deusto, Bilbao; Oxford Brooks University, Oxford; Univerze Sabanci, Istanbul; IGOT School of Geography and Spatial Planning, Univerza v Lizboni; ETAG, Estonian research council – ERC; Yellow Window, Belgija; Radboud University, Nizozemska; Trilateral Research, Združeno kraljestvo; in Fecyt-Euraxess, Španija.

Prav posebno sodelovanje je potekalo tudi v slovenskem prostoru v okviru Skupine za enakost spolov na slovenskih akademskih institucijah, ki so jo organizirale kolegice iz ZRC SAZU in kjer smo na delovnih

srečanjih premlevala probleme in iskale rešitve v zvezi z enakostjo spolov, ki bi ustrezale našemu kulturnemu okolju; tudi vsem njim iskrena hvala.

Nikakor pa ob tem ne gre spregledati tistih, ki so bile najbolj vpete v ta proces od začetka do konca projekta, torej najozžje delovne skupine. Zato prav posebej hvala kolegicam Živi Kos za njen entuziazem pri zagonu projekta in iskanju primernih načinov institucionalnega vzpostavljanja projekta na naši fakulteti, Jasni Podreka za neverjetno delovno vnemo, optimizem, širjenje polj vednosti in prostorov enakosti spolov ter Tjaši Cankar za vzpostavitev izredno učinkovite tehnične in organizacijske podpore projektu, ki je večkrat posegala tudi na vsebinska področja ter tako presegala meje pričakovanega.

Milica Antić Gaber

koordinatorica skupin NES in urednica knjige

Kazalo

Knjigi na pot	9
----------------------------	---

Roman Kuhar in Mojca Schlamberger Brezar

Uvod

KAJ LAHKO INSTITUCIJE NAREDIJO ZA ENAKOST SPOLOV: PRIMER UL FF	13
---	----

Milica Antić Gaber

I PODATKI, PODATKI ...

1. VLOGA SISTEMATIČNEGA ZBIRANJA PODATKOV PRI SPREMLJANJU ENAKOSTI SPOLOV	25
--	----

Živa Kos, Blaž Repe, Jasna Mažgon

Priloga: IZBRANI KAZALNIKI	40
---	----

II SPOL, RAZISKOVANJE IN PUBLICIRANJE

2. FINANCIRANJE PROJEKTOV ARRS POD DROBNOGLEDOM	45
--	----

Darja Fišer, Polona Novak, Jure Skubic

3. BIBLIOMETRIJA ZNANSTVENIH OBJAV UL FF V OBDOBJU 2018–2020 SKOZI DIMENZIJO SPOLA	69
---	----

Priscila Gulič Pirnat

4. BIBLIOMETRIJA ZNANSTVENIH REVIJ ZNANSTVENE ZALOŽBE UL FF NA TEMO SPOLA	85
--	----

Priscila Gulič Pirnat in Ana Marija Lamut

5. BIBLIOMETRIJSKA ANALIZA IZJEMNIH DOSEŽKOV
ZNANSTVENIH OBJAV NA ODDELKIH UL FF (2018–2020) ... 97
Ana Marija Lamut
6. **Priloga:** FINANCIRANJE ZNANSTVENORAZISKOVALNEGA
DELA PO SPOLU NA UL FF 111
Ema Karo

III SPOL V ŠTUDIJSKEM PROCESU

7. ŠTUDIJSKI PROCES SKOZI PRIZMO SPOLA 129
Tjaša Cankar, Mojca Suhovršnik
8. **Priloga:** SEZNAMI PREDMETOV 137
9. KAJ POMENI ZA FILOZOFIJO IN HUMANISTIKO
»FEMINISTIČNA KOŠARICA« 141
Eva D. Bahovec, Polona Mesec
10. DNEVI ENAKOSTI SPOLOV 151
Milica Antić Gaber, Tjaša Cankar

IV SPOLNO OBČUTLJIV JEZIK

11. PRISPEVEK K NORMALIZACIJI VKLJUČUJOČEGA JEZIKA ... 159
Milica Antić Gaber, Roman Kuhar
12. RABA ŽENSKEGA SPOLA KOT VKLJUČUJOČEGA –
PRO ET CONTRA. PRIMER UL FF 175
Mojca Smolej

V SPOL IN NASILJE

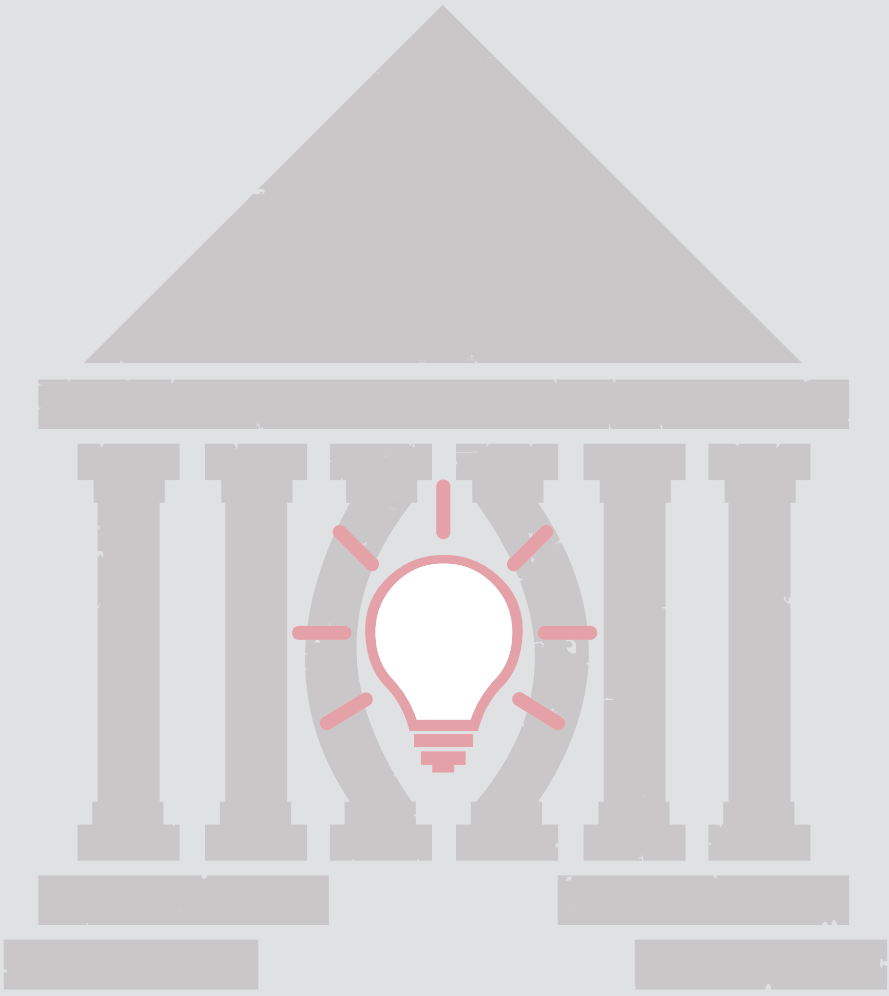
13. SPOLNO TER DRUGO NADLEGOVANJE IN NASILJE
V AKADEMSKEM PROSTORU: POMEN SISTEMSKE
OBRAVNAVE 191
Jasna Podreka, Jana Kenda, Barbara Pihler Ciglič

VI REFLEKSIJE, DOBRE PRAKSE IN POBUDE

- 14.** SODELOVANJE ŠTUDENTSKE POPULACIJE PRI
OBLIKOVANJU NAČRTA ENAKOSTI SPOLOV NA UL FF 211
Mojca Suhovršnik
- 15.** MENTORSTVO IN MENTORSKA IZKUŠNJA 217
Tjaša Cankar
- 16.** DNEVI ENAKOSTI SPOLOV KOT DOBRA PRAKSA 225
Milica Antić Gaber, Tjaša Cankar, Živa Kos, Jasna Podreka
- 17.** POBUDE VODSTVU UL FF ZA ENAKE MOŽNOSTI SPOLOV
PRI ZAPOSLOVANJU, NAPREDOVANJU IN KARIERNIH
MOŽNOSTIH 231
Janja Polajnar Lenarčič, Anja Mrak

VII DOKUMENTI

- Načrt za uveljavljanje enakosti spolov na UL FF 235
- Preprečevanje spolnega in drugega nadlegovanja, trpinčenja
in nasilja (Strokovne smernice) 243
- Smernice za vključevanje perspektive in dimenzije spola
v študijski proces in raziskovanje 277
- Članice in člani delovnih skupin NES 285
- Članice in člani organizacijskega odbora DES 289
- Povzetki v angleščini (English summaries) 291
- Predstavitve avtoric in avtorjev 309
- Imensko kazalo 315

Knjigi na pot

V dneih, ko piševa uvodne besede k pričujoči monografiji, so mediji polni najrazličnejših komentarjev o simbolnem pomenu dejstva, da je Slovenija prvič dobila predsednico države. Nekateri optimistično napovedujejo, da je bil s to zmago zadan pomemben, morda celo usoden udarec patriarhalni kulturi, s katero naj bi bila prežeta naša politična kultura, drugi opozarjajo pred prehitrim veseljem in – kot je to pogosto v razpravah o enakosti spolov – da v resnici ni pomemben spol, pač pa sposobnosti izbranega kandidata oziroma kandidatke za opravljanje funkcije in predvsem vsebina, ki jo prinaša v politično polje. Temu seveda ni mogoče oporekati: spol oziroma konkretno ženski spol ni jamstvo za boljše ali slabše opravljanje funkcije niti ni garant demokratičnih standardov in bolj vključujoče družbe. Gotovo drži, da je bolj kot spol pomembna strokovnost posameznice oziroma posameznika, a če ob tem ne razmišljamo o dimenziji spola in enakosti spolov, potem se nam po utečenih tirnicah najpogosteje zgodi, da vse vidne funkcije zasedajo moški. Dejstvo, da Filozofsko fakulteto trenutno vodi šele četrta dekanja v več kot stoletni zgodovini institucije, potrjuje prav to.

Strukture spolne neenakosti so na političnem prizorišču v Sloveniji v zadnjem obdobju gotovo doživele nekaj razpok, saj trenutno nekaj vidnih političnih položajev v družbi zasedajo ženske. Vendar to ni razlog za prehitre optimistične projekcije. V slovenski družbi imamo še vedno veliko težavo s seksizmom, ki je v različnih pojavnih oblikah prilezel na plan tako rekoč ob vseh ženskah, ki so zasedle tradicionalno moške politične pozicije moči – od merjenja dolžine krila do vprašanja materinstva in barve čevljev. Prav ta seksizem je eden od ključnih mehanizmov za

ohranjanje t. i. steklenih stropov in lepljivih tal, ki v družbi onemogočajo enakost spolov.

Akademsko okolje pri tem ni izjema. Kako posameznica v karieri občuti lepljiva tla ali stekleni strop, lahko pove marsikatera naša kolegica na fakulteti, ki so jo navidezno nevtralna in za vse enaka pravila vedno znova in vztrajno potiskala ob stran. Prav zato je tako pomembno govoriti o enakosti spolov, čeprav nekateri trmasto vztrajajo, da bi morali govoriti o enakopravnosti spolov. A enakopravnost je zgolj ena, formalna dimenzija te enakosti. Gre za enake pravice, ki so v osnovi zagotovljene. Problem je v uveljavitvi teh pravic in v vprašanju, ali enakopravnost res zagotavlja tudi enake možnosti, enakost na družbenem, kulturnem, političnem in drugih področjih. Enakost seveda ne pomeni istosti, a delo je le na pol opravljeno, če se zadovoljimo zgolj s formalno enakopravnostjo.

V to kislno jabolko smo leta 2018 zagrizli na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Ne prvič in ne prvi. Prizadevanja za enakost spolov – pogosto zgolj na deklarativni ravni – obstajajo že dolgo in dokler ob njih večina mirno kima, težav ni. Toda senat Filozofske fakultete leta 2018 ni mogel in tudi ni želel več zgolj mirno kimati. V razpravi o neseksistični rabi jezika je vprašanje kolegice senatorke, zakaj je kot ženska, zaposlena na Filozofski fakulteti, v pravilnikih fakultete le opomba pod črto, ostro zarezalo v samoumevnosti in lažniv dremež, da smo na fakulteti že zdavnaj dosegli enakost spolov. Ta slika se je še izostrila po odzivu javnosti na sklep senata Filozofske fakultete o neseksistični rabi jezika. Moč seksizma, ki živo brbota pod plaščem naše pregovorne strpnosti in vključujoče družbe, je z vso silo udarila na plan in pomembno zožila prostor za resno razpravo. A na fakulteti se ji nismo želeli odreči. Okrogla miza »Jezik in spol« ima poleg promocijskega videa Filozofske fakultete še vedno največje število ogledov na Youtubeu.¹ Razprava je botrovala nastanku posebnih številnih znanstvenih revij in vrsti znanstvenih razprav. Vse to priča, kako pomembna in potrebna je bila.

Druga prizadevanja za enakost spolov na fakulteti so manj odmevala v javnosti, a niso bila nič manj pomembna. Nenazadnje smo hitro ugotovili, da o neenakosti spolov pogosto govorimo na izkustveni, včasih celo anekdotični ravni, medtem ko osnovnih empiričnih podatkov do pred

1 Posnetek okrogle mize »Jezik in spol«, 23. 10. 2018, <https://youtu.be/3DhQQzp0HzA>.

kratkim sploh nismo zbirali in to področje še naprej ni zadostno urejeno. Kljub vsemu so zbrani podatki, ki jih prinaša pričujoča monografija, pomemben začetek zgodbe, ki gotovo potrebuje svoje nadaljevanje, dodatne razprave, neprestano pozornost in kontinuiran premislek. Želja za naprej ostaja institucionalizacija podpore vprašanjem enakosti spolov, kar bi zagotavljalo tako kontinuiteto znanstvenega preučevanja tega vprašanja kot skrb za njegovo aktivno uresničevanje. Želimo si, da bi na univerzi spoznali potrebo, da zaposlijo osebo, ki bo bdela nad uresničevanjem enakosti spolov, in da bo ob vseh administrativnih inovacijah na področju organizacije poslovanja poskrbljeno tudi za sistematično (in avtomatizirano) zbiranje podatkov o spolu. Empirično raziskovanje in primerjave bodo s tem dobile nov zagon in možnost odpiranja novih vprašanj, tudi tistih, ki posegajo prek spolne binarnosti. Le tako bomo namreč udeleževali to, kar imamo med drugim zapisano v poslanstvu naše fakultete – zavezanost vrednotam humanosti, svobode, solidarnosti, enakosti, vključno z enakostjo spolov, in pravičnosti. Brez vidne podpore slehernega vodstva fakultete tem vrednotam so to le prazne, a všečne besede, te pa lahko zadovoljijo le tiste, ki jih zaslepi blesk lupine, globlje pa ne sežejo.

V Ljubljani, 17. novembra 2022

Roman Kuhar, *dekan FF UL, 2017–2021*

Mojca Schlamberger Brezar, *dekanja FF UL od leta 2021*

UVOD

Kaj lahko institucije naredijo za enakost spolov: Primer UL FF¹

Milica Antić Gaber

Hiter pregled ukvarjanja z enakostjo spolov v našem ožjem in širšem okolju razkrije, da smo dolgo živeli v prepričanju, ki se je izražalo z ugotovitvijo: »Pri nas je vse v redu!« Do takšnih ugotovitev je velikokrat prišlo predvsem zaradi prepričanja, da imamo na ravni države dobro urejeno zakonodajo, ki preprečuje diskriminacijo na podlagi spola tako širše kot tudi v akademskem okolju; da imamo številne zakonske in podzakonske akte, ki izhajajo iz meritokratskih načel; da so naše akademske institucije del širšega akademskega polja, ki je dobro urejeno, ustrezno vodeno in neproblematično. Če se kje pojavi kak problem, pa naj bi šlo predvsem za kršitev obstoječih pravil ali za posamične ekscesne primere, ki pa naj ne bi zadevali sistemske ali institucionalne ravni urejanja področja. Ta zaverovanost v moč nacionalne zakonodaje in meritokratskih načel je bila močna, trdna in dolgoživa.

Čeprav so se v Sloveniji že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja pojavile prve študije, ki so tematizirale neenakost spolov v akademskem polju (Jogan, 1992, 1998), in je bila leta 2001 ustanovljena Komisija za uveljavitev vloge žensk v znanosti, kasneje preimenovana v Komisijo za enake možnosti v znanosti, se vse do sprejetja Resolucije o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020 ni govorilo o institucionalnih načrtih za enakost spolov na tem področju (več v: Mihajlović Trbovc, 2022).

1 Besedilo je nastalo kot rezultat projekta Gearing Roles (Gender Equality Actions in Research Institutions to traNsform Gender ROLES). Projekt je prejel sredstva iz programa Evropske unije Obzorje 2020 v okviru pogodbe o dodelitvi sredstev št. 824536.

Na ravni politik Evropske unije najdemo številne dokumente, ki se vzemajo za promocijo enakosti spolov v akademskem polju. Še posebno je na tem področju aktiven Evropski inštitut za enakost spolov (EIGE), ki je skupaj z Generalnim direktoratom Evropske komisije za raziskave in inovacije izvedel več projektov o tej temi in si med drugim prizadeva tudi za institucionalne spremembe, ki bi omogočile odstranitev ovir na poti k enakosti spolov. Raziskovalne in akademske institucije pa poziva k izvajanju institucionalnih sprememb na področju upravljanja človeških virov, financiranja, odločanja in raziskovalnih programov. Izpostavljeni cilji institucionalnih sprememb so: prvič, enakost spolov v zastopanosti na vseh ravneh znanstvene kariere; drugič, uravnotežena zastopanost žensk in moških v procesih in organih odločanja; tretjič, ohranjanje in prepoznavanje potenciala in talentov žensk in moških; ter četrtič, spodbujanje vključevanja vidika spola v raziskovalne vsebine in vsebine inovacij (gl. EIGE, 2016).

Na podlagi teh spodbud so bili na mnogih univerzah v Evropi sprejeti akcijski načrti, programi ali posebne politike s ciljem spreminjati obstoječe odnose neenakosti spolov v njihovih institucijah. Že hiter pregled spletnih strani nekaterih univerz pokaže, da že v osnovnih predstavitenih besedilih ali v preambulah, ki govorijo o naravnosti in ciljnih delovanja univerze, omenjajo neenakost ter politike in mehanizme za vzpostavljanje enakosti (spolov); da so nekatere univerze sprejele bodisi politike enakosti spolov (*gender equality policy*) in/ali akcijske načrte za enakost spolov (*gender action plan*); da na nekaterih univerzah obstajajo observatoriji ali posebne enote z zadolžitvami na najvišjih odločevalskih ravneh s ciljem vzpostavljanja enakosti spolov; da druge univerze vključujejo poročila o napredku pri zagotavljanju enakosti spolov v akademskem svetu v letna poročila o delu ali pa imajo o tej problematiki objavljena posebna poročila; da so ponekod sprejeli tudi posebne ukrepe, s katerimi bi na novih delovnih mestih na univerzah prioritarno zaposlovali ženske. Skratka, omenjene in podobne dokumente imajo že nekaj časa številne evropske univerze (več v: Antić Gaber, 2018).

...

Čeprav je bila enakost spolov eden izmed najpomembnejših ciljev velike večine strateških dokumentov tako v domačem kot v mednarodnem visokošolskem in raziskovalnem prostoru in čeprav je tudi Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 med osmimi prednostnimi področji navedla tudi »družbo znanja brez spolnih stereotipov« (ReNPEMŽM15–2)² in pozvala k odpravljanju spolnih neenakosti tudi v znanosti in visokem šolstvu, je v letu 2019, ko se je na UL FF začel izvajati projekt Gearing Roles,³ imel v akademskem polju v Sloveniji načrt enakosti spolov samo Znanstvenoraziskovalni center SAZU, njegov akcijski načrt je bil potrjen februarja 2018 (<https://spolin-znanost.zrc-sazu.si/novice-akcijski-nacrt/>), na nekaterih drugih institutih pa so podobni načrti nastajali.

Filozofska fakulteta, partnerica mednarodnega projekta Gearing Roles (GR), ki ga je koordinirala Univerza Deusto iz Bilbao in v katerem je sodelovalo še osem organizacij iz Španije, Portugalske, Velike Britanije, Belgije, Nizozemske, Turčije, Estonije in Slovenije, je bila med fakultetami v Sloveniji prva, ki je začela pripravljati Načrt enakosti spolov (NES).

Glavni cilj projekta GR je bil spodbujati strukturne spremembe na področju zagotavljanja enakosti spolov v raziskovalnih in izobraževalnih ustanovah, ki naj bi sprejele svoje načrte enakosti spolov, strukturirane po svoji meri. Strukturne spremembe naj bi vključevale nove načine oblikovanja politik, premike v organizacijski in institucionalni kulturi ter premike v vedenju in ravnanjih akademske skupnosti. Projekt je z osrednjimi cilji na štirih področjih meril tudi na preizpraševanje in preoblikovanje tradicionalnih vlog spolov na mikro-, mezo- in makroravni: na področju poklicnega napredovanja žensk odstraniti ovire pri zaposlovanju žensk in razvoju njihovih karier; pri vodenju in odločanju obravnavati vprašanje neravnovesja med spoloma v organih odločanja ter zagotoviti večji delež žensk na vodilnih in vodstvenih položajih; na področju izobraževanja in raziskovanja spodbujati uvajanje perspektive in dimenzije spola v študijski

2 ReNPEMŽM15–2, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO108>.

3 Članice projektne skupine Gearing Roles smo bile Milica Antić Gaber, Tjaša Cankar, Živa Kos in Jasna Podreka.

proces in raziskovanje; ter spodbujati širjenje vednosti in znanstvene produkcije o spolu v zvezi s študijami spola in feminističnimi študijami ter raziskovalkam nuditi pomoč na začetni stopnji razvoja njihovih karier. V okviru načrtovanja in izvajanja NES pa naj bi bila osnovna skrb posvečena prizadevanjem za trajnostne spremembe v institucionalnih mehanizmi, politikah, praksah in postopkih, ki spodbujajo enakost spolov.⁴

Na Filozofski fakulteti smo na začetku projekta ugotovile, da smo – v nasprotju z nekaterimi drugimi sodelujočimi institucijami, ki so se z institucionalnimi mehanizmi za enakost spolov ukvarjale že prej – na samem začetku procesa. Zaradi te ugotovitve smo morale najprej čim natančneje popisati stanje stvari v naši organizaciji, zbrati podatke, ki bi nam pomagali izrisati sliko obstoječega stanja na začrtanih in zgoraj omenjenih področjih. Naloga je bila vse prej kot lahka. Ugotovile smo namreč, da podatki po spolu po posameznih kazalcih in v nekaterih bazah sicer obstajajo, vendar te baze med seboj niso usklajene oz. združljive. Zato smo morale do marsikaterega podatka priti z mukotrpnim urejanjem podatkov iz posameznih delov baz skupnih služb (kadrovske službe, računovodstva, ZIFF), oddelčnih baz ipd. Ne glede na te začetne težave in ne glede na to, da smo začenjale praktično iz nič, smo po skoraj tri četrta leta dela lahko sestavile osnovno poročilo o stanju problematike po – na ravni celotnega projekta – vnaprej pripravljenih kazalcih za posamezno področje. To nam je služilo za identifikacijo za našo institucijo pomembnih področij (ne)enakosti spolov, ki naj bi jih vseboval naš NES.

Po pogovorih z vodstvom fakultete, vodstvi oddelkov, komisijo za kakovost, zaposlenimi v skupnih službah in študentsko populacijo smo za NES identificirale naslednje pomembne stebre načrta:

- 1. Sistematično zbiranje in spremljanje podatkov o vseh zaposlenih in študentski populaciji po spolu:** Ugotovljeno je bilo, da bo šele vzpostavitev sistematičnega zbiranja podatkov po spolu omogočala spremljanje stanja, ki bo temeljilo na usklajenih podatkovnih

4 Vsekakor je bila eden pomembnih dejavnikov začetne podpore komunikacija med kolegicami, ki so v Sloveniji delale na podobnih projektih in so združene v skupini CoP (Community of Practice). Povezovala je 37 članic iz 16 institucij, ki jih je družilo prizadevanje za izboljšanje stanja enakosti spolov v akademskem polju (več v Mihajlović Trbovc, 2022).

bazah. Na tej osnovi pa bodo možni tudi premisleki in načrtovanje praks za zagotavljanje enakosti spolov na fakulteti.

2. **Enake možnosti spolov pri zaposlovanju, napredovanju in kariernih možnostih ter pri usklajevanju profesionalnega in zasebnega življenja:** Z vzpostavitvijo sistematičnega zbiranja podatkov po spolu o zaposlovanju, napredovanju in kariernih možnostih zaposlenih, o zasedbi vodilnih in vodstvenih položajev, nagradah in priznanjih ipd., bi bila omogočena sledljivost napredovanja zaposlenost na njihovi karierni poti. Na ta način bi lahko oblikovali učinkovitejše ukrepe ter tako pomembno prispevali k vzpostavitvi enakih možnosti v zaposlovanju in napredovanju.
3. **Spol v raziskovanju, učnih načrtih in pedagoškem procesu:** Vključevanje perspektive in dimenzije spola v študijski proces in raziskovanje naj bi spodbudilo k razmisleku o razvijanju, spremljanju in posodabljanju učnih načrtov in učnih gradiv z namenom odpravljanja spolnih stereotipov ter o vlogi spolov v družbi. Vključevanje perspektive in dimenzije spola v raziskovanje pa bi povečalo pogostost razmisleka pri formuliranju raziskovalnih vsebin, oblikovanju spolno uravnoteženih raziskovalnih skupin ter pri širitvi in popularizaciji rezultatov raziskav, ki se ukvarjajo z vprašanjem spola.
4. **Spolno občutljiva raba jezika:** Čeprav se je delo v zvezi s spolno občutljivo rabo jezika začelo že pred potrditvijo NES, ko je senat Filozofske fakultete leta 2018 sprejel sklep o spolno vključujočem jeziku, naj bi posebna delovna skupina nadaljevala delo pri uvajanju novosti na tem področju.
5. **Spolni stereotipi, spolna diskriminacija in spolno nadlegovanje:** Ker UL FF ni imela posebnih mehanizmov za vodenje primerov in nudenje pomoči žrtvam, ki se soočajo s spolnimi stereotipi, diskriminatornimi praksami in spolnim nadlegovanjem, je bilo tudi na tem področju nujno sprejeti vsaj osnovne akte na ravni fakultete.

NES je kratek strateški dokument. Za uresničitev zastavljenih ciljev načrta pa je dekanov kolegij potrdil akcijski načrt o izvedbi.⁵ V akcijskem načrtu so opredeljeni cilji, aktivnosti, ciljne skupine, odgovorne osebe, indikatorji in časovni okviri.

Po sprejetju NES (glej prilogo) in akcijskega načrta se je delo za uresničevanje načrta nadaljevalo v okviru razširjene delovne skupine NES. V njej je sodelovalo več kot petdeset članic in članov. V tem okviru so bile oblikovane tri vsebinsko zaokrožene ožje delovne skupine,⁶ ki naj bi se ukvarjale z naslednjimi tematikami:

- NES1: sistematično zbiranje in spremljanje podatkov v zvezi z enakimi možnostmi spolov pri zaposlovanju, napredovanju in kariernih možnostih;
- NES2: spol v raziskovanju, učnih načrtih in pedagoškem procesu;
- NES3: spolno občutljiva raba jezika, spolni stereotipi, spolno nadlegovanje ter druge oblike nadlegovanja in nasilja na podlagi spola.

V vsaki od skupin so sodelovale predstavnice in predstavniki oddelkov, članice in člani komisije za kakovost, članice projekta GR, raziskovalke in raziskovalci, zaposleni v oddelčnih knjižnicah in skupnih službah ter predstavnice študentske populacije. Na ta način smo dosegle sodelovanje širokega kroga zainteresiranih z vseh ravni delovanja fakultete kakor tudi potrebno visoko stopnjo soglasja pri posameznih aktivnostih, uveljavljanju sprememb in sprejemanju dokumentov.

Kako so potekale posamezne aktivnosti uresničevanja NES, opisujejo posamezna poglavja pričujoče publikacije. Pozornejše branje bo razkrilo, kakšne načine dela in sodelovanja različnih delov organizacije nam je v tem projektu uspelo povezati, kaj nam je uspelo narediti, in seveda tudi, kje nam ni uspelo. Kar nam je uspelo narediti, nam je uspelo tudi ob izdatni podpori obeh vodstev fakultete, prvega pod vodstvom dekana prof. Roman Kuharja in drugega pod vodstvom dekanje prof. Mojce Schlamberger Brezar, ki sta projekt in nekatere najpomembnejše dele načrta podprla tako z

5 NES je objavljen na spletni strani FF: https://www.ff.uni-lj.si/sites/default/files/documents/NES%20ULFF_po%20senatu.pdf.

6 Imena vseh članic in članov skupin so navedena v posebnem razdelku »Dokumenti«.

lastnim delom in sodelovanjem kot tudi – vsaj deloma – s finančno podporo. Brez te podpore bi sprejem in uresničevanje načrta potekala veliko bolj počasi in veliko manj učinkovito. Podpora z najvišje ravni se ni izkazala za pomembno samo pri našem NES, o pomenu takšne (ne)podpore so poročale tudi druge institucije, vključene v projekt GR.

Poleg sprememb, ki smo jih izpeljali na naši fakulteti, lahko rečemo, da smo spodbudili tudi spremembe na ravni Univerze v Ljubljani, vsaj na področju institucionalnega urejanja problematike spolnega nadlegovanja in sprejemanja NES UL. V obeh aktivnostih so s svojim znanjem in izkušnjami s pripravo omenjenih dokumentov med drugim sodelovale članice naših delovnih skupin.⁷

Zaradi izkušenj pri pripravi naših strokovnih smernic za preprečevanje spolnega in drugega nadlegovanja, trpinčenja in nasilja, je tedanji rektor prof. Igor Papič leta 2020 v delovno skupino za pripravo sprememb univerzitetnega pravilnika o ukrepih proti nasilju, nadlegovanju in trpinčenju povabil članice naših delovnih skupin. Pripravo tega pravilnika je v novi sestavi končala komisija, ki jo je imenoval novoizvoljeni rektor prof. Gregor Majdič. Prenovljeni pravilnik pa je senat potrdil februarja 2022.⁸

Delovna skupina dvanajstih članic in članov za pripravo NES UL, ki je bila imenovana septembra 2021 pod novim univerzitetnim vodstvom in jo je vodila prof. Vesna Leskošek, je marca 2022 pripravila osnutek načrta, ki ga je junija isto leto potrdil tudi senatu UL (https://kakovost.uni-lj.si/wp-content/uploads/2022/05/Enakost_spolov_nacrt_ enakosti_spolov_UL_2022_2027.pdf).

Poleg tega so bili znanje in izkušnje članic naših delovnih skupin o tematikah enakosti spolov pripoznani tudi širše, saj so bile povabljene, da o teh temah spregovorijo na nekaterih drugih članicah UL.

7 To so bile doc. dr. Jasna Podreka, prof. dr. Barbara Pihler Ciglič, Sara Svati Sharan in avtorica pričujočega teksta pri pripravi Pravilnika o ukrepih proti nasilju, nadlegovanju in trpinčenju; poleg njih pa še prof. dr. Darja Zaviršek, prof. dr. Nataša Barbara Gračner, prof. dr. Katja Filipičič, prorektorica prof. dr. Barbara Novak, Maša Hiti, doc. dr. Katarina Babnik, prof. dr. Vesna Leskošek, prof. dr. Ksenija Vidmar Horvat (prorektorica za študijske in študentske zadeve), akad. zasl. prof. dr. Janez Kranjc, prof. dr. Olga Markič in Luka Stegne.

8 Več na <https://kakovost.uni-lj.si/wp-content/uploads/2022/02/Pravilnik-o-ukrepih-proti-nasilju-nadlegovanju-in-trpincenju-cistopis-koncni.pdf>.

Ne glede na to, koliko je že bilo narejenega na področju vzpostavljanja enakosti spolov v akademskem polju, pa ostaja skrb glede problematike povezana z dejstvom, da se takšne aktivnosti običajno končajo s koncem financiranja projektov. Omenjena skrb obstaja tudi v našem primeru. Kot ugotavlja Trbovc, do leta 2022 namreč »... nobena institucija v Sloveniji ni ustanovila enote/pisarne za enakost spolov ali imenovala odgovorno osebo (kot delovno mesto), ki bi skrbela za enakost spolov in bi bila zadolžena za stalni nadzor nad temi vprašanji znotraj institucije« (Trbovc, 2022: 105). Primerjalno gledano bi moral biti to minimalni standard resnega in kontinuiranega institucionalnega ukvarjanja z enakostjo spolov.

Čeprav je v dosedanjem delu pri načrtovanju in uresničevanju NES sodelovalo več kot petdeset članic in članov delovnih skupin in se je nekaj sprememb že institucionaliziralo (smernice, dnevi enakosti spolov, letno poročilo, spolno občutljiv jezik), lahko nadaljevanje izvajanja sprejetih in potrjenih sprememb zastane, če ne bo na najvišji ravni imenovana vsaj ena oseba, ki bo bdela nad tem področjem. To je seveda povezano s finančnimi sredstvi. Zdi se, da je zdaj na potezi univerza kot krovna organizacija, na kateri bo stanje stvari preverjala tudi Evropska komisija, ki je kot pogoj za dodeljevanje finančnih sredstev za raziskovanje v projektih Horizont Evropa od leta 2022 postavila sprejetje in izvajanje NES.⁹ Prve bodo preverjene prav tiste organizacije, ki so bile financirane za vzpostavljanje NES.

...

V posameznih poglavjih pričujoče publikacije boste lahko prebrali prikaze, analize in refleksije opravljenega dela na vsebinskih področjih NES. Prispevki se med seboj razlikujejo po pristopih, metodologiji, diskurzu in še marsičem. Prav zato vsak posebej in vsi skupaj pričajo o stanju stvari na posameznem področju, o tem, koliko smo v danem trenutku in konkretnih globalnih okoliščinah (pandemije, zaprtosti, obremenjenosti z drugimi obveznostmi ipd.) na naši fakulteti lahko naredili, seveda pa tudi o tem, česa se nismo lotili ali se nismo mogli lotiti. Zato je pričujoča

9 Gender Equality Plans (GEPs) Frequently Asked Questions. Evropska unija, 2021, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/research_and_innovation/strategy_on_research_and_innovation/documents/ec_rtd_gep-faqs.pdf.

publikacija predvsem dokument, ki priča o tem, kje smo začeli in do kod smo prišli. Opraviti imamo namreč z »nikoli dokončano zgodbo« naporov za vzpostavljanje enakosti spolov, zavarovanje že doseženega in širjenje na polja tematik, s katerimi se nam doslej ni uspelo ukvarjati oziroma jih urediti – bodisi zato, ker jih nismo prepoznali kot pomembna, relevantna ali možna spreminjanja, ali pa zato, ker nismo imeli orodij, da bi jih analizirali in spreminjali. Pred nami sta popis in refleksija stanja, ki bosta naslednjim generacijam omogočila, da se oprejo na že doseženo, da zaznajo praznine in sivine ter se učijo na naših napakah in sežejo dlje. Tudi zaradi pomembnosti ohranjanja institucionalnega spomina o prvih letih po uvedbi NES je pričujoča publikacija prispevek k predajanju »dediščine« v funkciji zagotavljanja kontinuitete pri odpravljanju neenakosti spolov na naši fakulteti.

Ne glede na to, kakšne bodo ocene kritičnega branja posameznih poglavij publikacije, pa se zdi, da je nekaj gotovo: toliko, kot se je v preteklih štirih letih na naši fakulteti govorilo, pisalo, razpravljalo, se angažiralo v posameznih aktivnostih na področju enakosti spolov, se pred tem ni še nikoli. Prav zato ker je bil to participativen proces, v katerem je sodelovalo veliko posameznic in posameznikov, služb, komisij, senat in vodstvi fakultete, je bilo mogoče narediti vse to, kar je popisano v pričujoči monografiji.

Ob tem pa še želja – naj se ta proces ne ustavi.

Literatura in viri

Antić Gaber, Milica. 2018. Akademske institucije v Sloveniji in (ne)enakost spolov. *Javnost – The Public*, 25, sup1.: 81–96, DOI: 10.1080/13183222.2018.1554313.

EIGE, 2016, <https://eige.europa.eu/about/documents-registry/consolidated-annual-activity-report-eige-2016>.

Gearing Roles, <https://gearingroles.eu/project/>.

Gender Equality Plans (GEPs) Frequently Asked Questions. Evropska unija, 2021, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/research_and_innovation/strategy_on_research_and_innovation/documents/ec_rtd_gep_faqs.pdf.

Mihajlović Trbovc, Jovana. 2022. Alternative infrastructure for gender equality in academic institutions in Slovenia: community of practice approach. V: A community of practice approach to improving gender equality

in research. Palmén, R., in Müller, J., ur. Routledge, 101–117, <https://www.taylorfrancis.com/chapters/oa-edit/10.4324/9781003225546-6/alternative-infrastructure-gender-equality-academic-institutions-slovenia-jovana-mihajovi%C4%87-trbovc>.

Načrt enakosti spolov Univerze v Ljubljani, https://kakovost.uni-lj.si/wp-content/uploads/2022/05/Enakost_spolov_nacrt_enakosti_spolov_UL_2022_2027.pdf.

Pravilnik o ukrepih proti nasilju, nadlegovanju in trpinčenju, <https://kakovost.uni-lj.si/wp-content/uploads/2022/02/Pravilnik-o-ukrepih-proti-nasilju-nadlegovanju-in-trpincenju-cistopis-koncni.pdf>.

Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti ženskin moških 2015–2020 (ReNPEMŽM15–2), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO108>, <https://spolinznanst.zrc-sazu.si/novice-akcijski-nacrt/>.

|

**PODATKI,
PODATKI ...**

1.

Vloga sistematičnega zbiranja podatkov pri spremljanju enakosti spolov

Živa Kos, Blaž Repe, Jasna Mažgon

1. Uvod

Danes o problematikah spolne neenakosti obstajajo različne raziskave, ki med drugim dokazujejo tudi reprodukcijo neenakosti spolov v visokošolskem prostoru. Tisto, kar je bilo desetletja in več, odkar so ženske dobile dostop do visokošolskega izobraževanja, vidno in samo-umevno ali pa očem skrito in s tem neproblematično, je danes mogoče preučevati in dokazovati na različne načine (Zgaga 2015, Tašner, Rožman 2015). Na voljo so podatki o razmerjih spolov na posameznih študijskih programih, področjih, vedah, ki še vedno kažejo, da se ženske pogosteje pojavljajo v polju družboslovja in humanistike, moški pa prevladujejo v tehniki in naravoslovju (She figures 2021).

V mednarodnem visokošolskem in raziskovalnem prostoru lahko spremljamo porast literature, raziskav in različnih podatkov o enakosti spolov, ki na razne načine tematizirajo problematike spolne neenakosti v tem polju in v visokošolskih, raziskovalnih institucijah. V zadnjih desetletjih je bilo na področju preučevanja spola v visokošolskem prostoru oblikovanih več različnih, komplementarnih metodoloških pristopov. Sočasno se je, tako v visokem šolstvu kot v drugih družbenih podsistemih, oblikovala regulativna ideja o »na podatkih utemeljenih politikah« (ang. *evidence based policy*). Ta se je vpela v vodenje in upravljanja institucij in družbenih podsistemov in naj bi prispevala k transparentnosti,

objektivnosti, merljivosti ipd. (Beerrens 2018).¹ Skladno s tem so med drugim postali pomembni tudi statistični podatki, ki s spremljanjem izbranih kazalnikov omogočajo vpogled v različne dimenzije neenakosti in njihovo analizo, obenem pa odločevalcem_kam na različnih ravneh nudijo podporo pri sprejemanju političnih odločitev.

Leta 2003 je Evropska komisija (v nadaljevanju EK) prvič objavila poročilo *She figures*, ki od tedaj izhaja vsaka tri leta, zadnje je izšlo leta 2021. Zbrane statistične podatke poročilo spremlja v luči enakosti spolov in specifičnih, spolno zaznamovanih poti v akademskem prostoru. Čeprav zadnje poročilo kaže nekaj napredka na posameznih področjih enakosti spolov, hkrati kaže tudi na kompleksnost in vztrajajoče strukture in prakse reprodukcije neenakosti.

Zbiranje, obdelava in uporaba podatkov pa so vpete v širše v strukturne premisleke in dokumente EU. Enakost spolov je ena od temeljnih vrednot EU, od leta 2012 pa je enakost spolov in vključevanje enakosti spolov v akademski prostor eno od prioritarnih področij Evropskega raziskovalnega prostora (European Research Area, ERA), katerega vzpostavitev kaže zavezo EK, da bo vzpostavila enoten prostor raziskovanja, inovacij in tehnologije. Zaveza vključuje tri področja razvoja: enakost spolov v karierah; ravnovesje spolov v odločanju; in integracijo dimenzije spola v raziskovanje in inovacije ter vsebine programov (Evropska komisija 2012). 2020 je ERA obnovila zaveze in dodala krepitev vseh treh področij s sprejemanjem načrtov enakosti spolov (v nadaljevanju NES), med drugim tudi v povezavi z okvirnim programom EU za raziskave in inovacije *Obzorje 2020* (v nadaljevanju H2020). Pogoj za financiranje projektov H2020 je tako institucionalni NES (Evropska komisija 2020a), pri vzpostavljanju katerega sta med osrednjimi gradniki sistema zbiranje in spremljanje podatkov po spolu. Odločitve in politike EK na tem področju v pomembnem delu temeljijo na podatkih, ki so zbrani in objavljeni v poročilu *She figures*.

1 Ideja na podatkih utemeljenih politik ni enoznačna niti neproblematična. Številni avtorji opozarjajo na omejitve takšnih idej in praks (Biesta 2010). Kljub temu je ideja v pomembnem delu vpeti v racionalnost sodobnih načinov vodenja in upravljanja in jo kot tako v tem prispevku tudi uporabljamo, problematizacijo pa tokrat puščamo ob strani.

Poročilo za leto 2021 omogoča vpogled v analizo 88 kazalnikov, ki kažejo stanje enakosti spolov v EU, na primer:

- število žensk med visokošolskimi diplomanti po področjih, še posebno število doktorskih študentk,
- horizontalna segregacija po spolu glede na poklicna področja,
- (ne)ravnovesje spolov med raziskovalci v različnih sektorjih ekonomije,
- delovni pogoji žensk in moških v raziskovanju,
- vertikalna segregacija žensk v akademskem prostoru,
- podprezentiranost žensk v najvišjih plačnih razredih in položajih,
- znanstvena produkcija moških in žensk, vključno z njihovo uspešnostjo pri pridobivanju projektov in finančnih sredstev (prav tam).

Pri tem horizontalna segregacija kaže različno porazdelitev moških in žensk v različnih sektorjih, disciplinah in vrstah izobraževanja. Horizontalna segregacija je delno povezana z vertikalno. Predvsem v poljih, kjer je en spol dominanten, to za drugi spol pomeni manj možnosti za zasedanje pomembnih položajev znotraj polja (npr. ženske v tehniki in naravoslovju). Vertikalna segregacija torej kaže dominantno zastopanost enega od spolov na vodilnih pozicijah v polju oziroma v najvišjih nazivih (Garcia WP5, 2015).²

Lahko bi zaključili, da podatki orisujejo realnost pozicij, ki jih zasedajo ženske in moški v družbenih (pod)sistemih, in kot taki pomembno prispevajo k razumevanju in spoprijemom, vezanim na problematiko enakosti spolov.

2 V mednarodnem prostoru se z izrazom *leaky pipeline* označuje »odtekanje«, osip žensk na pomembnih prehodih v akademski karieri (Garcia Working paper 5, 2015).

2. **Od projekta Gearnig Roles do institucionalnih struktur in praks: Zbiranje in spremljanje podatkov o enakosti spolov na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (UL FF)**

Z vključitvijo v projekt H2020 Gearnig roles (v nadaljevanju GR, <https://gearingroles.eu/>) smo se na Filozofski fakulteti kot prvi izmed članic UL zavezali k vzpostavitvi načrta enakosti spolov (NES).³ Na evropski ravni je bilo pred tem uspešno izpeljanih več projektov, ki so se na različne načine ukvarjali s problematiko enakosti spolov v visokošolskem in raziskovalnem prostoru. Rezultati teh projektov so bili v skladu z idejo EK povezani in vpeti tudi v projekt GR. Načrtovanje NES je tako v okviru projektne konzorcija kot v okviru Filozofske fakultete kot sodelujoče institucije potekalo s pomočjo rezultatov predhodnih raziskav, projektov in smernic (Gear tool, GARCIA, Alt-G,SUPERA, Baltic Gender itd.).

Pri načrtovanju in vzpostavitvi NES je eden od pomembnih stebrov tudi vzpostavitev baze podatkov za spremljanje enakosti spolov. Podatki so tako ne le na ravni EU politik, temveč tudi na ravni posameznih institucij dobili pomembno mesto v politikah in praksah enakosti spolov.

To je tudi na ravni projekta GR za UL FF pomenilo izziv vzpostavitve baze podatkov, ki bi jo bilo mogoče uporabljati za namene spremljanja enakosti spolov. V tem projektu smo pregledali nabor možnih, obstoječih kazalnikov, ki so bili v podobnih evropskih projektih že pripravljene, in proučili tudi nekaj obstoječih praks na evropskih univerzah, ki baze že imajo (npr. Oxford Brooks University, Science Po).

3 Pri snovanju NES smo poleg evropskih politik upoštevali in gradili tudi na veljavnih politikah države (na primer Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških) in UL (Strategija UL 2022–2027, 2022). V Strategiji Univerze v Ljubljani so za doseg cilja enakomerne zastopanosti spolov na vodilnih delovnih mestih predvideni naslednji ukrepi:

1. letno spremljanje zastopanosti spolov na različnih delovnih mestih in organih upravljanja,
2. priprava priporočil članicam glede upoštevanja enakomerne zastopanosti spolov pri napredovanjih in volitvah na vodilna delovna mesta ter v organe upravljanja na fakultetah,
3. priprava spremembe pravilnika UL o volitvah organov upravljanja z elementom upoštevanja ženskih kvot (Strategija UL 2022–2027, 2022).

Na začetku projekta smo, tako kot druge partnerske institucije, opravili preliminarni vpogled v stanje enakosti spolov na instituciji, izhajajoč iz izbora kazalnikov (kvantitativnih in kvalitativnih), ki je bil pripravljen v okviru projekta SUPERA.⁴ Med kvalitativnimi kazalniki so na primer razlike po obremenitvah, ki jih nalaga fakulteta glede na naziv in znanstveno področje; sodelovanje v komisijah in pri administraciji; materinska politika (kakovost, uveljavljanje); očetovska politika (kakovost, uveljavljanje) ipd. Med kvantitativnimi kazalniki pa so na primer zaposlene_i glede na naziv (pedagoški, raziskovalni itd.); zaposlene_i glede na znanstveno disciplino; zaposlene_i glede na obremenitev (pedagoško, strokovno, raziskovalno itd.); zaposlene_i glede na doseženi naziv (pedagoški, raziskovalni); zaposlene_i glede na čas zaposlitve kolikor so posameznice_ki potrebovali za napredovanje v naslednji naziv (ločeno po starosti, znanstvenih področjih itd.); zaposlene_i glede na vrsto kadra (pedagoški, strokovni, raziskovalni itd.); zaposlene_i glede na znanstveno disciplino; študentke_i glede na stopnjo študija ipd. Kazalniki zajemajo tri skupine akterk_jev v visokošolskem prostoru: študentke_e, pedagoško-raziskovalni kader in zaposlene v strokovnih službah.

Pred opredelitvijo načrta za zbiranje podatkov smo se sestali z vodji strokovnih služb in vodstvom fakultete ter se seznanili z možnostmi in omejitvami zajema podatkov. Dobili smo vpogled v to, kakšne baze podatkov imamo na instituciji ter kaj in kako je iz njih mogoče črpati glede na izbrane kazalnike projekta SUPERA.

V tem času je nastal tudi predlog celovitega dokumenta NES na UL FF in bil kasneje sprejet na ravni fakultete. V okviru uresničevanja NES so se skladno z glavnimi razvojnimi področji oblikovale skupine, sestavljene iz zaposlenih na UL FF in študentk_ov, med njimi tudi delovna skupina NES1, imenovana za področje »enakih možnosti spolov pri zaposlovanju, napredovanju in kariernih možnostih: sistematično zbiranje in spremljanje podatkov«. S tem je bila projektna aktivnost vpeta in prilagojena potrebam fakultete in ob tem zahtevam EK.

4 SUPERA je eden od projektov s ciljem enakosti spolov. EK poskuša rezultate projektov nadgrajevati in povezovati. V tem kontekstu smo tudi v projektu GR preučili rezultate drugih projektov in jih, kjer je bilo smiselno in mogoče, vpeli v projekt GR.

2.1. Uresničevanje NES UL FF na ravni institucije in delo skupine za vzpostavitev sistematičnega zbiranja in spremljanja podatkov o vseh zaposlenih in študentski populaciji po spolu (NES1)

Ob podpori vodstva in strokovnih služb je pomembno vlogo pri vpenjanju NES in skrbi za razvoj področja enakosti spolov na fakulteti prevzela Komisija za kakovost UL FF. Tematike, ki zadevajo enakost spolov, so bile pred sprejetjem NES na Komisiji za kakovost UL FF obravnavane zgolj občasno (na primer uporaba ženske oblike kot nevtralne oblike v internih dokumentih). Večkrat so bile obravnavane teme, ki so neposredno povezane z ženskami, najpogosteje spolno nadlegovanje. Teme so se občasno pojavile (predvsem so jih predlagale študentke) v letnih poročilih o kakovosti. V Letnem poročilu o kakovosti za 2019 je senat UL FF že v času priprav na sprejetje NES med slabostmi zaznal in navedel tudi »manj učinkovito upoštevanje načela enakosti spolov na fakulteti« ter med predloge ukrepov vključil sprejem strateškega dokumenta fakultete o enakosti spolov.

V aprilu 2020 je vodstvo fakultete komisiji predlagalo ustanovitev posebne delovne skupine za uresničevanje NES.

V okviru tega je bilo Komisiji za kakovost UL FF predstavljenih šest pomembnih področij za vzpostavitev enakosti spolov na UL, ki so zapisana v predlogu NES:

- a) vzpostavitev sistematičnega zbiranja in spremljanja podatkov o vseh zaposlenih in študentski populaciji po spolu,
- b) enake možnosti spolov pri zaposlovanju, napredovanju in karijerne možnosti ter usklajevanje profesionalnega in zasebnega življenja,
- c) spol v raziskovanju, učnih načrtih in pedagoškem procesu,
- d) spolno občutljiv jezik,
- e) spolni stereotipi, spolna diskriminacija in spolno nadlegovanje ter
- f) enakost spolov kot del poslanstva UL FF.

Po razpravi je Komisija za kakovost FF podprla predlog načrta enakosti spolov in ga predlagala v sprejem Senatu FF z naslednjim spremnim besedilom:

»Komisija za kakovost Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je Načrt za uveljavljanje enakosti spolov (NES) na UL FF pripravila v skladu s predlogi ukrepov na področju zagotavljanja enakosti spolov, zapisanih v Letnem poročilu 2019 (str. 58). Podatki o načrtih enakosti spolov na ravni raziskovalnih institucij v posameznih državah EU kažejo, da je evropsko povprečje raziskovalnih institucij na nacionalni ravni, ki so sprejele in so v postopku implementacije NES, 56 %. Na vrhu evropske lestvice je Švedska, kjer ima NES več kot 95 % vseh raziskovalnih institucij v državi, v Sloveniji je ta delež 22 %. Natančneje: po podatkih, ki so bili marca 2019 predstavljeni na letnem posvetu Komisije za enake možnosti na MIZŠ, imajo v Sloveniji NES tri institucije: Kemijski inštitut, Nacionalni inštitut za biologijo in ZRC-SAZU. Filozofska fakulteta UL načrta za uveljavljanje enakosti spolov še ni sprejela, so pa v preteklem letu potekale nekatere aktivnosti, ki predstavljajo začetne korake v tej smeri (npr. analiza obstoječega stanja, vključitev delnih podatkov v poslovno poročilo ipd.).«

Ko je Komisija za kakovost je Senatu UL FF predlaga v potrditev Načrt za uveljavljanje enakosti spolov (NES) je za skrb za implementacijo določil NES, dodelila fakultetni Komisiji za kakovost v sodelovanju s strokovnimi službami UL FF, posameznimi oddelki ter študentskimi predstavniki. Senat je pobudo in načrt sprejel 27. maja 2020.

Aktivnosti na področju NES so se po sprejetju nadaljevale na naslednjih sejah Komisije za kakovost (prva je bila 21. septembra 2020). Predstavljen je bil sklep senata, ki FF zavezuje, da oddelki predlagajo svoje predstavnike in predstavnice v štiri delovne skupine NES. Vodstvo skupaj s Komisijo za kakovost oblikuje delovne skupine za pripravo konkretiziranega akcijskega načrta kot operativnega dokumenta za realizacijo NES. Med temi je tudi skupina za enakost možnosti spolov pri zaposlovanju, napredovanju in kariernih možnosti ter sistematično zbiranje in spremljanje podatkov (NES1). V delovne skupine so vključeni predstavniki_ice oddelkov, študentske predstavnice_ki, člani in članice Komisije za kakovost FF, člani_ice

delovne skupine senata za pripravo predloga o spolno občutljivi rabi jezika ter članice raziskovalne skupine Gearing Roles.⁵

Prvi sestanek skupine NES1 je potekal oktobra 2020. Na njem smo članicam_om predstavili splošne cilje in naloge v okviru realizacije NES ter argumente za vzpostavitev sistematičnega zbiranja podatkov in spremljanja kazalnikov. Dotakratne raziskave so namreč pokazale, da so na naši fakulteti baze podatkov in registri zaposlenih, ki jih posamezne službe zbirajo o zaposlenih in študentski populaciji, med seboj nekompatibilni in nepovezani ter da v trenutnem stanju ne omogočajo spremljanja in primerjave zbranih podatkov po spolu. Prav vzpostavitev sistematičnega zbiranja podatkov po spolu pa je nujen korak, ki omogoči analize in na podatkih utemeljene odločitve za načrtovanje praks zagotavljanja enakosti spolov na UL FF.

Na tej podlagi je bil v NES1 oblikovan predlog zbiranja treh osnovnih kazalcev:

1. razmerja po spolu (pedagoško in strokovno osebje, študentska populacija) na posameznem oddelku, v strokovnih službah, na študijskih programih in stopnjah študija;
2. razmerja po spolu med pedagoškim osebjem po habilitacijskem nazivu, povprečen čas napredovanja in prehoda med nazivi in delovnimi mesti ter na plačni lestvici na ravni institucije in oddelka;
3. razmerja po spolu v strokovnih službah, po nazivu, povprečen čas napredovanja in prehoda med nazivi in delovnimi mesti ter na plačni lestvici; razmerja po spolu glede na vrste pogodb.

Kljub načelni podpori, ki so jo izrazile članice in člani skupine NES1, pa je bilo v razpravi izpostavljeno, da podatkovne baze o zaposlenih sicer obstajajo, vendar niso pripravljene za neposredno in takojšnjo uporabo,

5 V skupini NES1 so sodelovali, sodelovale dr. Blaž Repe (koordinator), Manuela Lisjak, Martina Strnad, dr. Živa Kos, Mojca Lukan, dr. Katja Mahnič, dr. Tatjana Marvin, dr. Jozef Pally, dr. Tea Sernelj, dr. Tone Smolej, dr. Jasna Mažgon ter študentke Tonja Jerele, Marija Jeremić in Ivana Maričić.

saj niso bile zasnovane z namenom izdelave analiz. Poleg tega je APIS⁶ še v začetni fazi; poudarjena je bila skrb glede anonimnosti podatkov ipd.

Skupina je izdelala načrt dela in pripravila strokovno gradivo o kazalnikih ter iz nabora možnih kazalnikov⁷ izbrala prioritete, ki so bili izhodišče za delo skupine.⁸

Delovna skupina NES1 je februarja 2012 oblikovala predlog sklepov za Komisijo za kakovost FF; sklepi bi pomenili formalno zeleno luč za delovanje ter podporo vodstva in strokovnih služb. Med drugim je komisija v obstoječi delovni skupini določila podskupini, ki bosta skrbeli za razvoj in implementacijo kazalnikov; prva za zbiranje numeričnih podatkov in razvoj kvantitativnih kazalcev, druga pa za kvalitativne podatke in kazalce. Podskupini sta se lotili pridobivanja vseh potrebnih informacij o stanju na področju izbranih kazalcev: kateri podatki že obstajajo, katere je treba še zbrati, na kakšen način⁹ in kako pogosto (interval ponovitev analiz) oziroma katere podatke bi bilo smiselno zbrati tudi za pretekla obdobja. Skupina se je poglobila v vprašanje, kakšne so realne možnosti, da se nekateri podatki sploh zberejo, kolikšen čas bi bil za to potreben in kakšne bi bile finančne posledice zbiranja. Komisija za kakovost je spremljala delo skupine NES1 in potrjevala dogovore z vodstvom fakultete. Iz teh dogovorov je izšel tudi sklep, da je treba na ravni fakultete določiti

6 Projekt APIS je Akademski poslovni informacijski sistem, ki za podporo pri poslovanju uporablja poslovni informacijski sistem SAP. Glavni cilj projekta sta poenotenje poslovanja na finančno-računovodskem in kadrovskem področju ter posodobitev in dvig kakovosti informacijske podpore.

7 Nabor kazalnikov je v prilogi 1.

8 Decembra 2020 smo v skupini razpravljali o prejetem gradivu in rezultatih anket. Ključne ugotovitve so bile, da so bili vsi predlagani kazalniki prepoznani kot smiselni in potrebni, podatke zanje bi bilo treba zbirati karseda pogosto. Pri tistih kazalnikih, pri katerih je to mogoče, bi morali opraviti zbiranje podatkov zanje za pretekla obdobja. Glede na zahtevnost podvzeta smo kazalnike razvrstili po pomembnosti in določili dve kategoriji pomembnosti oziroma prioritete zbiranja podatkov zanje. Z obravnavo kazalnikov, ki so bili uvrščeni v prvi krog (obravnavani v nadaljevanju), smo začeli takoj. Kazalnike, ki so bili kategorizirani v drugo skupino, pa naj bi Komisija za kakovost UL FF začela zbirati podatke in jih obravnavati kasneje, ko bi zaključili s prvo skupino.

9 Katera služba podatke že zbira ali naj bi jih zbirala v prihodnje; kaj se zbira na ravni fakultete in kaj na ravni oddelkov ali drugih manjših enot (npr. kateder).

odgovornost za zbiranje, analizo in spremljanje podatkov. Komisija za kakovost FF je predloge skupine NES1 kasneje potrdila.

V marcu 2021 se je sestala ožja skupina za metodologijo v okviru skupine NES1. Določili in izbrali smo kazalnike, zbrali podatke ter jih analizirali v skladu z možnostmi in omejitvami (glej poglavje 2.2.).

Skupina NES1 se je v ožji sestavi ponovno srečala oktobra 2021 in sklenila, da se rezultate zbiranja in obdelave tistih podatkov, ki omogočajo spremljanje napredka v zvezi z enakostjo spolov na FF, doda že obstoječemu delu komisije za kakovost in poročilu o kakovosti. Zadnje naj bi vključevalo tudi predloge za fakultetne politike oziroma ukrepe na področju enakosti spolov v obdobju naslednjih dveh let. Realizacijo teh sklepov naj bi prav tako spremljali v poročilu o kakovosti.¹⁰ Najpomembnejša sta bila naslednja koraka: zbiranje in obdelava kvantitativnih podatkov, ki omogočajo spremljanje podatkov o enakosti spolov, ter določitev kvalitativnih indikatorjev in postopkov, ki bodo zapolnili vrzeli. Ti so bili v decembru 2021 tudi prvič zbrani s pomočjo anketnega vprašalnika o pogojih napredovanja v nazive in o pogojih dela, ki omogočajo napredovanja.

V anketni vprašalnik so bili vključeni naslednji kazalniki: zaposleni po spolu in starosti, nazivi in delovna mesta, plačni razredi, razlike med moškimi in ženskami v plačnih razredih glede na naziv, zasedenost delovnih mest in struktura po spolu, delež glede na vrsto zaposlitve, dopolnilno delo, vrsta pogodbe o zaposlitvi (nedoločen/določen čas), napredovanje v nazive, struktura habilitacijskih nazivov, kako so bili izvoljene_i v trenutni naziv, vloga za habilitacijo v isti ali višji naziv ob izteku trenutnega habilitacijskega naziva, razlogi za ponovno habilitacijo v isti naziv, razlogi za ponovno habilitacijo, vzroki za ponovno habilitacijo.¹¹

10 Sklep NES1 in Komisije za kakovost je bil: Spremljali se bodo kvantitativni indikatorji, kjer je mogoče podatke spremljati in jih analizirati. Določili se bodo tudi kvalitativni indikatorji in postopki, ki bodo zapolnili vrzeli: izvedba ankete po oddelkih o pogojih napredovanja v nazive ter o pogojih dela, ki omogočajo napredovanja. Vodstvo se informira o možnostih določitve oseb v kadrovske službi, ki bi lahko zbirale te podatke v okviru povečanega obsega dela. Treba bi bilo tudi nasloviti vprašanje sistemskega zbiranja baz podatkov na ravni UL.

11 Celotno poročilo je dostopno na <https://tinyurl.com/5dwnfhxe>.

Na podlagi rezultatov je bilo pripravljeno poročilo, ki je bilo predstavljeno na redni seji Komisije za kakovost FF 1. 4. 2022. Ključne ugotovitve so bile naslednje:

- Na FF je zaposlenih bistveno več žensk kot moških.
- Največjo posamezno skupino zaposlenih sestavljajo strokovni delavci_ke; povprečni plačni razred je 44.; ženske so v povprečju uvrščene skoraj 5 plačnih razredov nižje kot moški, kar je posledica večjega števila žensk na delovnih mestih, ki se uvrščajo v nižje plačne razrede.
- Pri raziskovalcih_kah so moški v povprečju uvrščeni za skoraj 4 plačne razrede višje kot ženske. Največji delež moških je v razredu redni profesor. Med moškim pedagoškim kadrom je približno tretjina rednih profesorjev, rednih profesorice pa le 18 odstotkov.
- Med starejšimi zaposlenimi je bistveno večji delež pogodb za nedoločen čas kot med mlajšimi.
- Kazalnik habilitacijskega naziva pove, da prevladujejo docenti_ke, sledijo redni profesorji_ice, najmanj pa je asistentov_k.
- Večina zaposlenih je trenutno v prvem nazivu. Nekaj več kot 60 odstotkov bo ob izteku trenutnega mandata naziva oddalo vlogo za ponovno izvolitev v obstoječi naziv. Med razlogi za ponovno habilitacijo je najpogosteje navedeni kriterij vodenje projekta, sledi mentorstvo doktorskim študentom_tkam; med vzroki za ponovno izvolitev daleč največji delež odpade na preobilico pedagoških obveznosti.

Komisija je sklenila, da se analiza ponovi vsaki dve leti in obenem dopolni s kvalitativnim vprašalnikom. Vsi člani_ce komisije za kakovost so po elektronski pošti prejeli celotno poročilo z rezultati, zapisanimi v obliki preglednic in grafikonov. Rezultati so bili predstavljeni tudi na razširjeni seji Komisije za kakovost v maju 2022.

2.2. O mejah in možnostih zbiranja podatkov na UL FF

Delovna skupina NES1 je pri delu tesno sodelovala z vodstvom fakultete in strokovnimi službami. Kadrovska služba za namen svoje dejavnosti že zbira podatke o vseh, ki s fakulteto kakorkoli sodelujejo v okviru delovnopravne zakonodaje (zaposleni za nedoločen čas, zaposleni za določen čas, sodelavci_ke preko avtorskih in podjemnih pogodb, zaposlitve za dopolnilno delo itd.). Občutljivost teh podatkov je visoka, saj gre za osebne podatke posameznikov, posameznic, zato te podatkovne baze niso in ne morejo biti javno dostopne. Za namen analize stanja na fakulteti po različnih dejavnikih (spol, starost, naziv ipd.) in njihove povezanosti z napredovanjem, obliko zaposlitve itd. smo morali podatkovne baze, ki smo jih pridobili od kadrovske službe in smo do njih dostopali z geslom, najprej ustrezno urediti, prečistiti in pripraviti za nadaljnjo obdelavo.

Tako smo oblikovali seznam spremenljivk, ki smo jih za potrebe posameznih analiz še dodatno preoblikovali (npr. numerično spremenljivko starost smo spremenili v ordinalno spremenljivko z dvema stopnjama – stari do 39 let in starejši od 39 let):

- delovno mesto (pri visokošolskih učiteljih_cah in sodelavcih_kah še posebej po nazivih),
- spol,
- starost,
- plačni razred,
- obseg dela (zaposlitev) v odstotkih,
- obseg dopolnilnega dela v odstotkih,
- vrsta pogodbe (določen, nedoločen čas).

S podatki za te spremenljivke nismo pokrili vseh kazalnikov, ki so bili opredeljeni v okviru projekta SUPERA. Predvsem so umanjali podatki za pedagoški kader o tem, kako je s prehajanji med nazivi (koliko let posameznik_ca ostaja v istem nazivu) in na katerih področjih so visokošolski učitelji_ce habilitirani.

To podatkovno vrzel smo poskušali zapolniti z dodatnim zbiranjem podatkov, zato smo vsem zaposlenim na pedagoških delovnih mestih

posredovali anonimni anketni vprašalnik (glej 2.1.), s katerim smo pridobili še nekatere pomembne podatke:

- habilitacijsko področje,
- kolikokrat so bili posamezniki_ice izvoljeni v katerega od nazivov,
- razlogi za ponovne izvolitve v posamezne nazive;
- vzroki za ponovne izvolitve v posamezne nazive.

Na vprašalnik se je z odgovori odzvalo 150 visokošolskih učiteljev_ic in asistentov_k, kar vzorcu zagotavlja dobro reprezentativnost (po podatkih kadrovske službe je bilo v letu 2021 na fakulteti zaposlenih 339 visokošolskih učiteljev_ic in asistent_k).

Omejitve, na katere smo naleteli pri prvem poskusu zbiranja teh podatkov, so bile predvsem v tem, da podatki niso bili anonimizirani, zato je bil dostop do njih otežen. Z ustreznim generiranjem podatkov v sistemih, ki jih z uvedbo nove programske opreme v okviru projekta APIS uporablja kadrovska služba, bi to pomanjkljivost verjetno lahko odpravili.

Drugo omejitev so predstavljali neobstoječi podatki, predvsem o področju habilitacije in številu ponovnih izvolitev v posamezni naziv. Dobrodošel bi bil tudi podatek o koriščenju ali nekoriščenju očetovskega dopusta ter številu porodniških oziroma materinskih dopustov.

3. Zaključek

Na UL FF so bili na področju enakosti spolov v zadnjih treh letih postavljeni pomembni mejniki na poti k informiranemu, na podatkih utemeljenemu odločanju. Kljub začetnim in nekaterim še vztrajajočim oviram so prve analize že prinesle tudi prva vprašanja in odprle nekatere razprave na področju napredovanj v nazive, delovnih obremenitev ipd. Narejeni so bili tudi prvi, pomembni koraki k vzdržnosti prakse ter dolgoročne vpetosti zbiranja in spremljanja podatkov o enakosti spolov na fakulteti, med drugim je skrb za enakost spolov dobila svoje poglavje v letnem poročilu o kakovosti UL FF, za katero skrbi fakultetna komisija za kakovost. Načrtuje se tudi posebno poglavje v zvezi s spremljanjem in analizo podatkov po spolu, ki bi bilo podlaga za razprave in ukrepe ugotavljanja in zagotavljanja

enakosti spolov na fakulteti. Dileme pa ostajajo povezane z urejanjem obstoječih evidenčnih baz podatkov, ki bi jih bilo treba sistematično urediti tako, da bi jih bilo mogoče uporabljati za raziskovalne namene. Za to in za vsakoletno zbiranje in spremljanje podatkov bi morala skrbeti ena ali več oseb na fakulteti, ki imajo metodološko znanje in se pri svojem delu lahko opirajo na strokovnjake_inje s področja enakosti spolov.

Dolgoročnost pa bi zagotovili predvsem z umestitvijo zbiranja teh podatkov v sistemsko orodje, ki ga uporablja kadrovska služba. Glede na to, da se sistem SAP¹² uvaja na celotni Univerzi v Ljubljani, bi to omogočilo tudi primerjave med članicami. Ta del bi morala prevzeti služba za kakovost na UL, ki bi članicam vsako leto posredovala osnovne podatke in jim omogočila tudi njihovo nadaljnjo obdelavo.

Literatura in viri

Alt G project. Dostopno na naslovu: <https://altg.act-on-gender.eu/>.

Baltic Gender. Dostopno na naslovu: <https://www.baltic-gender.eu/>.

Beerrens, M. 2018. Evidence-based policy and higher education quality assurance: progress, pitfalls and promise. *European Journal of Higher Education*, 8(1):1–16.

Biesta, G. 2010. *Good Education in an Age of Measurement*. London: Routledge.

Garcia project. Dostopno na naslovu: <http://garciaproject.eu/>.

Garcia. WP5, 2015. Dostopno na naslovu: https://eige.europa.eu/sites/default/files/garcia_working_paper_5_academic_careers_gender_inequality.pdf.

Gearnig roles. Dostopno na naslovu: <https://gearingroles.eu/>.

Gear tool. Dostopno na naslovu: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/toolkits/gear>.

Evropska komisija. 2012. Dostopno na naslovu: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0614:FIN:en:PDF>.

Evropska komisija. 2020a. Dostopno na naslovu: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13567-2020-INIT/en/pdf>.

12 Poslovno informacijski sistem.

Letno poročilo o kakovosti FF UL. 2019. Dostopno na naslovu: http://arhivffweb2020.ff.uni-lj.si/oFakulteti/Kakovost/Porocila_o_kakovosti, avgust 2022.

She Figures. Dostopno na naslovu: <https://op.europa.eu/en/web/eu-law-and-publications/publication-detail/-/publication/67d5a207-4da1-11ec-91ac-01aa-75ed71a1>.

SUPERA. Dostopno na naslovu: <https://www.superaproject.eu/>.

Strategija UL 2012–2020. Dostopno na naslovu: https://www.uni-lj.si/o_univerzi_v_ljubljani/strategija_ul/.

Tašner, V., Rožman, S. 2015. Vplivi sprememb v polju edukacije na položaj žensk v slovenski družbi in politiki. V: Antić-Gaber, M., ur. *Zahtevna razmerja: spol, strukturne ovire in priložnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Zgaga, P. 2015. Vplivi dinamike v visokem šolstvu na spolno strukturiranost sodobne družbe. V: Antić-Gaber, M., ur. *Zahtevna razmerja: spol, strukturne ovire in priložnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Priloga: Izbrani kazalniki

KVALITATIVNI

- A1. Razlike po obremenitvah, glede na naziv, znanstveno področje: poučevanje, 2–5 let.
- A2. Razlike po obremenitvah, glede na naziv, znanstveno področje: raziskovanje in publiciranje, 2 leti.
- A3. Razlike po obremenitvah, ki jih nalaga fakulteta glede na naziv, znanstveno področje: sodelovanje v komisijah in pri administraciji, na 5 let.
- A4. Materinska politika (kvaliteta, uveljavljanje).
- A5. Očetovska politika (kvaliteta, uveljavljanje).
- A6. Subvencionirano otroško varstvo (dostopnost, razpoložljivost).
- A7. Politike, ki zaradi nege zmanjšujejo pritisk na službo: prilagodljivo delovno mesto.
- A8. Politike, ki zaradi nege zmanjšujejo pritisk na službo: prilagodljiv študij.
- A9. Politike, ki zaradi nege zmanjšujejo pritisk na službo: vrnitev na delovno mesto.
- A10. Politike, ki zaradi nege zmanjšujejo pritisk na službo: vrnitev na študij.
- A12. Čas namenjen za starševski dopust.
- A13. Štipendije in ostale finančne vzpodbude za raziskovalke/ce in njihove družine.
- A14. Nagrade, priznanja – po oddelkih; cela FF; že tudi sami predlogi:
 - za FF,
 - za UL,
 - za državna priznanja.
- A15. Zaslužne profesure.
- A16. Upokojevanje.

KVANTITATIVNI

- B1. Zaposlene_i glede na naziv (pedagoški, raziskovalni ...), 5 let, kolikor je mogoče daleč nazaj.
- B2. Zaposlene_i glede na znanstveno panogo, 5 let.
- B3. Zaposlene_i glede na obremenitev (pedagoški, strokovni, raziskovalni ...), 2 leti.
- B4. Zaposlene_i glede na dosežen naziv (pedagoški, raziskovalni), 5 let.
- B5. Zaposlene_i glede na čas zaposlitve na inštituciji (pedagoški, raziskovalni), 5 let.
- B6. Leta, ki so potrebna za napredovanje v naslednji naziv (ločeno po starosti, znanstvenih področjih ...), 2–5 let.
- B7. Zaposlene/i glede na vrsto kadra (pedagoški, strokovni, raziskovalni ...), 5 let.
- B8. Zaposleni glede na znanstveno disciplino, 5 let.
- B9. Študentke/i glede stopnjo študija (1., 2., 3.), vsako leto.
- B10. Študentke/študenti glede na znanstveno disciplino, vsako leto.
- B11. Vrsta pogodbe o zaposlitve (nedoločen čas, določen čas, manj kot eno leto), vsako leto.
- B12. Obstoj protokolov o zaposlovanju ali najemanju, ki so občutljivi, glede na spol, 5 let.
- B13. Uspešnost pri prijavi na službo, v primerjavi z vsemi kandidati_kami, 5 let.
- B14. Kdo sodeluje na/pri razgovorih – bolj kvalitativen podatek? Postopki so zakonsko, normativno določeni za zaposlovanje za akademsko, raziskovalno-pedagoško sfero. Tu je specifika zaposlovanja, ki bi jo lahko zajeli.
- B15. Število zaposlenih, ki zaprosijo za starševski dopust, kdo krije pedagoško delo, ko gre nekdo na porodniško – primeri, ko so morale kolegice vse opraviti vnaprej, ker ni bilo nikogar, ki bi jih lahko nadomeščal.
- B16. Število tistih, ki se po starševskem dopustu vrnejo na delovno mesto. Protokol, starševska politika.
- B17. Struktura vodstvenih pozicij: po oddelkih in dekani; prodekanska mesta.

||

**SPOL,
RAZISKOVANJE
IN PUBLICIRANJE**

2.

Financiranje projektov ARRS pod drobnogledom

Darja Fišer, Polona Novak, Jure Skubic

Raziskovanje je eno pomembnih področij (re)produciranja neenakosti spolov v akademskem polju, zato smo ga vzeli pod drobnogled ter pregledali financiranje programskih skupin, projektov, mladih raziskovalcev oziroma raziskovalk po disciplinah. V analizi je vključeno financiranje raziskovalnih programov, raziskovalnih projektov ter mladih raziskovalcev in raziskovalk, ki jih je financirala ARRS iz državnega proračuna Republike Slovenije. V posebnem poglavju pa je prikazano financiranje v okviru naše fakultete.

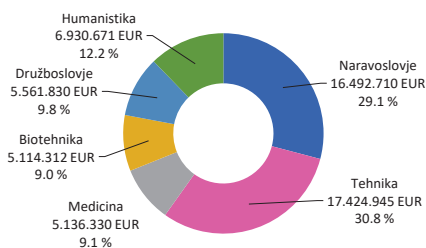
Podatki namreč povedo veliko o tem, kako je področje znanstvenega raziskovanja spolno obarvano, kakšne so spolna in starostna struktura raziskovalcev z najvišjo močjo odločanja (vodje programskih skupin in projektov, pridobivanje mladih raziskovalcev oz. raziskovalk) ter s tem tudi večje ali manjše možnosti objavljanja izvirnih znanstvenih del, od česar je kasneje odvisno tudi napredovanje v znanstvene nazive in vzpenjanje po akademski lestvici ugleda.

V tem poglavju prikazujemo nacionalno financiranje ustaljenih tipov raziskovalne dejavnosti glede na spol. Analiza temelji na poročilih ARRS, ki so objavljena na njeni spletni strani (<http://www.arrs.si/sl/analize/obseg01/>). Pregledali smo podatke za leti 2019 in 2015, v poročilih, ki sta bili v času analize najstarejše in najnovejše ter dostopni v enaki obliki. Kjer podatkov za leto 2015 ni, navajamo le podatke za leto 2019. Upoštevamo tako vodenje kot izvajanje raziskovalnih dejavnosti. Osredotočamo pa se na humanistiko in družboslovje, ki sta za Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani najrelevantnejši znanstveni vedi.

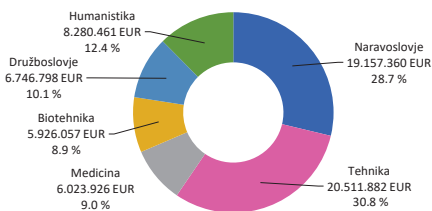
1. Raziskovalni programi (RP)

Raziskovalni program predstavlja zaokroženo področje raziskovalnega dela, za katero je pričakovati, da bo aktualno in uporabno v daljšem časovnem obdobju in je takega pomena za državo, da je interes zanj opredeljen v strategiji za področje raziskovalne in inovacijske dejavnosti. Raziskovalne programe izvajajo programske skupine v javnih raziskovalnih zavodih, na univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih (JRO), ki jih je ustanovila Republika Slovenija, ter v raziskovalnih organizacijah (RO) s koncesijo. Programska skupina deluje v najmanj eni JRO oziroma najmanj eni RO s koncesijo. Programsko skupino vodi vodja, ki je lahko vodja le ene programske skupine. Sestavljajo jo vodja in najmanj trije raziskovalci, raziskovalke z doktoratom znanosti ter strokovni in tehniški sodelavci iz ene ali več JRO oziroma RO s koncesijo. Če se program izvaja v več JRO oziroma RO s koncesijo, mora biti v vsaki JRO oziroma RO s koncesijo v programski skupini najmanj en raziskovalec oziroma raziskovalka z doktoratom. Člani programske skupine so lahko vključeni v en sam raziskovalni program. Raziskovalci_ke ter strokovni in tehniški sodelavci_ke morajo biti zaposleni v JRO oziroma RO s koncesijo, ki izvaja raziskovalni program. V programski skupini lahko sodelujejo tudi mladi raziskovalci_ke, doktorandi_ke in vodje podoktorskih projektov, ki so financirani iz drugih virov in so zaposleni v RO, ter upokojeni raziskovalci, raziskovalke (Pravilnik o postopkih (so)financiranja in ocenjevanja ter spremljanju izvajanja raziskovalne dejavnosti.)

1.1 Delež sredstev za financiranje raziskovalnih programov po raziskovalnih vedah

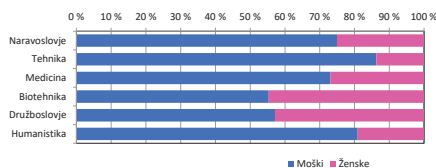
Graf 1: Struktura sredstev za raziskovalne programe po raziskovalnih vedah, 2015

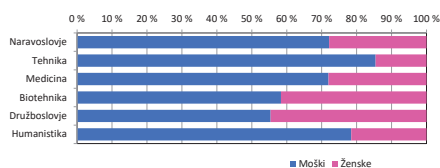
Graf 2: Struktura sredstev za raziskovalne programe po raziskovalnih vedah, 2019

V opazovanih letih se deleži sredstev po raziskovalnih vedah niso bistveno spremenili. V teh letih je humanistika prejela okoli 12 odstotkov vseh razpoložljivih sredstev, družboslovje pa 10 odstotkov (največ, 31 odstotkov, je prejela tehnika, najmanj, 9 odstotkov, pa biotehnika). V obeh opazovanih časovnih intervalih je področje naravoslovja in tehnike dobilo skoraj 70 odstotkov vseh razdeljenih finančnih sredstev za raziskovalne programe, humanistika in družboslovje skupaj pa nekaj več kot 20 odstotkov.

1.2 Sredstva po raziskovalnih vedah glede na spol vodje raziskovalnega programa

Graf 3: Deleži sredstev po raziskovalnih vedah glede na spol vodje raziskovalnega programa, 2015

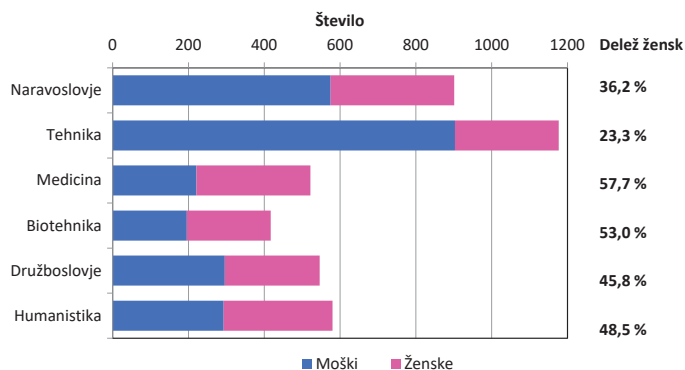

Graf 4: Deleži sredstev po raziskovalnih vedah glede na spol vodje raziskovalnega programa, 2019

V družboslovju so leta 2019 ženske vodje raziskovalnih programov prejele največji delež sredstev za raziskovalne programe, ki so jih vodile (45 odstotkov), humanistika v tem pogledu precej zaostaja, saj zaseda predzadnje mesto (22 odstotkov). Za humanistiko se je uvrstila le tehnika (15 odstotkov). Zanimivo je, da je delež žensk vodij v biotehniko zelo visok (42 odstotkov).

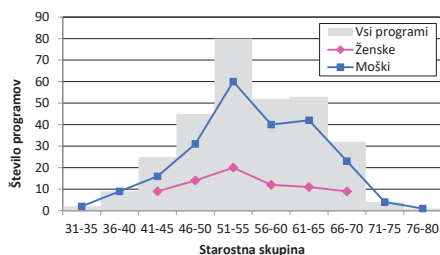
V primerjavi z letom 2015 se je delež prejetih sredstev pri programih, ki jih vodijo ženske, povečal v vseh vedah. Takrat je bil delež sredstev za programe, ki jih vodijo ženske, v družboslovju še na drugem mestu (19 odstotkov), za humanistiko pa je tudi takrat zaostajala le tehnika (15 odstotkov).

1.3 Raziskovalke in raziskovalci, ki so izvajali raziskovalne programe, glede na raziskovalno vedo in spol

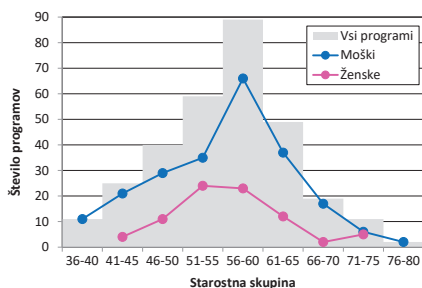

Graf 5: Raziskovalke in raziskovalci (brez mladih raziskovalcev), ki so izvajali raziskovalne programe, glede na raziskovalno vedo in spol, 2019

Leta 2019 je vse raziskovalne programe izvajalo 2.484 raziskovalcev in 1.659 raziskovalk; žensk je bilo torej 40 odstotkov. Glede na vse sodelujoče v raziskovalnih programih je bil delež žensk najvišji v medicini (58 odstotkov), najnižji pa v tehniki (23 odstotkov). Humanistika je bila na drugem mestu (48 odstotkov), sledilo ji je družboslovje (46 odstotkov). Primerjava števila vseh sodelujočih v programih s sredstvi, ki jih prejmejo programi pod vodstvom žensk, kaže precejšnje razhajanje v humanistiki: medtem ko je raziskovalk, vključenih v programe, skoraj polovica, so programi, ki jih vodijo ženske, prejeli le petino vseh sredstev. V družboslovju je porazdelitev sodelujočih in prejetih sredstev glede na spol vodje enakomernejša.

Graf 6: Vodje raziskovalnih programov glede na starost in spol, 2015 (upoštevana je starost ob koncu leta)

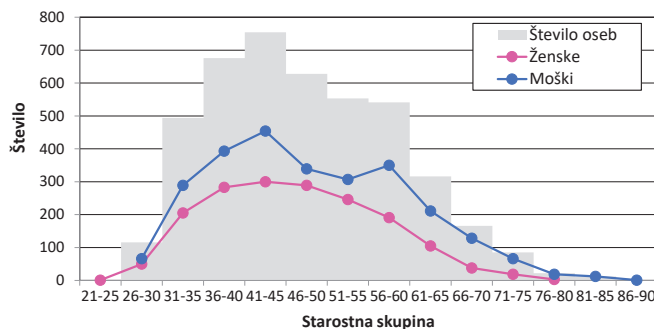
Graf 7: Vodje raziskovalnih programov glede na starost in spol, 2019 (upoštevana je starost ob koncu leta)

Primerljivih podatkov za leto 2015 ni, v letu 2016 pa se deleži žensk po vedah niso bistveno razlikovali od leta 2019.

Leta 2019 v vseh starostnih obdobjih kot vodje programov izrazito prevladujejo moški. Pri najnižji starosti vodij je glede na spol šest let razlike (moški 36 let, ženske 42 let), pri najvišji starosti pa sedem let, le da v obrnjenem vrstnem redu (moški 79 let, ženske 72 let). Neizrazit vrh pri ženskah vodjih je v starostnem obdobju 51–55 let, pri moških pa je vrh izrazit, in sicer v obdobju 56–60 let. Moški prej napredujejo in zasedejo mesto vodje skupine kot ženske, kar govori v prid mnogim ugotovitvam, da moške »stekleno dvigalo« hitro popelje na vrh, ženske pa »stekleni strop« drži pod njim.

Leta 2015 je bilo pri najnižji starosti vodij sedem let razlike (moški 34 let, ženske 41 let), pri najvišji starosti pa osem let, spet v obrnjenem vrstnem redu (moški 76 let, ženske 68 let). Pri vodjih raziskovalnih programov obeh spolov je najbolj zastopano starostno obdobje 51–55 let, to pa je tudi obdobje, ko je razkorak med vodji programov po spolu največji: moških vodij je trikrat toliko kot žensk. Moški na tem mestu tudi v najstarejši starostni skupini ostajajo dlje kot ženske.

1.4 Raziskovalke in raziskovalci, ki so izvajali raziskovalne programe, glede na starost in spol

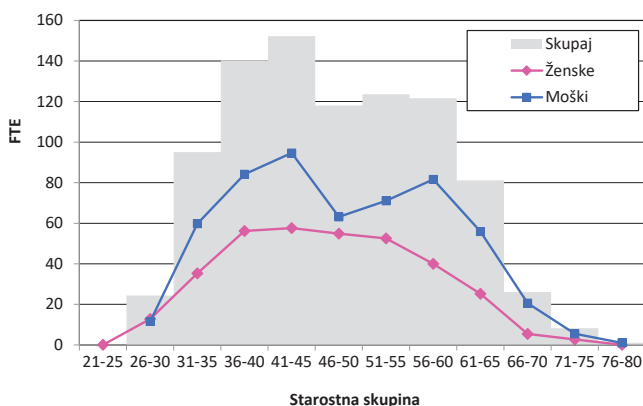

Graf 8: Raziskovalke in raziskovalci, ki so izvajali raziskovalne programe, glede na starost in spol, 2019 (upoštevana je starost ob koncu leta)

Leta 2019 je starostna struktura žensk v primerjavi z moškimi za en do dva starostna razreda pomaknjena v levo: v primerjavi z moškimi kolegi je bilo v raziskovalne programe vključenih več mlajših in manj starejših raziskovalk. Vrh, ki je pri moških veliko izrazitejši kot pri ženskah, je pri obeh spolih v istem starostnem razredu (41–45 let).

Za leto 2015 ni primerljivih podatkov, situacija leta 2016 pa ni primerljiva, ker so v grafu upoštevani tudi mladi raziskovalci in sta najmlajši starostni skupini pri obeh spolih skoraj najštevilčnejši (<http://www.arrs.si/sl/analize/obseg01/arhiv2017/rprog.asp>). Ugotovimo pa lahko, da je situacija v letu 2019 zelo podobna stanju leta 2017 (<http://www.arrs.si/sl/analize/obseg01/arhiv2018/rprog.asp>), le najstarejši sodelujoči raziskovalec je starejši.

1.5 Polno zaposleni v raziskovalnih programih glede na starost in spol

Graf 9: Polno zaposleni glede na starost in spol, 2019 (upoštevana je starost ob koncu leta)

Razporeditev polno zaposlenih raziskovalcev in raziskovalk v raziskovalnih programih glede na starost in spol je leta 2019 primerljiva le v najzgodnejšem in najpoznejšem starostnem obdobju, kjer je število raziskovalk in raziskovalcev zelo majhno. V vseh vmesnih starostnih obdobjih pa je moškim namenjenih bistveno več polnih zaposlitev, kar je še najizrazitejše v starostnem razredu 41–45 let, kjer je financiranih polnih zaposlitev raziskovalcev 1,7-krat toliko kot polnih zaposlitev raziskovalk,

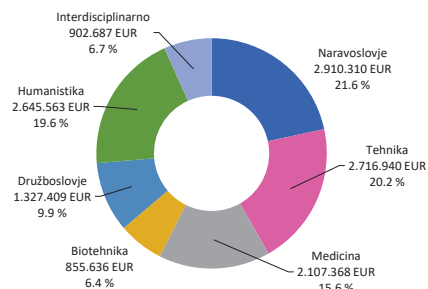
in v starostnem razredu 56–60 let, kjer je financiranih polnih zaposlitev raziskovalk 2-krat toliko kot polnih zaposlitev raziskovalk.

Za leto 2015 ni primerljivih podatkov. V letu 2016 je bila situacija podobna kot v letu 2019.

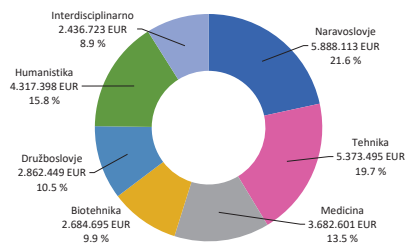
2. Temeljni projekti

Temeljni raziskovalni projekt (v nadaljevanju temeljni projekti) je izvirno eksperimentalno oziroma teoretično raziskovanje, ki se izvaja za pridobivanje novega znanja o osnovah pojavov in zaznavnih dejstvih. Do vključno javnega razpisa za raziskovalne projekte za leto 2017 je bila zahteva, da sta v projekte obvezno vključeni najmanj dve različni slovenski RO (raziskovalni zavod ali univerza oziroma samostojni visokošolski zavod ali gospodarska družba). V kasnejših razpisih tega določila ni več. Temeljni projekti so lahko tematsko usmerjeni z raziskovalnimi temami, ki jih določi javni razpis. Projekt izvaja projektna skupina, ki jo sestavljajo vodja projekta, raziskovalci_ke in tehniški sodelavci_ke. Agencija financira do sto odstotkov utemeljenih stroškov temeljnega projekta. Vodja projekta mora biti v RO v Republiki Sloveniji, ki izvaja raziskovalni projekt, zaposlen_a najmanj 40 odstotkov polnega delovnega časa. Projekt lahko vodi le raziskovalec oziroma raziskovalka, ki izpolnjuje pogoje, določene v zakonu o raziskovalni in razvojni dejavnosti ter v predpisu, ki ureja kriterije za ugotavljanje izpolnjevanja pogojev za vodjo raziskovalnega projekta. Projekt lahko vodi tudi mlajši raziskovalec oziroma raziskovalka (največ deset aktivnih let po zagovoru doktorata). Vodja projekta in člani projektnih skupin morajo imeti za izvajanje projektov proste kapacitete učinkovitih ur raziskovalnega dela (največ 1 FTE) in morajo biti zaposleni v tisti RO, ki izvaja projekt, ali imeti status zasebne raziskovalke_ca. Ob podpisu pogodbe mora imeti vodja projekta najmanj 170 prostih učinkovitih ur raziskovalnega dela (0,1 FTE) na letni ravni. Član_ica projektne skupine (razen mladih raziskovalk_cev, doktorandk_ov, financiranih iz drugih virov, upokojenih raziskovalk_cev in direktoric_jev JRZ, ki pri projektu lahko sodelujejo le z 0 urami) mora ob podpisu pogodbe sodelovati z najmanj 17 prostimi učinkovitimi urami raziskovalnega dela (0,01 FTE) na letni ravni (Pravilnik o postopkih (so)financiranja in ocenjevanja ter spremljanju izvajanja raziskovalne dejavnosti).

2.1 Financiranje temeljnih projektov po vedah

Graf 10: Struktura sredstev za temeljne projekte po raziskovalnih vedah, 2015

Graf 11: Struktura sredstev za temeljne projekte po raziskovalnih vedah, 2019

Sredstva za temeljne raziskovalne projekte so bila v letu 2019 dvakrat tolikšna kot v letu 2015. Primerjava po raziskovalnih vedah pokaže, da so se najmanj povečala sredstva za humanistiko, najbolj pa za biotehniko. Povečanje sredstev za temeljne projekte pomeni, da se je izvajalo več projektov in da je v njih sodelovalo več raziskovalk in raziskovalcev.

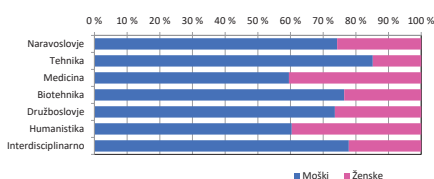
Leta 2019 je humanistika prejela 16 odstotkov vseh razpoložljivih sredstev za temeljne projekte, družboslovje pa 10 odstotkov (največ, 22 odstotkov, je prejelo naravoslovje, najmanj, 9 odstotkov, pa interdisciplinarni projekti). Leta 2015 je humanistika prejela 20 odstotkov razpoložljivih sredstev, torej več kot leta 2019, družboslovje pa 10 odstotkov, torej enako kot leta 2019 (največ, 22 odstotkov, je prejelo naravoslovje, najmanj, 7 odstotkov, pa interdisciplinarni projekti).

2.2 Deleži sredstev po raziskovalnih vedah glede na spol vodje temeljnega projekta

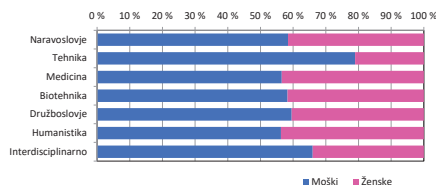
Leta 2019 je bil področju humanistike dodeljen največji delež sredstev za temeljne projekte, ki so jih vodile ženske (44 odstotkov), družboslovje je bilo na petem mestu (40 odstotkov), za njim so zaostajali le interdisciplinarni projekti (34 odstotkov) in tehnika (22 odstotkov).

Leta 2015 je imela humanistika nekoliko manjši delež sredstev za projekte, ki jih vodijo ženske, kot leta 2019 (39 odstotkov), večjega je imela

2. Financiranje projektov ARRS pod drobnogledom

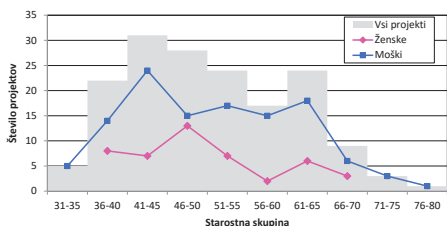
Graf 12: Deleži sredstev po raziskovalnih vedah in po spolu vodje temeljnega projekta, 2015

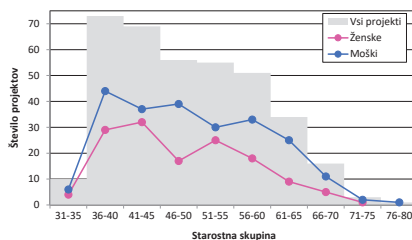
Graf 13: Deleži sredstev po raziskovalnih vedah in po spolu vodje temeljnega projekta, 2019

le medicina (41 odstotkov). Družboslovje je imelo bistveno manjši delež sredstev za projekte, ki jih vodijo ženske, kot leta 2019 (27 odstotkov), manjšega sta imeli le biotehnika (23 odstotkov) in tehnika (15 odstotkov).

2.3 Vodje temeljnih projektov glede na starost in spol

Graf 14: Vodje temeljnih projektov glede na starost in spol, 2015 (upoštevana je starost ob koncu leta)

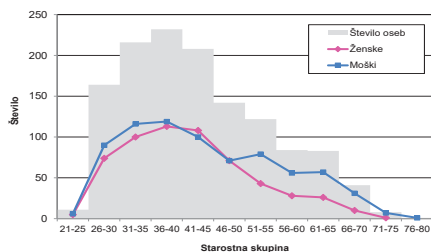

Graf 15: Vodje temeljnih projektov glede na starost in spol, 2019 (upoštevana je starost ob koncu leta)

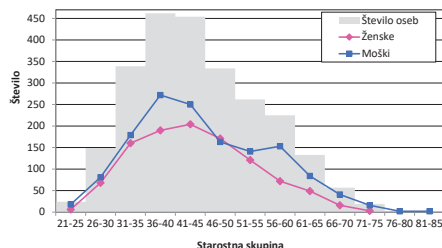
Leta 2019 sta bili najmlajši vodji temeljnega projekta pri obeh spolih stari 32 let. Najstarejši vodja je bil star 79 let, najstarejša vodja pa 72 let. Moški vodje prevladujejo v vseh starostnih skupinah. Čeprav podatki nakazujejo, da so bili moški in ženske vodje skoraj izenačeni v najzgodnejšem starostnem obdobju (31–35 let) in v predzadnjem obdobju (71–75 let), pa je v teh skupinah zelo malo raziskovalk in raziskovalcev in glede na majhno število relativno niso bili izenačeni. Največji razkorak je v starostnih skupinah 46–50 let in 61–65 let, kjer je moških vodij približno trikrat toliko kot žensk.

Leta 2015 je bilo glede na starostno strukturo vodij projektov stanje bolj izenačeno kot leta 2019, pri čemer so bili do 40. leta moški nekoliko v prednosti, po 50. letu pa že precej.

2.4 Raziskovalke in raziskovalci, ki so izvajali temeljne projekte, glede na starost in spol

Graf 16: Raziskovalke in raziskovalci, ki so izvajali temeljne projekte glede na starost in spol, 2015 (upoštevana je starost ob koncu leta; ista oseba je upoštevana samo enkrat, tudi če je izvajala več projektov oziroma je zaposlena v različnih RO)

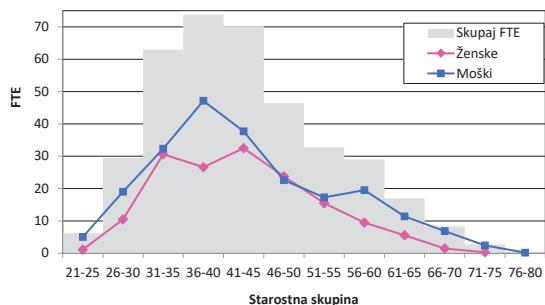
Graf 17: Vodje temeljnih projektov glede na starost in spol, 2019 (upoštevana je starost ob koncu leta; ista oseba je upoštevana samo enkrat, tudi če je izvajala več projektov oziroma je zaposlena v različnih RO)

Leta 2019 sta po starostni strukturi glede na število sodelujočih raziskovalcev v projektih spola veliko bolj iznenačena kot pri vodjih, še posebno v prvih treh starostnih skupinah. V starostnem obdobju 36–40 let moški izrazito povedejo, podobno je v starostnem obdobju 56–60 let, kjer je raziskovalcev približno dvakrat toliko kot raziskovalk. Edino starostno obdobje, v katerem je nekaj več žensk, je 46–50 let.

Leta 2015 je do 40. leta raziskovalcev malo več kot raziskovalk. V starostni skupini 41–45 je več raziskovalk, v skupini 46–50 let je število izenačeno. V naslednjih starostnih skupinah pa je bistveno večje število sodelujočih raziskovalcev kot raziskovalk.

2.5 Polne zaposlitve za temeljne projekte glede na starost in spol

Leta 2019 je bilo raziskovalcem v projektih dodeljenih več polnih zaposlitev v skoraj vseh starostnih skupinah, izjema je le skupina 46–50 let, kjer minimalno vodijo raziskovalke. V skupinah 31–25 let in 51–55 let so raziskovalci in raziskovalke skoraj izenačeni (raziskovalci minimalno vodijo). Največji razkorak je v starostni skupini 36–40 let, kjer so raziskovalci prejeli 1,7-krat toliko polnih zaposlitev kot raziskovalke.

Graf 18: Polne zaposlitve za temeljne projekte glede na starost in spol, 2019 (upoštevana je starost ob koncu leta)

Analiza polnih zaposlitev za leto 2015 ni bila opravljena. Pri podatkih za leto 2016 je slika podobna kot za leto 2019, le za nekaj let zamaknjena: izenačeno število polnih zaposlitev je v starostni skupini 26–30 in 46–50 let.

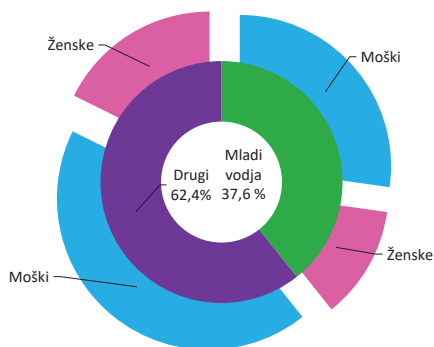
2.6 Delež sredstev za temeljne projekte glede na spol vodje in raziskovalni staž vodje

Za financiranje temeljnih projektov med seboj tekmujejo raziskovalke in raziskovalci v različnih obdobjih svoje znanstvene kariere, tako tisti, ki so na samem začetku, kot tisti, ki so že nekaj časa v tem polju. Nekateri raziskovalke in raziskovalci namreč z raziskovanjem začnejo že pred zagovorom doktorata in imajo relativno dolg staž, medtem ko drugi takoj po zagovoru doktorata z raziskovanjem ne nadaljujejo, se pa v raziskovanju ponovno aktivirajo kasneje. Zato se staž razlikuje. V tem poglavju z besedo »staž« označujemo obdobje desetih aktivnih let po zagovoru doktorata.

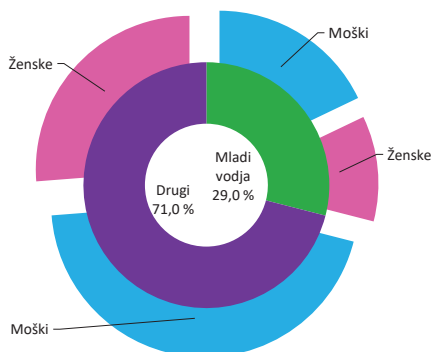
Leta 2019 so mlajše raziskovalke vodje (do deset let po zagovoru doktorata) prejele 37,9 odstotka sredstev, moški mladi vodje pa 62,1 odstotka sredstev, drugim ženskam vodjem je pripadlo 37,2 odstotka sredstev in moškim 62,8 odstotka. To pomeni, da je bilo v obeh raziskovalnih stažih približno 1,6-krat toliko moških vodij temeljnih projektov kot žensk vodij.

Leta 2015 je bilo stanje še bistveno slabše, in sicer je bilo mlajših moških vodij 2,9-krat toliko kot žensk, kasneje pa 2,4-krat toliko.

Pojasnilo: Med ukrepi agencije v zadnjih letih je povečanje deleža raziskovalnih projektov, ki jih vodijo mlajši raziskovalci, raziskovalke (do

Graf 19: Deleži sredstev za temeljne projekte, ki jih vodijo mlajši raziskovalci ali raziskovalke oziroma drugi raziskovalci ali raziskovalke, po spolu, 2015

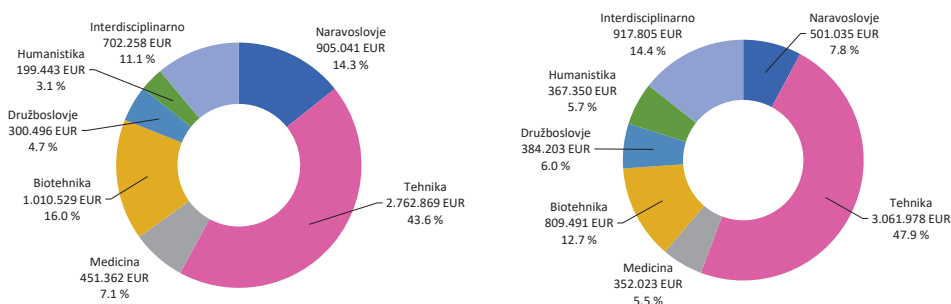
Graf 20: Delež sredstev za temeljne projekte, ki jih vodijo mlajši raziskovalci ali raziskovalke oziroma drugi raziskovalci ali raziskovalke, po spolu, 2019

deset let po doktoratu). Leta 2014 je bilo v okviru razpisa za raziskovalne projekte odobrenih 40 odstotkov projektov, katerih vodje so bili mlajši raziskovalci_ke. V naslednjih letih ARRS načrtuje stabiliziranje deleža projektov, ki ga vodijo mladi doktorji_ce (do deset let po zagovoru doktorata), na ciljni vrednosti 20 odstotkov.

3 Aplikativni projekti

Aplikativni raziskovalni projekt (v nadaljnjem besedilu: aplikativni projekt) je izvirno raziskovanje, ki se izvaja za pridobivanje novega znanja, usmerja pa se predvsem k praktičnemu cilju ali namenu. Aplikativni projekt ni industrijska raziskava oziroma projekt s področja eksperimentalnega razvoja. Do vključno javnega razpisa za raziskovalne projekte za leto 2017 je bila zahteva, da sta v projekte obvezno vključeni najmanj dve različni slovenski RO (raziskovalni zavod ali univerza oziroma samostojni visokošolski zavod ali gospodarska družba). V kasnejših razpisih tega določila ni več. Če gospodarska družba prijavi aplikativni projekt, ne potrebuje dokazila o sofinanciranju projekta drugih zainteresiranih uporabnikov, mora pa svoj delež sofinanciranja predvideti ob prijavi projekta in ga izkazati na način, kot ga določi agencija (Pravilnik o postopkih (so)financiranja in ocenjevanja ter spremljanju izvajanja raziskovalne dejavnosti).

3.1 Sredstva za aplikativne projekte po raziskovalnih vedah

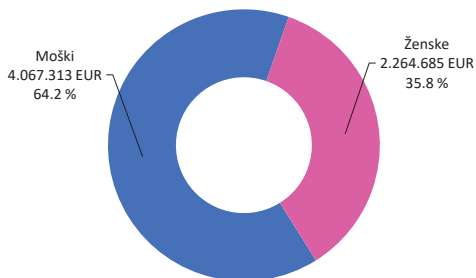

Graf 22: Struktura sredstev za aplikativne projekte po raziskovalnih vedah, 2019

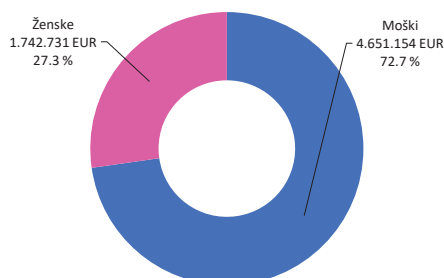
Leta 2019 sta humanistika in družboslovje prejeli po 6 odstotkov razpoložljivih sredstev za aplikativne projekte, manj je prejela samo še medicina (5,5 odstotka), največ pa tehnika (48 odstotkov).

Leta 2015 je humanistika prejela 3 odstotke razpoložljivih sredstev za aplikativne projekte, družboslovje pa 5 odstotkov, kar je najmanj med vsemi vedami (največ, 44 odstotkov, je prejela tehnika).

3.2 Sredstva glede na spol vodje aplikativnega projekta

Graf 23: Struktura sredstev po spolu vodje aplikativnega projekta, 2015

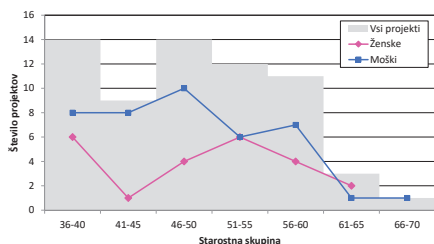
Graf 24: Struktura sredstev po spolu vodje aplikativnega projekta, 2019

Za aplikativne projekte podatki po raziskovalnih vedah glede na vodjo projekta na spletnih straneh ARRS niso prikazani.

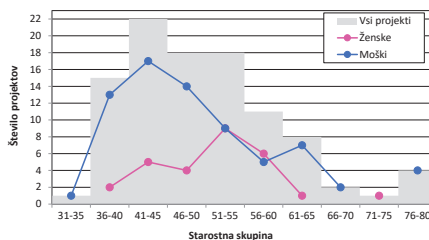
Leta 2019 opazimo izrazito neenako financiranje glede na spol vodij aplikativnih projektov, saj je bilo financiranih dvakrat več aplikativnih projektov, ki so jih vodili moški, povedano drugače, aplikativni projekti, ki so jih vodile ženske, so prejeli le 27,3 odstotka vseh sredstev za aplikativne projekte.

Leta 2015 so ženske vodje prejele 35,8 odstotka sredstev za aplikativne projekte. Moški vodje so v tem letu prejeli 1,8-krat toliko sredstev za aplikativne projekte kot ženske.

3.3 Vodje aplikativnih projektov glede na starost in spol

Graf 25: Vodje aplikativnih projektov glede na starost in spol, 2015 (upoštevana je starost ob koncu leta)

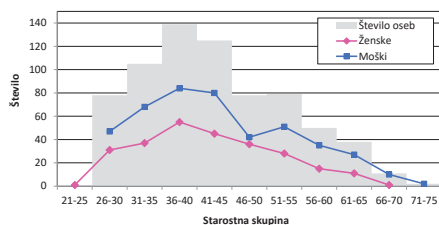

Graf 26: Vodje aplikativnih projektov glede na starost in spol, 2019 (upoštevana je starost ob koncu leta)

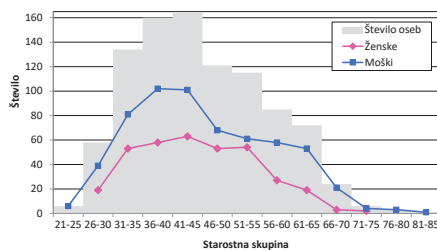
Leta 2019 je bil najmlajši vodja aplikativnega projekta star 34 let, najmlajša vodja pa 39 let. Najstarejši vodja aplikativnega projekta je bil star 78 let, najstarejša vodja pa 72 let. Moški vodje so glede na število projektov dosegli maksimum v starostni skupini 41–45 let, ženske vodje pa v obdobju 51–55 let. Največji razkorak med spoloma je v starostni skupini 41–45 let, kjer je med vodji aplikativnih projektov moških štirikrat toliko kot žensk.

Leta 2015 je bilo največ ženskih vodij v starostnem obdobju 51–55 let, moških pa v obdobju 46–50 let. Res dramatičen razkorak zabeležimo v starostnem obdobju 41–45 let, v katerem je aplikativne projekte vodilo osem raziskovalcev in le ena raziskovalka.

3.4 Raziskovalke in raziskovalci, ki so izvajali aplikativne projekte, glede na starost in spol

Graf 27: Raziskovalke in raziskovalci, ki so izvajali aplikativne projekte, glede na starost in spol, 2015 (upoštevana je starost ob koncu leta)

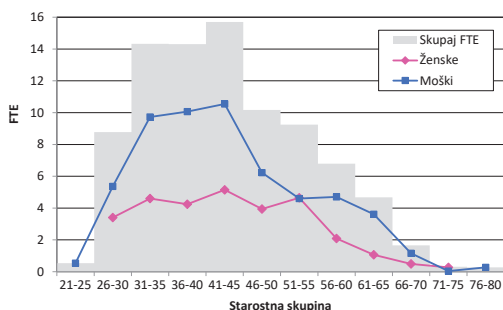

Graf 28: Raziskovalke in raziskovalci, ki so izvajali aplikativne projekte, glede na starost in spol, 2019 (upoštevana je starost ob koncu leta)

Leta 2019 med izvajalci v vseh starostnih obdobjih izrazito prevladujejo moški, veliko bolj kot pri temeljnih projektih in raziskovalnih programih, kar je posledica porazdelitve po raziskovalnih vedah, saj je bila skoraj polovica financiranih projektov s področja tehnike, kjer prevladujejo raziskovalci in moški vodje projektov. Največji razkorak v prid moških opazimo v starostnih obdobjih 36–40 in 41–45 let, potem pa ponovno v starostnih obdobjih 56–60 in 61–65 let.

Leta 2015 se število raziskovalk najbolj približa številu raziskovalcev v starostni skupini 46–50. V vseh drugih skupinah je bistveno več raziskovalcev kot raziskovalk.

3.5 Polne zaposlitve za aplikativne projekte glede na starost in spol

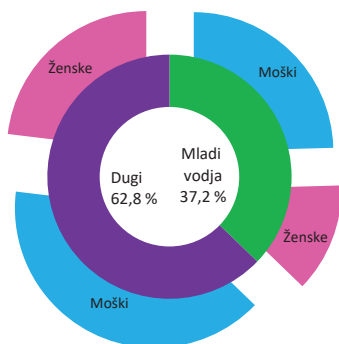

Graf 29: Polne zaposlitve za aplikativne projekte glede na starost in spol, 2019 (upoštevana je starost ob koncu leta)

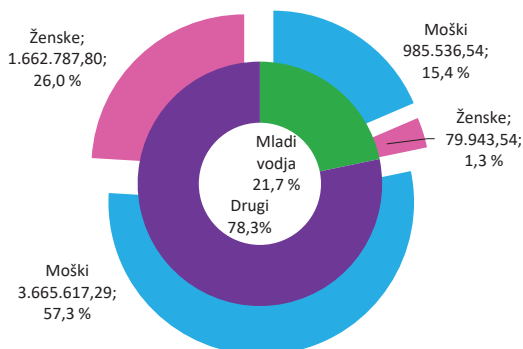
Leta 2019 so glede na polne zaposlitve sredstva med spoloma razporejena izrazito nesorazmerno v skoraj vseh starostnih skupinah, najizraziteje v obdobju 31–45 let, ko moški prejmejo približno 70 odstotkov vseh dodeljenih polnih zaposlitev.

Za leto 2015 ni primerljivih podatkov.

3.6 Delež sredstev za aplikativne projekte glede na spol vodje projekta in raziskovalni staž

Graf 30: Deleži sredstev za aplikativne projekte, ki jih vodijo mlajši raziskovalci ali raziskovalke oziroma drugi raziskovalci ali raziskovalke, po spolu, 2015

Graf 31: Deleži sredstev za aplikativne projekte, ki jih vodijo mlajši raziskovalci ali raziskovalke oziroma drugi raziskovalci ali raziskovalke, po spolu, 2019

Leta 2019 so ženske, mlade vodje prejele le 7,5 odstotka sredstev, njihovi moški kolegi pa kar 92,5 odstotka sredstev, kar je dvanajstkrat več v primerjavi z ženskami in predstavlja največji razkorak med vsemi shemami nacionalnega financiranja raziskovalne dejavnosti. Razkorak se bistveno zmanjša pri drugih vodjih aplikativnih projektov, vendar moški s skoraj 70 odstotki vseh dodeljenih sredstev še vedno ohranjajo pomembno prednost (2,2-krat več).

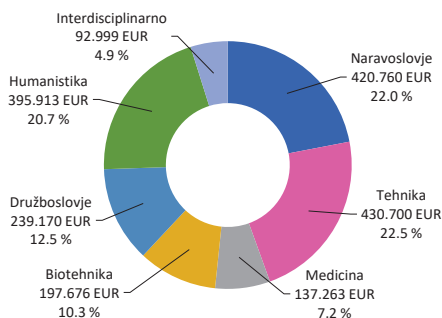
Podobno kot pri temeljnih projektih je med ukrepi agencije v zadnjih letih povečanje deleža raziskovalnih projektov, ki jih vodijo mlajši raziskovalci_ke (do deset let po doktoratu). V letu 2014 je bilo v okviru razpisa za raziskovalne projekte odobrenih 40 odstotkov projektov, katerih

vodje so bili mlajši raziskovalci_ke. V naslednjih letih ARRS načrtuje stabiliziranje deleža projektov, ki ga vodijo mladi doktorji_ice (do deset let po zagovoru doktorata), na ciljni vrednosti 20 odstotkov.

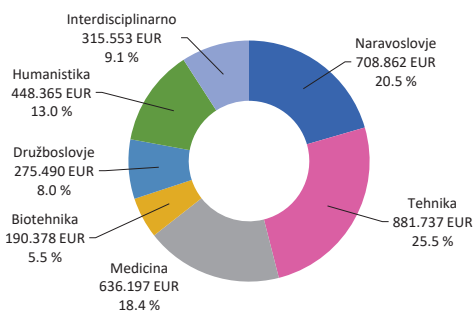
4 Podoktorski projekti

Podoktorski raziskovalni projekt (v nadaljnjem besedilu: podoktorski projekt) je temeljni ali aplikativni projekt, ki ga izvaja en raziskovalec – podoktorand. Podoktorski projekt je lahko temeljni ali aplikativni projekt, ki se izvaja zato, da raziskovalka_ec po doktoratu pridobi dodatne raziskovalne izkušnje in znanja, omogoča pa tudi dodatno usposabljanje raziskovalk_cev. Obseg temeljnega podoktorskega projekta je 1.700 letnih učinkovitih ur raziskovalnega dela (1 FTE), obseg aplikativnega podoktorskega projekta pa 1.275 letnih učinkovitih ur (0,75 FTE) cenovne kategorije B. V razpisu je lahko predviden tudi manjši obseg podoktorskih projektov za prijavitelje, prijaviteljice s pedagoškimi obveznostmi. Raziskovalka_ec, ki je že izvajal podoktorski projekt, ne more več prijaviti podoktorskega projekta (Pravilnik o postopkih (so)financiranja in ocenjevanja ter spremljanju izvajanja raziskovalne dejavnosti).

4.1 Sredstva za podoktorske projekte po raziskovalnih vedah

Graf 32: Struktura sredstev podoktorskih projektov po raziskovalnih vedah, 2015

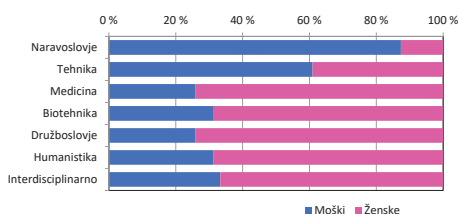

Graf 33: Sredstva za podoktorske projekte po raziskovalnih vedah, 2019

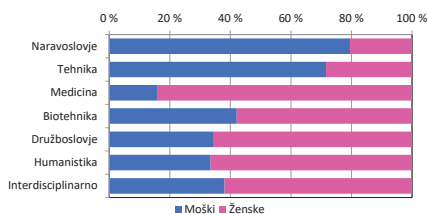
Leta 2019 je humanistika za podoktorske projekte prejela 13 odstotkov razpoložljivih sredstev, družboslovje pa 8 odstotkov (manj, 5,5 odstotka, je prejela samo še biotehnika, največ, 25 odstotkov, pa tehnika).

Leta 2015 je humanistika prejela 21 odstotkov vseh razpoložljivih sredstev za podoktorske projekte (več sta prejeli samo tehnika in naravoslovje, po 22 odstotkov), družboslovje pa 12 odstotkov (manj samo biotehnika, medicina in interdisciplinarni projekti).

4.2 Delež sredstev po raziskovalnih vedah glede na spol vodje podoktorskega projekta

Graf 34: Deleži sredstev po raziskovalnih vedah in spolu vodje podoktorskega projekta, 2015

Graf 35: Deleži sredstev po raziskovalnih vedah in spolu vodje podoktorskega projekta, 2019

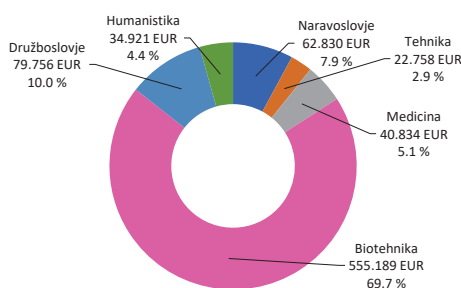
Leta 2019 je bil največji delež raziskovalk, ki so dobile podoktorski projekt, v medicini (84 odstotkov), v humanistiki in družboslovju sta bila deleža zelo podobna, okrog 65 odstotkov. To je med vsemi mehanizmi nacionalnega financiranja raziskovalne dejavnosti največji delež, ki so ga prejele prijaviteljice. Najmanjša sta bila deleža v naravoslovju (21 odstotkov) in tehniki (28 odstotkov).

Leta 2015 je bil v družboslovju največji delež žensk, vodij podoktorskih projektov (74 odstotkov), enako kot v medicini, v humanistiki pa 69 odstotkov. Najmanjša deleža sta bila v naravoslovju (13 odstotkov) in tehniki (39 odstotkov).

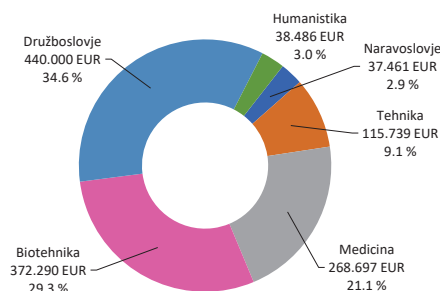
5 Ciljni raziskovalni programi

Ciljni raziskovalni programi (CRP) so oblika medresorskega povezovanja pri načrtovanju in izvajanju mrežnih raziskovalno-razvojnih projektov na različnih področjih nacionalnega interesa. CRP je oblika in način uresničevanja Strategije razvoja Slovenije ter Raziskovalne in inovacijske strategije Slovenije 2011–2020. Osnovni namen programa je oblikovanje raziskovalnih podlag za odločanje pri pripravi, sprejemanju in izvajanju razvojnih politik javnega interesa ter spremljanju in nadziranju njihovega izvajanja (Pravilnik o Ciljnih raziskovalnih programih (CRP), neuradno prečiščeno besedilo št. 1).

5.1 Sredstva CRP po raziskovalnih vedah

Graf 36: Struktura sredstev CRP po raziskovalnih vedah, 2015

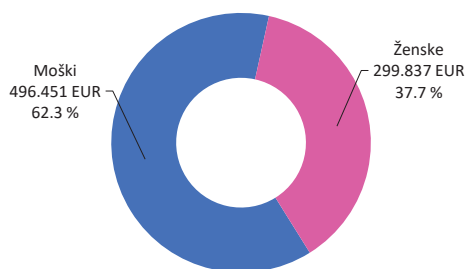

Graf 37: Struktura sredstev CRP po raziskovalnih vedah, 2019

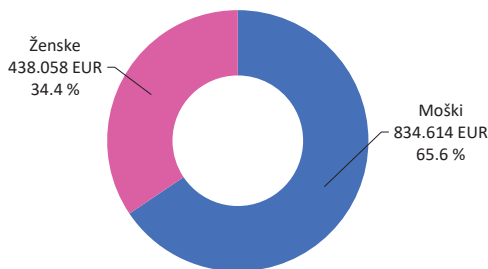
Leta 2019 je družboslovje prejelo 35 odstotkov razpoložljivih sredstev (največ od vseh področij), humanistika pa 3 odstotke (najmanj, enako kot naravoslovje).

Leta 2015 je družboslovje prejelo 10 odstotkov razpoložljivih sredstev (več, 70 odstotkov, samo biotehnika), humanistika pa 4 odstotke (manj samo tehnika – 3 odstotke).

5.2 Sredstva glede na spol vodje CRP

Graf 38: Struktura sredstev po spolu vodje CRP, 2015

Graf 39: Struktura sredstev po spolu vodje CRP, 2019

Leta 2019 je projekte CRP prejelo dvakrat več moških vodij v primerjavi z ženskimi.

Leta 2015 so moški vodje projektov CRP prejeli 1,6-krat toliko sredstev kot ženske vodje.

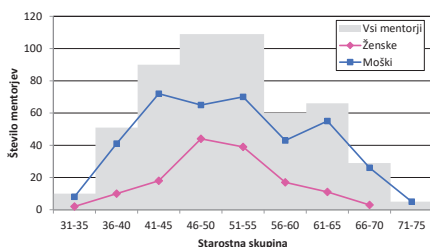
6 Mlade raziskovalke in raziskovalci

Agencija financira usposabljanje mladih raziskovalcev in raziskovalk v RO z namenom, da se obnovita raziskovalni in raziskovalno-pedagoški kader v RO, poveča raziskovalna zmogljivost skupin za izvajanje raziskovalnih programov ter temeljnih in aplikativnih projektov ter poveča kadrovske potencial za potrebe drugih uporabnikov v javnem in zasebnem sektorju.

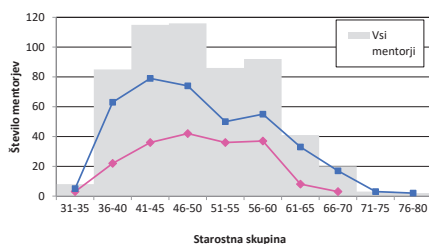
Agencija izvaja usposabljanje mladih raziskovalcev z izbiro programskih skupin, ki avtonomno izberejo mentorje oz. mentorice in kandidate oz. kandidatke za mlade raziskovalce. Agencija objavi poziv za dodelitev mentorskih mest raziskovalnim programom. Na podlagi opredeljenega števila mentorskih mest po programskih skupinah pozove RO, da skupaj z vodji programov do roka, določenega v pozivu, sporočijo imena kandidatov oz. kandidatke za mentorje, ki so v delovnem razmerju z RO, so člani oz. članice programske skupine, so od njihovega zagovora doktorata minila najmanj štiri leta in izpolnjujejo pogoje za vodjo temeljnega ali aplikativnega projekta.

Mentor oz. mentorica ne more usposabljati več kot treh mladih raziskovalcev oz. raziskovalk hkrati. Raziskovalec oz. raziskovalka lahko postane mentor oz. mentorica največ vsako drugo leto. V posamezni RO mora biti med mentorji oz. mentoricami najmanj 25 odstotkov mlajših mentorjev oz. mentoric. Kandidat za mlajšega mentorja oz. mentorico je tisti raziskovalec oz. raziskovalka, pri katerem je na dan izteka roka za oddajo prijav na poziv poteklo največ deset let po letu zagovora njegovega prvega doktorata in največ petnajst let po letu zagovora diplome, dosežene po študijskem programu, sprejetem v Republiki Sloveniji (Pravilnik o postopkih (so)financiranja in ocenjevanja ter spremljanju izvajanja raziskovalne dejavnosti).

6.1 Mentorstva mladim raziskovalcem in raziskovalkam glede na starost in spol mentorja, visokošolski sektor

Graf 40: Mentorstva mladim raziskovalkam in raziskovalcem glede na starost in spol mentorja, visokošolski sektor, 2015 (upoštevana je starost ob koncu leta)

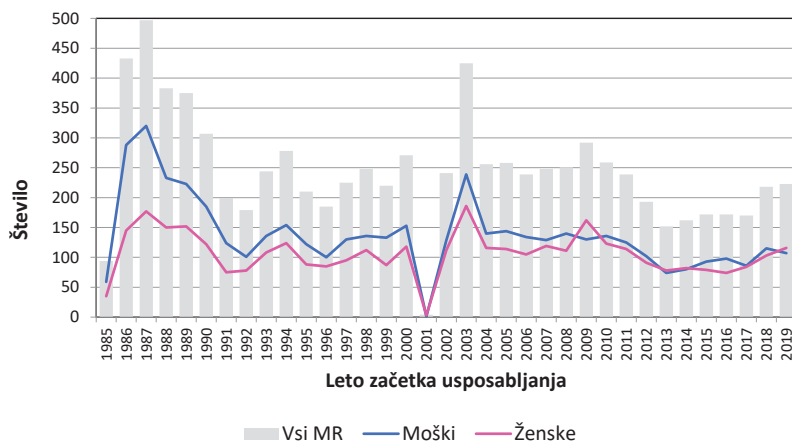
Graf 41: Mentorstva mladim raziskovalkam in raziskovalcem glede na starost in spol mentorja, visokošolski sektor, 2019 (upoštevana je starost ob koncu leta)

V letu 2019 je bilo v visokošolskem sektorju financiranih 568 mladih raziskovalcev in raziskovalk. Najmlajša mentor in mentorica sta bila stara 32 let, najstarejši mentor 78 let, najstarejša mentorica pa 66 let. V vseh starostnih skupinah močno prevladuje število mentorjev v primerjavi z mentoricami, še najbližje so si v starostnem obdobju 31–35 let, v katerem je skupno število mentorjev in mentoric zelo majhno, največji razkorak pa je v obdobju 36–45 let, kjer je mentorjev 2,9-krat toliko kot mentoric.

Pri mentorih je neizrazit vrh v starostnem obdobju 46–50 let, pri mentorjih pa v obdobju 41–51 let.

Leta 2015 je bilo med najmlajšim mentorjem in mentorico dve leti razlike v starosti (moški 33 let, ženske 35 let), med najstarejšim mentorjem in mentorico pa deset let (moški 78 let, ženske 68 let). Največ mentoric je bilo v starostnem obdobju 46–50 let, mentorjev pa v obdobju 51–55 let. Največji razkorak je v starostnem obdobju 41–45 let, v katerem je mentorjev skoraj trikrat toliko kot mentoric.

6.2 Število mladih raziskovalk in raziskovalcev (MR) glede na začetek financiranja usposabljanja, po spolu, 1985–2019

Graf 42: Število MR glede na začetek usposabljanja, po spolu, 1985–2019

2019 je eno od redkih let, ko je mladih raziskovalk malo več od mladih raziskovalcev, v zadnjih desetih letih se razlika med njimi zmanjšuje, največja pa je bila v obdobju 1985–1990, ko je bilo celo dvakrat toliko moških kot žensk.

Pred letom 2006 sta na javnem razpisu ARRS skupaj kandidirala mentor_ica in MR, od leta 2006 pa MR izbirajo raziskovalne organizacije, za kar je predviden javni razpis. Po letu 2006 je izbor spolno bolj uravnotežen in kar štirikrat se je zgodilo, da je bilo izbranih več mladih raziskovalk kot raziskovalcev.

Literatura in viri

Pravilnik o postopkih (so)financiranja in ocenjevanja ter spremljanju izvajanja raziskovalne dejavnosti. Uradni list RS, št. 52/16, 29. 7. 2016. Dostopno na naslovu: <https://www.arrs.si/sl/akti/prav-sof-ocen-sprem-razisk-dej-avg2016.asp>.

Pregledi in analize – Obseg in struktura financiranja za leto 2015. Dostopno na naslovu: <http://www.arrs.si/sl/analize/obseg01/arhiv.asp>.

Pregledi in analize – Obseg in struktura financiranja za leto 2019. Dostopno na naslovu: <http://www.arrs.si/sl/analize/obseg01/arhiv.as>.

Pravilnik o Ciljnih raziskovalnih programih (CRP). Neuradno prečiščeno besedilo št. 1. Dostopno na naslovu: <http://www.arrs.si/sl/progproj/crp/akti/prav-CRP-febr-12.asp>.

3.

Bibliometrija znanstvenih objav Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani za obdobje 2018–2020 skozi dimenzijo spola

Priscila Gulič Pirnat

1. Uvod

Neenakost spolov je vztrajno prisotna v vseh sodobnih družbah. Gre za globalni problem, ki zavira razvoj, produktivnost in gospodarsko rast (Svetovna banka, 2012). Četudi napredujemo pri manjšanju neenakosti med spoloma, so spremembe lahko počasne in znatno variirajo znotraj držav in raziskovalnih področij (LERU, 2012). Med raziskovalnim osebjem v akademskem svetu neravnovesje med spoloma še vedno ostaja. Leta 2015 je bila le tretjina raziskovalnega osebja v EU žensk. Prav tako so ženske premalo zastopane na visokih akademskih delovnih mestih; v letu 2017 je bilo le 27 odstotkov članov uprav raziskovalnih organizacij žensk (Evropska komisija, 2019). Te razlike med spoloma so spodbudile številne študije, ki preučujejo različne vidike neenakosti spolov, na primer študije z uporabo različnih bibliometričnih kazalnikov. Študije so poskušale odkriti zlasti dejavnike, ki povzročajo te neenakosti, povezane z znanstveno uspešnostjo in odmevnostjo. Preučevanje prispevka žensk v znanosti in visokem šolstvu lahko zagotovi vpogled v razlike med spoloma v

znanstvenoraziskovalni dejavnosti in s tem v neravnovesje med spoloma. To nam lahko pomaga razumeti dejavnike, ki povzročajo te neenakosti (Fox, 2005).

Ugotavljanje razlik med spoloma spodbujajo številne študije, ki preučujejo različne vidike neenakosti spolov. Eden izmed načinov ugotavljanja razlik med spoloma je bibliometrična analiza znanstvenih objav z uporabo različnih bibliometričnih kazalnikov, ki jo predstavljamo v prispevku. Bibliometrična študija raziskuje produktivnost in trend ženskih objav na UL FF v odnosu do produktivnosti moških, obseg znanstvenega sodelovanja ter produkcijo objav glede na spol in zaposlitveno strukturo na UL FF.

2 Metodologija

Bibliometrična študija je bila izvedena v obdobju od septembra do novembra 2021 na podlagi izpisov iz Informacijskega sistema o raziskovalni dejavnosti v Sloveniji (SICRIS) raziskovalne organizacije Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani (UL FF) za obdobje 2018–2020. V naši raziskavi nas torej zanimajo produkcija in trendi objav žensk, zaposlenih na Filozofski fakulteti, v odnosu do produkcije moških, obseg znanstvenega sodelovanja ter produkcija objav glede na spol in zaposlitveno strukturo na Filozofski fakulteti, ki seveda vpliva na ta razmerja. Znanstveni prispevki, povezani z bibliometričnimi indikatorji in spolom, so bili iden-tificirani v vseh treh sklopih. Študije skozi dimenzijo spola so pomembne, saj so razprave o enakosti spolov poleg ugotavljanja stanja v organizaciji (v našem primeru UL FF) pomembne za ohranjanje zdrave in uravnotežene znanosti in družbe nasploh. Ključni izrazi in ključne besede, uporabljene za spol in vsak bibliometrični kazalnik, so prikazani v tabeli 1. Raziskavo smo omejili na tri raziskovalna leta, in sicer od 2018 do 2020, saj bi bila sicer analiza znanstvenih objav glede na spol preobsežna in dolgotrajna. V raziskavo nismo vključili primerjalnih študij, saj v sklopu Univerze v Ljubljani in v širšem slovenskem okolju nismo našli relevantnih. Rezultati so lahko izhodišče za nadaljnje analize spola glede na znanstveno produkcijo na Filozofski fakulteti ter za nadaljnje primerjalne

študije v okviru Univerze v Ljubljani oziroma širše v humanističnih, umetnostnih in družboslovnih vedah.

Kazalnik	Iskalne poizvedbe
Spol	Spol, ženske, moški, seksizem, ženska gibanja, pravice žensk, enakopravnost žensk, enakost spolov, biološki spol, družbeni spol, spolna politika, spolna identifikacija, transseksualnost, materinstvo, politike spolov, spolne kvote, feministični institucionalizem itd.
Bibliometrija	Bibliometrija, scientometrija
Produkcija objav	Znanstvena produkcija, produkcija objav, število objav, raziskovalna produkcija, objave žensk, objave (glede na spol), objave (glede na zaposlitveno strukturo)
Sodelovanje pri objavljanju	Sodelovanje (glede na spol), soavtorstva, število soavtorstev (glede na spol)
Avtorstva pri objavah	Samostojna avtorica, samostojni avtor, prva oziroma vodila avtorica, prvi oziroma vodilni avtor

Tabela 1: Bibliometrični kazalniki, preučeni na podlagi izpisov iz SICRIS-a, identificirani v iskalnih poizvedbah za obdobje 2018–2020 v raziskovalni organizaciji UL FF.

Bibliometrična vrednotenja povzročajo nemalo težav ne le samim raziskovalkam in raziskovalcem, temveč tudi bibliotekarkam in bibliotekarjem, ki se ukvarjajo s takšnimi kvantitativnimi raziskavami in analizami. Izzive in omejitve pri analizi objav z bibliometrično metodo in s tem tudi primerjalne analize v humanističnih in družboslovnih vedah bi v petih točkah najboljše povzeli z ugotovitvami A. J. Nederhofa (2006):

1. Nacionalna ali regionalna usmerjenost: Humanistične, umetnostne in družboslovne vede (v nadaljevanju HASS – *Humanist, Artist and Social Science*) obravnavajo vprašanja, ki so pomembna na omejenem geografskem področju. Jezik ima ključno vlogo, saj angleščina ni v vseh disciplinah *lingua franca*. Večina znanstvenic in znanstvenikov

HASS ved zato objavlja v več kot enem jeziku, mednarodni jeziki se med disciplinami razlikujejo in niso omejeni na angleščino.

2. HASS vede objavljajo v različnih vrstah publikacij. Še vedno so najbolj cenjene izdaje monografij oziroma knjig, vendar tudi objave revijalnih člankov pridobivajo pomen. Knjige v glavnem niso zajete v prevladujočih zbirkah podatkov, kot sta Web of Science in Scopus, pokritost je še vedno nizka in tehnične pomanjkljivosti ovirajo uporabo evalvacijske bibliometrije.
3. Publikacije HASS vsebujejo pomemben delež citatov, starejših od pet, deset ali celo petnajst let. To pomeni, da se zastarelost člankov, torej ko se članek ne citira, doseže veliko pozneje kot na primer pri objavah STEM (*Science, Technology, Engineering and Medicine*).
4. Pri STEM disciplinah so raziskovalni projekti in raziskovalne skupine prevladujoča oblika znanstvenega raziskovanja, medtem ko so raziskave v HASS vedah pogosto osredotočene na idejo enega samega znanstvenika oziroma znanstvenice. Samostojno avtorstvo je še vedno prevladujoče, vendar se delež soavtorstev povečuje tudi v HASS vedah.
5. Objave HASS so v nasprotju z objavami STEM pogosteje namenjene neznanstveni javnosti zaradi neposrednejše izmenjave z družbo kot tako. Drugače kot pri patentih ali drugih interakcijah z industrijo interakcije s širšo družbo ne vodijo do citatov, ki bi lahko bili predmet nadaljnjih obdelav. Meje med znanstvenim in neznanstvenim delom pogosto niso povsem jasne.

V kontekstu zapisanega smo v prvem sklopu pripravili bibliometrijo objav na UL FF v obdobju 2018–2020 na podlagi analize, prvič, odnosa med spolom in številom avtorskih objav, drugič, deleža sodelovanja (soavtorstva) glede na spol, in tretjič, števila objav glede na spol in zaposlitveni status.

3 Znanstvene objave glede na spol in tipologijo objav

V SICRS-ovih izpisih znanstvenih del UL FF v obdobju 2018–2020 je zabeleženo 2.478 objav, in sicer 793 v letu 2018, 878 v letu 2019 in 807 v letu 2020. Bibliometrična analiza objav je bila izvedena na podlagi tipologije objav po spolu in kategoriji avtorstva. Za našo analizo so bila relevantna naslednja avtorstva: samostojna avtorica (ženska), samostojni avtor (moški) – v objavi naveden en avtor, avtorica; prvonavedena oziroma vodilna avtorica (1. ženska), prvonavedeni oziroma vodilni avtor (1. moški), kjer imamo v eni objavi navedenih več avtorjev, avtoric.

Od 2.478 objav je bilo 44 odstotkov izvirnih znanstvenih člankov, 34 odstotkov samostojnih znanstvenih sestavkov oziroma poglavij v monografijah, 12 odstotkov objavljenih znanstvenih prispevkov na konferencah, 7 odstotkov znanstvenih monografij, preostali 3 odstotki so razvrščeni znotraj preostalih tipologij, kot je razvidno v tabeli 2.

Tabela 2 pokaže še nekaj. Pri tipologiji 1.01 – izvorni znanstveni članek v obdobju 2018–2020 – beležimo 391 objav samostojnih avtoric in 291 objav samostojnih avtorjev, medtem ko imamo prvonavedene avtorice oziroma vodilne avtorice pri 273 objavah, prvonavedene avtorje oziroma vodilne avtorje pa pri 134 objavah. Pri tipologiji 1.08 – objavljeni znanstveni prispevek na konferenci – beležimo 102 objavi samostojnih avtoric ter 54 objav samostojnih avtorjev, medtem ko imamo 85 objav prvonavedenih avtoric ter 47 objav prvonavedenih avtorjev. Pri tipologiji 1.16 – samostojni znanstveni sestavek ali poglavje v monografski publikaciji – beležimo samostojne avtorice pri 323 objavah, samostojne avtorje pri 287 objavah, vodilne avtorice pri 163 objavah ter vodilne avtorje pri 66 objavah. Pri tipologiji 2.01 – znanstvena monografija – beležimo 36 znanstvenih monografij samostojnih avtoric, 64 znanstvenih monografij samostojnih avtorjev ter 32 znanstvenih monografij, pri katerih je prva navedena soavtorica ženska, in 32 znanstvenih monografij, pri katerih je prvi navedeni soavtor moški. Pri vseh tipih objav razen pri znanstvenih monografijah torej prednjačijo avtorice, kar je nekoliko v nasprotju s študijami, ki kažejo, da se je produkcija znanstvenic v covidnem obdobju zmanjšala.

TIP	2		0		1		8		2		0		1		9		2		0		2		0	
	ŽENSKA	MOŠKI	ŽENSKA	MOŠKI	1.ŽENSKA	1.MOŠKI	ŽENSKA	MOŠKI	1.ŽENSKA	1.MOŠKI	ŽENSKA	MOŠKI	1.ŽENSKA	1.MOŠKI	ŽENSKA	MOŠKI	1.ŽENSKA	1.MOŠKI	ŽENSKA	MOŠKI	1.ŽENSKA	1.MOŠKI		
1.01.	139	101	91	30	128	94	83	50	124	96	124	96	83	50	124	96	83	50	124	96	83	50	124	96
1.02.	6	7	2	1	4	6	4	4	8	7	8	7	4	4	8	7	4	4	8	7	4	4	8	7
1.03.	0	1	3	1	0	2	0	3	2	1	2	1	0	3	2	1	0	3	2	1	0	3	2	1
1.06.	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.08.	47	19	30	19	30	15	37	16	25	20	25	20	37	16	25	20	37	16	25	20	37	16	25	20
1.16.	87	92	36	21	123	128	60	25	113	67	113	67	60	25	113	67	60	25	113	67	60	25	113	67
1.26.	1	0	0	9	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	1	1
2.01.	9	12	4	19	10	32	13	7	17	20	17	20	13	7	17	20	13	7	17	20	13	7	17	20
2.18.	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.20.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.27.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.28.	0	0	0	1	0	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Skupaj člankov	292	232	168	101	296	280	197	105	289	211	289	211	197	105	289	211	197	105	289	211	197	105	289	211

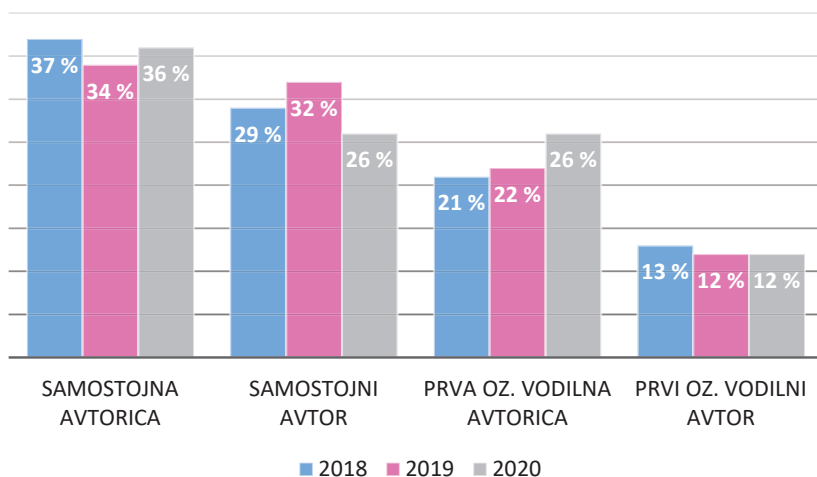
Tabela 2: Bibliometrija objav po spolu in tipologiji del na UL FF, 2018–2020

4 Znanstvene objave glede na spol in avtorski položaj

V literaturi, ki razlike med spoloma preučuje z vidika znanstvenega sodelovanja, je opaziti predvsem tri teme. To so vpliv spola na število sodelavcev, sodelovanje med moškimi in ženskami ali znotraj spola ter mednarodno sodelovanje (Dehdaridad, 2021). Večina študij kaže, da naj bi moški v primerjavi z ženskami bolj sodelovali in da naj bi imeli večji krog sodelavk oziroma sodelavcev kot ženske (Bozeman in Corley, 2004; Lee in Bozeman, 2005). Študije so bile izvedene v disciplinah STEM in ekonomiji in so morda samo delno relevantne za področje humanističnih ved. Druge študije kažejo večje sodelovanje žensk in tudi obsežnejši krog sodelavk oziroma sodelavcev v primerjavi z moškimi kolegi (Bozeman in Gaughan, 2011; Abramo, D'Angelo in Murgia, 2013). Rezultate so povezali prav z višjim deležem večavtorskih objav pri ženskah. Nekaj študij pa v sodelovanju med spoloma ne omenja pomembnejših razlik (Hunter in Leahy, 2008; Savic idr., 2018). Zanimiva študija, ki bi jo lahko spodbudili spodnji grafi, bi bila analiza sodelovanja glede na spol znotraj večavtorskih objav.

V skladu z grafom 1 so bili pri izračunu deleža objav po spolu na Filozofski fakulteti v letih 2018–2020 upoštevani SICRIS-ovi izpisi raziskovalne organizacije UL FF za vse tipologije objav, kot je razvidno iz tabele 2; objave so bile analizirane glede na kategorije avtorstev, ki so za našo raziskavo relevantne: samostojna avtorica (ženska), samostojni avtor (moški), kjer je v objavi naveden en avtor, avtorica; prvonavedena oziroma vodilna avtorica (1. ženska), prvonavedeni oziroma vodilni avtor (1. moški), kjer imamo v objavi navedenih več avtorjev, avtoric. Delež objav samostojnih avtoric je višji od deleža objav samostojnih avtorjev, pri čemer ni bil upoštevan zaposlitveni status glede na spol. Precej višjo razliko v deležu objav z vidika sodelovanja z drugimi avtoricami oziroma avtorji opazimo pri vodilnih avtoricah v primerjavi z vodilnimi avtorji.

V covidnem letu 2020 so raziskovalne dejavnosti po svetu doživljale omejitve, odvisno od širjenja okužb, obsega družbenih omejitev in specifičnosti raziskovalne discipline. Poleg tega je sprejetje dela na daljavo, zlasti na univerzah in javnih raziskovalnih ustanovah, ob zaprtju osnovnih in srednjih šol povzročilo znatno povečanje delovne

Graf 1: Deleži objav po spolu in vrsti avtorstva na UL FF v letih 2018–2020

obremenitve znanstvenic in znanstvenikov doma, kar bi seveda lahko vplivalo na različno raziskovalno produkcijo glede na spol. Pravzaprav bi se vključenost žensk v družinske obveznosti, predvsem pri skrbi za otroke, lahko spremenila zaradi prisotnosti moških doma. Moški se lahko soočajo z več motnjami pozornosti in s povečanjem domačih obveznosti, ko so v domačem okolju (Schiebinger in Gilmartin, 2010). Zanimiv je podatek, da se je delež prvih oziroma vodilnih avtoric v večavtorskih objavah, ki kaže na povečano sodelovanje z drugimi avtoricami, avtorji, povečal ravno v prvem covidnem letu; pri prvih oziroma vodilnih avtorjih pa je delež objav z vidika sodelovanja v letu 2020 ostal enak kot v letu poprej. Ravno tako beležimo v letu 2020 višji delež objav samostojnih avtoric. To je sicer nekoliko presenetljivo glede na to, da so nekatere študije pokazale povečano obremenitev žensk med epidemijo. Po rezultatih lahko domnevamo, da je vzrok za večji delež objav pri ženskah v covidnem letu morda razbremenitev pri družinskih obveznostih, pomoč moških oziroma drugih članov širše družine pri skrbi za otroke ter manjši obseg birokratskih službenih obveznosti v prvem polletju leta 2020, vendar bi bilo treba to preveriti z dodatno študijo.

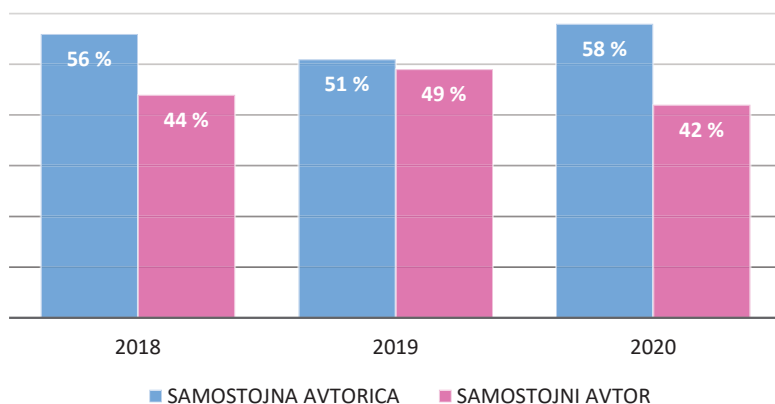
5 Objave glede na spol in avtorski položaj

Nekatere študije kažejo, da so pri večavtorskih objavah ženske premalo zastopane kot prve oziroma vodilne avtorice. Larivière in drugi (2013) so ugotovili, da moški prevladujejo v znanstveni produkciji pravzaprav v vseh državah. V svetovnem merilu izvedena analiza znanstvenih publikacij iz različnih disciplin ugotavlja, da so ženske manj zastopane kot prve avtorice. Poleg tega sta bila na en članek s prvo avtorico napisana dva članka s prvim avtorjem. Ugotovili so tudi, da južnoameriške in vzhodnoevropske države kažejo večjo enakost spolov. Le devet držav na svetu je izkazovalo prevlado žensk po deležu avtorstva, in sicer Makdonija, Šrilanka, Latvija, Bosna in Hercegovina ter Ukrajina. Države z visoko stopnjo prevlade moških po deležu avtorstva pa so, nepresenetljivo, Savdska Arabija, Iran, Japonska, Jordanija, Združeni arabski emirati, Kamerun, Katar in Uzbekistan (Larivière in dr., 2013). Druga skupina študij je pokazala, da se ženske pogosteje pojavljajo na začetku avtorskih navedb in manj na koncu; zadnje je velikokrat povezano z delovno dobo in raziskovalno odličnostjo (Dehdarirad, 2020). Kljub obstoju razlik med spoloma so nekatere študije odkrile zmanjševanje razlik med spoloma z vidika položaja avtorstev v objavah in povečanje prisotnosti žensk na ključnih avtorskih položajih. V analizi člankov iz podatkovne baze JSTOR, objavljenih v letih 1990–2012, so West idr. (2013) ugotovili, da so bile ženske pred letom 1990 bistveno premalo zastopane kot prvonavedene avtorice, vendar se je po letu 1990 ta vrzel skoraj zapolnila. Tudi druge študije ugotavljajo porast zastopanosti žensk kot prvonavedenih oziroma vodilnih avtoric in kot možni vzrok navajajo povečanje števila žensk na znanstvenih področjih, v uredništvih in na vodilnih položajih (Aguilar, 2019).

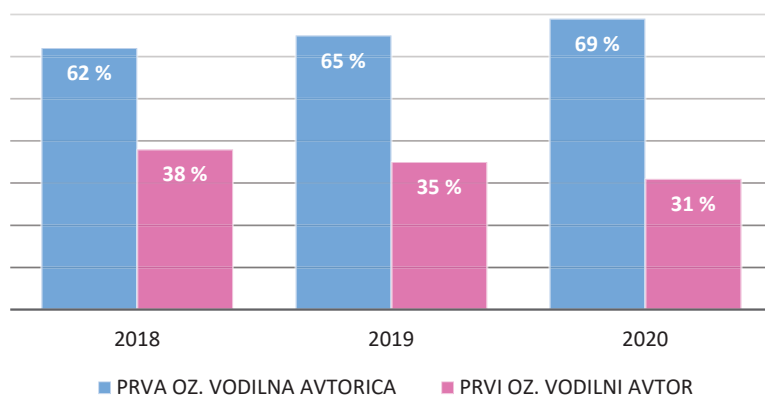
Grafa 2 in 3 prikazujeta delež objav po spolu glede na avtorski položaj v obdobju 2018–2020. Položaj avtorstev navajamo skupaj s številom znanstvenih objav, pridobljenih iz izpisov SICRIS. V letu 2018 beležimo 292 objav samostojnih avtoric, 232 objav samostojnih avtorjev, 168 objav prvonavedenih oziroma vodilnih avtoric ter 101 objavo prvonavedenih oziroma vodilnih avtorjev; v naslednjem letu 296 objav samostojnih avtoric, 280 objav samostojnih avtorjev, 197 objav prvonavedenih oziroma vodilnih avtoric in 105 objav prvonavedenih oziroma vodilnih avtorjev;

v letu 2020 pa 289 objav samostojnih avtoric, 211 objav samostojnih avtorjev, 211 objav prvonavedenih oziroma vodilnih avtoric in 96 objav prvonavedenih oziroma vodilnih avtorjev.

Ti podatki kažejo pozitiven trend naraščanja objav žensk kot prvonavedenih oziroma vodilnih avtoric in obraten trend pri objavah moških kot prvonavedenih oziroma vodilnih avtorjev. Kot smo že omenili, ta ugotovitev sicer odstopa od ugotovitev študij, ki so pokazale povečane domače obremenitve žensk med epidemijo, zato bi bilo treba z dodatno študijo ugotoviti, kakšni bi bili lahko vzroki.

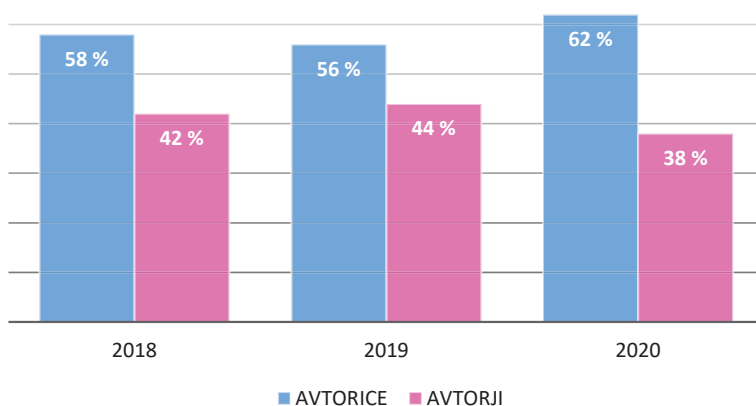
Graf 2: Deleži samostojnih avtorstev po spolu na UL FF v letih 2018–2020

Graf 3: Deleži prvih oziroma vodilnih avtorstev po spolu na UL FF v letih 2018–2020

6 Objave glede na spol v obdobju 2018–2020

Graf 4 prikazuje deleže objav po spolu glede na vse tipologije objav v letih 2018–2020 in ne glede na avtorske položaje. Podatke smo črpali iz SICRIS-ovih izpisov znanstvenih del naše raziskovalne organizacije za vsa tri leta in jih obdelali glede na dimenzijo spola. V letu 2020 opazimo skokovit porast v deležu objav žensk in precejšen upad v deležu objav moških. Večina svetovnih študij ugotavlja, da ko so raziskovalke in raziskovalci ob začetku pandemije koronavirusa prešli na delo od doma, se je število prispevkov v revijah na splošno povečalo. Glede deležev objav po spolu v covidnem letu pa so si študije precej različne, saj se deleži izredno razlikujejo glede na znanstvene discipline. V nedavni raziskavi v ZDA in Evropi (Myers in dr., 2020) so znanstvenice med pandemijo covid-19 poročale o pet odstotkov večjem zmanjšanju raziskovalnega časa kot njihovi kolegi znanstveniki. Pri znanstvenikih z vsaj enim otrokom, starim pet let ali mlajšim, je bil upad raziskovalnega časa celo 17-odstoten. Avtorji so opozorili, da so za majhne otroke po navadi skrbele ženske. Veliko obsežnejša globalna raziskava, v kateri je sodelovalo približno 20.000 znanstvenikov, je potrdila te ugotovitve: akademičarke z otroki so poročale o nesorazmernem skrajšanju raziskovalnega časa, tako glede na moške kot glede na ženske brez otrok in glede na moške akademike z otroki (Deryugina in dr., 2021). Prav tako podatki o zgodnjih oddajah revij kažejo, da pandemija covid-19 nesorazmerno zmanjšuje raziskovalno produkcijo žensk (Abramo, 2022).

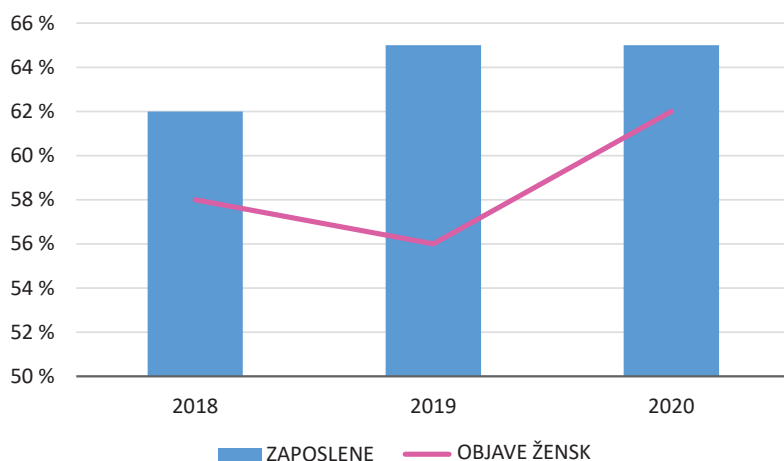

Graf 4: Deleži objav po spolu na UL FF v letih 2018–2020

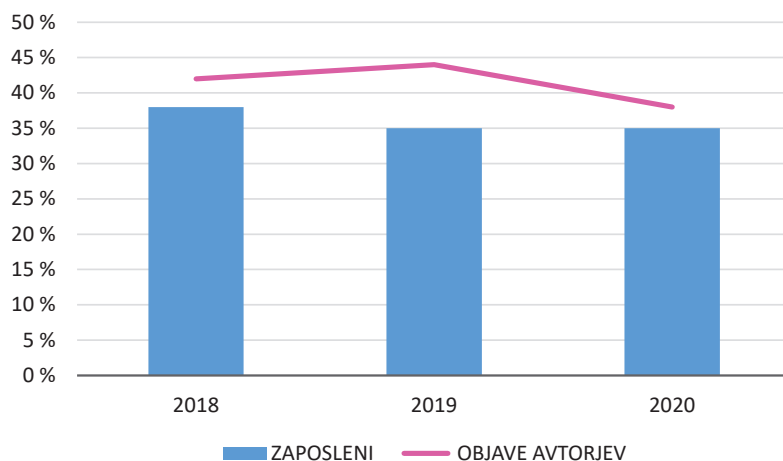
7 Znanstvene objave glede na spol in zaposlitveno strukturo na UL FF

Pri grafih 5 in 6 smo podatke črpali iz SICRIS-ovih izpisov znanstvenih del raziskovalne organizacije Filozofska fakulteta za leta 2018–2020. Pridobljene deleže objav po spolu smo združili z deleži zaposlenih na Filozofski fakulteti glede na spol in kategorijo delovnega mesta, pri čemer smo smiselno vključili naslednje kategorije delovnih mest: asistent, asistent z doktoratom, mladi raziskovalec, raziskovalec, visokošolski učitelj, učitelj slovenščine na tuji univerzi, visokošolski učitelj lektor, visokošolski učitelj predavatelj, znanstveni sodelavec, višji znanstveni sodelavec, znanstveni svetnik. Preostale kategorije, ki jih v raziskavo nismo vključili, zadevajo strokovne službe, tehnične službe ipd. Na Filozofski fakulteti je med vsemi zaposlenimi dve tretjini žensk, kar je pogost pojav v disciplinah HASS.

Še vedno pa so ženske premalo prisotne v številnih drugih disciplinah, čeprav se delež žensk v akademskem svetu povečuje. Nekatere znanosti naj bi bile bolj »žensko usmerjene« – zdravstvena nega, babištvo, izobraževanje, socialno delo in bibliotekarstvo. V nekaterih znanostih pa še vedno prevladujejo moški – v vojaški znanosti, strojništvu, robotiki, aeronavtiki, fiziki, računalništvu in informatiki, medicini itd. (Halevi, 2019).

Graf 5: Deleži avtorstev žensk glede na njihove deleže med zaposlenimi na UL FF

Graf 6: Deleži avtorstev moških glede na njihove deleže med zaposlenimi na UL FF

Iz grafov 5 in 6 lahko razberemo, da imajo glede na zaposlitveno strukturo po spolu moški višji delež produkcije znanstvenih objav od deleža produkcije znanstvenih objav žensk, in sicer v vseh treh raziskovalnih letih. To bi lahko pomenilo, da je znanstvena produkcija žensk na Filozofski fakulteti vendarle vsaj nekoliko zaznamovana s kontekstom spola. Glede na ugotovitve nekaterih predhodnih študij to tudi ni presenetljivo. Nekateri raziskovalci (Kyvik in Teigen, 1996) so namreč že pred leti ugotavljali, da začnejo ženske karierno pot nekoliko kasneje od moških in da se njihova pot precej razlikuje od poti moških. Karierne poti se pričnejo glede na spol razlikovati med doktorskim študijem in v podoktorskih letih. Zdi se, da moški več objavljajo, medtem ko ženske porabijo več časa za skrb za družino in njene člane. Nosečnost, porodniški dopust ter nega in skrb za otroke, ki še vedno večinoma padejo na ramena žensk, ustvarjajo velike razlike pri objavljanju moških in žensk. Tudi ko se ženske vrnejo na delo kot raziskovalke oziroma znanstvenice, potem ko so se več let posvečale družini, niso v zavirljivem položaju, saj morajo nadoknaditi zamujeni čas. Sociološka obravnava bi lahko razložila vrzel v produktivnosti, ki se med spoloma pojavlja v zgodnjih fazah kariere, vendar ne daje popolne razlage vrzeli v objavah v kasnejših letih (Kyvik in Teigen, 1996).

Slabši uspeh žensk v znanosti so torej v preteklosti pripisovali poskusom združevanja znanstvene kariere in skrbi za družino, čeprav so

po drugi strani številne študije to domnevo ovrgle. Cole in Zuckerman (1992) sta ugotovila, da se znanstvenicam raziskovalna produktivnost po rojstvu prvega otroka celo poveča. Znanstvena produktivnost je odvisna od številnih dejavnikov, kot smo že ugotovili tudi v naši študiji, zato je včasih težko najti prave vzroke za razlike, ki jih jasno pokažejo empirični podatki (Cole in Zuckerman, 1992). Te vzroke bi bilo za Filozofsko fakulteto vsekakor treba dodatno proučiti.

8 Zaključek

Z bibliometrično študijo smo raziskali produkcijo in trende objav žensk, ki so zaposlene kot raziskovalke in predavateljice na Filozofski fakulteti, v odnosu do moške produkcije, obseg znanstvenega sodelovanja ter produkcijo objav glede na spol in zaposlitveno strukturo na Filozofski fakulteti. Študija je pokazala, da prevladujejo objave žensk v primerjavi z moškimi objavami, tako z vidika enoavtorskih kot tudi večavtorskih objav. Opaziti je tudi pozitiven trend objav žensk v obdobju 2018–2020, posebno plodno je bilo covidno leto. Poleg tega je študija pokazala, da ženske raje sodelujejo kot soavtorice in pogosteje objavljajo v večavtorskih objavah kot moški. Z vidika zaposlitvene strukture na Filozofski fakulteti pa je študija pokazala manjši delež objav žensk v primerjavi z objavami moških. Ker v literaturi najdemo ugotovitve, da lahko na manjši delež objav žensk vplivajo številni dejavniki, kot so različne karijerne poti žensk in moških, različna vpetost v družinsko življenje, neenaka skrb za otroke itd., sami pa nismo ugotavljali dejavnikov vpliva, bi se kazalo v prihodnjih študijah posvetiti tudi temu vprašanju.

Literatura in viri

Abramo, G., D'Angelo, C. A., in Murgia, G. 2013. Gender differences in research collaboration. *Journal of Informetrics*, 7(4): 811–822.

Abramo, G., D'Angelo, C. A., in Mele, I. 2022. Impact of Covid-19 on research output by gender across countries. *Scientometrics*, 27. januar: 1–16. <https://doi.org/10.1007/s11192-021-04245-x>, <https://link.springer.com/article/10.1007/s11192-021-04245-x>.

Aguilar, I. N., Ganesh, V., Mannfeld, R., Gorden, R., Hatch, J. M., Lunsford, S., Whipple, E. C., Loder, R. T., in Kacena, M. A. 2019. Authorship trends over the past 30-years in the Annals of Biomedical Engineering. *Annals of Biomedical Engineering*, 47(5): 1171–1180.

Bozeman, B., in Corley, E. 2004. Scientists' collaboration strategies: implications for scientific and technical human capital. *Research Policy*, 33(4): 599–616.

Bozeman, B., in Gaughan, M. 2011. How do men and women differ in research collaborations? An analysis of the collaborative motives and strategies of academic researchers. *Research Policy*, 40(10): 1393–1402.

Dehdaridad, T. 2021. Gender and bibliometrics: a review. V: *Handbook bibliometrics*, Ball, R., ur. De Gruyter, str. 335–364.

Deryugina, T., Shurchkov, O., in Stearns, J. 2021. COVID-19 disruptions disproportionately affect female academics. *AEA Papers and Proceedings*, 111: 164–168.

Evropska komisija. 2019. She Figures 2018. Directorate-General for Research and Innovation. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9540ffa1-4478-11e9-a8ed-01aa75ed71a1>.

Fox, M. F. 2005. Gender, Family Characteristics, and Publication Productivity among Scientists. *Social Studies of Science*, 35(1): 131–150.

Halevi, G. 2019. Bibliometric studies on gender disparities in science. V: *Springer Handbook of Science and Technology Indicators*, Glaenzel, W., ur. Springer, str. 563–580. https://doi.org/10.1007/978-3-030-02511-3_21.

Hunter, L., in Leahey, E. 2008. Collaborative research in sociology: trends and contributing factors. *The American Sociologist*, 39: 290–306. <https://doi.org/10.1007/s12108-008-9042-1>.

Jogan, M. 1997. Položaj znanstvenic v Sloveniji: univerza – docentke in asistentke: poročilo raziskovalne naloge. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Južnič, P. 1998. Bibliotekarstvo in bibliometrija. V: *Zbornik razprav: 10 let Oddelka za bibliotekarstvo 1987–1997*, Urbanija, J., ur. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, str. 189–200.

Kyvik, S., Teigen, M. 1996. Child care, research collaboration, and gender differences in scientific productivity. *Science, Technology, & Human Values*, 21(1): 54–71.

Larivière, V., Ni, C., Gingras, Y., Cronin, B., in Sugimoto, C. R. 2013. Bibliometrics: global gender disparities in science. *Nature*, 504: 211–213.

Lee, S., in Bozeman, B. 2005. The Impact of Research Collaboration on Scientific Productivity. *Social Studies of Science*, 35(5): 673–702.

League Of European Research Universities (LERU). 2012. Women, research and universities: excellence without gender bias Universities. League of European Research.

Mur, B. 2002. Odmevnost objav raziskovalnega dela in spol avtorjev. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Mur, B. 2008. Spol in starost raziskovalcev v odnosu do znanstvene produktivnosti: bibliometrijski pristop, magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Myers, K. R., Tham, W. Y., Yin, Y., Cohodes, N., Thursby, J. G., Thursby, M. C., Schiffer, P., Walsh, J. T., Lakhani, K. R., in Wang, D. 2020. Unequal effects of the COVID-19 pandemic on scientists. *Nature Human Behavior*, 4: 880–883.

Načrt za uveljavljanje enakosti spolov. 27. 5. 2020. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. <https://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/enakost-spolov>.

Nederhof, A. J. 2006. Bibliometric monitoring of research performance in the social sciences and the humanities: A review. *Scientometrics*, 66(1): 81–100.

Peteh, M. 2020. Bibliometrijska analiza objavljanja raziskovalnih skupin na področju gozdarstva, lesarstva in papirništva, doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Savic, M., Ivanovic, M., Radovanovic, M., in Surla, B. D. 2018. Gender-based analysis of intra-institutional research productivity and collaboration. *Fundamenta Informaticae*, 162(4): 237–258.

Schiebinger, L., in Gilmartin, S. K. 2010. Housework is an academic issue: how to keep talented women scientists in the lab, where they belong. *Academe*, 96: 39–44. <http://www.aaup.org/article/housework-academic-issue#>. VoEY8PnhDs0.

Svetovna banka. 2012. World development report: gender equality and development. https://reliefweb.int/report/world/world-development-report-2012-gender-equality-and-development?gclid=Cj0KCQiAybaRBhDtARIsAIEG3kk684m50oni1OzUXrUTWgQeBBGvtJ6Etc5JzAiEfmsPksFOcMgxNXAaAuc9EALw_wcB.

West, J. D., Jacquet, J., King, M. M., Correll, S. J., in Bergstrom, C. T. 2013. The role of gender in scholarly authorship. *PLOS ONE*, 8, e66212. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0066212>.

4.

Bibliometrija znanstvenih revij Znanstvene založbe UL FF na temo spola

Priscila Gulič Pirnat in Ana Marija Lamut

1 Uvod

Znanstvena periodika ima v procesu znanstvenega komuniciranja in izmenjave informacij osrednjo vlogo (Čuk, 2001; Miholič, 2005). Poleg znanstvenih in strokovnih monografij, strokovnih srečanj, osebnih stikov, dopisovanj in drugih oblik so znanstvene revije eden izmed prevladujočih načinov prenosa znanja. Znanstvenice in znanstveniki ter raziskovalke in raziskovalci v znanstvenih in strokovnih revijah objavljajo rezultate svojega dela. Objavljanje v tovrstnih revijah je pomembno za vrednotenje raziskovalne uspešnosti, napredovanje v znanstvene nazive ter prijave raziskovalnih projektov in s tem povezano pridobivanje sredstev za raziskave. Poleg avtorstva znanstvenih in strokovnih člankov znanstvene delavke in delavci sodelujejo v uredništvih in recenzentskih postopkih. Recenzija zagotavlja kakovost objavljenih dosežkov (Čuk, 2001). S kakovostnim recenzentstvom se povečajo možnosti citiranja objavljenih del in se zvišuje kvaliteta znanstvenih objav.

Uspešnost raziskovalnih dosežkov v znanosti merimo na podlagi znanstvenih objav in citiranja objavljenih del (Mali, 2002; Miholič, 2018). Ocenjevanje raziskovalne uspešnosti in znanstvene odličnosti se potrjuje z objavami v priznanih in odmevnih slovenskih in mednarodnih serijskih publikacijah. Pomemben pokazatelj pri rangiranju oziroma kotiranju

posamezne revije so citatni indeksi (SCI, SCI-Expanded, SSCI, A&HCI, ESCI idr.). Za znanstvene revije, ki v procesu znanstvenega komuniciranja objavljajo rezultate raziskovalnega dela, so izredno pomembna odmevnost in merila kakovosti revije, kot so faktor vpliva (*impact factor* – IF),¹ JCR (*Journal Citation Report*),² SJR (*SCImago Journal Rankings*) in SNIP.³ V zbirkah SCI-Expanded in SSCI se uporablja IF, v zbirkah Scopus za področje družboslovja in humanistike SNIP (Miholič, 2018) ter v podatkovnih zbirkah Web of Science JCR. Na podlagi teh kriterijev se avtorice, avtorji odločajo, v katerih revijah bodo objavili rezultate svojega dela. Prizadevajo si za objave v najuglednejših mednarodnih znanstvenih revijah (Miholič in Marušič, 2012).

Z razmahom publiciranja so vlogo posrednika v znanstvenem komuniciranju prevzele založbe (Čuk, 2001). Znanstveno založništvo je ključno za razvoj visokošolskega izobraževanja in znanosti ter s tem za celotno družbo. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani objavlja najnovejše raziskovalne dosežke humanističnih in družboslovnih ved in je največja znanstvena založba s področja humanistike in družboslovja v Sloveniji.⁴ Pomemben segment njene založniške dejavnosti je petnajst znanstvenih periodičnih publikacij v tiskani in/ali elektronski obliki, ki smo jih vključili v pričujočo bibliometrično študijo: *Acta Linguistica Asiatica*, *Acta Neophilologica*, *Andragoška spoznanja*, *Ars & Humanitas*, *Azijske študije*, *Clotho*, *Dela*, *Documenta Praehistorica*, *ELOPE: English Language Overseas Perspectives and Enquiries*, *Keria*, *Linguistica*, *Muzikološki zbornik*, *Slovenščina 2.0*, *Verba Hispanica* in *Vestnik za tuje jezike*.⁵

-
- 1 Faktor vpliva je število bibliografskih citatov za posamezno delo v določenem obdobju.
 - 2 JCR je faktografska baza, ki vsebuje zapise s podatki o faktorju vpliva za pomembnejše serijske publikacije iz svetovne produkcije. Faktor vpliva je pomembno orodje za vrednotenje revij na podlagi podatkov o citiranosti.
 - 3 Baza podatkov SNIP (*Source Normalized Impact per Paper*) vsebuje zapise s podatki o faktorju vpliva znanstvenih publikacij, ki so zajete v bazi podatkov Scopus od leta 1999.
 - 4 Glej <https://www.ff.uni-lj.si/publikacije/znanstvena-zalozba> (14. 3. 2022).
 - 5 Elektronske revije Znanstvene založbe FF, kjer so dostopni vsi članki 15 znanstvenih revij, so dostopne na povezavi: <https://www.ff.uni-lj.si/publikacije/znanstvena-zalozba/revije-knjizne-zbirke-zalozbe>.

Bibliometrija je raziskovanje kvantitativnih vidikov produkcije in diseminacije uporabe zapisanih (znanstvenih) informacij. Bibliometrija uporablja štetje publikacij, patentov, citatov in drugih potencialno informativnih enot ali njihovih lastnosti kot osnovo dejavnikov, s katerimi meri oz. vrednoti raziskovalno dejavnost, znanost in tehnologijo (Južnič, 1998). Bibliometrične metode so se iz skromnih začetkov razvile v široko uporabljene metode. Sicer gre za kvantitativne metode, ki pa imajo tudi zelo močne teoretične zasnove. O slednjih je obširno pisal Južnič (1999), ki je to znanstveno disciplino tudi vpeljal v študij bibliotekarstva in širše v slovenski prostor. Danes je to eno izmed temeljnih orodij vrednotenja znanstvenoraziskovalne dejavnosti.

2 Metodologija

Rezultate bibliometričnih raziskav lahko v osnovi uporabljamo za številne namene (Peteh, 2020), v slovenskem prostoru pa med nameni prevladujejo predvsem merjenje vpliva in pomena objav posameznikov, raziskovalnih skupin in raziskovalnih organizacij ter merjenje vpliva in pomena posameznih znanstvenih revij in drugih publikacij ter ocena le-teh. Na tem mestu je treba posebej poudariti, da bibliografski podatki praviloma vsebujejo le inicialke imen, iz katerih ni mogoče identificirati spola. Tu se pokaže prednost COBISS-a in SICRIS-a zaradi popolnosti podatkov, ki jih vsebujeta. V COBIB-u najdemo pod okrnjeno ključno besedo »bibliometri*« 291 zadetkov v slovenskem jeziku, med njimi precej diplomskih, magistrskih in nekaj doktorskih del. Prelet literature pokaže naslednja pogostejša področja bibliometričnih analiz: analize citiranj, analize revij oziroma objav, analize bibliografskih zbirk itd. Glede na našo bibliometrično študijo, ki vključuje analizo objav skozi dimenzijo spola, smo v COBIB-u iskali tudi ti ključni besedi skupaj: »bibliometri*, spol*« in prišli do 43 zadetkov, od tega 11 sestavnih delov (člankov), ki bi nas lahko zanimali. Po podrobnejšem pregledu vseh ugotavljamo, da se je z vprašanjem odmevnosti objav in odnosa do znanstvene produkcije glede na spol v slovenskem prostoru do sedaj ukvarjal le bibliotekarski kolega Mur (2002, 2008), kar je seveda lahko zaskrbljujoče.

Pričujoča bibliometrična študija je razdeljena na dva sklopa, v katerih skušamo analizirati število objav na temo spola v posameznih revijah Znanstvene založbe FF ter število in delež objav na temo spola glede na vse objave v revijah Znanstvene založbe FF v obdobju 2018–2020. Znanstveni prispevki, povezani z bibliometričnimi indikatorji in spolom, so bili identificirani v obeh sklopih. To smo dosegli z uporabo kombinacije ustreznih ključnih besed, ki smo jih pri posameznih revijah Znanstvene založbe FF preverjali ročno. Ključni izrazi in ključne besede, uporabljene za spol, in vsak bibliometrični kazalnik so prikazani v tabeli 1. Iskanje je bilo omejeno na časovno obdobje 2018–2020.

Kazalnik	Iskalne poizvedbe
Spol	Spol, ženske, moški, seksizem, ženska gibanja, pravice žensk, enakopravnost žensk, enakost spolov, biološki spol, družbeni spol, spolna politika, spolna identifikacija, transseksualnost, materinstvo, politike spolov, spolne kvote, feministični institucionalizem itd.
Bibliometrija	Bibliometrija, scientometrija
Produkcija objav	Število objav, objave na temo spola, Znanstvena založba

Tabela 1: Bibliometrični kazalniki, ki se preučujejo na podlagi ključnih besed, identificiranih z iskalnimi poizvedbami v periodičnih publikacijah Znanstvene založbe FF UL v obdobju 2018–2020

3 Delež člankov na temo spola v znanstvenih revijah ZZ FF

V bibliometrično analizo je bilo vključenih vseh petnajst znanstvenih revij Znanstvene založbe Filozofske fakultete, ki jih najdemo tu: <https://revije.ff.uni-lj.si/>. Pri iskanju relevantnih člankov smo uporabili ključne besede, ki smo jih dobili od delovne podskupine za uresničevanje Načrta enakosti spolov (NES) »Spol v raziskovanju«. Nabor ključnih besed je vseboval preko 80 enot, zato jih tukaj ne navajamo. Od petnajstih revij je članke na temo spola objavilo osem revij, ki so navedene v tabeli 2, osem revij pa v bibliometrično analizo ni bilo vključenih, saj niso objavile

niti enega članka skozi dimenzijo spola. Pregledanih je bilo 961 člankov v petnajstih revijah, 54 člankov v sedmih revijah je vsebovalo vsaj eno ključno besedo na temo spola.

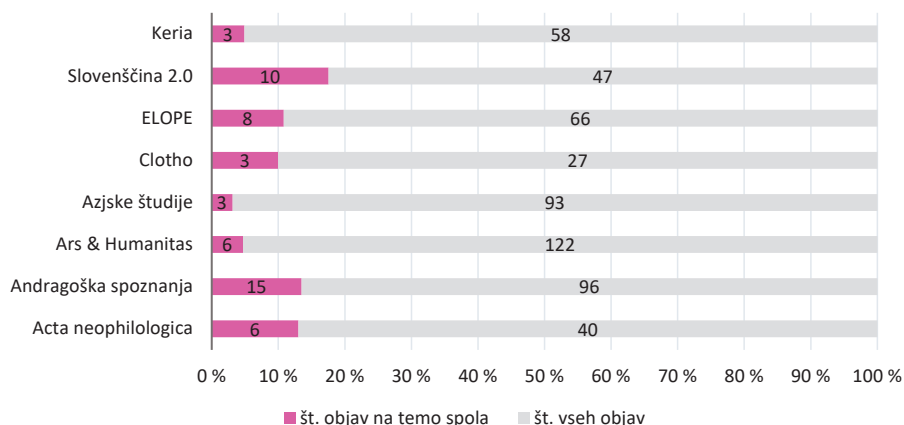
	Ime revije	št. člankov na temo spola; št. vseh člankov v reviji	št. člankov na temo spola / št. vseh člankov v reviji
1.	Acta Linguistica Asiatica		0 od 39
2.	Acta Neophilologica		6 od 40
	Vol. 51, no. 1-2 (2018)	1; 11	
	Vol. 52, no. 1-2 (2019)	1; 13	
	Vol. 53, no. 1-2 (2020)	4; 16	
3.	Andragoška spoznanja		15 od 96
	Letn. 24, št. 1 (2018)	1; 5	
	Letn. 24, št. 1 (2018)	0; 8	
	Letn. 24, št. 1 (2018)	7; 8	
	Letn. 24, št. 4 (2018)	0; 12	
	Letn. 25, št. 1 (2019)	0; 8	
	Letn. 25, št. 2 (2019)	6; 8	
	Letn. 25, št. 3 (2019)	0; 12	
	Letn. 26, št. 1 (2020)	0; 12	
	Letn. 26, št. 2 (2020)	1; 10	
	Letn. 26, št. 3 (2020)	0; 13	
4.	Ars & Humanitas		6 od 122
	Letn. 12, št. 1 (2018)	4; 16	
	Letn. 12, št. 2 (2018)	0, 23	
	Letn. 13, št. 1 (2019)	1; 24	
	Letn. 13, št. 2 (2019)	0, 23	
	Letn. 14, št. 1 (2020)	1; 19	
	Letn. 14, št. 1 (2020)	0; 17	
5.	Azjske študije		3 od 93
	Vol. 6, no. 1 (2018)	1; 9	

	Ime revije	št. člankov na temo spola; št. vseh člankov v reviji	št. člankov na temo spola / št. vseh člankov v reviji
	Vol. 6, no. 2 (2018)	1; 14	
	Vol. 7, no. 1 (2019)	0; 16	
	Vol. 7, no. 2 (2019)	0; 13	
	Vol. 8, no. 1 (2020)	0; 13	
	Vol. 8, no. 1 (2020)	0; 14	
	Vol. 8, no. 1 (2020)	1; 14	
6.	Clotho		3 od 27
	Vol. 1, no. 1 (2019)	0; 8	
	Vol. 1, no. 2 (2019)	0; 5	
	Vol. 2, no. 1 (2020)	2; 7	
	Vol. 2, no. 1 (2020)	1; 7	
	Keria		3 od 58
7.	Vol. 20, no. 1 (2018)	1; 10	
	Vol. 20, no. 2 (2018)	0; 11	
	Vol. 20, no. 3 (2018)	1; 6	
	Vol. 21, no. 1 (2019)	0; 6	
	Vol. 21, no. 2 (2019)	0; 9	
	Vol. 22, no. 1 (2020)	0; 10	
	Vol. 22, no. 2 (2020)	1; 6	
8.	DELA		0 od 35
9.	Documenta Praehistorica		0 od 74
10.	ELOPE		8 od 66
	Letn. 15, št. 1 (2018)	1; 9	
	Letn. 15, št. 2 (2018)	1; 6	
	Letn. 16, št. 1 (2019)	0; 8	
	Letn. 16, št. 2 (2019)	1; 8	
	Letn. 17, št. 1 (2020)	5; 20	
	Letn. 17, št. 2 (2020)	0; 15	

	Ime revije	št. člankov na temo spola; št. vseh člankov v reviji	št. člankov na temo spola / št. vseh člankov v reviji
11.	Linguistica		0 od 55
	Letn. 58, št. 1 (2018)	0; 22	
	Letn. 59, št. 1 (2019)	0; 26	
	Letn. 60, št. 1 (2020)	0; 7	
12.	Muzikološki zbornik		0 od 87
	Letn. 54, št. 1 (2018)	0; 17	
	Letn. 54, št. 2 (2018)	0; 11	
	Letn. 55, št. 1 (2019)	0; 15	
	Letn. 55, št. 2 (2019)	0; 15	
	Letn. 56, št. 1 (2020)	0; 18	
	Letn. 56, št. 2 (2020)	0; 11	
13.	Slovenščina 2.0		10 od 47
	Letn. 6, št. 1 (2018)	0; 5	
	Letn. 6, št. 2 (2018)	0; 9	
	Letn. 7, št. 1 (2019)	0; 11	
	Letn. 7, št. 2 (2019)	9; 9	
	Letn. 8, št. 1 (2020)	1; 5	
	Letn. 8, št. 2 (2020)	0; 8	
14.	Verba hispanica		0 od 43
	Letn. 26, št. 1 (2018)	0; 16	
	Letn. 27, št. 1 (2019)	0; 17	
	Letn. 28, št. 1 (2020)	0; 10	
15.	Vestnik za tuje jezike		0 od 79
	Letn. 10, št. 1 (2018)	0; 25	
	Letn. 11, št. 1 (2019)	0; 29	
	Letn. 12, št. 1 (2020)	0; 25	

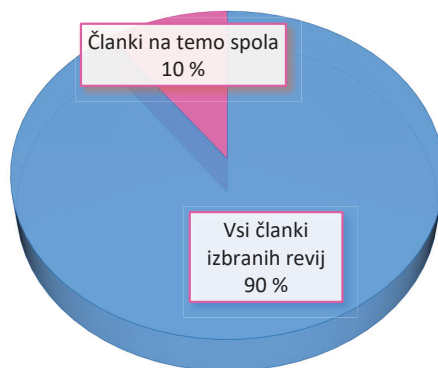
Tabela 2: Bibliometrija objav, ki vsebujejo ključne besede na temo spola, v revijah Znanstvene založbe FF

Na podlagi rezultatov smo pridobili deleže objav na temo spola pri spodaj navedenih znanstvenih revijah založbe. Pri reviji *Keria* beležimo 3 objave od 58, pri *Slovenščini 2.0* 10 objav od 47, pri reviji *ELOPE* 8 objav od 66, pri *Clotho* 3 objave od 27, pri reviji *Azijske študije* 3 objave od 93, pri *Ars & Humanitas* 6 objav od 122, pri *Andragoških spoznanjih* 15 objav od 96 in pri reviji *Acta Neophilologica* 6 objav od 40.

Graf 1: Število objav na temo spola v izbrani reviji glede na število vseh objav v izbrani reviji Znanstvene založbe FF UL

Pri grafu 2 smo upoštevali število vseh objav v izbranih revijah Znanstvene založbe Filozofske fakultete v obdobju 2018–2020 ter število vseh objav na temo spola v izbranih revijah v istem obdobju. Ugotavljamo, da ima 47 odstotkov revij Znanstvene založbe Filozofske fakultete vsaj enega ali več člankov na temo spola, v osmih izbranih revijah je skupaj 10 odstotkov člankov na temo spola.

Graf 2: Vsi članki na temo spola v izbranih revijah Znanstvene založbe FF UL v obdobju 2018–2020

4 Zaključek

Naša študija pokaže, da produkcija znanstvenih objav na temo spola pri Znanstveni založbi Filozofske fakultete v obdobju 2018–2020 ni posebno visoka. Drži, da je kar nekaj periodičnih publikacij precej jezikoslovno oziroma drugače znanstveno naravnanih in je s tega vidika morda težko pričakovati objave na temo spola. Res je tudi, da v slovenskem prostoru ni opaziti tovrstnih bibliometričnih analiz skozi dimenzijo spola. Vprašanje žensk v znanosti se v Sloveniji sicer namenja nekaj pozornosti, a ne v takšnem obsegu, kot bi si želeli. Prispevki obravnavajo problematike s področij enakopravnijšega vključevanja žensk v znanosti, nesorazmerne zastopanosti v visokem šolstvu, vprašanj spolne diskriminacije itd. Treba pa je poudariti, da so študije, zlasti empirične, ki obravnavajo vprašanje spola v odnosu do znanstvene produkcije, v slovenskem prostoru precej redke.

Rezultati naše študije so lahko izhodišče za nadaljnje analize spola glede na znanstveno produkcijo na Filozofski fakulteti ter za nadaljnje primerjalne študije v okviru Univerze v Ljubljani oziroma širše v humanističnih, umetnostnih in družboslovnih vedah. Želeli bi si spodbuditi slovenski akademski in strokovni prostor k raziskavam, ki bi temeljile na analizi spola tudi z vidika znanstvene produktivnosti raziskovalk in raziskovalcev Univerze v Ljubljani in širše. Študija naj vzpodbudi izdelavo novih primerljivih študij in tudi drugih bibliometričnih, scientometričnih in altmetričnih

študij skozi dimenzijo spola na področju humanističnih in drugih znanosti, saj so po našem mnenju razprave o enakosti spolov pomembne za ohranjanje zdrave in uravnotežene znanosti ter družbe nasploh.

Literatura in viri

Čuk, A. 2001. Elektronske revije in posredovanje znanja. V: *Digitalna knjižnica. Strokovno posvetovanje Zveze bibliotekarskih društev Slovenije*, Radenci, 10.–12. oktober 2001, zbornik referatov. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, str. 123–130.

Jogan, M. 1997. *Položaj znanstvenic v Sloveniji: univerza – docentke in asistentke: poročilo raziskovalne naloge*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Južnič, P. 1998. Bibliotekarstvo in bibliometrija. V: *Zbornik razprav: 10 let Oddelka za bibliotekarstvo 1987–1997* (ur. J. Urbanija). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, str. 189–200.

Južnič, P. 1999. *Metodološka osnova analize citiranosti in njena uporaba v Sloveniji / Methodological basis of citation analysis and its' use in Slovenia*, doktorska disertacija. Ljubljana.

Mali, F. 2002. *Razvoj moderne znanosti : socialni mehanizmi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Teorija in praksa.

Miholič, P. 2005. Znanstveno publiciranje v slovenskem prostoru. *Zdravniški vestnik*, 74 (2), 103–106.

Miholič, P., Marušič, D. 2012. Scientific publishing in the field of social medicine in Slovenia. V: *Social sciences and cultural studies – issues of language, public opinion, education and welfare* (ur. A. López-Varela). Reka: InTech, str. 375–396.

Miholič, P. 2018. *Znanstveno publiciranje raziskovalcev: Univerza na Primorskem v letih 2010–2014*. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije.

Mur, B. 2002. *Odmevnost objav raziskovalnega dela in spol avtorjev*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Mur, B. 2008. *Spol in starost raziskovalcev v odnosu do znanstvene produktivnosti: bibliometrijski pristop*, magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Načrt za uveljavljanje enakosti spolov. 27. 5. 2020. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Dostopno na naslovu: <https://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/enakost-spolov>.

Peteh, M. 2020. *Bibliometrijska analiza objavljanja raziskovalnih skupin na področju gozdarstva, lesarstva in papirništva*, doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Zupančič, A., Južnič, P. 2017. Bibliometrijska analiza revije Knjižnice v obdobju 2011–2016. *Knjižnica*, 61(3): 59–86.

5.

Bibliometrijska analiza izjemnih dosežkov znanstvenih objav na oddelkih Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani po spolu (2018–2020)

Ana Marija Lamut

1. Uvod

Raziskava izjemnih dosežkov po oddelkih Filozofske fakultete (UL FF) Univerze v Ljubljani v letih 2018–2020 je bila opravljena z namenom pokazati delež objav po spolu. V raziskavo smo zajeli vse univerzitetne učiteljice in učitelje ter raziskovalke in raziskovalce pri projektih, ki so zaposleni na 21 oddelkih UL FF in imajo šifro raziskovalca pri Javni agenciji za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS). Upoštevali smo zaposlene za polni ali polovični delovni čas, ne glede na starost ali delovno dobo. V tem poročilu so navedeni podatki o objavah, ki so po kriteriju ARRS uvrščeni med izjemne dosežke (A^o). Za vsak oddelek smo naredili izpis izjemnih dosežkov v Informativnem sistemu o raziskovalni dejavnosti v Sloveniji (SICRIS) pod razdelkom Vrednotenje skupine izbranih raziskovalcev. Iz prikazanega seznama smo pripravili podatke o objavah posebej za ženske in posebej za moške. Raziskava je zajela tudi leto 2020, ki je bilo zaznamovano s pandemijo covid-19.

Vpliv spola na znanstvene dosežke raziskovalk in raziskovalcev ni tako nova tema. Znanstvena uspešnost je odvisna od številnih dejavnikov, ki

vplivajo na znanstvene kariere žensk in moških, zaposlenih v akademskem okolju. Nekatere študije so pokazale, da znanstvenice objavljajo manj kot znanstveniki (Mur, 2008). Za manjše število objav žensk v znanosti pogosto navajajo naslednje razloge: neenako razmerje žensk in moških med zaposlenimi, nekolegialna podpora, nesorazmerje pri pridobivanju projektov in podoktorskih štipendij, merila znanstvenih kompetenc, nižja zastopanost žensk na višjih akademskih položajih in njihovo počasnejše napredovanje v primerjavi z moškimi ter združevanje znanstvene kariere in skrbi za družino (Mur, 2008). Prisotni so tudi predsodki o intelektualni sposobnosti žensk kot znanstvenic (Antić Gaber, 2018). Ovire na znanstveni poti pa si ženske postavijo tudi same, ker ne zaupajo v svoje sposobnosti in znanje (Mur, 2008). Akademski prostor se še vedno dojema kot prostor moških (Antić Gaber, 2018). Raziskave o položaju žensk v akademskem prostoru pred epidemijo covid-19 tudi ugotavljajo, da so ženske, zaposlene v akademski sferi, bolj obremenjene z domačimi opravili in skrbjo za družino kot njihovi moški kolegi. Najbolj so obremenjene ženske z majhnimi otroki na začetku znanstvene kariere (Shamseer in dr., 2021; Kibbe, 2020; Viglione, 2020). Ženske prav tako pogosteje prevzemajo nase skrb za starajoče se starše in sorodnike (Petrović, 2020).

Pandemija covid-19 in z njo povezani ukrepi so močno vplivali na možnosti raziskovalnega dela ter znanstveno delo žensk in moških, ki delujejo v akademskem okolju. Popolno zaprtje (*lockdown*) javnega prostora v prvem valu, marca 2020, je tudi akademsko sfero prisililo k delu od doma. Z zaprtjem vrtcev in šol so bremena vzgoje in izobraževanja v celoti padla na ramena družin, najpogosteje na ramena žensk. Najbolj so to občutile ženske, ki še vedno opravljajo večino gospodinjskih del in domačih opravil (Kibbe, 2020), ali pa tiste, ki delajo od doma, podjetnice, obrtnice in samozaposlene v raznih dejavnostih, še posebno pa ženske v družinah s šoloobveznimi otroki ali starejšimi odraslimi, za katere je bilo v tem obdobju treba skrbeti še toliko bolj kot v času pred tem. Tudi v družinah, kjer sta oba partnerja raziskovalca, je velikokrat ženska tista, ki opravlja večino gospodinjskih del in dela, povezanega s skrbjo za otroke in/ali starejše (Minello, 2020).

Domnevo, da je pandemija v večji meri vplivala na znanstveno produkcijo žensk kot moških, potrjuje raziskava, v kateri so pregledali vse

prejete članke in članke, sprejete v recenzijo za Elsevirjeve revije, med februarjem in majem 2018–2020. Podatki kažejo, da se je število rokopisov, oddanih med februarjem in majem 2020, v primerjavi s prejšnjim letom povečalo za 30 odstotkov. Pri revijah s področja medicine in zdravja se je število objav povečalo celo za 63 odstotkov. V istem času je število člankov, sprejetih v recenzijo pri vseh disciplinah, naraslo za 29 odstotkov. Analiza je pokazala, da so v prvem valu pandemije moški oddali več rokopisov kot ženske, medtem ko se je število sprejetih člankov, tj. potencialnih člankov za recenzijo, glede na vse oddane pri moških, povečalo za okrog 40 odstotkov, pri ženskah pa za malo manj kot 37 odstotkov. Deficit pri oddaji člankov se je najbolj pokazal pri mlajših znanstvenicah (Squazzoni in dr., 2021). Podobno ugotavlja prispevek v *Guardianu* o upadu števila prispevkov avtoric, oddanih za objavo v znanstvenih revijah, medtem ko je število prispevkov, ki so jih oddali njihovi moški kolegi, celo naraslo (Fazackerley, 2020).

2. Metodologija dela z osnovnimi pojasnili o znanstvenem evalviranju v humanističnih vedah in za potrebe pričujoče analize

Znanstvenoraziskovalna uspešnost se v Sloveniji ocenjuje na osnovi Pravilnika o postopkih (so)financiranja in ocenjevanja ter spremljanju izvajanja raziskovalne dejavnosti.¹ Pravilnik je sprejel Upravni odbor Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Za pripravo članka smo uporabili podatke o znanstveni uspešnosti raziskovalk in raziskovalcev iz baze SICRIS.

Na univerzah je vrednotenje raziskovalnega dela pomembno, saj je povezano z akademskim napredovanjem in raziskovalno sposobnostjo raziskovalk in raziskovalcev ter raziskovalnih skupin, ki raziskovalne projekte prijavljajo za financiranje na ARRS.

1 Pravilnik o postopkih (so)financiranja in ocenjevanja ter spremljanju izvajanja raziskovalne dejavnosti, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV12770> (24. 8. 2022).

Kvantitativna oz. bibliometrična evalvacija znanstvenega dela temelji na številu točk, ki se beležijo pri bibliografskem izpisu v sistemu SICRIS.² Bibliografske enote se na podlagi dodeljenih tipologij (1.01, 1.02, 1.03, 1.16, 2.01 itd.) v COBISS-u razvrščajo med znanstvena dela, ki izkazujejo znanstveno uspešnost, in strokovna dela, ki izkazujejo strokovno uspešnost raziskovalk in raziskovalcev. Znanstvena uspešnost se v sistemu SICRIS izraža kvantitativno s točkovanjem znanstvenih del (znanstvenih člankov, znanstvenih monografskih publikacij in drugih dokumentiranih dosežkov, samostojnih znanstvenih sestavkov, poglavij v monografskih publikacijah in znanstvenih prispevkov na konferencah, objavljenih v zbornikih recenziranih znanstvenih prispevkov). Strokovna uspešnost pa se v sistemu SICRIS izraža kvantitativno s točkovanjem strokovnih del (člankov in drugih sestavnih delov, monografij in drugih zaključenih del, izvedenih del (dogodkov) in sekundarnega avtorstva).³

Kvantitativne ocene merijo naslednje kazalnike:

1. kakovost objav (ocena A1), vključno z ločeno obravnavo nadpovprečne znanstvene uspešnosti v obliki A², A¹ in A^{1/2}),
2. odmevnost, ki pomeni število čistih citatov (CI),
3. sredstva iz drugih virov (ocena A3), tj. sredstva, pridobljena zunaj ARRS.

2 SICRIS je informacijski sistem raziskovalne dejavnosti v Republiki Sloveniji, ki ga razvijata in vzdržujeta Institut informacijskih znanosti (IZUM) in ARRS. Vključuje podatkovne baze o raziskovalnih organizacijah, raziskovalnih skupinah, raziskovalcih, raziskovalnih programih in projektih ter kvantitativne vidike raziskovalne dejavnosti, ki se uporabljajo izključno pri merjenju vstopnih pogojev za sodelovanje na razpisih in pozivih. SICRIS je podatkovno povezan s sistemom COBISS.SI.

3 Pravilnik o postopkih (so)financiranja in ocenjevanja ter spremljanju izvajanja raziskovalne dejavnosti, 5. člen. Sestavni del pravilnika je priloga 1: Bibliografska merila znanstvene in strokovne uspešnosti, v kateri je določen nabor kvantitativnih bibliografskih meril znanstvene in strokovne uspešnosti, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV12770> (24. 8. 2022).

Znanstvena dela se na podlagi faktorjev vpliva (JCR, SNIP), vključnosti v mednarodne baze podatkov (MBP) ali ARRS-ov seznam revij pri člankih ali založb pri monografijah in zbornikih razvrščajo dalje med:

- A^{''} – izjemne dosežke,
- A' – zelo kvalitetne dosežke,
- A^{1/2} – pomembne dosežke.

Kvantitativna ocena A^{''} (izjemni dosežki) so točke SICRIS v ocenjevalnem obdobju petih let, ki izhajajo iz naslednjih meril ocenjevanja:

- patent (evropski, ameriški ali japonski), nova sorta (v prilogi 1 v okviru merila 2.E);
- objava znanstvene monografije pri založbi s seznama agencije (v okviru merila 2.A);
- članek v prvi ali drugi reviji v JCR iz kategorij SCI-Expanded (v okviru merila 1.A1);
- članek v reviji, ki ima faktor vpliva v JCR večji od osem (v okviru merila 1.A1);
- članek v reviji, ki ima faktor vpliva v JCR (iz kategorij SCI-Expanded) 3-krat večji od spodnje meje zgornje četrtine revij (približno zgornjih pet odstotkov) (v okviru merila 1.A1), ne upoštevajo se članki v revijah s faktorjem vpliva, manjšim od tri;
- članek v reviji, ki ima faktor vpliva v JCR (iz kategorij SSCI) 1,5-krat večji od spodnje meje zgornje četrtine revij (približno zgornjih deset odstotkov) (v okviru merila 1.A1);
- članek v zgornji četrtini revij v SNIP iz kategorij Scopus (d) (v okviru merila 1.A1);
- članek v zgornji četrtini revij v SNIP iz kategorij Scopus (h) (v okviru merila 1.A1).⁴

Pod drugo alinejo se med izjemne dosežke uvrščata znanstvena monografija (2.01) ali znanstvenokritična izdaja vira (2.28), ki imata število strani večje od 100, ali urednik znanstvenokritične izdaje vira (2.28). Znanstvena monografija (2.01) mora biti izdana pri založbi s seznama

4 Pravilnik o postopkih (so)financiranja in ocenjevanja ter spremljanju izvajanja raziskovalne dejavnosti, 42. člen.

agencije (BIBLIO-C) ali pri katerikoli drugi založbi (domači ali tuji), če je monografija s humanističnih ali družboslovnih področij (po vrstilu UDK) in se vrednotenje izvaja za humanistiko ali družboslovje.⁵

Kvantitativni pogoji ARRS-ovih razpisov za vodje raziskovalnih projektov so naslednji:⁶ $A^{1/2} \geq 400$ (točk) ali $A' \geq 200$ (točk) ali $A'' \geq 50$ (točk) ali osnovni pogoj in $A' > 0$. Osnovni pogoj za kandidate za vodje projektov je: $A_1 \geq A_1$ minimalni (za humanistiko je 1), $CI \geq CI$ minimalni (za humanistiko je 1) in $A_3 \geq A_3$ minimalni (za humanistiko je 0).

Kandidati za vodje velikih raziskovalnih projektov morajo izpolnjevati še dodatni pogoj: $A'' > 0$.

Izpolnjevanje znanstvenih kriterijev omogoča uspešno konkuriranje za raziskovalne projekte, ki jih financira ARRS. Na osnovi odobrenih projektov je pedagoškim delavkam in delavcem omogočeno temeljno in strokovno raziskovalno delo ter objavljanje člankov v znanstvenih in strokovnih revijah. S tem izpolnjujejo fakultetna in univerzitetna merila za izvolitev v nazive visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev ter sodelavcev Univerze v Ljubljani.

V skrbi za doseganje čim višjega števila točk se univerzitetne in visokošolske raziskovalke in raziskovalci srečujejo s številnimi problemi. Pri bibliometrijski analizi dobimo zelo različne podatke o številu objav raziskovalk in raziskovalcev, pri čemer moramo upoštevati, da objavljajo pod različnimi pogoji, zato ni mogoče vseh objav spraviti na isti imenovalec. Evalvacijski sistem v okviru ARRS je enoten za vse, ne glede na tip zaposlitve na slovenskih univerzah (kot visokošolska učiteljica ali učitelj, pedagoginja in raziskovalka ali pedagog in raziskovalec ter čista raziskovalka ali raziskovalec)(Mali, 2014).⁷

5 Pravilnik o postopkih (so)financiranja in ocenjevanja ter spremljanju izvajanja raziskovalne dejavnosti, priloga 1: Bibliografska merila znanstvene in strokovne uspešnosti, 2 A.

6 <http://www.arrs.si/sl/progproj/rproj/razpisi/21/razp-proj-22.asp>, člen 6.1.4.1–3 (24. 8. 2022).

7 Na osnovi osnutka za razpravo Vrednotenje znanstveno-raziskovalnega-pedagoškega dela pripravil Franc Mali za Slovensko sociološko društvo (neobjavljen rokopis, 1. 6. 2014).

Raziskovalci, ki pišejo o splošnih temah, imajo večjo možnost objav in s tem citiranja kot raziskovalci, ki preučujejo specifične teme, povezane z regionalnim ali lokalnim okoljem (Mali, 2002). Najvišje so vrednotene objave člankov v znanstvenih revijah zgornje četrtine, indeksiranih v WoS in Scopus; revije, ki niso indeksirane v teh bazah, niso zajete v točkovanju oziroma evalvaciji sistema ARRS, kar pomeni, da v obstoječem sistemu merjenja odličnosti nimajo nikakršne vrednosti. Podobno je s citati na podlagi objav v monografijah ali poglavjih monografij. V tem sistemu je torej ovrednoteno samo ciljno objavljane v izbranih revijah, ne pa relevantnost in vsebina obravnavane tematike v znanstvenem članku (Mali, 2014).

Za potrebe pričujoče analize smo v našo bazo podatkov zajeli vse raziskovalke in raziskovalce po posameznih oddelkih Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (UL FF) v letih 2018–2020, ki imajo ARRS-ovo šifro raziskovalca. Te šifre smo potrebovali za pripravo izpisa v SICRIS-u (Vrednotenje skupine izbranih raziskovalcev). Za vsak oddelek smo naredili izpis z izjemnimi dosežki (A^o). Zajeti so podatki za univerzitetne učitelje in učiteljice ter raziskovalce in raziskovalke pri projektih, zaposlene za polni ali polovični delovni čas, ne glede na starost ali delovno dobo. Iz prikazanega seznama smo pripravili podatke o objavah, disegregirane po spolu.

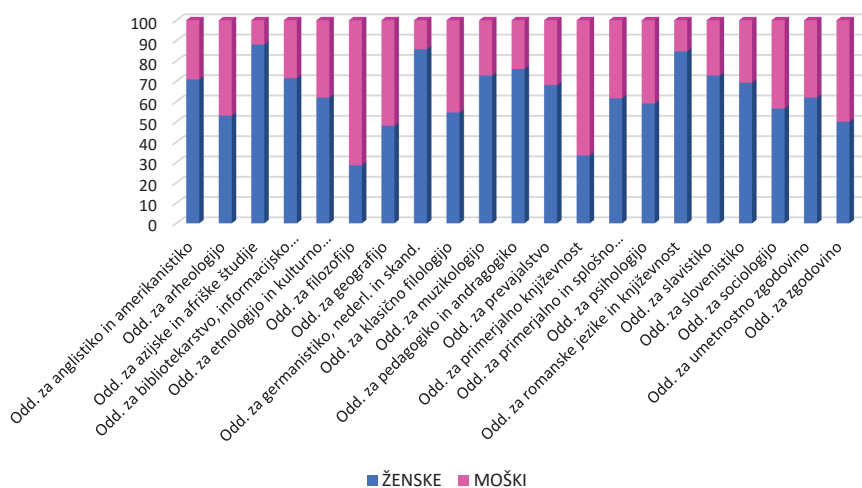
3. Zaposleni na UL FF z ARRS-ovo šifro raziskovalca v letih 2018–2020

Na grafu 1 je prikazan delež žensk in moških, ki so zaposleni na oddelkih UL FF in imajo šifro ARRS. Iz grafa je razvidno, da na večini oddelkov med zaposlenimi prevladujejo ženske. Samo na Oddelku za filozofijo in Oddelku za primerjalno književnost je pomembno več zaposlenih moških kot žensk.

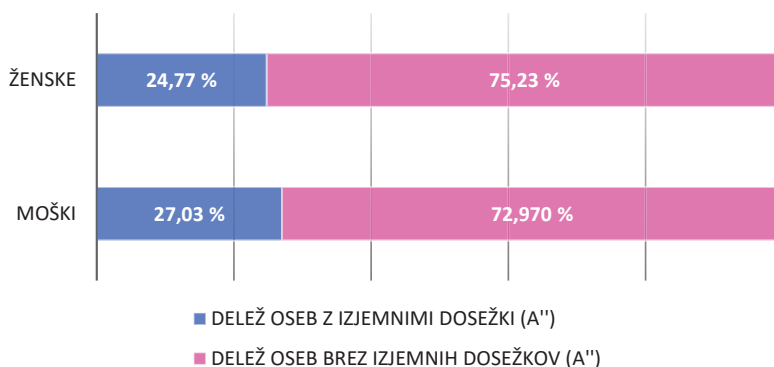
Na grafih 2 in 3 so prikazani deleži žensk in moških z izjemnimi dosežki na raziskovalnem področju vseh 21 oddelkov UL FF v letih 2018–2020.

Na grafu 2 sta po bibliometrijski analizi prikazana deleža žensk in moških, ki imajo po kriterijih ARRS izjemne dosežke (A^o). Od 323 zaposlenih žensk jih ima izjemne dosežke 80 ali 24,77 odstotka, druge v tem obdobju nimajo tovrstnih objav. Od 185 zaposlenih moških jih ima izjemne dosežke 50 ali 27,03 odstotka.

Samoumevnosti in nelagodja

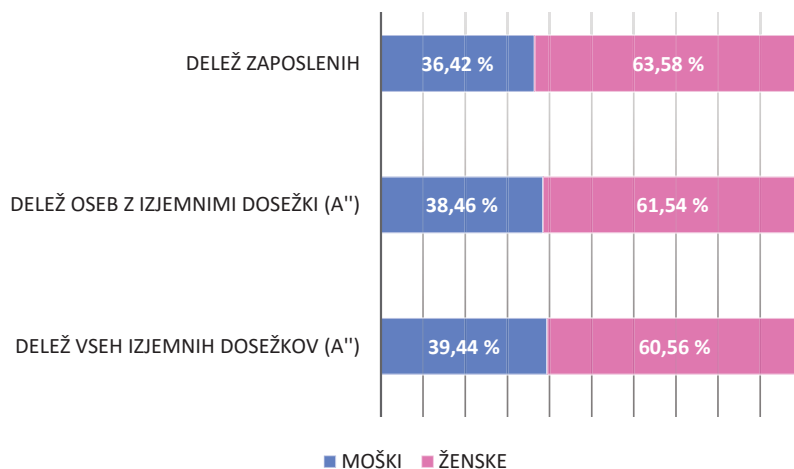
Graf 1: Delež zaposlenih po oddelkih UL FF s šifro ARRS glede na spol, 2018–2020

Graf 2: Deleža oseb po spolu na oddelkih UL FF, ki imajo šifro ARRS in po kriteriju ARRS prispevke ocenjene kot izjemne dosežke (A'), glede na deleža žensk in moških, ki tovrstnih dosežkov nimajo, 2018–2020

Na grafu 3 sta na prvem traku prikazana deleža žensk in moških, ki so zaposleni na oddelkih UL FF in imajo raziskovalno šifro ARRS. Od 508 zaposlenih je 323 žensk (63,58 odstotka) in 185 moških (36,42 odstotka). Po bibliometrijski analizi je vseh oseb z izjemnimi dosežki 130, in sicer 50 moških (38,46 odstotka) in 80 žensk (61,54 odstotka). Teh 130 oseb ima objavljenih 213 izjemnih dosežkov, moški 84 ali 39,44 odstotka, ženske pa 129 ali 60,56 odstotka. Vseh objav žensk in moških z izjemnimi

dosežki je torej 213, saj imajo nekateri v tem obdobju po več objav v tej skupini. K temu številu so prispevale ženske 129 objav, to je 83 več, kot je število žensk z izjemnimi dosežki. Moški imajo 84 objav, 34 več, kot je moških z izjemnimi dosežki.

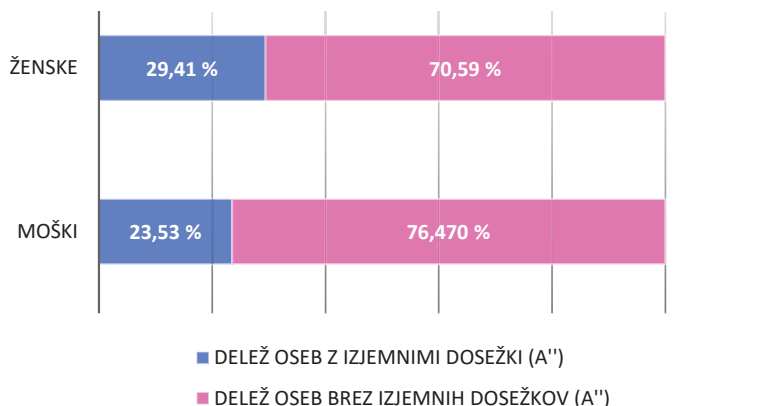

Graf 3: Deleža zaposlenih na oddelkih UL FF s šifro ARRS po spolu, deleža oseb z izjemnimi dosežki po spolu in deleža vseh izjemnih objav po spolu, 2018–2022

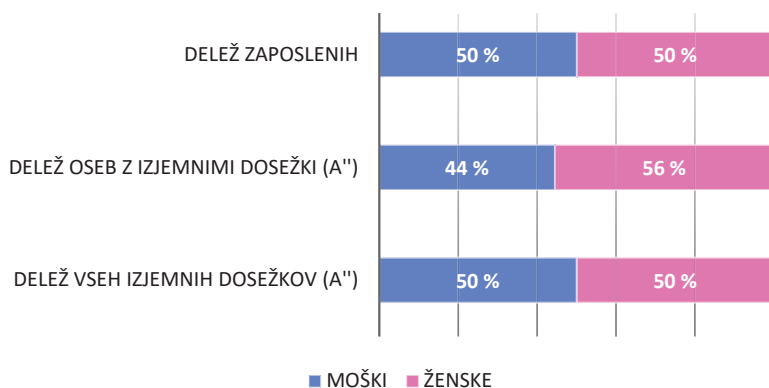
4. Prikaz izjemnih dosežkov na primeru Oddelka za zgodovino UL FF v letih 2018–2020

Oddelek za zgodovino podrobneje predstavljamo zato, ker ima kot edini oddelek na Filozofski fakulteti v tem obdobju zaposlenih enako število raziskovalk in raziskovalcev s šifro ARRS.

Na Oddelku za zgodovino je bilo v letih 2018–2020 zaposlenih 34 raziskovalcev s šifro ARRS, od tega 17 žensk in 17 moških. Od sedemnajstih žensk ima objave ocenjene kot izjemne dosežke (A'') 5 žensk, to je 29,41 odstotka, od sedemnajstih moških imajo objave ocenjene kot izjemne dosežke 4 moški, to je 23,53 odstotka. Podatki so prikazani na grafu 4.

Graf 4: Deleža oseb po spolu na Oddelku za zgodovino UL FF, ki imajo šifro ARRS in oceno izjemni dosežki (A''), glede na deleža žensk in moških, ki takšnih dosežkov nimajo, 2018–2020

Graf 5: Deleža zaposlenih moških in žensk s šifro ARRS, deleža oseb po spolu z izjemnimi dosežki in deleža vseh izjemnih objav po spolu na Oddelku za zgodovino UL FF, 2018–2022

Prvi trak na grafu 5 prikazuje, da ima šifro ARRS enako število moških in žensk. V številkah to pomeni 17 žensk (50 odstotkov) in 17 moških (50 odstotkov). Na drugem traku sta predstavljena deleža žensk in moških z izjemnimi dosežki. Takšne objave imajo štirje moški in pet žensk. Od teh devetih oseb pripada ženskam 55,56 odstotka in imajo višji delež od moških s 44,44 odstotka. Število objav z izjemnimi dosežki je enako pri moških in ženskah (50 % : 50 %), kar je predstavljeno na tretjem traku. Štirje moški imajo pet objav, ker ima eden dve objavi, vsaka od petih žensk pa ima po eno objavo.

Kot primer bibliografskega izpisa iz SICRIS-a navajamo izjemni dosežek (A²) red. prof. dr. Marte Verginella z naslovom *Political activism of Slovene women in Venezia Giulia after World War I and the rise of fascism*, objavljen leta 2018 v reviji *Acta Histriae*, ki je bila po faktorju vpliva (IF = 1.057) indeksirana v najvišjo četrtino. Članek je nastal v okviru mednarodnega evropskega projekta EIRENE – Post-war transitions in gendered perspective: the case of the North-Eastern Adriatic region (EIRENE – Povojne tranzicije v perspektivi spola: primer severovzhodno jadranskega prostora), katerega nosilka je prof. dr. Marta Verginella, mednarodno uveljavljena zgodovinarica, intelektuala in svetovljanka, zaposlena na Oddelku za zgodovino UL FF. Gre za prvi slovenski projekt ERC (European Research Council) s področja družboslovnih znanosti in humanistike. Osredotoča se na vpliv povojnih tranzicij s perspektive spola po letih 1918 in 1945 ter po vojnah v nekdanji Jugoslaviji v devetdesetih letih na severovzhodnem jadranskem območju.⁸ Posebna pozornost je posvečena obmejnim, multietničnim okoljem in vlogi žensk v njih. V središču zanimanja so poleg zgodovine 19. stoletja spominske študije, mejne študije, zgodovina žensk in študije spolov (Verginella, 2022). Raziskovalna skupina projekta je transnacionalna, sestavljajo jo domači in tuji raziskovalci in raziskovalke.

Primer bibliografskega izpisa iz SICRIS-a:

VERGINELLA, Marta. Political activism of Slovene women in Venezia Giulia after World War I and the rise of fascism : from autonomy to subordination. *Acta Histriae*, ISSN 1318-0185. [Tiskana izd.], 2018, letn. 26, št. 4, str. 1041-1062. <https://repositorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=117820>, doi: 10.19233/AH.2018.43. [COBISS.SI-ID 68741474], [JCR, SNIP, WoS do 18. 1. 2019: št. citatov (TC): 0, čistih citatov (CI): 0, čistih citatov na avtorja (CIAu): 0, Scopus do 9. 3. 2021: št. citatov (TC): 2, čistih citatov (CI): 2, čistih citatov na avtorja (CIAu): 2.00] kategorija: 1A1 (Z, A², A¹, A1/2); uvrstitev: Scopus (h), SSCI, AHCI, MBP; tip dela je verificiral OSICH točke: 101.99, št. avtorjev: 1/1

8 <https://spol.si/blog/author/anac/> (24. 8. 2022).

5. Rezultati in sklepi

V letih 2018–2020 je bilo na oddelkih FF UL za polni ali polovični delovni čas zaposlenih 508 raziskovalk in raziskovalcev, ki so bili registrirani pri Javni agenciji za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije s šifro ARRS. Od tega je bilo 323 žensk (63,58 odstotka) in 185 moških (36,42 odstotka). Od skupnega števila zaposlenih ima objave razvrščene kot izjemne dosežke (A^o) 130 oseb ali 25,59 odstotka. Žensk z objavami A^o je 80 ali 24,77 odstotka, moških pa 50 ali 27,03 odstotka (graf 2). Število objav A^o je večje od skupnega števila oseb s temi objavami in znaša 213, zato ker imajo posamezniki v tem obdobju po več objav v tej skupini. Od vseh objav A^o imajo ženske 129 objav z izjemnimi dosežki (60,56 odstotka) in moški 84 (39,44 odstotka). Pričakovano imajo ženske več objav, ker jih je tudi več med zaposlenimi, vendar pa razlike med ženskami in moškimi niso izrazite, čeprav so v tej raziskavi moški v prednosti za 3 odstotne točke (graf 3).

Za prikaz člankov, objavljenih v A^o, smo izbrali Oddelek za zgodovino, saj je bilo na oddelku zaposlenih žensk in moških s šifro ARRS v prikazanem obdobju enako število (17 žensk in 17 moških). Prav tako je med ženskami in moškimi enakomerno porazdeljeno število objav A^o. Štirje moški imajo pet izjemnih objav in pet žensk je objavilo pet člankov z oceno A^o, zato je njihov delež izjemnih dosežkov enak (graf 5). Med njimi so tri zaposlene pri mednarodnem projektu. En članek je prispevala nosilka projekta, ki je redna profesorica s pedagoškimi obveznostmi. Pri moških štiri objave pripadajo trem predavateljem in enemu sodelavcu pri projektu, ki ima naziv docent, a je brez pedagoških obveznosti. Iz prikazanega se vidi pomen projektov, ki raziskovalkam in raziskovalcem omogočajo delo in objavo člankov, potrebnih za napredovanje v nazive. Od štirih žensk z objavo članka v A^o imajo tri že naziv docentka in ena naziv asistentka.

Glede na kratko obdobje, ki ga zajema pričujoča analiza, pri objavah izjemnih dosežkov (A^o) ni opaziti večjih razlik med moškimi in ženskami. Posebej bi kazalo ugotoviti, kakšen je bil vliv epidemije covid-19, ki ga v naši analizi še nismo zaznali, saj je do tega prišlo šele v zadnjem letu obdobja, ki smo ga preučevali.

Literatura in viri

Antić Gaber, M. 2018. Akademske inštitucije v Sloveniji in (ne)enakost spolov. *Javnost – The Public*, 25 (supl. 1): 81–96.

Fazackerley, A. 2020. Women's research plummets during lockdown – but articles from men increase, *Guardian*. Dostopno na naslovu: <https://www.theguardian.com/education/2020/may/12/womens-research-plummets-during-lockdown-but-articles-from-men-increase>.

Kibbe, MR. 2020. Consequences of the Covid-19 pandemic on manuscript submissions by women. *JAMA Surgery* 155: 803–804.

Minello, A. 2020. The pandemic and the female academic. *Nature*. Dostopno na naslovu: <https://doi.org/10.1038/d41586-020-01135-9>.

Mur, B. 2008. Vpliv spola na znanstveno produktivnost: teoretična izhodišča in pregled študij, *Družboslovne razprave*, XXIV, 58: 69–87.

Mali, F. 2002. *Razvoj moderne znanosti: socialni mehanizmi*. Knjižna zbirka Teorija in praksa. Ljubljana: FDV.

Mali, F. 2014. Vrednotenje znanstveno-raziskovalnega-pedagoškega dela: osnutek za razpravo pri Slovenskem sociološkem društvu (neobjavljen rokopis).

Petrović, T. 2020. Pandemija Covid-19 in raziskovalno delo iz perspektive spola, *Spol in znanost* [spletno mesto]. Dostopno na naslovu: <https://spolinznanost.zrc-sazu.si/pandemija-covid-19-in-raziskovalno-delo-iz-perspektive-spola/>.

Shamseer, L. et al. 2021. Will Covid-19 result in a giant step backwards for women in academic science? *Journal of Clinical Epidemiology* 134: 160–166.

Squazzoni, F. et al. 2021. Only second-class tickets for women in the COVID-19 race. A study on manuscript submissions and reviews in 2329 Elsevier journals. *PLoS ONE* 16(10): e0257919.

Verginella, M. 2022. *Ženske in meje med preteklostjo in koronavirusom*. Zbirka M/F. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.

Viglione, G. 2020, 20 May. Are women publishing less during the pandemic? Here's what the data say. *Nature* 581 (7809): 365–366.

6. (PRILOGA)

Financiranje znanstvenoraziskovalnega dela po spolu na UL FF

Emma Karo

Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete (ZIFF) je organizacijska enota, ki organizira in usklajuje znanstvenoraziskovalno delo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (UL FF). Inštitut združuje vse zaposlene visokošolske učitelje in učiteljice ter raziskovalce in raziskovalke, ki se na fakulteti ukvarjajo z raziskovalnim delom. Že vrsto let povezuje okrog 450 raziskovalk in raziskovalcev in letno vodi okoli sto projektov, s čimer spada med največje raziskovalne organizacije v Sloveniji in je največja takšna organizacija na področjih humanistike in družboslovja.

V okviru inštituta se izvajajo temeljni in ciljni raziskovalni projekti, podoktorski, mednarodni raziskovalni in razvojni ter drugi projekti. Raziskave podpirajo Agencija za raziskovalno dejavnost RS (ARRS), Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za promet, Evropska komisija ter gospodarstvo in individualni naročniki.

1. **Struktura sredstev¹**

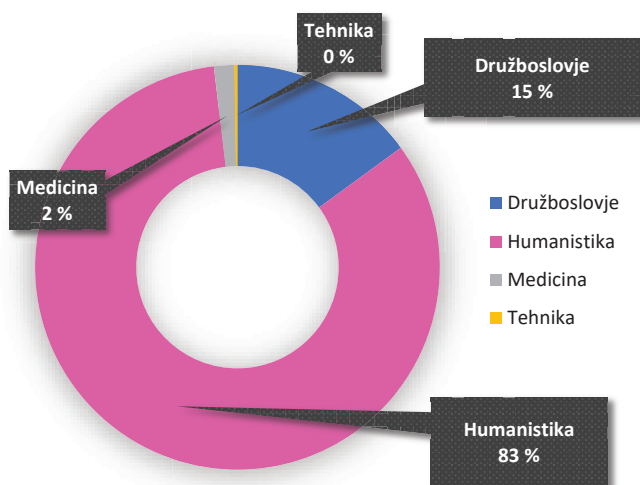
1.1. **Struktura sredstev za raziskovalne programe in projekte po raziskovalnih vedah v letu 2019**

Pri analizi strukture sredstev za raziskovalne programe in projekte po raziskovalnih vedah so bili upoštevani podatki o vseh raziskovalnih projektih in programih, ki jih je v letu 2019 vodil ZIFF in so v tem letu imeli prilive sredstev.

Največ sredstev za raziskovalno delo je bilo v letu 2019 dodeljenih humanistiki, saj je tudi zastopanost te vede v raziskovalni dejavnosti UL FF največja. Podatki iz baze SICRIS kažejo, da največ raziskovalk, raziskovalcev, zaposlenih na UL FF, deluje na področju humanistike (78 %), sledijo družboslovje (18 %) ter v manjšem obsegu medicina (7 %), tehnika (4 %), interdisciplinarne raziskave (2 %) in druga področja (2 %). Glede na zastopanost raziskovalnih področij se pri strukturi sredstev kažejo manjša odstopanja. Družboslovje je bilo v letu 2019 uspešnejše pri posameznih tipih projektov, ki so bolj povezani z gospodarstvom oziroma proučevanjem družbe (ciljni raziskovalni projekti – CRP in projekti, financirani iz sheme strukturnih skladov), vendar je po skupni finančni vrednosti projektov zaostalo za humanistiko, kar je ob večji zastopanosti humanistične vede v raziskovalni dejavnosti UL FF pričakovano.

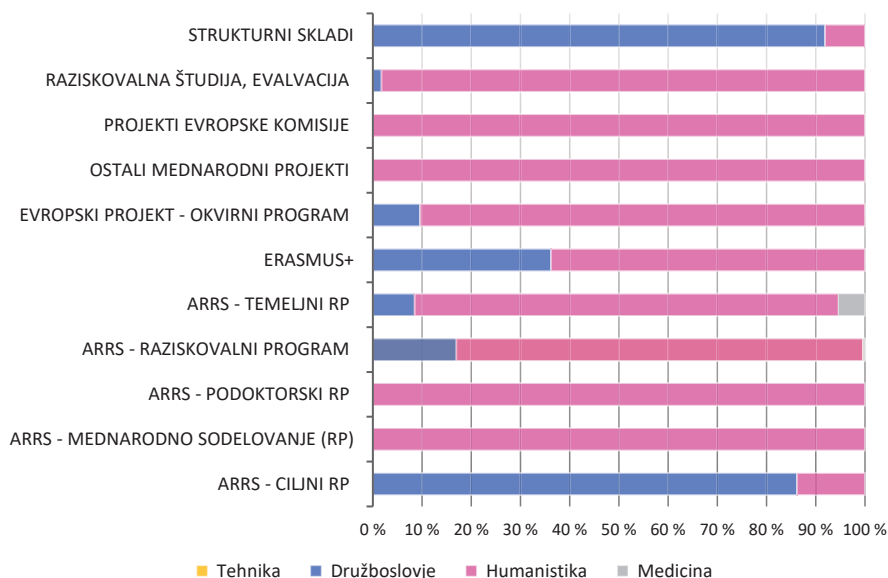
1 Viri zbranih podatkov za analizo financiranja po spolu na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani so podatki o zaposlitvah iz interne informacijske baze INFOZIFF za leto 2019, podatki o prilivih ARRS za leto 2019 in podatki o vpetosti članov programskih skupin v projekte zunaj okvira financiranja za leto 2019.

Tip raziskovalne dejavnosti	Družboslovje	Humanistika	Medicina	Tehnika
ARRS – ciljni RP	86,15 %	13,85 %	0,00 %	0,00 %
ARRS – mednarodno sodelovanje (RP)	0,00 %	100,00 %	0,00 %	0,00 %
ARRS – podoktorski RP	0,00 %	100,00 %	0,00 %	0,00 %
ARRS – raziskovalni program	16,86 %	82,15 %	0,38 %	0,61 %
ARRS – temeljni RP	8,50 %	86,13 %	5,37 %	0,00 %
ERASMUS+	36,25 %	63,75 %	0,00 %	0,00 %
Evropski projekt – okvirni program	9,53 %	90,47 %	0,00 %	0,00 %
Drugi mednarodni projekti	0,00 %	100,00 %	0,00 %	0,00 %
Projekti Evropske komisije	0,00 %	100,00 %	0,00 %	0,00 %
Raziskovalna študija, evalvacija	1,77 %	98,23 %	0,00 %	0,00 %
Strukturni skladi	91,92 %	8,08 %	0,00 %	0,00 %
Skupni delež po vedah	14,96 %	83,18 %	1,62 %	0,24 %

Graf 1: Struktura sredstev po vedah

Največ sredstev je UL FF pridobila za nacionalno financirane projekte – raziskovalne programe in temeljne raziskovalne projekte, sledila pa so sredstva evropskega okvirnega programa, kar je bilo posledica pridobitve projekta Evropskega raziskovalnega sveta (ERC) v letu 2019 in ni nujno značilno za strukturo financiranja raziskovalne dejavnosti na FF.

Graf 2: Struktura po tipih raziskovalne dejavnosti in vedah

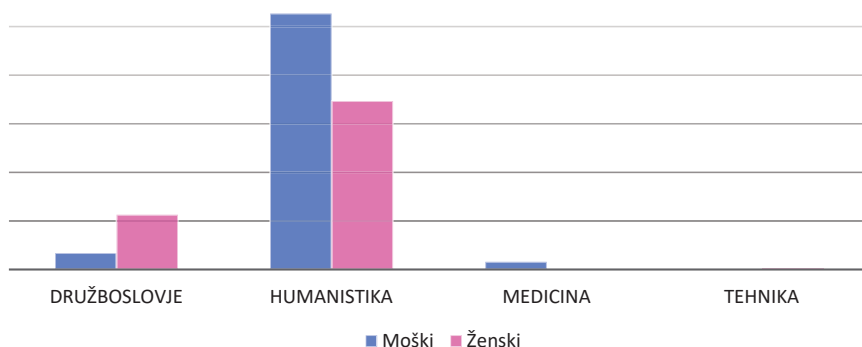
1.2. Delež sredstev po raziskovalnih vedah glede na spol vodje raziskovalnega programa oziroma projekta v letu 2019

1.2.1. Analiza vseh raziskovalnih projektov, ki se vodijo na UL FF

Pri analizi smo upoštevali vse raziskovalne projekte, ki jih je v letu 2019 finančno vodil ZIFF – projekte, ki jih financira ARRS, in projekte z drugimi financerji, ki se uvrščajo v poročanje o vpetosti članov programskih skupin v projekte zunaj okvira financiranja (ARRS-A3). V analizo smo zajeli tudi 21 raziskovalnih programov, pri katerih je bila UL FF v letu 2019 izvajalka oziroma soizvajalka in ki so po formi sorodni projektom, čeprav imajo stabilnejšo obliko financiranja. Veda raziskovalnega

projekta oziroma programa je bila določena glede na vedo, v kateri deluje vodja projekta oziroma programa.

Glede na spol vodje raziskovalnega programa ali projekta so ženske vodje obvladovale večja deleža sredstev le na področjih tehnike in družboslovja, kjer je večji delež programsko financiran. Ker je bila tehniška veda na UL FF zastopana samo v enem soizvajalskem raziskovalnem programu in je predstavljala le 0,23 odstotka celotnega financiranja, je podatek zanemarljiv.

Graf 3: Deleži sredstev po raziskovalnih vedah glede na spol vodje (vsi tipi projektov)

V letu 2019 so 55 projektov oziroma programov vodili moški, 51 projektov in programov pa ženske.

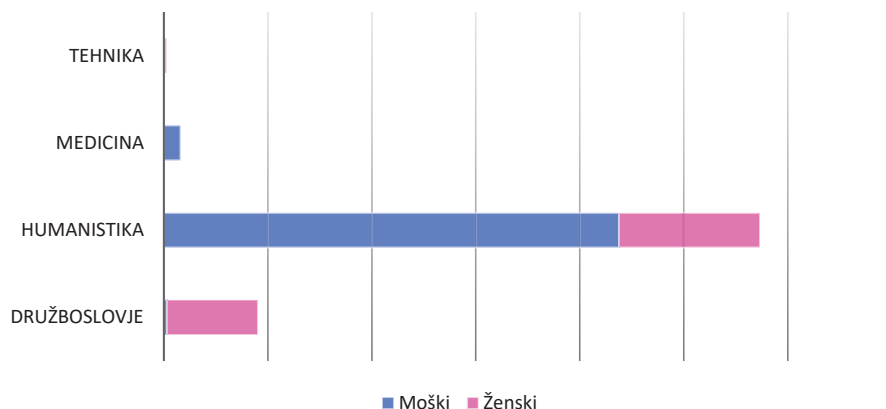
Spol	Št.	Delež
Moški	55	51,89 %
Ženski	51	48,11 %

Ženske vodje programov in projektov so obvladovale 44,48 odstotka finančnih prilivov oziroma sredstev, moški pa 55,52 odstotka, iz česar je mogoče razbrati, da sta deleža sredstev glede na spol vodje uravnotežena s številom ženskih oziroma moških vodij. Največja razlika med višino sredstev glede na spol vodje programa oziroma projekta je bila pri družboslovnih vedah, kjer so ženske vodje obvladovale 77,12 odstotka sredstev, moški pa 22,88 odstotka, in pri humanističnih vedah, kjer so moški vodje obvladovali 60,34 odstotka vseh finančnih sredstev, ženske

pa 39,66 odstotka. Ker so sredstva, namenjena humanističnim vedam, šestkrat tolikšna kot sredstva, namenjena družboslovnim vedam, je razlika pomembna.

1.2.2. Analiza projektov in programov, ki jih financira ARRS

Pri pripravi analize smo upoštevali vse projekte in programe, ki jih je v letu 2019 financirala ARRS, razen projektov, ki ne vključujejo sredstev za stroške dela (bilateralni projekti, delovanje v mednarodnih znanstvenih združenjih itd.). Veda, v kateri deluje projekt oziroma program, je bila določena glede na vedo, v kateri deluje vodja projekta oziroma programa.

Graf 4: Deleži sredstev po raziskovalnih vedah glede na spol vodje (financiranje ARRS)

V letu 2019 so 37 raziskovalnih projektov in programov, ki jih je financirala ARRS, vodili moški, 30 raziskovalnih projektov in programov pa ženske.

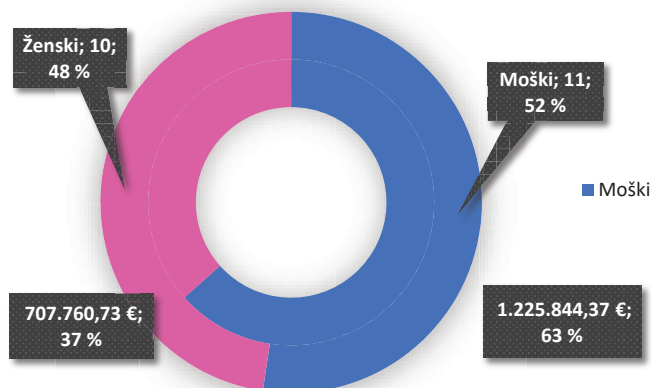
Spol	Št.	Delež
Moški	37	55,22 %
Ženski	30	44,78 %

Ženske so kot vodje programov in projektov obvladovale 33,13 odstotka finančnih sredstev, moški pa 66,87 odstotka. Medtem ko je razmerje

med številom moških in žensk vodij razmeroma uravnoteženo, se pri prilivih glede na spol vodje pojavijo večja odstopanja, saj so moški vodje v letu 2019 obvladovali dvakrat toliko sredstev kot ženske.

1.2.3. Analiza raziskovalnih programov, ki jih je financirala ARRS

UL FF je v letu 2019 prejela 1.933.605,10 evra prilivov za financiranje raziskovalnih programov, kar je nanoslo 32,12 ekvivalenta polne zaposlitve (FTE). Pri pripravi analize smo upoštevali raziskovalne programe, ki jih je v letu 2019 financirala ARRS. Veda, v kateri deluje raziskovalni program, je bila določena glede na vedo, v kateri deluje vodja programa. Medtem ko je bilo razmerje med številom moških in žensk vodij razmeroma uravnoteženo (48 % in 52 %), so se pri prilivih glede na spol vodje pojavila večja odstopanja, saj so moški vodje v letu 2019 obvladovali skoraj dvakrat toliko sredstev kot ženske (63 odstotkov v primerjavi s 37 odstotki).

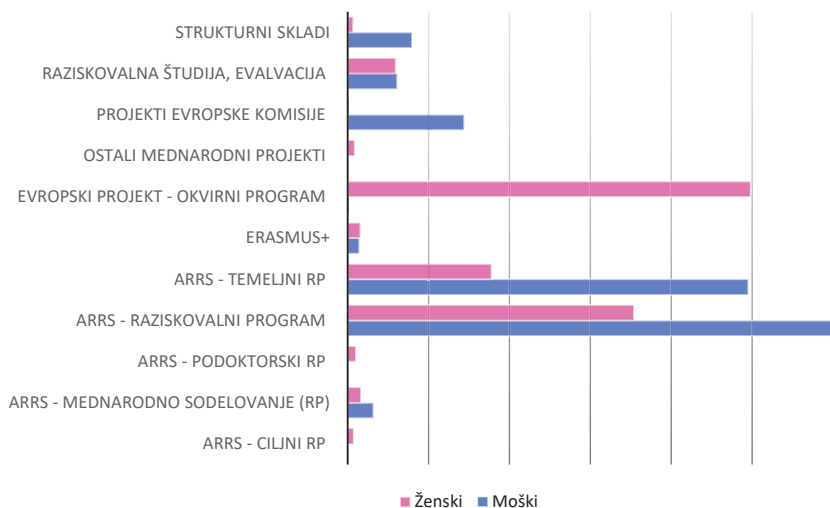
Graf 5: Prilivi glede na spol vodje raziskovalnega programa

2 Delež sredstev po tipih raziskovalnih projektov glede na spol vodje raziskovalnega projekta

Pri analizi deležev sredstev po tipih raziskovalnih projektov glede na spol vodje raziskovalnega projekta smo upoštevali vse projekte, ki jih je v letu 2019 vodil ZIFF, razen projektov znanstvenoraziskovalnega sodelovanja

brez sredstev za stroške dela (bilateralni projekti, sodelovanje v mednarodnih znanstvenih združenjih).

Pri pregledu deležev sredstev glede na tip projekta in spol vodje je razvidno, da ženske vodje izrazito vodijo le pri sredstvih okvirnega program Evropske unije, kar izhaja iz tega, da je ženska vodja pridobila projekt ERC, in ni značilno za strukturo financiranja na UL FF.

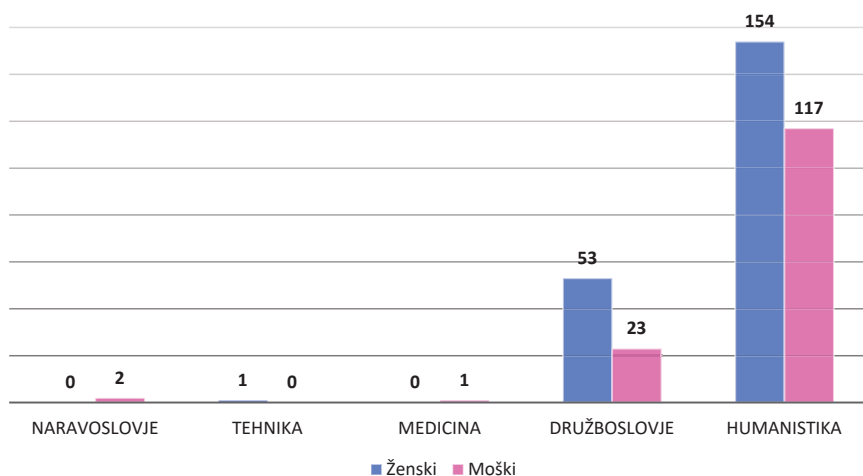
Graf 6: Sredstva po tipih raziskovalnih projektov glede na spol

3 Zaposlitve za raziskovalno delo glede na vedo, starost in spol

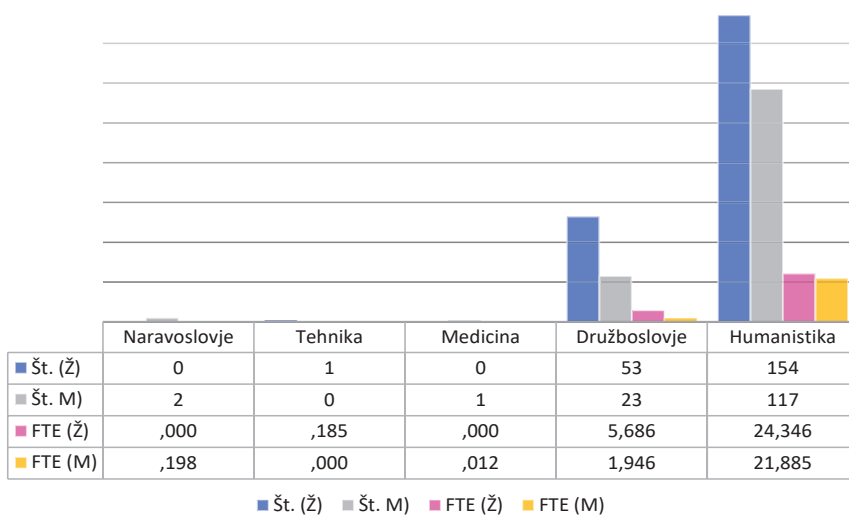
3.1. Raziskovalke in raziskovalci (brez mladih raziskovalcev), ki so izvajali raziskovalne programe oziroma projekte, glede na raziskovalno vedo in spol v letu 2019 ter polne zaposlitve vključenih raziskovalk in raziskovalcev, ki so izvajali raziskovalne programe oziroma projekte glede na starost in spol v letu 2019

Pri analizi smo upoštevali vse raziskovalne projekte oziroma programe, ki jih je v letu 2019 vodil ZIFF in ki po strukturi vsebujejo sredstva za raziskovalno delo (zaposlitve). Veda je bila določena glede na vedo, v kateri deluje posamezen raziskovalec oziroma raziskovalka.

Na UL FF je bilo v letu 2019 za raziskovalno delo zaposlenih 143 raziskovalcev in 208 raziskovalk, delež žensk je bil torej 59 odstotkov, delež moških pa 41 odstotkov.

Graf 7: Raziskovalke in raziskovalci (brez MR), ki so izvajali raziskovalne programe, glede na raziskovalno vedo in spol

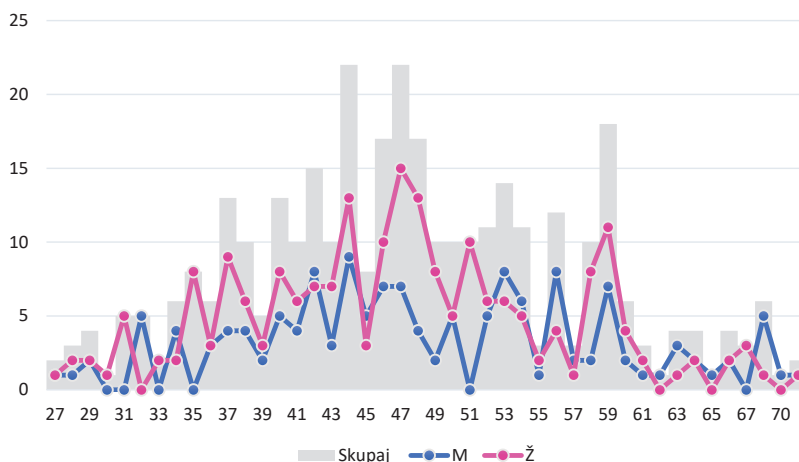

Graf 8: Zaposlitve za raziskovalno delo in polne zaposlitve

Razporeditev raziskovalnih obremenitev po spolih je relativno enakovredna.

3.2. Raziskovalke in raziskovalci, ki so izvajali raziskovalne programe in projekte (brez MR), glede na starost in spol v letu 2019

Analiza starostne in spolne zastopanosti raziskovalcev in raziskovalk, ki so izvajali raziskovalne programe in projekte (brez MR), pokaže, da sta bila najmlajši raziskovalec in raziskovalka stara 27 let, najstarejši raziskovalec in raziskovalka pa 71 let. Največ raziskovalcev je bilo starih 44 let, največ raziskovalk pa 47 let.

Graf 9: Raziskovalci in raziskovalke, ki so izvajali projekte, glede na starost in spol

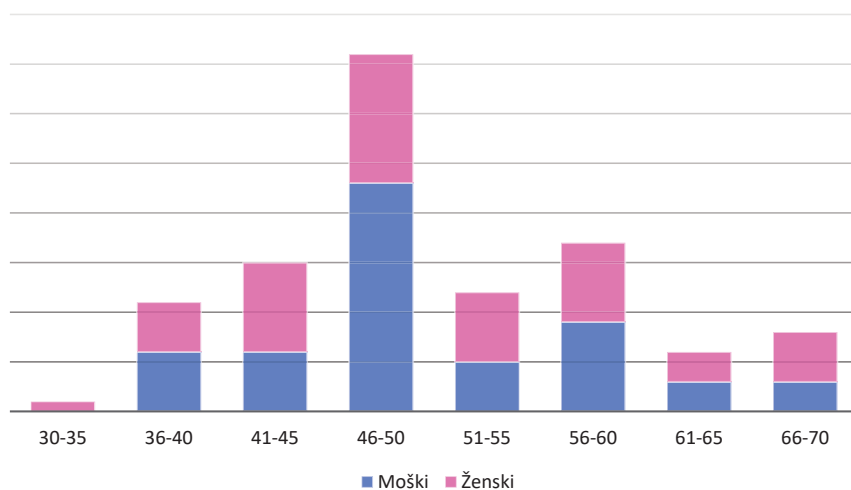
4. Vodje programov in projektov

4.1. Vodje raziskovalnih programov in projektov glede na starost in spol

Pri analizi smo upoštevali vse raziskovalne projekte, ki jih je v letu 2019 vodil ZIFF. Veda, v kateri deluje projekt oziroma program, je bila določena glede na vedo, v kateri deluje vodja projekta oziroma programa. Upoštevani so bili izvajalski in soizvajalski projekti.

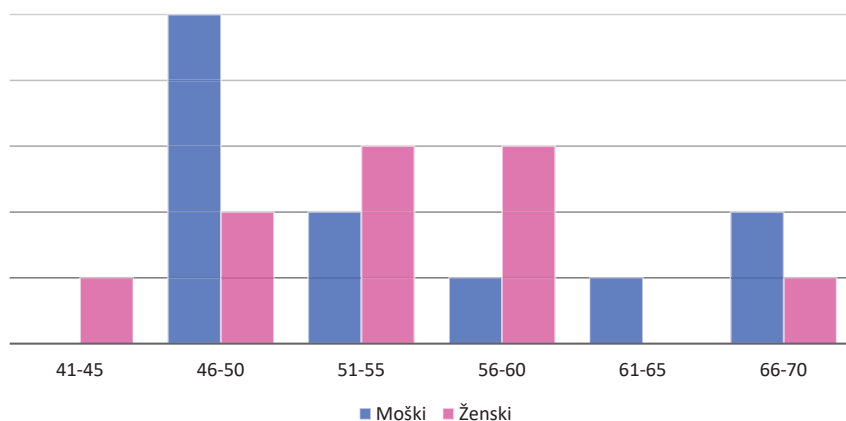
Najmlajši vodja raziskovalnega programa oziroma projekta je bil star 37 let, najmlajša vodja 32 let, najstarejši in najstarejša vodja pa 70 let. Največ moških vodij je v starostni skupini 46–50 let, enako velja za ženske

vodje. Moški vrh je precej bolj izrazit, pri obeh spolih pa je razvidno, da je najmanj vodij v obeh skrajnih starostnih skupinah.

Graf 10: Vodje raziskovalnih programov in projektov glede na starostno skupino in spol

4.2. Vodje raziskovalnih programov glede na starost in spol

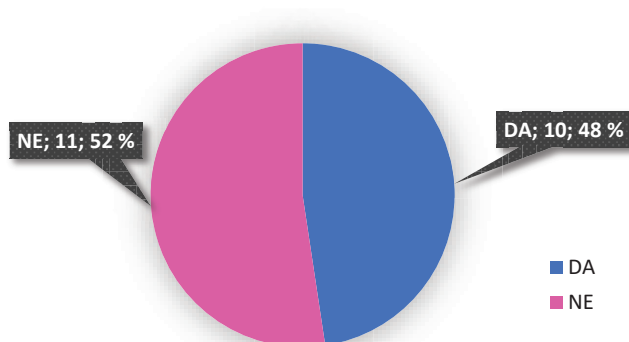
Graf 11: Vodje raziskovalnih programov glede na starostno skupino in spol

V analize smo upoštevali vse raziskovalne programe, v katere je bila v letu 2019 vključena UL FF kot izvajalka ali soizvajalka; 21 raziskovalnih programov je vodilo 11 moških in 10 žensk.

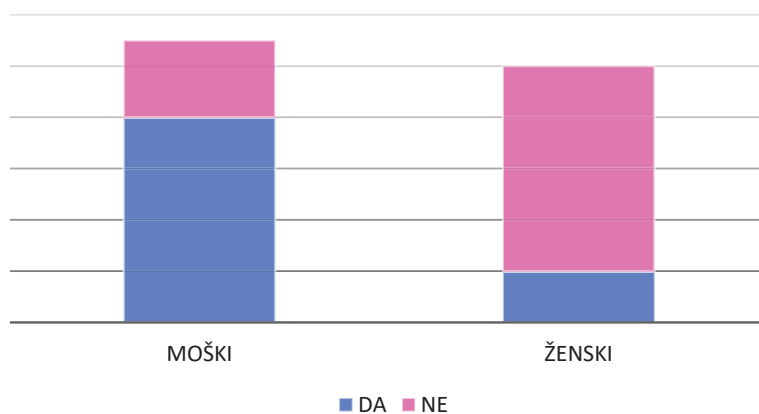
Najmlajši vodja raziskovalnega programa je bil star 46 let, najmlajša vodja 45 let, najstarejši vodja 70 let, najstarejša vodja pa 66 let. Največ moških vodij je bilo v starostni skupini 46–50 let, ženskih vodij pa v skupinah 51–55 in 56–60 let.

4.3. Število vodij raziskovalnih programov, ki so oziroma niso bili hkrati vodje temeljnega, aplikativnega, podoktorskega projekta ali CRP, v letu 2019

V letu 2019 je 48 odstotkov vodij raziskovalnih programov hkrati vodilo raziskovalni projekt.

Graf 12: Vodja raziskovalnega programa in hkrati vodja projekta ARRS

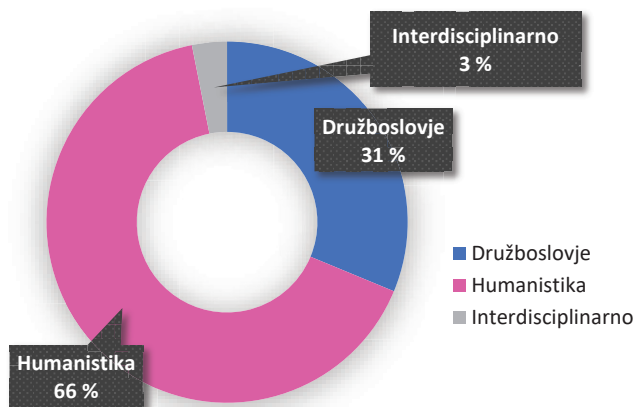
Graf 13: Vodja raziskovalnega programa in hkrati vodja projekta ARRS po spolu

Pri pregledu števila vodij raziskovalnih programov, ki so oziroma niso bili hkrati vodje temeljnega, aplikativnega, podoktorskega projekta ali CRP v letu 2019, je razvidna precejšna razlika med spoloma – vodenje raziskovalnega programa in hkrati projekta je pogostejše pri moških.

5 Mentorji, mentorice in mlade raziskovalke, raziskovalci

5.1. Mladi raziskovalci in raziskovalke po raziskovalnih vedah v letu 2019

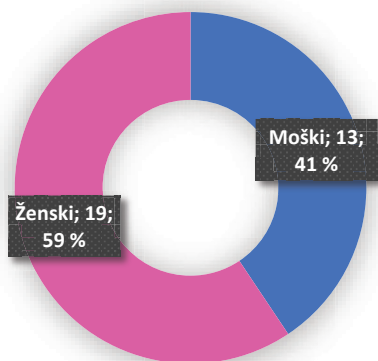
Na UL FF se je v letu 2019 usposabljal 13 mladih raziskovalcev in 19 mladih raziskovalk – 10 (31,25 %) na področju družboslovja, 21 (65,63 %) na področju humanistike in 1 (3,13 %) na področju interdisciplinarnih raziskav. Ker ima UL FF več raziskovalnih programov na področju humanistike, je višji delež MR na tem področju razumljiv, ni pa v sorazmerju z delitvijo sredstev za raziskovalne programe po vedah, kjer je 16,86 odstotka dobilo družboslovje, 82,15 odstotka humanistika, 0,38 odstotka medicina in 0,61 odstotka tehnika.

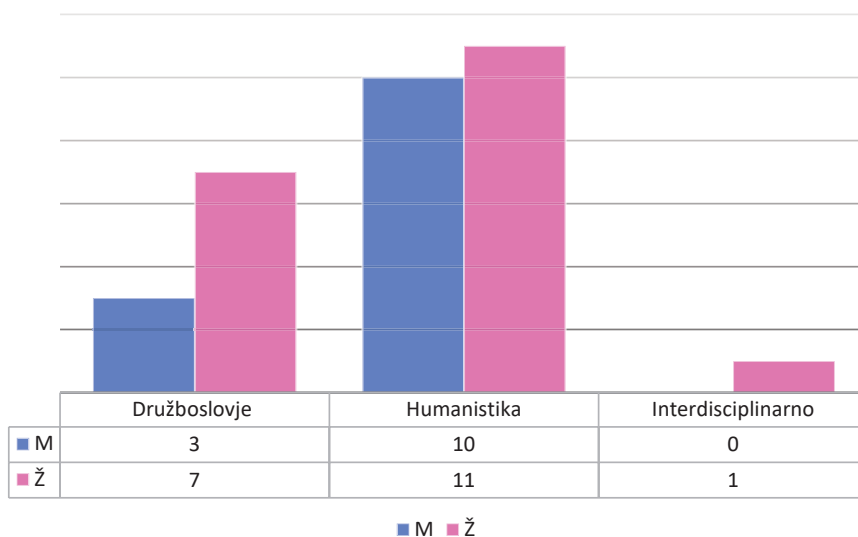
Graf 14: Struktura mladih raziskovalcev in raziskovalk po vedah

5.2. Mladi raziskovalci, raziskovalke glede na spol

V letu 2019 je bilo financiranih 32 mladih raziskovalcev in raziskovalk – 19 mladih raziskovalk (59 %) in 13 mladih raziskovalcev (41 %).

Graf 15: Število in delež mladih raziskovalcev in mladih raziskovalk

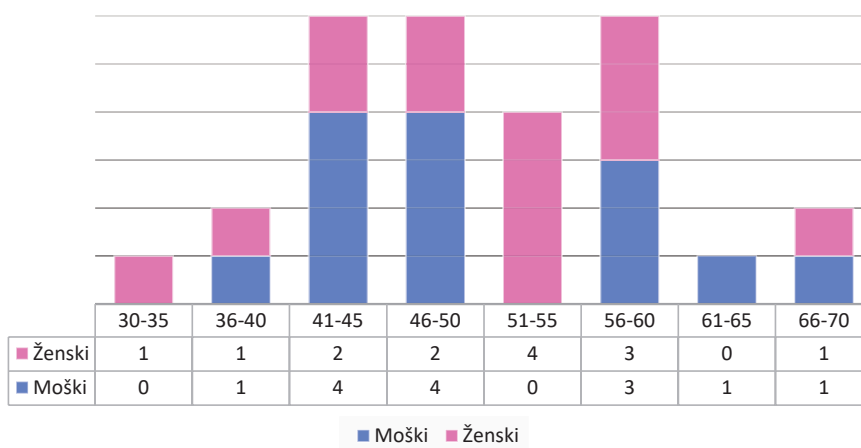

Graf 16: Število mladih raziskovalcev glede na vedo in spol

5.3. Mentorji in mentorice mladim raziskovalcem glede na starost in spol v letu 2019

Upoštevani so vsi mentorji in mentorice, ki so bili v letu 2019 financirani za usposabljanje mladih raziskovalcev in raziskovalk. Vsak mentor oziroma mentorica je upoštevan samo enkrat. Dva mentorja in dve mentorici so usposabljali dva mlada MR hkrati.

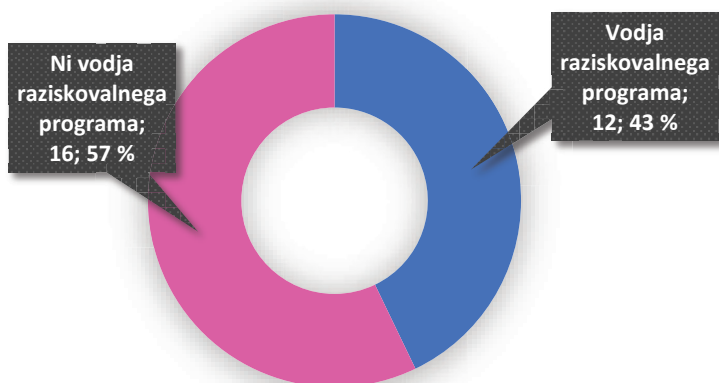
Najmlajši mentor je bil star 37 let, najmlajša mentorica 35 let, najstarejši mentor 68 let, najstarejša mentorica pa 66 let.

Graf 17: Število mentorjev in mentorice MR glede na starost in spol

5.4. Število mentorstev mladim raziskovalcem, kjer mentorji in mentorice so oziroma niso vodje raziskovalnega programa, v letu 2019

V letu 2019 je bilo 43 odstotkov vseh mentorjev in mentoric hkrati tudi vodij raziskovalnega programa.

Graf 18: Število in delež mentorstev, kjer mentorji in mentorice so oziroma niso vodje raziskovalnega programa

SPOL V ŠTUDIJSKEM PROCESU

7.

Študijski proces skozi prizmo spola

Tjaša Cankar, Mojca Suhovršnik

1. Uvod

V okviru druge delovne skupine za uresničevanje NES,¹ ki se je ukvarjala z vključevanjem spola v študijski proces, smo v letih 2020–2022 izvedle kar nekaj aktivnosti, da bi zbrale čim več informacij o stanju stvari in spremembah, potrebnih na tem področju. Po oddelkih smo analizirale stanje vključenosti dimenzije in perspektive spola v učne načrte in poučevanje, študentke, sodelujoče v skupinah NES, pa so pripravile analizo ankete o tematikah enakosti spolov v študijskem procesu na Filozofski fakulteti UL. V prispevku povzemava izsledke teh dejavnosti.

2. Profesorski pogled na spol v študijskem procesu

Analizo vključenosti dimenzije spola po oddelkih smo začele z zbiranjem informacij v pogovorih s predstojnicami in predstojniki oddelkov v fokusnih skupinah. Pogovorov v fokusnih skupinah so se udeležili predstojniki in predstojnice petnajstih od enaindvajsetih oddelkov. Vprašalnik, namenjen vsemu pedagoškemu kadru, pa so izpolnili na enajstih oddelkih.

1 Seznam vseh članic in članov delovnih skupin NES objavljamo v razdelku »Dokumenti«.

Pogovori v fokusnih skupinah so bili namenjeni ugotavljanju stanja glede vključevanja perspektive in tematik spola v študijski proces, seminarje, predavanja, programe in učne načrte. Zanimala nas je spolna sestava študentske populacije in predavateljskega kadra po oddelkih. Pomembno je bilo ugotoviti, ali med študentsko populacijo morda obstajajo razlike po spolu glede sodelovanja v učnem procesu, kakor tudi, ali obstaja razlika po spolu med zanimanjem za tematike spola in enakosti spolov; ali profesorji in profesorice različno obravnavajo študentke in študente; ali jih obravnavajo spolno stereotipno; ali v svoja predavanja vključujejo teme enakosti spolov; ali imajo občutek, da na oddelku obstaja zanimanje za te teme in v kakšnih oblikah se to kaže. Poleg tega nas je zanimalo, ali obstajajo razlike po spolu pri možnostih v kariernem napredovanju v akademskem okolju, pri dostopu do vodilnih položajev ter pri usklajevanju zasebnega in poklicnega življenja.

Vprašalnik je obsegal podobne tematike kot pogovori v fokusnih skupinah in je bil namenjen vsemu pedagoškemu kadru na oddelkih. Predvsem smo želele pridobiti čim več informacij o predmetih in učnih načrtih, ki se vključujejo tematike enakosti spolov, o tem, ali na oddelkih razpravljajo o tem, kako so v evalviranje programov vključene tematike enakosti spolov, o zanimanjih in angažmaju na področju vključevanja tematik spola v posamezne predmetne učne načrte ter o interesu za pripravo učnih pripomočkov in gradiv, ki bi tematizirala vprašanja enakosti spolov.

V razpravah fokusnih skupin so predstojniki in predstojnice pokazale zanimanje za razširjanje gradiva in učnih pripomočkov ter smernic za vključevanje spola v poučevanje, pri čemer so razlikovale med vsebinskimi smernicami in smernicami za spolno senzibilne pedagoške prakse, oblike spolno občutljivega jezika.

Na večini oddelkov smo zaznali tako izzive glede vključevanja spola v predmetnik in poučevanje kot tudi kreativnost pri njihovem reševanju. Študentska populacija, predvsem študentke, na vseh oddelkih daje pobude za vključevanje tem enakosti spolov. Študentke (in v manjši meri študente) zanimajo te teme predvsem pri seminarskem delu in zaključnih nalogah. Predstojniki in predstojnice so študentke in študente označile za »paradne konje sprememb«. Predlagale so, da bi jih bilo zato dobro vključiti v pripravo smernic (na primer bivše diplomantke in doktorandke, ki so se lotevale teh tem v zaključnih delih).

Predstojniki in predstojnice so pokazale podporo izobraževanju in smernicam na tem področju, vendar ne kot obveznemu vpeljevanju vsebin v učne načrte. Po njihovem mnenju bi bila boljša t. i. strategija *bottom-up*, strategija od spodaj, ki bi jo predlagali z jasno obrazložitvijo, zakaj so te tematike pomembne, zakaj jih je treba obravnavati in kakšni so dejanski problemi, s katerimi se soočajo na oddelkih. Izpostavili so, da je pomemben tudi jasno postavljen cilj oziroma več ciljev na tem področju.

V fokusnih skupinah so udeleženke in udeleženci opozorili tudi na specifično problemsko polje vpeljevanja ženske slovnične oblike kot generičnega spola v vseh dokumentih Filozofske fakultete. Omenili so, da je to spodbudilo razmisleke tako v tehničnem smislu kot v pedagoškem procesu. V tehničnem pogledu je na primer sprožilo premik k oblikovanju repozitorija dobrih praks in oblik upoštevanja spolno občutljivega jezika.

Opozorili so tudi na nujnost širjenja fokusa kanona in kurikularnih vsebin in literature z belih moških na ženske in nebele moške, in to tako v humanistiki in družboslovju kot v jezikoslovju.

Poleg tega so opozorili na razpršenost iniciativ za enakost spolov, kar se manifestira v tem, da oddelki niso seznanjeni s tem, kaj na tem področju delajo drugi oddelki. Izpostavili so željo po izmenjevanju znanja in dobrih praks, kar v neki meri že poteka na dogodkih v sklopu Dni enakosti spolov.

Predstojnice in predstojniki so podprli ponudbo splošnega izbirnega predmeta, manj pa uvajanje specifičnih predmetov na temo spola na oddelčni ravni, pri čemer so kot razlog navajali splošno pomanjkanje kadra.

Predstojniki in predstojnice so v fokusnih skupinah predlagale tudi konkretne spremembe pri vključevanju spola v poučevanje in predmetnik. Po predlogu nekaterih bi se lahko povečala ponudba vsebin na fakultetni oziroma medoddelčni ravni v obliki t. i. feministične košarice, kjer bi se interdisciplinarno obravnavale feministična teorija, ženske študije in študije spolov. Po drugem predlogu pa bi se lahko usmerili v prenovitev pedagoškega modula. Pri tem se je pojavilo več različic predloga – vključiti predmet, ki bi obravnaval tematike spola, ali vključiti dimenzijo spola v vse predmete.

Pedagoško osebje z enajstih oddelkov je sodelovalo tudi pri reševanju vprašalnika. Teme so bile podobne kot v fokusnih skupinah, pri čemer pa so bili odgovori bolj raznoliki. Zaznati je bilo kritiko odsotnosti tematik

spola v učnih načrtih in programih in opozarjanje, da je vključevanje odvisno od lastnega zanimanja in angažmaja posameznih profesorice in profesorjev. Drugi pa so na primer izrazili pasivno podporo ideji o izobraževanju in smernicam, pri čemer so kot razlog navajali, da je vključevanje spola v predmetnik in poučevanje že omogočeno vsakomur, ki to želi.

V splošnem je analiza vprašalnikov pokazala, da profesorji in profesorice malo vedo o tem, ali se študentje in študentke ukvarjajo s temi tematikami tudi zunaj fakultetnih obveznosti. Veliko jih je odgovorilo, da so te tematike študentkam in študentom zanimive pri seminarjih in zaključnih delih.

Do vprašanj o vključevanju spola v predmetnik in poučevanje so bolj pasivni ali nasprotujoči profesorji, večino eksplicitnih predlogov za izboljšanje pa so dale profesorice.

Opozorili so tudi, da učni načrti ne obravnavajo strateško spolnih stereotipov, pri čemer pa jih je večina za to poskrbela sama pri svojih predmetih.

Profesorji in profesorice menijo tudi, da pri svojem pedagoškem delu v učilnici ne delajo razlik po spolu. Večina tistih, ki je izpostavila, da je razlike kdaj že nehote delala, je pojasnila, da je študente drugače obravnavala zaradi dejstva, da je v učilnici malo študentov moškega spola.

Analiza, ki smo jo na UL FF opravili v okviru delovnih skupin NES in projekta Gearing Roles, je razkrila, da so perspektive in dimenzije spola že na različne načine vključene v študijske programe in vsebine predmetov ter da obstajajo različni odgovori in mnenja po oddelkih, kjer so nekateri zelo dejavni na tem področju in dosledno vključujejo vsebine v kurikulum in učni proces, na drugih pa je spol popolnoma odsoten.

Da bi bilo ocenjevanje stanja po oddelkih čim bolj celostno, smo se obrnile tudi po pomoč k študentkam, ki so izvedle in pripravile raziskavo in analizo enakosti spolov v študijskem procesu z anketo, ki je vključevala študentsko populacijo.

3. Študentski pogled na enakost spolov v študijskem procesu²

Anketni vprašalnik so pripravile študentke, članice druge delovne skupine v sklopu aktivnosti za načrt enakosti spolov. Anketni vprašalnik je bil pripravljen v orodju za spletne ankete 1KA in je bil za izpolnjevanje na voljo od 15. 12. 2021 do 15. 1. 2022. Distribuiran je bil prek socialnega omrežja Facebook in prek sistema študentskega tutorstva ter objavljen na spletni strani Filozofske fakultete. Anketo je izpolnilo 161 anketirancev_k, pridobljene podatke pa so študentke obdelale v programu SPSS.

Največ odgovorov na anketo je prišlo z oddelkov za pedagogiko in andragogiko (32 %), prevajalstvo (20 %) ter anglistiko in amerikanistiko (11 %). Z drugih oddelkov je prišlo 7 odstotkov ali manj. Največ odgovorov so oddale študentke in študenti dvopredmetnih študijev z oddelkov za anglistiko in amerikanistiko (32 %), romanske jezike in književnosti (27 %) ter pedagogiko in andragogiko (23 %).

Med tistimi, ki so izpolnili anketo, je bilo 84 odstotkov žensk, 12 odstotkov moških ter 4 odstotke oseb, ki se ne identificirajo z binarnimi spolnimi kategorijami. Zaradi majhnega vzorca anketa ni reprezentativna, je pa povedna.

V anketi so študentke in študentje odgovarjali na vprašanja o zastopanosti po spolu na oddelkih, enakosti spolov, spolnih stereotipih in seksizmu v učnem procesu, učnih načrtih in predmetnikih, o rabi spolno vključujočega jezika in zanimanju za tematike spola tako znotraj učnega procesa kot v zunajkurikularnih aktivnostih.

3.1. Zastopanost po spolu na oddelkih

Ne glede na to, ali je zastopanost po spolu večinsko ženska ali uravnotežena, študentje in študentke menijo, da jih velika večina tako profesorice kot profesorjev naslavlja v moškem slovničnem spolu.

2 Podatke za ta del so pripravile in analizirale članice druge delovne skupine NES, asist. Neža Jagodic, Zala Julija Kavčič in Mojca Suhovršnik. Pri pripravi anketnega vprašalnika in analizi sta sodelovali tudi prof. dr. Milica Antić Gaber in prof. dr. Jasna Mažgon.

Ne glede na zastopanost po spolu v letniku pedagoško osebje v študijskem procesu po mnenju večine študentov in študentk ne širi spolnih stereotipov in seksističnih pripomb.

3.2. Spolni stereotipi in seksizem

Večina študentov in študentk je odgovorila, da pedagoško osebje med govornimi urami oziroma individualnimi konzultacijami ne širi spolnih stereotipov in seksističnih pripomb, in le nekaj jih je izpostavilo, da jih manjši del pedagoškega osebja širi, a da to velja samo za kakšnega pedagoga ali pedagoginjo.

3.3. Raba spolno vključujočega jezika

Približno polovica študentov in študentk, ki že imajo izkušnje s pisanjem seminarskih in projektnih nalog, je na trditev odgovorila, da pedagoško osebje ne glede na spol ne priporoča vključevanja spolno občutljive rabe jezika v pisanje seminarskih in projektnih nalog.

Približno petina tistih, ki že imajo izkušnje s pisanjem seminarskih in projektnih nalog, je označila, da velika večina profesorice priporoča vključitev spolno občutljive rabe jezika.

Večina študentov in študentk, ki imajo izkušnje s pisanjem zaključnih del, meni, da jih je velika večina mentorjev_ic spodbujala k vključitvi spolno občutljive rabe jezika. Ti prihajajo z oddelkov za filozofijo, prevajalstvo, etnologijo in kulturno antropologijo, pedagogiko in andragogiko, anglistiko in amerikanistiko ter romanske jezike in književnost.

3.4. Tematike spola v predmetnikih in učnem procesu

Približno polovica je odgovorila, da se vprašanje enakosti spolov obravnava pri zelo malo predmetih, približno petina pa, da se vprašanje enakosti spolov obravnava pri približno polovici predmetov. Nekoliko več kot tretjina študentov in študentk pozna vsaj kakšen predmet, ki v okviru

njihovih študijskih programov na katerikoli stopnji študija obravnava enakost spolov.

Študenti in študentke, ki menijo, da se pri obravnavi učne snovi ali v diskusiji izpostavljajo vprašanja enakosti spolov pri skoraj vseh predmetih, prihajajo z oddelkov za sociologijo, anglistiko in amerikanistiko, prevajalstvo, etnologijo in kulturno antropologijo, pedagogiko in andragogiko, romanski jezik in književnost ter filozofijo.

Skoraj polovica študentov in študentk meni, da izvajalke in izvajalci pri zelo malo predmetih oblikujejo uravnotežen seznam literature.

Študentje in študentke so naštele 66 predmetov z vsebinami, ki tematizirajo oz. obravnavajo vprašanja enakosti spolov (glej prilogo 1), in tematike v okviru enakosti spolov, ki jih zanimajo. Večina jih tudi meni, da je predmete s tematikami enakosti spolov smiselno uvajati. Navedli so vrsto tematik, ki bi jih zanimale in jih lahko razvrstimo v nekaj sklopov: socialna in ekonomska neenakost spolov, feminizem in boj za enakost spolov, nebinarne spolne identitete, koncept spola, seksizem in nasilje, spol v literaturi (glej prilogo 2).

Študentke in študenti se z vprašanji enakosti spolov ukvarjajo tudi zunaj študijskih obveznosti. Med svojim študijem so tako izvedli naslednje aktivnosti oz. projekte, povezane s tematikami enakosti spolov: okrogle mize, pogovore in gostujoča predavanja na fakulteti; seminarske naloge; pilotno raziskavo o spolnem nadlegovanju na Filozofski fakulteti UL; konferenco WEF Slovenia (Women Economic Forum); Dnevi enakosti spolov; gledališče zatiranih, izvedba predstave v mladinskem centru.

4. Zaključek

Analiza, ki smo jo opravile na UL FF v okviru delovnih skupin NES in projekta Gearing Roles, je pokazala, da so perspektive in dimenzije spola na raznolik način že vključene v študijske programe in vsebine predmetov, pri čemer pa je zaznati pestrost odgovorov in mnenj na oddelkih, ki so aktivni na tem področju in dosledno vključujejo vsebine v predmetnike in učni proces, ter drugih, kjer je obravnava spola popolnoma odsotna. Na FF je na eni strani torej veliko oddelkov, kjer se profesorski in raziskovalni kader temeljito ukvarja z vprašanji enakosti spolov, na drugi strani pa obstajajo

oddelki, kjer so vprašanja spola odvisna le od senzibilnosti izvajalk in izvajalcev predmeta. Še vedno pa so med njimi tudi taki, ki menijo, da spol na njihovih področjih ni relevanten, drugi pa menijo, da smo enakost spolov že dosegli in se nam s temi vprašanji ni treba več ukvarjati.

Na splošno je mogoče ugotoviti malo senzibilnosti in zanimanja za preprečevanje reproduciranja spolnih stereotipov in seksizmov v pedagoškem in raziskovalnem delu, pri čemer obstajajo raznolika mnenja o tem, kako problematični so in na kakšen način bi jih bilo treba obravnavati.

Pregled obstoječega stanja vključenosti spola v poučevanje in raziskovanje po oddelkih nam je pomagal pri snovanju nadaljnjih korakov, pri čemer smo upoštevale, kje obstajajo vrzeli in zanimanje za enakost spolov ter kakšne so institucionalne možnosti za izboljšave na tem področju. Osredotočile smo se na dve iniciativi, snovanje smernic za vključevanje razsežnosti spola v poučevanje in raziskovanje ter vpeljavo niza letnih dogodkov na temo enakosti spolov. Verjamemo, da bodo smernice pomagale profesorjem in profesoricam ter raziskovalcem in raziskovalkam pri razmišljanju, na kakšen način je spol pomemben za njihove raziskave in učne načrte, pri vključevanju razsežnosti spola v njihove obstoječe raziskave in poučevanje ter pri snovanju novih projektov in učnih načrtov.

Zaradi premajhne medoddelčne informiranosti in sodelovanja na tem področju smo se odločile, da spodbudimo to sodelovanje in mreženje z organizacijo niza Dni enakosti spolov. Obe iniciativi, tako institucionalne smernice kot Dnevi enakosti spolov, sta nastali oziroma nastajata v sodelovanju z oddelki in vsemi delujočimi skupinami na FF, in ravno zato menimo, da bosta dolgoročno okrepili zavedanje o pomembnosti enakosti spolov in postali del institucionalne prakse vseh delujočih na naši fakulteti.

8. (PRILOGA)

Seznami predmetov

Priloga 1: Seznam predmetov z vsebinami, ki tematizirajo oz. obravnavajo vprašanja enakosti spolov

1. Sociologija spola
2. Spol in religije
3. Sociologija spola in spolnosti
4. Uvod v lezbične in gejevske študije
5. Spol in telo
6. Sociologija vsakdanjega življenja
7. Uvod v sociologijo 1 in 2
8. Izbrane teme iz didaktike 1
9. Socialna pedagogika
10. Sodobni slovenski roman
11. Pripovedno besedilo
12. Pedagoška sociologija
13. Nacionalizmi, rasizmi in politike spola
14. Uvod v LGBT študije
15. Obča andragogika
16. Primerjalna pedagogika
17. Predšolska pedagogika z družinsko vzgojo
18. Pedagoška obramba oseb s posebnimi potrebami
19. Strukturalizem, psihoanaliza in filozofija
20. Marksizem in kritična teorija
21. Spol in slovenska literatura
22. Zgodovina žensk
23. Didaktika
24. Anglo-ameriška literarna teorija
25. Psihologija osebnosti
26. Razvojna psihologija
27. Socialna psihologija
28. Družbena geografija 1 – Prebivalstvo
29. Zgodovina vzgoje in izobraževanja
30. Španska književnost, kultura in civilizacija 1 – Sodobna Španija
31. Uvod v filozofijo

32. Antična filozofija
33. Uvod v primerjalno književnost
34. Kultura in civilizacija
35. Angloameriške feministične literarne študije
36. Sociolingvistika
37. Analiza diskurza
38. Italijanski glagol
39. Antropologija spola in spolnosti
40. Izbrana poglavja iz kitajske družbe
41. Simbolna antropologija
42. Etnologija Afrike
43. Vizualna antropologija
44. Ekonomska antropologija
45. Družbena razmerja v Sloveniji
46. Uvod v mitologijo
47. Uvod v literarno teorijo
48. Morfologija (Oddelek za anglistiko in amerikanistiko)
49. Jezik v rabi
50. Seminar iz ameriške književnosti
51. Nemška literatura
52. Slovenski jezikovni standard
53. Slovenski jezik in družba
54. Leksika in slovnica
55. Uvod v prevajanje in informacijsko družbo
56. Motivi in teme v slovenski književnosti
57. Uvod v študij književnosti
58. Uvod v študij jezika
59. Politike v Afriki
60. Etnologija Balkana
61. Etnologija Amerike
62. Vizualno v antropologiji
63. Filmske študije in praktikum snemanja filma
64. Zgodovina filmske teorije
65. Feministična književnost
66. Vizualna kultura in spol

Priloga 2: Tematike v okviru enakosti spolov, ki zanimajo študente, študentke

- Neplačano domače delo
- Neenakosti spola na trgu dela
- Spolne vloge
- Enakosti spolov v vsakdanjem življenju, na delovnem mestu, v izobraževalnem sistemu, v jeziku, v družini oziroma partnerstvu, v vzgoji
- Plačne vrzeli med spoli
- Feminizacija in maskulinizacija nekaterih poklicev
- Tematike povezane s spolom, spolnostjo in starostjo
- Aspekt spola v vsakdanjem življenju
- Opozarjanje na neenakost in razumevanja s strani moških
- Ženska zastopanost na visokih položajih
- Neenaka zastopanost moških oziroma žensk v politiki
- Razlogi za diskriminacijo različnih spolov v družbi
- Vloga spola v starševstvu
- Vpliv vzgoje in medijev na dojetje spola
- Spolni stereotipi
- Nasilje nad ženskami
- Mizoginija in »neškodljive šale«
- Seksizem v naši podzavesti in zgodovina seksizma
- Zatiranje in fizično zlorabljanje žensk za voljo religije v Aziji
- Marginalizacija in raba moškega spola
- Marksistični feminizem
- Zgodovinski pogled (ne) enakosti spolov
- Zmanjševanje razlik med spoli
- Ženske pravice
- Feminizem
- Spol in družbene spremembe oziroma družbena gibanja
- Zgodovina gibanj za enakopravnost med spoloma
- Kritika ekstremističnega feminizma
- Feminizem v Aziji ter primerjava s feminizmom na zahodu
- Primerjava pravic žensk in moških po svetu oziroma v različnih državah
- Manifestacije patriarhata
- Pomembnost upoštevanja načel enakosti spolov za pedagoške poklice
- Queer teorija
- Nebinarne spolne identitete

- Tematike povezane s spolom, spolnostjo in starostjo
- Različne spolne identitete
- Razlike v dojemaju spola v različnih družbah
- Feministična literarna teorija
- Več obravnavanja pisateljic pri književnosti
- Enakost spolov v literatur

Kaj pomeni za filozofijo in humanistiko »feministična košarica«¹

Eva D. Bahovec in Polona Mesec

Ko je Kant v obdobju razsvetljenstva v kratkem spisu »Kaj pomeni orientirati se v mišljenju?« odgovarjal na to vprašanje, je začel z orientacijo v prostoru. Ko stopimo v sobo, se orientiramo glede na to, kaj je na levi in kaj na desni, kaj je zgoraj in kaj spodaj, opremo se lahko na strani neba in prostorsko umeščenost. Prav tako se moramo orientirati v mišljenju: oblikovati moramo neko gledišče ali »mesto izjavljanja«, da bomo tako umeščeni lažje razločili, kaj omogoča mišljenje, kot nekak pogoj možnosti, in kaj ga ovira ali celo preprečuje. V Kantovem vprašanju in odgovoru je bilo vse to potrebno zaradi umestitve v spor o spinozizmu in ateizmu. Njegov spis o *Sporu fakultet* pa postavi vprašanje v institucionalni okvir šole kot dedinje razsvetljenstva in umesti »spodnjo« filozofsko fakulteto kot edino, ki omogoča svobodno raziskovanje ter prinaša propedeutiko za zgornje fakultete prava, medicine in teologije, ki v nasprotju s filozofsko fakulteto izobražujejo za specifične poklice, povezane z državno ureditvijo (Kant 2006b, 148).²

V svojem zgodnejšem nastopnem predavanju se je Kant neposredno zavzel za to, da bi univerzitetni študij človeštvu omogočil misliti z lastno

-
- 1 Pričujoli prispevek o feministični košarici je bil predstavljen na posvetu o Poslanstvu filozofske fakultete v letu 2013 in je objavljen v predelani obliki.
 - 2 »Kajti k zgornjim fakultetam štejejo le tiste fakultete, katerih nauki – ali so ustrojene tako ali drugače in ali naj se jih javno obravnava – sodijo na interesno področje same vlade; fakulteta, ki skrbi le za znanstvene interese, pa se imenuje spodnja, ker lahko svoje ugotovitve postavlja tako, kot se ji zdi prav.« (Prav tam.)

glavo in se opreti na lastni razum. Kljub glasnim kritikam, da se s tem odpira neka iluzorna praznina ali videz, kot da nimamo opraviti z dolgo miselno tradicijo ali kot da lahko iz nje celo preprosto izstopimo, je razmislek velikega profesorja filozofije ob vstopu na univerzo vsekakor nekaj, kar spada v razmislek o poslanstvu filozofske fakultete in mestu feminističnih predmetov na univerzi v današnjem času.

Misliti z lastno glavo v obdobju razsvetljenstva, skupaj z vprašanjem o orientaciji v mišljenju in Kantovim odgovorom nanj, pomeni, da je mogoče eno in drugo povezati in da se nujno ne izključujeta. Pomeni, da moramo sproti in vedno znova potegovati ločnico med tistim, kar je obveljalo za »tradicijo«, in tistim, kar so v kritični teoriji in novi sociologiji izobraževanja poimenovali *official knowledge*, na kar se navezuje nujni moment »kritičnega poučevanja« (Apple, 1992: 7).

V ženskih študijah, študijah spola in feministični teoriji so prav tako upravičeno prav to kritizirali kot »kanon«, na osnovi česar se je postopoma izoblikovala zahteva po predelavi in ponovnem prebiranju kanona ali, na primer na področju umetnostne zgodovine, po »diferenciranju kanona«, *differencing the canon* (Pollock, 1999). Ta proces feminističnega prespraševanja se je najprej začel na področju literarne zgodovine, kjer je bil povezan z vplivnim besedilom Virginie Woolf *Lastna soba*, danes pripoznanim za literarni feministični manifest, in se nadaljeval z zgodovino žensk, ki je »postala institucija« v dobrem pomenu besede. Potem pa se je, nekako po ovinku prek vpeljave feminističnih pedagogik, proces dovršil v morda najzahtevnejši problematizaciji kraljice znanosti – Dame Filozofije (Bahovec, 2007: 155; Malabou, 2011: 160).

1. **Prenoviti »kanon«**

V *Knjigi o Mestu dam*, ki upravičeno velja za nov začetek neke druge – feministične – misli, se Christine de Pizan, filozofinja po izobrazbi in zakonskem stanu, sooča prav s samo tradicijo, možnostjo njenega ponovnega branja, prenosa in prevoda. Videti je, kakor da bi se domala pred njenimi očmi sprevrčalo v strup vse, kar se je nakopičilo kot »tradicionalna vednost« o ženskah (in o njej sami v njej), tako da je prav kot take ni bilo mogoče postaviti pod vprašaj. Pizan začne svojo pripoved z dvojnim

obžalovanjem; obžaluje, da je tradicija, nakopičena v knjigah, tako sovražna do žensk, in obžaluje, da se je rodila v ženskem telesu. Prvo obžalovanje odpira pot, na kateri je upravičena jeza uravnotežena z razumevajočim vpogledom, drugo stoji na mestu spretno retorične figure, ki vpelje alegorično vizijo; eno in drugo pa jasno kaže na nujni moment ambivalentnosti in avtorefleksivnosti (Bahovec, 1999: 14). S tem je povezana avtonomija lastne pozicije izjavljanja, ki se lahko postavi po robu temu, da se govori v imenu drugega, namesto in na mestu drugega, v tem »posebnem« in privilegiranim pomenu na mestu ženske filozofinje. Tako je celotna knjiga napisana kot samoutemeljitveni zagovor *per negationem*, ki se veriži od argumenta do argumenta in od kamna do kamna v nastajajočem *Mestu dam*. Ženske v tej argumentaciji niso prikazane kot žrtve grdih, umazanih in zlih moških. Ženske so žrtve nevednosti, omejenosti razuma, zaslepljenosti, ki si jo delijo oboji, moški in ženske (Bahovec, 1999: 10).

Začetek feministične misli se vzpostavlja kot začetek nove tradicije, ki prekine z enoumjem mizoginije in enoumjem njenega zrcalnega nasprotja – sovraštva do moških ali glorifikacije žensk, ali pa obojega skupaj. Tako že v poznem srednjem veku naznani prihod obdobja razsvetljenstva, mišljenja z lastno glavo in opiranja na lastni razum – še posebno, če si ženska!

Feminizem je tudi drugačno branje »kanonskih« besedil, na način, da ženske v besedilo »vnašamo lastno življenje« (Felman, 1993: 13), tj. svojo spolno razliko. Študentkina in študentova orientacija v mišljenju bi morala verjetno upoštevati dejstva in težavnosti spolne razlike – ne v samoobrambi, temveč zato, da bi se lahko spoprijela z besedilnim samoodporom in slepimi pegami (Felman, 1993: 5–6). Tak vstop v »staro besedilo iz nove kritične smeri je za ženske več kot poglavje v zgodovini kulture: je dejanje preživetja« in s tem povezane feministične avtobiografije (Rich, 2003: 29; Felman, 1993: 13).

2. Univerza je dedinja razsvetljenstva

Kaj je razsvetljenje? To vprašanje je bilo v obdobju razsvetljenstva zastavljeno javno in nanj so odgovarjali številni filozofi in drugi, med drugim Kant. Njegov odgovor na vprašanje je jasen in ga je mogoče povzeti v

razsvetljskim geslom *Sapere aude!*, Drzni si vedeti, imej pogum za javno rabo lastnega uma, opravi individualni izbor, *Wahlspruch*, kot pogoj za možnost kolektivnega delovanja ter za odpravo ovir za »izhod iz ne-doletnosti« – da bi se morda lahko približali zaželeni »razsvetljeni dobi« (Kant, 2006a: 28).

Dvesto let pozneje se je Michel Foucault, veliki razsvetljenec in nadaljevalec razsvetljenstva v sodobni filozofiji v Franciji, prav v letu smrti vrnil k vprašanju o razsvetljenstvu in Kantovemu odgovoru ter ga prevedel v vprašanje o aktualnosti, o nas samih, tu in zdaj, s čimer je – po Derridajevi »pronominalni politiki« – inavguriral tudi že neko novo »politiko osebnega zaimka« (Bahovec, 2016a: 623). Vprašanju univerzalnega človeškega se je tako pridružil moment filozofovega *carpe diem*, toda ta je bil vedno vezan le na človeka nasploh in na univerzalno človeštvo, ki je bilo, to pa že moramo priznati, vedno znova konstituirano na osnovi neke na videz konstitutivne izključitve – izključitve žensk. Tako kot je *Deklaracija o pravicah človeka in državljana* izključevala ženske, tudi v francoski revoluciji kot politični vzporednici razsvetljenstva ženskam ni bilo dovoljeno sodelovati, prav tako pa tudi v filozofijo niso imele niti malo priprtih vrat. Mary Wollestonecraft, strastna oboževalka in oponentka Jeana-Jacquesa Rousseauja, njegove *Družbene pogodbe* in njegovega odločilnega pomena za same glavne akterje revolucije, šele začenja vstopati v učbenike filozofije. Ali pa je njen *Zagovor pravic ženske*, ki upravičeno velja za razsvetljski feministični manifest, hkrati pa tudi za nadaljevanje ambivalentne, avtorefleksivne in notranje razcepljene pozicije izjavljanja in »zagovora«, iz njih še vedno izključen (Bahovec, 1998: 34).

Na filozofsko pripoznanje drugosti, drugačnosti in drugotnosti smo morali čakati vse do dvajsetega stoletja, ko je tik pred prelomom prve polovice v drugo izšla ena najvplivnejših knjig stoletja, *Drugi spol* Simone de Beauvoir. »Dolgo sem omahovala, ali naj napišem knjigo o ženski« (Beauvoir, 2013: 11), se glasi prvi stavek filozofskega traktata stoletja, ki ga je mogoče – nič več in nič manj kot – postaviti ob bok Descartesovi izvorni utemeljitvi subjekta mišljenja (Bauer, 2002: 8). S tega ozadja, utemeljenega v beauvoirovski politiki izjavljanja, v nadaljevanju izraste ženska, ki ni le negativ, pomanjšani model ali zrcalna slika moškega kot Subjekta, Človeka, Univerzalnega, Enega, ampak je Drugi kot tak. Ženska je privilegirani model ali paradigma drugega – od nekdanj

različna in od nekdanj in vselej že dominirana. Za kar pa ni prav nobenega razloga, smotra, funkcije, nobenega vzroka ali cilja, ampak botruje njeni vselejšnji sekundarnosti čista kaprica naključja in aleatoričnosti (Bahovec, 2016b: 91). To je temeljna poteza, ki jo postavlja v samo središče sodobne filozofije, vendar je tam ne vidijo ne pisci učbenikov ne največji filozofi našega časa.

Ne Badiou ne Žižek: čeprav izjemna izostrenost njune misli zaobsega skoraj vse, kar domala samoniklo vzbrsti na sodobni anglosaksonski teoretski sceni, ostaja slepa in gluha za ime Simone de Beauvoir – kot filozofa (Badiou, 2012: 11). Morda nam ne preostane drugega, kot da se za začetek ravnamo po variaciji na temo druge velike izjavljalne variacije *Drugega spola*, ki prihaja izpod peresa Julie Kristeve: »Ženska se ne rodi, ampak jaz to postanem« (Kristeva, 2012: 83), hkrati pa se ozremo po novih možnostih filozofije vzgoje (Kodelja, 1993, 1995, 2006, 2012).

3. Filozofija, humanistika in pomen »feministične košarice« v univerzitetnem kurikulumu

Medtem ko se lahko še vedno genuino čudimo, kako v filozofiji ni ženske in njenih zagovornic in sta torej potrebna še kako temeljit pretres »uradne vednosti«, ki se predava na fakulteti, in ponovno branje kanona, kakor nam ga predlaga kritična teorija, se lahko vrnemo k Foucaultu in se z njim prestavimo s pozicije vprašanja *Kaj je razsvetljenstvo?* k vprašanju *Kaj je kritika?* Foucaultov odgovor je kritiški in kritičen: ne biti vladan, ne tako zelo, ne na tak način, ne od njih (Foucault, 2016: 647).

Oblasti se ni mogoče izmakniti, lahko pa, tako kot na svojih seminarjih na Collège de France sam Foucault, izdelujemo zemljevide, ki nam pomagajo zapaziti, kje je investicija oblasti, od kod se je potegnila nazaj, kam je udarila še močnejše, kje je mogoč odpor in kje še hujši protiudarec. Feministična prizadevanja za prenovo celotnega univerzitetnega kurikula gotovo sodijo v ta razsvetljensko-kritiški univerzum, ki ga je ustvarila sodobna »filozofija brez žensk« – vendar si ga poslej niti v sanjah ne bo več mogoče zamisliti kot takega, tako izključujočega in zato teoretsko zavajajočega. Filozofija je doslej mislila le en spol in enega »človeka«

(Irigaray, 1974),³ psihoanaliza je iz ženske naredila »spol, ki to ni« (Irigaray, 1977), feminizem pa še vedno vidi sam sebe v binarni alternativni feminizma enakosti in feminizma razlike.

Last but not least: vprašanje o razsvetljenstvu moramo zastaviti skupaj z vprašanjem o mogoči in realni družbeni spremembi. Vprašanje *Kaj je razsvetljenje?* je v obdobju razsvetljenstva kar najtesneje povezano z vprašanjem *Kaj je revolucija?* in je danes aktualno prav kot takšno (Foucault, 2007: 56).⁴ To vprašanje pa konec koncev tako kot vprašanje o razsvetljenstvu zahteva individualno izbiro in držo modernosti onstran nostalgicne fascinacije z Revolucijo ter z etiko skrbi zase in za druge, z delom na »nas samih«, ki vključuje ustrezno preoblikovanje praks vzgajanja in poučevanja.

Nasprotnicam mišljenja, ki jih lahko izpostavi nova orientacija v mišljenju, ki jo prinaša nova Nietzschejeva podoba misli v nasprotju s tradicionalno Kantovo, pa moramo na koncu dodati za filozofijo na prvi pogled nenavadno »kategorijo« – neumnost. Kar je bila za Descartesovo stoletje mišljenju zunanja zmota, ki jo lahko odstranimo s pravilno, postopno in natančno izdelano metodo, in za Kantovo stoletje iluzija, ki v nasprotju z zmoto ni povsem zunanja mišljenju, je od Nietzscheja naprej filozofski projekt, ki je hkrati univerzalno človeški in moško-ženski: škodovati neumnosti. To je poslanstvo filozofije – da škoduje neumnosti kot notranjemu nesmislu samega mišljenja (Deleuze, 2011: 134), ki pa se mu zaradi tega, zaradi njegove inherentnosti in neodpravljalnosti, ne smemo odpovedati. Kot novodobni flauberti moramo zbirati neumnosti, jih popisovati v teoriji, znanosti, filozofiji, beležiti v novih *slovarjih prejetih idej*, ne nazadnje v vsakdanjem življenju vseh nas, in se jim, kot foucaulti novega stoletja, postaviti po robu. Deleuzovski odgovor na vprašanje o razsvetljenstvu, ki ni nepovezan z izhodiščnim vprašanjem *Kaj je filozofija?*, pa bi se tako lahko glasil: ne biti toliko vladan od vseh teh neumnosti,

3 »Filozofija je za žensko grobnica. Ne dopušča ji nobenega mesta, nobenega kraja, ne daje ji ničesar, kar bi mogla vzeti. Evropska filozofska tradicija je, to se ve, tradicija, ki izključuje žensko [...]«. (Malabou, 2011: 160.)

4 »Ti vprašanji, *Kaj je Aufklärung?* in *Kaj je revolucija?*, sta obe obliki, v katerih je Kant postavil vprašanje o lastni aktualnosti. Po mojem prepričanju sta to tudi tisti vprašanji, ki nista nehali preganjati, če že ne vse moderne filozofije od 19. stoletja naprej, pa vsaj precejšnjega dela te filozofije [...] od Kanta pa vse do danes.« (Prav tam.)

od neumnosti prav njih, od filozofskih neumnosti, katerih privilegirani primer so »paradigmatske« neumnosti o ženski.

Projekt »feministična košarica«, ki ga pripravljamo v okviru prenove študija filozofije, poskuša takšna kritiška in kritična izhodišča vgraditi v nove učne načrte in predmetnike. Razumeti ga je mogoče v okviru prenove kurikulumov humanistike in družboslovja, ki je videti kot privilegirana naloga današnjega časa in kjer pripade posebno mesto prav feminističnemu kritičnemu pretresu vednosti na področju humanistike in družboslovja, predvsem pa same filozofije. Vednost, ki jo posredujemo študentom in študentkam z vidika ženskih študij, študij spolov in feministične teorije, ostaja zvesta svoji razsvetljenski dediščini in foucaultovski zahtevi po soočenju z mehanizmi oblasti v najrazličnejših pojavnih oblikah.

Poudarjanje in afirmacija razsvetljenskih načel, vključno s kritiko »uradne vednosti«, v katero spada tudi razsvetljenska filozofija, odpirata prostor kritike, ki je zvesta samemu projektu razsvetljenstva, kot ga je zastavil Kant, in »etosu modernosti« kot kritičnemu odnosu do aktualnosti, o katerem piše Foucault (Kant, 2006; Foucault, 2016). S tem odgovarja na vprašanje *Kaj je filozofija?* in omogoča nadaljevanje odgovarjanja za današnji čas in kritično refleksijo nas samih v njem.

Feministična prenova filozofije je vzvod, ki lahko filozofijo in humanistiko razpre kritični avtorefleksiji, ni zavračanje filozofije, temveč njeno nadaljevanje, ki namesto korpusa besedil »uradne vednosti« ponuja nek drug pogled z nekega drugega mesta in drugačne mogoče pozicije izjavljanja.

Literatura in viri

Apple, Michael. 1992. V: *Šola, učitelj in oblast*. Bahovec, Eva D., in Zgaga, Pavel, ur. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Badiou, Alain. 2012. *The Adventure of French Philosophy*. London: Verso.

Bahovec, Eva D. 1998. Feminizem in ambivalentnost: Simone de Beauvoir. *Delta*, 3/4: 29–40.

Bahovec, Eva D. 1999. Christine de Pizan in problem začetka. V: *Knjiga o mestu dam*. Ljubljana: Delta, str. 7–31.

Bahovec, Eva D. 2016a. Foucault in »mi«. *Šum*, 6: 623–641.

- Bahovec, Eva D. 2016b. Usodno naključje: Althusser, Beauvoir, Rousseau. *Problemi*, 3/4: 91–114.
- Bahovec, Eva D., in Mesec, Polona. 2018. Così fan' tutti. Filozofija, psihoanaliza, feminizem in teorija izjavljanja. *Problemi*, 9–10: 111–128.
- Bauer, Nancy. 2002. *Simone de Beauvoir. Philosophy and Feminism*. New York: Columbia University Press.
- Beauvoir, Simone de. 2013. *Drugi spol*, 2. zv. Ljubljana: Krtina.
- Deleuze, Gilles. 2011. *Nietzsche in filozofija*. Ljubljana: Krtina.
- Eagleton, Mary, ur. 1996. *Feminist Literary Theory*. Cambridge, Massachusetts: Blackwell.
- Felman, Shoshana. 1993. *What does a Woman Want? Reading and Sexual Difference*. Baltimore in London: John Hopkins University Press.
- Foucault, Michel. 2007. Kaj je razsvetljenje?. V: *Življenje in prakse svobode*. Ljubljana: Filozofski inštitut ZRC SAZU.
- Foucault, Michel. 2008. Kaj je razsvetljenje?. V: *Vednost, oblast, subjekt*. Ljubljana: Krtina.
- Foucault, Michel. 2016. Kaj je kritika?. *Šum*, 6: 643–677.
- Irigaray, Luce. 1974. *Speculum. De l'autre femme*. Pariz: Minuit.
- Irigaray, Luce. 1977. *Ce sexe qui n'en est pas un*. Pariz: Minuit.
- Kant, Immanuel. 2006a. Odgovor na vprašanje: Kaj je razsvetljenje?. V: *Zgodovinsko-politični spisi*. Ljubljana: Filozofski inštitut ZRC SAZU.
- Kant, Immanuel. 2006b. Spor fakultet. V: *Zgodovinsko-politični spisi*. Ljubljana: Filozofski inštitut ZRC SAZU.
- Malabou, Catherine. 2011. *Bodi moje telo! Dialektika, dekonstrukcija, spol*. Ljubljana: Krtina.
- Kodelja, Zdenko. 1993. *Laična šola. Pro et contra*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kodelja, Zdenko. 1995. *Objekt vzgoje*. Ljubljana: Krtina.
- Kodelja, Zdenko. 2009. *Družba znanja in konca izobrazbe*. *Problemi*, 6/7: 73–105.
- Kodelja, Zdenko. 2012. *Kritika in apologija*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Kristeva, Julia. 2016. *Beauvoir présente*. Pariz: Pluriel.
- Pizan, Christine de. 1999. *Knjiga o Mestu dam*. Ljubljana: Delta.

Pollock, Griselda. 1999. *Differencing the Canon. Feminist Desire and the Writing of Art's Histories*. London in New York: Routledge.

Rich, Adrienne. 2003. *O lažeh, skrivnostih in molku. Izbrani eseji (1966–1978)*. Ljubljana: Založba ŠKUC.

Woolf, Virginia. 1998. *Lastna soba*. Ljubljana: Založba */cf.

Wollstonecraft, Mary. 1993. *Zagovor pravic ženske*. Ljubljana: Krtina.

Dnevi enakosti spolov

Tjaša Cankar, Milica Antić Gaber

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani je poleg Fakultete za družbene vede ena prvih, ki se je tako v študijskem procesu kot tudi raziskovalno začela ukvarjati s tematiko enakosti spolov, ženskih študij in feministične teorije (več v Antić Gaber, 2017). Vednost, čeprav ne sistematično, pa vendar, je na tem področju pri nas nastajala že vsaj nekaj desetletij. Le manjši del te vednosti je bil objavljen in znan tudi širši javnosti, večinski del pa le krogu zainteresirane interne javnosti in v posameznih kabinetih. Prav zaradi prepoznanja, da je bilo marsikaj na tem področju že narejeno in da lahko predstavitev posameznih tematskih področij, raziskav, knjig, študentskih del pripomore k širšemu poznavanju tematike, ozaveščanju o pomenu enakosti spolov in vključevanju tudi tistih, ki se s to tematiko šele seznanjajo, je prišlo do odločitve o organizaciji posebnih dogodkov, poimenovanih Dnevi enakosti spolov (DES).

Pri razmisleku o tem, kako se lotiti organizacije DES, smo razpravljale o različnih pristopih, tako glede organizacije kot glede vsebin. Razprava se je vrtela tudi okrog vprašanja, ali naj dogodke osredotočimo le na delovanje znotraj institucije, torej samo z raziskovalkami, raziskovalci in profesoriciami, profesorji naše fakultete, ali pa naj povabimo k sodelovanju tudi druge, ki delujejo zunaj akademskega polja. Razmišljale smo, ali naj bodo dogodki tematsko osredotočeni le na eno področje, ali naj bodo tematike raznolike, ali naj organiziramo aktivnosti v krajšem času in intenzivneje ali pa bi bilo bolje dogajanja razporediti v daljšem časovnem obdobju s širšim spektrom tem, dejavnosti in sodelujočih, ali naj ostanemo bolj teoretične ali pa naj vključimo tudi teme, ki so pomembne za vsakdanje življenje posameznic in posameznikov.

Po temeljiti razpravi smo se odločile vključiti širok spekter aktivnosti, tematik in sodelujočih, kakor tudi, da k sodelovanju povabimo tiste, ki delujejo v civilni družbi in drugih pomembnih organizacijah doma in v tujini. Pa vendar smo v prvi vrsti hotele dati prostor za predstavitev tistih dejavnosti, ki so se na naši fakulteti na tem področju že izvajale. Prepričane smo bile, da lahko s široko predstavitvijo že obstoječih dejavnosti po oddelkih – od rezultatov dela pri obveznih in izbirnih predmetih ter raziskovalnih nalog na eni strani do publikacij in knjig, ki tematizirajo spol v specifičnem kontekstu na drugi strani – motiviramo tudi druge, ki o takšnih ali podobnih dejavnostih šele razmišljajo. Pri načrtovanju dejavnosti pa so se pojavile tudi pobude za diskusije o spreminjanju neželenih praks na različnih področjih javnega in zasebnega življenja.

Na oddelke smo februarja 2021 poslale poziv k sodelovanju na prvih Dnevih enakosti spolov na Filozofski fakulteti. Odziv je presegel naša pričakovanja in že v prvem letu smo med 8. marcem in 17. majem izvedle 15 dogodkov z 80 govornicami in govorniki ter več kot 500 udeleženkami in udeleženci. Posamezni dogodki so bili ob izdatni podpori fakultetnega vodstva organizirani v sodelovanju s profesoricami in profesorji ter študentkami in študenti z različnih oddelkov ter članicami in člani delovnih skupin NES. Dogodki so bili izvedeni preko aplikacije Zoom, nekatere pa je bilo mogoče tudi neposredno spremljati prek Facebooka.

Med drugim smo predstavile prvi interdisciplinarni podiplomski program *Ženske študije in feministična teorija*¹ v Sloveniji, kjer so soustanoviteljice tega programa (prof. Neva Šlibar, prof. Eva D. Bahovec in prof. Milica Antić Gaber) opisale nastanek, strukturo in potek tega študijskega programa, ki je bil na naši fakulteti prvič izveden v študijskem letu 1997/98.

Na enem od dogodkov so na okrogli mizi spregovorili o vlogi spola v etnografskem raziskovanju in predstavljeni so bili različni vidiki prepletenosti etnografskega dela s spolom. V predavanju »Vsakdanje življenje transoseb« so sodelujoče iz Zavoda TransAkcija predstavile ključna življenjska področja v vsakdanjem življenju transspolnih oseb v Sloveniji, Društvo študentov pedagogike in andragogike pa je organiziralo pogovor o položaju oseb, ki presegajo spolno binarnost.

1 Več o uvajanju vsebin in predmetov, povezanih z ženskami, spolom in feministično teorijo, v akademsko polje v Sloveniji glej v: Milica Antić Gaber, *Mapping Women's and Gender Studies in the Academic Field in Slovenia*.

V tem okviru smo organizirale tudi spletni dogodek, namenjen raziskovalkam in raziskovalcem, o vključevanju dimenzije spola v raziskovanju, ki ga je izvedla dr. Jovana Mihajlović Trbovc z ZRC SAZU, okroglo mizo »Stop trpinčenju«, na katerem so sodelovale Maja Plaz (Društvo SOS telefon), Mitja Svete (Združenje za moč), Katja Zabukovec Kerin (Društvo za nenasilno komunikacijo), dr. Jasna Podreka (FF) in dr. Neža Kogovšek Šalamon (Mirovni inštitut).

Svoja stališča o vključujoči slovnicu kot koraku k družbeni enakopravnosti ter o spolno občutljivi rabi jezika so na več okroglih mizah, ki so obravnavale vprašanja enakosti spolov v jeziku, problemov in vizij pri pisanju in objavljanju raziskovalnih rezultatov, predstavljale tudi študentke naše fakultete. Posebna pozornost je bila posvečena še temam, povezanim s spolnimi stereotipi in spolnim nadlegovanjem. V sodelovanju s študentkami in študenti Oddelka za psihologijo je bil organiziran dogodek o spolnih stereotipih ter o njihovi prisotnosti v medijih in vplivu na otroke.

Na posebnem dogodku so bile predstavljene novo sprejete strokovne smernice za preprečevanje spolnega in drugega nadlegovanja, trpinčenja in nasilja, Oddelek za sociologijo pa je v sodelovanju s študentsko skupino Rezistenca in zunanjimi strokovnjakinjami organiziral dogodek o spolnem nadlegovanju in spolnem nasilju med študentsko populacijo na Filozofski fakulteti in Univerzi v Ljubljani.

Na Dnevih so sodelovale tudi gostje iz tujine. Na okrogli mizi »Uresničevanje Načrta enakosti spolov: izkušnje in dobre prakse« smo tako izmenjale izkušnje s kolegicami z Univerze Sabanci (Istanbul, Turčija) in Univerze Deusto (Bilbao, Španija). Pogovarjale smo se o pomenu delovanja na tem področju in uresničevanju načrta enakosti spolov, v uvodnih pozdravnih nagovorih pa sta spregovorila tudi rektor Univerze v Ljubljani prof. dr. Igor Papič in dekan Filozofske fakultete prof. dr. Roman Kuhar. Marta Soler Gallart, profesorica sociologije na Univerzi v Barceloni in predsednica Evropskega sociološkega združenja (ESA), pa je na primeru Španije predstavila uspešne ukrepe proti spolnemu nadlegovanju v akademskem polju. Odmevna feministična avtorica prof. Lynne Segal, zaslužna profesorica psihologije in študijev spola na Birkbeck Collegeu Univerze v Londonu, je na predavanju »Language and Politics of Care« govorila o *jeziku in politiki skrbi*.

Po uspešni izvedbi DES je dekanjin kolegij 30. 11. 2021 imenoval Organizacijski odbor² za izvedbo, ki naj bi koordiniral Dneve enakosti spolov v letu 2022 in vse naslednje. Na ta način so DES postali del institucionalnega delovanja Filozofske fakultete na tem področju.

Zanimanje za sodelovanje po prvem letu ni uplahnilo, ravno nasprotno. Tudi drugo leto se je k sodelovanju prijavilo več oddelkov. Dejavnosti so potekale med 8. marcem in 13. aprilom 2022, organiziranih je bilo 11 dogodkov, na katerih je sodelovalo več kot 35 govork, govorcev in več kot 200 poslušalk, poslušalcev v živo in veliko več po Zoomu. Dogodki so vsebovali predstavitev novih teoretičnih dognanj s področja študijev spola. Prvi dogodek je bil posvečen predstavitev izbranih magistrskih in doktorskih del študentk o enakosti spolov in smo ga poimenovali »Iz leta v leto, iz generacije v generacijo«.

Na tem otvoritvenem dogodku smo v vidno polje postavili dela študentk naše fakultete, ki so se v svojih diplomskih in magistrskih delih ter doktorskih disertacijah na zavirljivi ravni in inovativno ukvarjale z vprašanji enakosti spolov. Na ta način smo hoteli dati glas mlajšim generacijam, za katere upamo, da bodo pomembno prispevale k temu, da se bo glas žensk v prihodnosti bolj slišal, obenem pa bodo tematike enakosti spolov razširjale tudi izven akademskega prostora.

Širok spekter tematik druge izvedbe DES je segal od zgodovine »tajnega« splava na Slovenskem do predstavitev življenjske izkušnje transpolne osebe v binarnem svetu. Predstavljeni so bili knjiga *V senci vélikih mojstrov: vprašanje žensk v kitajski filozofiji na primeru dveh sodobnih tajvanskih filozofinj* in študentski plakati o študijah primera pri seminarju Enakost spolov v jeziku in sliki. Z drugimi akademskimi organizacijami smo stkali vezi na pogovoru o tem, kaj lahko institucije storijo za enakost spolov. S kolegicami v polju kulture (Mesto žensk) smo spregovorile o tem, kako se v svojem okolju soočajo z enakostjo spolov. Skoraj ob samem izbruhu vojne v Ukrajini nam je uspelo izpeljati tudi aktualen pogovor s predavateljicami in raziskovalkami iz Ukrajine o spolni zaznamovanosti vojne v Ukrajini. Dneve enakosti spolov pa smo zaključili z dogodkom o interseksijski diskriminaciji v teoriji in praksi, kjer se je

2 Seznam članic in članov organizacijskega odbora objavljamo v razdelku »Dokumenti«.

diskusija osredotočila na problematiko, ki sicer ni nova, a zanjo pri nas še vedno ni pravega razumevanja.

Vsi dogodki so dokumentirani, posnetki pa so dostopni na spletni strani FF pod zavihkom Enakost spolov: <https://www.ff.uni-lj.si/enakost-spolov/dnevi-enakosti-spolov>.

Že drugo leto zapored smo torej organizirale pogovore, okrogle mize, predavanja in predstavitve z aktivnimi znanstvenicami, znanstveniki, uveljavljenimi posameznicami, posamezniki na tem področju, študentkami in raziskovalkami na začetku kariere, ki so spregovorile o svojem delu in raziskovalnih projektih in tudi o tem, kako jih je enakost spolov navdihnila, vplivala na njihov pogled na svet, delo in vsakdanje življenje. Dnevi enakosti spolov so tudi pokazali, da je enakost spolov široko in dinamično raziskovalno področje v okviru humanistike in družboslovja. Menimo, da je predvsem participativna struktura DES ključnega pomena, da je niz dogodkov uspešen in trajnosten in je tako postal del institucionalne prakse Filozofske fakultete.

Ker se je organizacija in izvedba Dnevov enakosti spolov izkazala za uspešno prakso ozaveščanja o enakosti spolov, je bila uvrščena tudi v *Handbook for Creating a Gender-Sensitive Curriculum* (https://gearingroles.eu/wp-content/uploads/2022/07/GEARING-HANDBOOK_OUTLINE_final-draft-revisions-MK_300622.pdf).

Literatura in viri

Antić Gaber, Milica. 2017. Mapping Women's and Gender Studies in the Academic Field in Slovenia. *Center for Educational Policy Studies Journal*, 7: 9–27.

Dnevi enakosti spolov FF. Dostopno na naslovu: <https://www.ff.uni-lj.si/enakost-spolov/dnevi-enakosti-spolov>, 10. 11. 2022.

Handbook for Creating a Gender-Sensitive Curriculum: Teaching and Learning Strategies. (ur. Mary Kitchener in Anne Laure Humbert). Dostopno na naslovu: https://gearingroles.eu/wp-content/uploads/2022/07/GEARING-HANDBOOK_OUTLINE_final-draft-revisions-MK_300622.pdf.

IV

**SPOLNO
OBČUTLJIV
JEZIK**

Prispevek k normalizaciji vključujočega jezika

Milica Antić Gaber, Roman Kuhar

1. Uvod

Razprava o neseksistični ali spolno občutljivi rabi jezika poteka v Sloveniji od devetdesetih let, ponovno pa se je intenzivirala leta 2018, ko je senat Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani sprejel sklep o uporabi ženskega slovničnega spola v internih pravnih aktih fakultete kot nevtralnega in vključujočega za vse spole. S tem je posegel v trdno zasidrano razumevanje moškega slovničnega spola kot nevtralnega in vključujočega ne zgolj na ravni slovničnih struktur, pač pa tudi v družbenih posledicah tovrstnega govora. Sklep je bil toliko bolj odmeven, ker sta raziskovanje in ukvarjanje s slovenskim jezikom med nacionalno pomembnimi nalogami Filozofske fakultete, ki so zapisane tudi v njenem poslanstvu in viziji, vključno z usmeritvijo, da je znanstvenoraziskovalno delo na fakulteti zavezano vrednotam humanosti, svobode, solidarnosti, enakosti, med drugim enakosti spolov, in pravičnosti.

Odločitev je v javnosti sprožila veliko ogorčenja in nerazumevanja, ki ju je v pomembnem delu reproduciralo tudi medijsko poročanje. V državi tako rekoč ni bilo medijske hiše, ki ne bi večkrat poročala o tem sklepu. Medijski odzivi in razprave na raznih forumih so po vsebini, razumevanju in interpretacijah segali od obsojanja te poteze kot nedopustnega jezikovnega inženirstva ter označevanja odločitve kot pretirane politične korektnosti in znaka »ideologije spola« do interpretacij, ki sicer

niso zanikale obstoja seksizma v jeziku, a so sklep videle kot napačno rešitev, in manjšine naklonjenih zapisov, ki so sklep interpretirali v duhu solidarnosti in odprave diskriminacije (Šorli, 2019; Mikić in Kalin Golob, 2019; Kuhar in Antić Gaber, 2022).

Načrt za uveljavljanje enakosti spolov na UL FF, ki je bil sprejet maja 2020, je eden ključnih stebrov fakultetnih prizadevanj za enakost spolov, vendar se tematiziranje tega vprašanja ni začelo šele takrat. V zadnjih letih je skoraj pri vsakem sprejemanju ali spreminjanju internih aktov, podpisovanju pogodb, izpolnjevanju formularjev in podobno katera od profesorice opozorila na diskriminatoren odnos do žensk, saj je bil v teh dokumentih uporabljen le moški slovnični spol. Ob vse večjem zavedanju o nujnosti spolno občutljive rabe jezika je postalo jasno, da tudi na fakulteti potrebujemo sistemsko rešitev.

Leta 2019 smo na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete začeli izvajati projekt Gearing Roles (Gender Equality Actions in Research Institutions to Transform Gender Roles) v okviru sheme Horizont 2020. Projekt je bil pomembna osnova za sistematično urejanje področja enakosti spolov, saj je bil eden od njegovih ciljev priprava in sprejetje načrta za uveljavljanje enakosti spolov. Poznavanje problematike, občutljivost za neenakosti in razumevanje takratnega vodstva fakultete so dodatno prispevali k temu, da smo se na Filozofski fakulteti UL lotili reševanja tega vprašanja.

V pričujočem prispevku predstavljamo sprejem sklepa o občutljivi rabi jezika v internih pravilnikih Filozofske fakultete in ga postavljamo v širši kontekst feministične kritike seksističnega jezika.¹

1 Deli pričujočega besedila so bili v zgodnejši različici objavljeni v: Kuhar, Roman, in Antić Gaber, Milica. 2022. Women as a linguistic footnote: Equality fatigue and the debate on gender-sensitive language in Slovenia. *Gender and Language* 16(3): 241-264.

2. Moški generični spol med univerzalno in relativistično pozicijo

Feministična kritika seksizma v jeziku že od sedemdesetih let prejšnjega stoletja ugotavlja, da je uporaba moških slovničnih oblik kot vključujočih tudi za ženske v praktični uporabi jezika spolno pristranska, saj so v miselnih podobah, ki jih sprožajo moške slovnične oblike, ženske pogosto izbrisane ali marginalizirane. Do takšnega razumevanja prihaja tudi zato, ker v številnih jezikih obstaja tih sporazum, da je prototip človeka kot takega oseba moškega spola (Menegatti in Rubini, 2017). V tem tistem sporazumu je skrit dokaz o vztrajanju moške dominacije kot oblike simbolnega nasilja (Bourdieu, 2001), ki je na delu tudi v jeziku. Simbolno nasilje se namreč izvaja ob tistem strinjanju podrejenih. Gre torej za moč, kot pravi Bourdieu, ki ji uspe vsiliti pomene kot legitimne, s tem »da prikrije razmerja sil, na katerih temelji njena lastna sila«, in tako »tem razmerjem sil doda svojo lastno, tj. povsem simbolno silo« (Bourdieu in Passeron, 2021: 16).

Trenje med relativnostno in univerzalistično pozicijo v jeziku, med dvema osnovnima pogledoma ali teoretskima perspektivama na razumevanje razmerja med jezikom in kulturo ter vplivom jezika na konstrukcijo oziroma odsevanje realnosti, v znanosti ni dokončno razrešeno (Samuel, Cole in Eacott, 2019). Kljub temu lahko trdimo, da jezik ne nastaja v praznem prostoru, ki bi bil prost vseh vrednostnih in drugih oznak in v katerem ne bi imel nikakršnega vpliva na realnost tistih, ki ga izrekajo, in tistih, ki ga slišijo/poslušajo. Univerzalistična pozicija na enem delu kontinuuma sicer zagovarja razumevanje, da je mišljenje neodvisno od jezika, a relativistična pozicija, h kateri se nagibava tudi avtorica in avtor pričujočega članka, jezika ne razume zgolj kot odseva neke zunanje realnosti, pač pa pravi, da jezik vpliva na percepcijo realnosti in s tem tudi na govorce in govorce ter na njihovo delovanje in razumevanje. V tem smislu ima jezik, kot poudarjata Parks in Robertson (1998), možnost vplivanja na to, kako ljudje razumemo kulturne norme in spolne vloge. Naše percepcije so namreč »oblikovane in pristranske z jezikom« (Samuel, Cole in Eacott, 2019: 1767).

Dejstvo je, da imajo številni jeziki v svojo strukturo implicitno vključeno pravilo, po katerem je moški spol norma, moški pa prototip človeka

kot takega. Brez kritične refleksije te domnevno samoumevne norme lahko jezik prispeva k reprodukciji družbenih asimetrij, v katerih so moški hierarhično pozicionirani višje od žensk, v to binarno razmerje pa so vpisane tudi relacije moči (Bourdieu in Passeron, 2021). Še več, reprodukcija družbenega izključevanja enega spola na račun drugega ne poteka nujno le z uporabo moškega slovničnega spola kot generičnega, pač pa tudi z nereflktirano izbiro besed oziroma stereotipnih oznak, ki jih povezuje mo z enim ali drugim spolom.

Raziskovanje tako imenovanega »lingvističnega seksizma« (Hellinger in Pauwels, 2007: 652) oziroma spolno (ne)vključujočega jezika ni novo. Prve raziskave so bile opravljene v sedemdesetih letih, najprej v okviru sociolingvističnih teoretskih paradigem. Opozarjale so na problematičnost praks, kakršna je uporaba moških slovničnih oblik kot generičnih za oba spola. Raziskovanje se je nadaljevalo tudi v devetdesetih letih in vse do danes, le da je to znanstveno polje postalo bolj interdisciplinarno in danes vključuje tudi sociološke, antropološke, psihološke in podobne raziskovalne pristope (Hellinger in Pauwels, 2007). Različne študije kažejo, da uporaba seksističnih praks v jeziku prispeva k mentalni marginalizaciji in brisanju žensk, saj moške slovnične oblike vzpostavljajo prvenstveno moške mentalne podobe, čeprav so v jeziku mišljene kot generične in vključujoče za vse (Hamilton, 1988; Gastil, 1990; Merritt in Kok, 1995; Pauwels, 1998; Ng, 2007).

V študijah, kjer so respondente in respondentke na primer prosili, naj naštejejo tri »najljubše športnike/glasbenike itd.«, pri čemer je bila moška slovnična oblika »športnik/glasbenik« mišljena v generični obliki za osebe obeh spolov, so sodelujoči večinoma naštevali osebe moškega spola – v nasprotju s skupinami, ki so bile zaprošene, naj naštejejo tri najljubše »športnike oz. športnice« ali »glasbenike oz. glasbenice«. Zanimivo je, da so sodelujoči, če je vprašanje vsebovalo samo moško obliko poklica, navajali več moških tudi pri poklicih, ki so izredno feminizirani (Braun, Sczesny in Stahlberg, 2005). To pomeni, da moški slovnični spol kot generičen ne opravlja nujno funkcije, ki naj bi jo opravljal. Rečeno drugače, moški slovnični spol je lahko vključujoč in nezaznamovan zgolj na ravni lingvistične analize, ne moremo pa trditi, da ima v smislu učinkov na človekovo mišljenje in imaginacijo, ki jo ustvarja jezik kot sistem znakov, enake nezaznamovane in vključujoče posledice.

Rezultati prvih raziskav o seksizmu v jeziku so pripeljali do priprave prvih priročnikov in navodil za preseganje seksističnih praks v jeziku. Danes imajo takšna navodila številne organizacije, ki se pri tem sklicujejo tudi na zunanja (politična) priporočila, kot sta poziv Unesca (1987)² in Sveta Evrope (1991)³ k neseksistični rabi jezika. V priporočilu Sveta Evrope je poudarjeno, da »seksizem, ki je značilen za sedanjo jezikovno rabo v večini držav članic Sveta Evrope (...), ovira vzpostavitev enakosti med ženskami in moškimi, saj zamegljuje obstoj žensk kot polovice človeštva, hkrati pa zanika enakost žensk in moških« (Recommendation No. R (90)4).

K omenjenim navodilom so prispevala tudi priporočila, akcijski načrti in zakonodaje, ki so nastali kot posledica direktive EU (2006/54/EC) o enakih možnostih in enakem obravnavanju žensk in moških pri zaposlovanju in delu. Evropski parlament je na začetku leta 2008 (in v prenovljeni obliki leta 2018) sprejel večjezične smernice o spolno nevtralnem jeziku v Evropskem parlamentu.⁴

V različnih navodilih sta uporabljena dva osnovna pristopa: nevtralizacija spola (*gender-neutralization*), ki pomeni odstranitev spolno določljivih elementov v generičnih poimenovanjih, in specifikacija spola (*gender-specification*), znana tudi kot feminizacija, ki pa pomeni vzpostavljanje vidnosti žensk z eksplicitnim naslavljanjem obeh spolov (Hellinger in Pauwels, 2007).

Odzivi na poskuse odpravljanja jezkovnega seksizma so bili sprva večinoma negativni, sčasoma pa so se nekatere rešitve za bolj vključujoč in neseksističen jezik v različnih jezikovnih okoljih ustalile kot sprejemljive prakse.

2 Unesco Resolution 24/C (14. januar 1987).

3 Svet Evrope, Recommendation No. R (90)4 of the committee of ministers to member states on the elimination of sexism from language, <https://rm.coe.int/1680505480>.

4 Gender-neutral Language in European Parliament. 2018. https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/151780/GNL_Guidelines_EN.pdf.

3. Razprava o seksističnem jeziku v Sloveniji

Omenjeno dogajanje je vplivalo tudi na slovenski prostor, kjer je že v devetdesetih letih potekala razprava o neseksistični rabi jezika, ki jo je sprožil takratni *Urad za žensko politiko* (Kozmik in Jeram, 1995). Neposredna pobuda za to je izvirala iz priprav na četrto svetovno konferenco o ženskah septembra 1995 v Pekingu. Takratni *Urad za žensko politiko* je leto dni pred konferenco, aprila 1995, zaprosil Mirjam Milharčič Hladnik in Igorja Ž. Žagarja, da pripravita osnovna izhodišča za razpravo o tej temi. V razpravi so sodelovali raziskovalci in raziskovalke različnih strok, od jezikoslovja prek prava do psihologije, sociologije in filozofije.

V tekstu *Nekaj izhodiščnih prizadevanj za odpravo seksistične rabe jezika* (Žagar Ž. in Milharčič Hladnik, 1996) sta avtor in avtorica izhajala iz omenjenih dokumentov Sveta Evrope in poudarila nujnost prilagoditve posebnostim jezika in kulture, saj sta se zavedala, da odpravljanje seksistične rabe jezika pomeni tudi nujnost odpravljanja sociokulturnih vzorcev, ki izhajajo iz moške dominacije. Pri tem sta se osredotočila na normirani jezik, na jezik v uradnih dokumentih in pravnih aktih, ter na možnosti, ki jih dopušča in nudi slovenski jezik, medtem ko sta govor v vsakdanjem jeziku pustila ob strani, pojasnjujoč, da je ta predvsem stvar osebnih preferenc ter kultur govork in govorcev. Možnosti, ki sta jih pri tem nakazala, so hkratna uporaba moških in ženskih slovničnih oblik (z več načini zapisa); uporaba nevtralne oblike (npr. z navajanjem izraza »oseba« namesto »moški« ali »ženska«); in kreativne metode, kot sta kombiniranje obeh slovničnih spolov z nevtralnimi zapisi ali pojasnila v pravnih besedilih (na primer v obliki opombe pod črto), da uporabljeni moški slovnični spol vključuje tudi ženske (Žagar Ž. in Milharčič Hladnik, 1996).

V javni razpravi, ki je sledila predstavitvi teh temeljnih izhodišč, so predvsem jezikoslovke in jezikoslovci izražali neko mero skepse do spreminjanja uporaba jezika, ki pa je bila prisotna tudi pri nekaterih drugih. Iz jezikoslovne skupnosti so prihajala predvsem opozorila o nepotrebem obremenjevanju besedil in tudi pojasnjevanja, da uporaba generičnega moškega spola in uporaba moške slovnične oblike ne pomeni marginalizacije žensk ter da, kot je bilo opozorjeno v javni razpravi, ni treba za vsako ceno slediti panevropskim pamfletističnim akcijam. Nekateri drugi, ki so bili prav tako skeptični do uvajanja novih jezikovnih praks,

so se spraševali, ali v zvezi z dotedanjo rabo jezika sploh lahko govorimo o seksizmu in ali ni seksizem ravno to, da ločeno navajamo moško in žensko obliko poimenovanja (na primer poklicev) (Kozmik in Jeram, 1995).

Ne glede na to, da je razprava potekala dvajset let po podobnih diskusijah v zahodnem svetu, gre za pomembno prelomnico v razpravah o jeziku v Sloveniji. Med drugim je bila sprejeta *Uredba o uvedbi in uporabi standardne klasifikacije poklicev*, ki zdaj skoraj dosledno vključuje tako moške kot ženske oblike poklicev,⁵ medtem ko poskus, da bi nova šolska zakonodaja leta 1996 dosledno uporabljala oba slovnična spola (na primer učenke in učenci), v takratnem državnem zboru ni dobil dovolj podpore. Postopoma se je v pravnih in podobnih besedilih začel uveljavljati tudi zapis pojasnila v opombi pod črto, da uporabljeni moški slovnični spol vključuje oba spola. Prav ta praksa je bila dobrih dvajset let pozneje jabolko spora na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Na začetku novega tisočletja je državni zbor sprejel svoj poslovnik, ki sicer na simbolni ravni vpeljuje večjo vidnost žensk v zakonodajnih besedilih, še vedno pa ohranja moški slovnični spol kot generičen. V 115. členu namreč določa, da se morata v besedilu zakonov »smiselno uporabiti ženski in moški spol v tistih prvih členih oziroma poglavjih predloga zakona, ki določajo temeljne subjekte predloga zakona, z navedbo, da se v nadaljnjem besedilu uporabi naslavljanje v moškem spolu«. ⁶ Leta 2010 je Komisija za ženske v znanosti pripravila interne smernice za spolno občutljivo rabo jezika (Šribar, 2010),⁷ leta 2018 pa je takšne smernice izdalo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (Šauperl, Dobrovoljc, Jeram, Gulič, 2018), kar je zadnji tovrstni dokument v Sloveniji, ki se ukvarja s preprečevanjem seksizma v slovenskem jeziku. Vključuje oba omenjena pristopa, nevtralizacijo in feminizacijo, predlagane rešitve pa so odvisne od tipa besedil in govornih situacij. Med predlogi pa ni eksplicitno navedena rešitev, ki je bila vpeljana na Filozofski fakulteti, čeprav vsebujejo priporočilo, da lahko v besedilih, kjer bi dosledna uporaba obeh

5 Uredba o uvedbi in uporabi standardne klasifikacije poklicev, Uradni list RS, št. 28/1997, 22. 5. 1997.

6 Poslovnik Državnega zbora, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=POSL34>.

7 Komisija za ženske v znanosti. 2010. Interne smernice za spolno občutljivo rabo jezika. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/pdf/znanost/Zenske_v_znanosti/interne_jezikovne_smernice_za_komisijo_final.pdf.

slovničnih oblik »nesorazmerno obremenila besedilo (...) ob prvi omembi v oklepaju ali opombi navedemo pojasnilo, da se v nadaljnjem besedilu določena oblika uporablja za moški in ženski spol« (Šauperl idr., 2018: 18).

Ne glede na različne predloge in možne rešitve je dejstvo, da je problematiziranje generičnosti moškega slovničnega spola ena od rdečih niti razprave o neseksistični rabi jezika v Sloveniji od devetdesetih let dalje (Kranjc in Ožbot, 2013; Mikić, 2021), da se razumevanje »nezaznamovanosti moškega spola v jeziku spreminja in da tradicionalno razumevanje generičnosti ni več vsesplošno sprejeto, niti ni bilo nikoli dosledno izpeljano« (Dobrovoljc in Stabej, 2019: 378).

4. Sklep Filozofske fakultete

Kaj se je torej zgodilo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani marca 2018? Na takratni seji je senat sprejemal prenovljen interni pravilnik o vrednotenju pedagoškega dela. Pravilnik je bil pred tem v obravnavi na oddelkih fakultete in nekateri med njimi so opozorili na problematičnost člena v pravilnikih UL FF, ki v opombi pod črto določa, da »v pravilniku uporabljeni moški slovnični spol velja za oba spola«. Takšna praksa se je v Sloveniji uveljavila po razpravi o neseksistični rabi jezika v devetdesetih letih in je bila razumljena kot vključujoč način naslavljanja moških in žensk, čeprav z moškimi slovničnimi oblikami. Opomba pod črto je bila pravzaprav zgolj politično korektna in simbolna gesta, s slovničnega vidika pa v resnici odvečna, saj je takšno pravilo, če sledimo argumentom dela jezikoslovne stroke, samoumeven del jezikovnega sistema, po katerem je moški slovnični spol vključujoč, ženski pa izključujoč. Tako kot v opombah pod črto ne pojasnjujemo drugih pravil jezikovnega sistema, tudi tega v resnici ne bi bilo treba.

Vodstvo fakultete se je na pripombe nekaterih oddelkov o problematičnosti zapisa v opombi pod črto sprva odzvalo s predlogom, da v naslovu internih pravnih aktov uporabimo obe slovnični obliki (na primer Pravilnik o vrednotenju dela profesorice in profesorjev na Filozofski fakulteti) in s tem na simbolni ravni nakažemo vključevalnost, v preostanku besedila pa zaradi ekonomike jezika ohranimo moško slovnično obliko z opombo pod črto, da ta velja za vse spole. Ob tem se je na senatu odprla

široka razprava, ki se je končala s pozneje pogosto citiranim vprašanjem senatorke, zakaj je kot ženska, zaposlena na Filozofski fakulteti, v pravnih aktih fakultete vedno omenjena le v opombi pod črto.

S tem vprašanjem je izzvala resno diskusijo o pomenu spolno občutljive rabe jezika v internih dokumentih fakultete, na kateri večino, več kot šestdeset odstotkov zaposlenih, predstavljajo ženske. V razpravi na senatu je bila izpostavljena potreba po temeljitejši obravnavi tematike vključujočega jezika na fakulteti, ki je med drugim osrednja filološka institucija v državi. Vodstvo fakultete je zato senatu predlagalo ustanovitev ekspertne delovne skupine, ki bo pripravila predlog za vključujočo rabo jezika v internih aktih fakultete. Senat je predlog sprejel in soglasno potrdil članice in člane skupine, ki so prihajali z jezikoslovnih in sociološko-kulturoloških oddelkov fakultete in so jih predlagali sami oddelki.

Naloga delovne skupine je bila, kot je v intervjuju za revijo *Mladina* pojasnil Marko Stabej, eden od članov skupine, »najti približno zadovoljivo rešitev, s katero bi vsaj za nekaj časa odpravili vsakokratno razpravljanje o spolni diskriminaciji v pravilnikih fakultete, saj je to senatorjem in senatorkam odvzemalo čas, namenjen vsebinski razpravi o določenem pravilniku« (Horvat, 2018: 40). Čeprav so članice in člani delovne skupine pričakovali, da bo njihovo delo potekalo dlje časa, je bilo končano razmeroma hitro, med drugim zato, ker razprave niso začeli na izhodišču, pač pa na točki, na kateri so se takšne razprave že večkrat pojavile tako na senatu kot tudi širše v strokovnih in javnih diskusijah, v katerih so sami sodelovali. Ker so se pred tem že vsi ukvarjali s tem vprašanjem, so tudi poznali omejeno število možnih rešitev. Razprava je potekala konstruktivno in ob upoštevanju strokovno utemeljenih stališč, različnih pogledov na jezik, tudi v drugih jezikovnih okoljih, ob upoštevanju specifik in možnosti, ki jih dopušča slovenski jezik, ter ob upoštevanju feminističnih pogledov na pomen jezika in njegovo vlogo pri zagotavljanju enakosti spolov.

Delovna skupina je razmišljala o različnih možnostih zapisa vključujočega jezika. Razpravljala je tako o dosledni uporabi moške in ženske slovnične oblike, kar bi pomenilo, da bi ostali znotraj binarnega spolnega sistema, kot o rešitvi, v kateri bi vključujoči jezik demonstrirali z uporabo podčrtajev ali z uporabo ženske slovnične oblike kot nevtralne in vključujoče, kar je na koncu dobilo najširšo podporo tudi zaradi jezikovne ekonomičnosti in enostavnosti rešitve. Ta naj bi strokovnim službam, ki

bi se pri pripravi dokumentov ukvarjale s prilagajanjem takšni rešitvi, povzročala najmanj problemov.

Delovna skupina je tako že na prvem sestanku dosegla soglasje o možni rešitvi in senatu predlagala, da se v uvodni člen internih pravilnikov fakultete zapiše ena od naslednjih dikcij: »V pravilniku uporabljen ženski slovnični spol (študentka, učiteljica itn.) se nanaša na kateri koli spol« ali »V pravilniku uporabljen moški slovnični spol (študent, učitelj itn.) se nanaša na kateri koli spol«. Delovna skupina je torej predlagala izmenično rabo moškega oziroma ženskega slovničnega spola kot generičnega in vključujočega za kateri koli spol. Ker so bili vsi pravilniki fakultete dotlej pisani v moški slovnični obliki, je skupina predlagala, da se naslednja tri leta nove pravilnike sprejema v ženski slovnični obliki, nato pa izmenično.

Največ časa in največ usklajevanja je bilo v delovni skupini potrebno za dikcijo »se nanaša na katerikoli spol«. Tehtalo se je med variantama »se nanaša na vse spole«, ki se je nekaterim zdela bolj vključujoča, in to, ki jo je skupina na koncu predlagala. Pri tem zapisu je bila sprejeta kompromisna rešitev in nihče od sodelujočih ni v popolnosti uveljavil svojih stališč, a se tudi nihče ni popolnoma umaknil. Sprejeta je bila rešitev, za katero se je vedelo, da ni popolna, da pa predstavlja pomemben korak pri iskanju boljših rešitev od dotlej veljavne. V delovni skupini je namreč obstajal širok konsenz, da je jezik živ in da se lahko spreminja, da je treba iti pri njegovi uporabi v toku s časom in s pričakovanji osebja, ki na fakulteti dela, ter s tem, da so zaposleni na fakulteti tudi poklicno zavezani k iskanju boljših in ne nujno dokončnih rešitev.

Strokovna skupina je bila pripravljena na različne scenarije nadaljnje usode svojega predloga. Pričakovala je, da bo predlog sprožil široko, morda tudi daljšo in argumentirano diskusijo na senatu, zavedala pa se je tudi možnosti, da bo predlog naletel na pasiven odpor, kar bi pomenilo, da senatorke in senatorji sicer ne bi nasprotovali vključujočemu jeziku *per se*, da pa se jim predlagana rešitev ne bi zdela dovolj dodelana in sprejemljiva. A v nasprotju s temi pričakovanji je enainpetdesetčlanski senat z večino glasov sprejel sklep v obliki, kot je bil predlagan, ob treh glasovih proti in dveh vzdržanih.

Kmalu po sprejetju sklepa se je v javnosti razvnela razprava, v kateri je bilo fakulteti očitano, da se naslanja na tuje jezikovne prakse in ne upošteva specifik slovenskega jezika, da s pozicije moči zapoveduje novo jezikovno

normo, da je sprejeti sklep fakultete eden najbolj avtoritarnih jezikovnih ukrepov in da spreminja spol konkretnim osebam (Ahačič, 2018). To zadnje, kar je še najbolj odmevalo v širši javnosti, je povsem napačna interpretacija sprejetega sklepa, saj se ta ne nanaša na posamezne osebe. Sklep je namreč vezan zgolj na zapise v internih pravnih aktih, v katerih ne najdemo individualiziranih zapisov, vezanih na konkretnega človeka in njegov ali njen spol, pač pa pravni akti praviloma govorijo o skupinah ljudi (na primer študentih, profesorjih). Sklep ne zahteva, da naj fakulteta posamezne osebe naslavlja s slovničnim spolom, ki ni skladen z njihovim ob rojstvu pripisanim spolom oziroma s spolno identiteto konkretne osebe. Enako velja tudi za vse izdane diplome, potrdila in podobno.

Senat Filozofske fakultete je po medijskem pogromu opravil obširno razpravo o sklepu, ki je ostal nespremenjen. Senatorke in senatorji so ob tem obsodili sovražni govor, ki se je v javnosti pojavil kot odziv na sklep, in pristojne organe pozvali, da se ustrezno odzovejo. Jeseni 2018⁸ in spomladi 2019⁹ sta bili organizirani še okrogla miza in znanstveni posvet o tem vprašanju, tema vključujočega jezika pa je dobila precej prostora tudi na Dnevih enakosti spolov na Filozofski fakulteti.¹⁰ Sklep Filozofske fakultete je dobil tudi podporo Komisije za enake možnosti na področju znanosti pri Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport, ki ga je novembra 2018 označila za »pomemben prispevek k iskanju in širjenju nediskriminatornih rab jezika v javnih institucijah Republike Slovenije« ter ga opredelila kot »etično motiviran poskus neke institucije, da po eni strani uporabnike teh besedil izzove k premisleku njihovega osebnega odnosa do spolno neželenih diskriminatornih lastnosti jezika, ki ga govorimo, po drugi strani pa družbo kot celoto opomni na njeno trajno zavezo, da moralno neupravičeno zapostavljanje, kjer je to le mogoče, odpravlja s svojimi javnimi izbirami in politikami«.¹¹

8 Okrogla miza »Jezik in spol«, Filozofska fakulteta, 23. 10. 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=3DhQQzp0HzA>.

9 Znanstveni posvet »Spol in spoštovanje: strategije kultiviranja razlik«, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 14. 11. 2019, <https://www.sazu.si/events/5d00b49ade0c27936cb7f073>.

10 Več: <https://www.ff.uni-lj.si/enakost-spolov/dnevi-enakosti-spolov>.

11 Komisija za enake možnosti na področju znanosti, <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/komisija-za-enake-moznosti-na-podrocju-znanosti/>.

5. Zaključek

Odločitev senata kot najvišjega predstavniškega organa Filozofske fakultete je bila v osnovi gotovo normativna, s tem pa tudi politična. Kot pojasnjuje Smolej (2019), sklep senata ne posega v jezikovni sistem, pač pa »izražanje izključno ženskega spola v resnici posega predvsem na področje ideologije« (Smolej, 2009: 182). Prevprašuje nevtralnost moške slovnične oblike, kar je, kot poudarja Šorli (2018, 2019), v slovenskem jezikoslovju razumljeno kot subverzivno delovanje. Po njenem mnenju pomemben del tega jezikoslovja namreč (še) ni vpet v sodobna spoznanja in razvoj sociolingvistike. Na to opozarja tudi Gorjanc (2018), ki v optiki kritične lingvistike poudarja, da je jezik družbena praksa, ki s »podedovanimi družbenimi normami (...) izkazuje diskriminacijo in njeno ohranjanje v procesu dominacije« (Gorjanc, 2018: 14).

Načini, na katere se ta pozicija manifestira v javnem diskurzu ob konkretnem primeru sklepa senata FF, so različni in z izjemo tistih, ki izhajajo iz različnih teorij zarot in »ideologije spola«, uporabljajo na videz racionalno argumentacijsko logiko. V konkretnem primeru je bil eden od teh argumentacijskih mehanizmov zamikanje razprave v smer problematiziranja vpeljave spolno občutljive rabe jezika v pravnih besedilih, ki da so posebno občutljiva za kakršne koli posege, saj zahtevajo izredno natančen zapis.

Ta skrb se je pojavila že v prvi razpravi o seksističnem jeziku v Sloveniji v devetdesetih letih, ko jo je kot neutemeljeno eksplicitno zavrnil pravni strokovnjak Kanduč. Poudaril je, da je v pravnih besedilih učinkovita tista raba, ki opredeli pomen besed in besednih zvez v določenem besedilu, pri tem pa je kot eno od smiselnih možnosti omenil prav rešitev »protežiranja ženskih oblik«, ki jo je dobrih dvajset let pozneje sprejel senat FF. Kanduč je predlagal, da se na začetku takšnih besedil opozori, da se na primer izraz »uslužbenka« nanaša na vse sodelavke in sodelavce ministrstva, v besedilu pa se nato uporablja zgolj ženska slovnična oblika: »Omenjeno zavestno dajanje prednosti ženskim oblikam bi lahko upravičili kot dejanje 'redistributivne jezikovne pravičnosti', ki naj kompenzira dosedanjo nesporno protežiranje moških oblik« (Kozmik in Jeram, 1995: 35).

Na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani, kjer so po vzoru Filozofske fakultete sprejeli podoben sklep, so pred sprejetjem sklepa prosili

za pravno mnenje o takšni rabi slovničnega spola v pravnih aktih. V mnenju, kot je poudarila dekanja Monika Kalin Golob, je pojasnjeno, »da ob običajni uporabi abstraktnega mišljenja in razlagalnih metod v pravu sedanja raba ne predstavlja nikakršne težave, tako da s pravnega vidika tudi obratna rešitev ni nikakršna ovira (...). Nobenega posebnega razloga ni, da bi bila tovrstna rešitev za pripadnike moškega spola kaj bolj nerazumljiva, kot je za pripadnice ženskega spola sedanja praksa. Sposobnost abstraktnega mišljenja namreč ni spolno specifična« (Kalin Golob, 2018).

Na nezadostnost enostavnih interpretacij, da takšen »slovnični obrat« v pravnih besedilih ni možen, je opozoril tudi Štajnpihler Božič (2019), ki je ob tem obžaloval, da se pravna stroka tako rekoč ni vključila v razpravo, čeprav se sklep Filozofske fakultete neposredno dotika predvsem vprašanj nomotehnike, ki so povezana z oblikovanjem in sprejemanjem predpisov. Na osnovi analize tujih primerov, predvsem *Handbuch der Rechtsförmlichkeit* nemškega ministrstva za pravosodje in varstvo potrošnikov, ugotavlja, da sprejeti sklep ni neskladen s tujimi trendi urejanja spolno občutljive rabe jezika v pravnih besedilih.

Sprejeti sklep Senata Filozofske fakultete je razdelil strokovno in laično javnost. Glasovi, ki so podpirali sklep, so bili redki. Tudi v strokovni skupini, ki je pripravila predlog sklepa, je bilo nekaj nezadovoljstva ob ugotovitvi, da se spolno občutljiva raba najpogosteje izključuje z ekonomičnostjo jezika. Prav v prizadevanju po ekonomičnosti in najenostavnejši rešitvi se je skupina odločila za opisani predlog. Lengar Verovnik in Kalin Golob (2019) ga označujeta za »minimalno higieno« spolno občutljive rabe jezika v 21. stoletju in poudarjata, da je takšna rešitev »za pravno besedilo dosti bolj enostavna kot dvojne oblike s poševnicami in podčrtaji, pri katerih smo lahko le delno dosledni zaradi slovenščine kot izrazito obrazilnega jezika« (Lengar Verovnik in Kalin Golob, 2019: 387).

Ob tem je bilo pogosto slišati, da rešitev ne bo prinesla rezultatov in da ni smiselna, vendar tri leta po sprejetju sklepa in uporabi pravilnikov v ženski slovnični obliki lahko poročamo, da takšen zapis v tem času ni povzročil niti ene težave, ki bi bila povezana z razumevanjem besedila ali drugimi podobnimi zapleti, ki bi jih zapis domnevno lahko sprožil. Ob tem pa se je odprla pomembna strokovna razprava, ki se nadaljuje in ki je že prinesla vrsto znanstvenih člankov, posebnih številčk znanstvenih revij in podobno. Učinek sklepa je torej otipljiv.

Kljub vsemu pa je dejstvo, da k pravičnejši in bolj vključujoči družbi ne bo prispevala prevlada večine nad manjšino ali obratno, zato moramo tudi v jeziku najti rešitve, ki bodo vključevale vse. Interni akti FF bodo v moški slovnični obliki zadovoljivo nagovarjali osebe, ki moški spol razumejo kot nevtralen, v ženski slovnični obliki pa tiste, ki temu nasprotujejo. Sklep očitno ne omogoča hkratnega zadovoljstva vseh, a vendar odpravlja prejšnje stanje, v katerem so bile ženske v najboljšem primeru le opomba pod črto. Gotovo pa razprava ni končana. V tem smislu se strinjamo z Mikić in Kalin Golob (2019), da je v interesu vseh »dobro počutje in vključenost v jeziku in družbi« in da je pomembno skupaj iskati nove, boljše rešitve. Ali kot je v svojem komentarju zapisala ena od članic delovne skupine: »Nihče med nami se s tem predlogom ne more popolnoma poistovetiti. In vendar smo se odločile za predlog, ki je bil na senatu sprejet z veliko večino. Zakaj? Ker se mora vsaka, še tako dolga pot začeti s prvim korakom« (Rošker, 2018). Prepričani smo, da so tisti in tiste, ki so glasovali za sprejeti sklep, razmišljali podobno.

Literatura in viri

- Ahačič, Kozma. 2018. *Janez Novak, študentka slovenščine*. Delo, Sobotna priloga, 26. 5. 2018, str. 12–15.
- Bourdieu, Pierre. 2001. *Masculine Domination*. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre, in Passeron, Jean-Claude. 2021. *Reprodukcija: Elementi za teorijo sistema poučevanja*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Braun, Friederike, Sczesny, Sabine, in Stahlberg, Dagmar. 2005. Cognitive effects of masculine generics in German: An overview of empirical findings. *Communications*, 30(1): 1–21.
- Dobrovoljc, Helena, in Stabej, Marko. 2019. Jezikovne izbire v slovenskih smernicah za spolno občutljivo rabo jezika. *Slovenistična revija*, 67(2): 373–384.
- Gastil, John. 1990. Generic pronouns and sexist language: The oxymoronic character of masculine generics. *Sex Roles*, 23(11): 629–643.
- Gorjanc, Vojko. 2018. Prispevek na okrogli mizi Jezik in spol. V: Gorjanc, Vojko, in dr., Okrogla miza »Jezik in spol«. *Slovenščina 2.0*, 7(2): 1–44. Dostopno na naslovu: <https://doi.org/10.4312/slo2.0.2019.2.1-44>.

- Hamilton, Mykol C. 1988. Using masculine generics: Does generic he increase male bias in the user's imagery?. *Sex Roles*, 19(11/12): 785–798.
- Hellinger, Marlis, in Pauwels, Anne. 2007. Language and sexism. V: *Handbook of Language and Communication: Diversity and Change* (ur. Marlis Hellinger in Anne Pauwels). Berlin: WdeG, 651–684.
- Horvat, Marjan. 2018. Odpravljanje diskriminacije na podlagi spolne pripadnosti: intervju z dr. Markom Stabejem. *Mladina*, 8. 6. 2018, str. 40–43.
- Kalin Golob, Monika. 2018. Prispevek na okrogli mizi Jezik in spol. V: Gorjanc, Vojko, in dr. Okrogla miza »Jezik in spol«. *Slovenščina 2.0*, 7(2): 1–44. Dostopno na naslovu: <https://doi.org/10.4312/slo2.0.2019.2.1-44>.
- Kozmik, Vera and Jeram, Jasna. 1995. *Neseksistična raba jezika*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.
- Kranjc, Simona, in Ožbot, Martina. 2013. Vloga spolno občutljivega jezika v slovenščini, angleščini in italijanščini. V: *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*, Simpozij Obdobja 32 (ur. Andreja Žele). Ljubljana: Filozofska fakulteta, str. 233–239.
- Kuhar, Roman, in Antić Gaber, Milica. 2022. Women as a linguistic footnote: Equality fatigue and the debate on gender-sensitive language in Slovenia. *Gender and Language*, 16(3): 241–264.
- Lengar Verovnik, Tina, in Kalin Golob, Monika. 2019. Spol med družbo, jezikovno rabo in predpisom. *Slavistična revija*, 67(2): 385–394.
- Menegatti, Michela, in Rubini, Monica. 2017. *Gender Bias and Sexism in Language*. Oxford Research Encyclopedias, Communication. Dostopno na naslovu: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.470>.
- Merritt, Rebecca Davis, in Kok, Cynthia J. 1995. Attribution of Gender to a Gender-Unspecified Individual: An Evaluation of the People = Male Hypothesis. *Sex Roles*, 33(3/4): 145–157.
- Mikić, Jasna. 2021. *Spol in jezik*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Mikić, Jasna, in Kalin Golob, Monika. 2019. (Ne)strpno o spolu: Primerjava angleških in slovenskih argumentov proti uvajanju sprememb v seksistični rabi jezika. *Slovenščina 2.0*, 7(2): 75–117. Dostopno na naslovu: <https://doi.org/10.4312/slo2.0.2019.2.75-117>.
- Ng, S. H. 2007. Language-based discrimination: Blatant and subtle forms. *Journal of Language and Social Psychology*, 26(2): 106–122.

Parks, Janet B., in Robertson, Mary Ann. 1998. Contemporary Arguments Against Nonsexist Language: Blaugbergs (1980) Revisited. *Sex Roles*, 39(5/6): 445–461. Dostopno na naslovu: <https://doi.org/10.1023/A:1018827227128>.

Pauwels, Anne. 1998. *Women Changing Language*. London: Longman.

Rošker, Jana S. 2018. Vsaka, še tako dolga pot se mora začeti s prvim korakom. *Delo, Sobotna priloga*, 16. 6. 2018, str. 21–23.

Samuel, Steven, Cole, Geoff, in Eacott, Madeline J. 2019. Grammatical Gender and Linguistic Relativity: A Systematic Review. *Psychonomic Bulletin & Review*, 26: 1767–1786. Dostopno na naslovu: <https://doi.org/10.3758/s13423-019-01652-3>.

Smolej, Mojca. 2019. Anormativizem in dileme inkluzivne slovnice. *Slavistična revija*, 67(2): 179–188.

Šauperl, Mojca, Dobrovoljc, Helena, Jeram, Jasna, in Gulič, Maksimiljan. 2018. *Smernice za spolno občutljivo rabo jezika*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

Šorli, Mojca. 2018. Prispevek na okrogli mizi Jezik in spol. V: Gorjanc, Vojko, in dr. Okrogla miza »Jezik in spol«. *Slovenščina 2.0*, 7(2): 1–44. Dostopno na naslovu: <https://doi.org/10.4312/slo2.0.2019.2.1-44>.

Šorli, Mojca. 2019. Spol in jezik na robu pameti: Med slovnico in ideologijo. *Slovenščina 2.0*, 7(2): 45–74. Dostopno na naslovu: <https://doi.org/10.4312/slo2.0.2019.2.45-74>.

Šribar, Renata. 2010. *Interne smernice za spolno občutljivo rabo jezika*. Ljubljana: Komisija za ženske v znanosti.

Štajnpihler Božič, Tilen. 2019. *Spolno občutljiva raba jezika v predpisih. Prispevek na konferenci Spol in spoštovanje: strategija kultiviranja razlik*. Ljubljana, 14. 11. 2019.

Žagar, Igor Ž., in Milharčič Hladnik, Mirjam. 1996. Nekaj izhodiščnih prizadevanj za odpravo seksistične rabe jezika. V: *Spol: Ž* (ur. Lenca Bogovič in Zoja Skušek). Ljubljana: ISH, 163–177.

Raba ženskega spola kot vključujočega – pro et contra. Primer Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Mojca Smolej

1. Uvod

Senat Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je kot najvišji predstavniški organ odločanja 25. 4. 2018 sprejel sklep,¹ da se bo v internih aktih fakultete uporabljal ženski slovnični spol kot nevtralen in vključujoč za vse spole.²

Sklep je na fakulteti in v javnosti povzročil raznolika mnenja, nemalo nasprotovanj, pa tudi namernih in nenamernih zavajajočih interpretacij.

Pomisleke o tej odločitvi senata je imel na primer jezikoslovec, izr. prof. dr. Kozma Ahačič z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša:

-
- 1 »Sprejme se naslednje določilo o občutljivi rabi jezika v pravnih aktih FF:
1. V vse pravne akte FF se v uvodni člen zapiše ena od naslednjih dikcij: V pravilniku uporabljen ženski slovnični spol (študentka, učiteljica itn.) se nanaša na kateri koli spol. ALI V pravilniku uporabljen moški slovnični spol (študent, učitelj itn.) se nanaša na kateri koli spol.
 2. Sprememba se uvaja postopoma, in sicer se upošteva pri (i) novih pravnih aktih in (ii) spremembah že obstoječih pravnih aktov. Pri tem velja, da se v prihodnjih treh letih zaradi trenutne neuravnoteženosti – vsi trenutno veljavni pravni akti FF so zapisani v moškem slovničnem spolu – izbere ženski slovnični spol. Ko se vzpostavi ravnotežje, se predlagani različici izbirata izmenično.«
- 2 Gl. npr. Kuhar, R., Antić Gaber, M., 2022: Women as a linguistic footnote. *Gender and Language*. <https://journal.equinoxpub.com/GL/announcement/view/289>.

»Pravna besedila so najbolj občutljiv in natančen del jezika. Zapovedovanje jezikovne rabe, ki ni domišljena in ki ni premišljena, v pravna besedila, ima lahko posledice, ki jih ne znamo predvideti. Mislim, da je bil osnovni namen dober, a izvedba zelo slaba.«³

Še bolj kritična je bila doc. dr. Saška Štumberger: »Uvajanje ženskega slovničnega spola za vse spole torej deluje izključevalno. Na jezikovni ravni se to kaže z izključevanjem moških članov skupine, izključevalen pa je bil tudi postopek odločanja na Filozofski fakulteti. Zato ne verjamem, da bodo take jezikovne spremembe prispevale k boljši družbi, nasprotno – v njih je vedno bolj prepoznavna težnja po izključevanju vseh, ki razmišljamo drugače od trenutnega razpoloženja odločevalcev.«⁴

Poleg kritičnih mnenj pa je bil sklep deležen tudi odobravanj, prof. dr. Rajko Muršič je na primer zapisal: »Gesto senata filozofske fakultete, katerega član sem bil do lanskega poletja, pozdravljam in podpiram. Zelo sem mu hvaležen, ker jo je utemeljil na načelu solidarnosti, ki ga danes žal rutinsko teptajo tako slabo informirani dobronamerneži kot medijski mrhovinarji. Solidarnost v jezikovnih praksah ne more in ne sme biti omejena zgolj na presojo in odločanje jezikoslovja oziroma jezikoslovcev in jezikoslovk, še manj na pravo oziroma pravnike in pravnice ter še najmanj na politiko oziroma politike in političarke, ampak je domena nas vseh, človeških bitij, ne glede na spol, v katerem govorimo in pišemo. In katera ustanova v tej državi, če ne prav filozofska fakulteta, nosilka humanistične in družboslovne vednosti, naj bi to udejanjila prva?«⁵

Navedena so le tri mnenja, vendar kljub maloštevilnosti dokaj natančno povzemajo obe nasprotujoči si stališči. V pričujočem članku je kot izhodišče razmišljanja zastavljeno vprašanje, katero izmed stališč je (gledano jezikoslovno) bolj smiselno oziroma katero je (strogo gledano) jezikoslovno in hkrati tudi širše družbeno sprejemljivo in kot tako vsaj delno zadosti novo postavljenim družbenim merilom.

3 <https://www.rtvsllo.si/slovenija/v-pravnih-aktih-filozofske-fakultete-je-moski-spol-zamenjal-zenski-spol/456433>.

4 <https://www.portalplus.si/2729/transspolnost-na-filofaksu/#>.

5 <https://www.dnevnik.si/1042824518>.

2. Jezikovna stališča

Razmišljanje je zastavljeno subjektivno, kar pomeni, da izraža predvsem avtoričino jezikovno stališče⁶ do problematike.

Jezikovna stališča namreč ne kažejo samo odnosa do jezika, temveč predvsem odnos do jezikovne skupnosti in govorcev določenega jezika oziroma varietete. Iz prevzetih ali naučenih stališč v največji meri izvirata tudi status in pomen jezika v družbi in pri posamezniku (Bitenc 2016: 61).

Ker je od sprejetja *Sklepa* minilo že več kot štiri leta, lahko najprej ugotovimo, da se negativne posledice, ki naj bi jih vnesel obravnavani sklep, večinoma niso uresničile. Kmalu po sprejetju so namreč nekateri menili, da bo sklep vnesel zmedo, spor med zaposlenimi.

»In kaj bo s sklepom, ki ga je sprejel Senat Filozofske fakultete? Bojim se, da bo imel predvsem negativne posledice: povečal bo zmedo na tem področju in dodatno sprl tam zaposlene kolegice (tudi tiste moškega spola). Na ta eksperiment zato gledam z grenkim priokusom.«⁷

Raba ženskega spola je v preteklih štirih letih v internih aktih postala ustaljena, nasprotovanj ali pozivov k ponovni uvedbi izključno moškega spola kot vključujočega vsaj v zadnjih dveh letih ni bilo. Razlogov za to je zagotovo več, od tega, da se nekaterim tovrstna tematika ne zdi vredna obravnave, do tega, da se je večina po vsej verjetnosti preprosto navadila na rabo ženskega spola kot vključujočega. Res pa je tudi, da je obravnavana raba omejena le na tiste interne dokumente, ki se nanašajo na splošno

6 Kritična analiza stališč do jezika ima namreč širši družbeni pomen, saj so odnosi ali stališča do jezika in sociokulturne norme del komunikacijske kompetence, kot take pa imajo torej velik vpliv na znotrajdružbene interakcije (reakcije) bodisi kot povzročitelj ali kot posledica. Sodobno jezikoslovje naj bi se povsem oddaljilo od predpostavke, da obstaja le en »pravilen« način govorjenja in pisanja slovenščine, ki je tako in tako, hote ali nehote, velikokrat odvisen od jezikoslovčevega »čuta«.

Razumevanje teorije stališč do jezika temelji na delu Investigating Language Attitudes. Avtorji so Peter Garrett, Nikolas Coupland in Angie Williams, delo je izšlo leta 2003 pri založbi University of Wales Press Cardiff.

Pri razumevanju teorije je bil v veliko pomoč tudi zbornik The Languages of Nation, ki je izšel leta 2012 pri založbi Multilingual Matters. Urednici sta Carol Percy in Mary Catherine Davidson.

Gl. tudi M. Bitenc (2016).

7 <https://www.delo.si/novice/slovenija/janez-novak-studentka-slovenscine/>.

na vse zaposlene oz. študente. V dokumentih, ki se nanašajo le na posameznika ali na določeno ožjo skupino, v kateri so posamezniki znani, se rabi ustrezni slovnični spol.

3. Zakaj je raba ženskega spola kot vključujočega ustrezna

Če zdaj preidemo k bolj subjektivni obravnavi (s stališča avtorice članka) rabe ženskega spola kot vključujočega, lahko navedemo naslednje ugotovitve:

- a) Sprva je bila tudi sama avtorica članka zadržana do uvajanja sprememb pri rabi ženskega spola kot vključujočega. Zakaj nekaj spreminjati, če pa je že ustaljeno, jasno, razumljivo vsem govorcem? Zakaj poseči v jedro slovničnega ustroja slovenščine? Nekateri nasprotniki sprejetja ženske oblike kot vključujoče so trdili, da gre za zelo radikalen poseg v jezik. Ob tem pa se seveda takoj zastavi vprašanje, kaj je pravzaprav tisto, kar je pri nekaterih sprožilo željo po spremembi. Pogosto citirano vprašanje senatorke FF, zakaj se kot ženska v pravnih dokumentih vedno nahaja le v opombi pod črto, je najbrž le povod, nikakor pa ne vzrok za spremembe. Če se nekateri govorniki in govornice v rabi lastnega jezika ne počutijo ustrezno nagovorjeni, če čutijo stisko, potem je dolžnost vseh, ne le jezikoslovcev, da se na to odzovejo. Jezik namreč ni le domena jezikoslovcev, pač pa nas vseh, vseh govorcev. Dolžnost predvsem jezikoslovcev je, da skušajo najti ustrezne rešitve. Po vsej verjetnosti pa rešitve, ki bi ustrezala vsem, nikoli ne bo mogoče najti. O iskanju rešitev, povezanih z najrazličnejšimi jezikoslovnimi vprašanji, je med drugimi pisal že Jakob Rigler (1971: 433, 462): »In kaj je optimalno? Za vsakega, ki je pisal o jeziku, nekaj drugega. Toporišič sam se je v razmeroma zelo kratkem obdobju že večkrat premislil. Torej so njegove prejšnje odločitve tudi neprimerne – in kdo bi garantiral, da so sedanje res optimalne?«
- b) Naslednje vprašanje, ki se je porodilo ob premišljevanju različnih možnih rešitev pri vključujoči rabi, je bilo povezano z iskanjem ustreznih, morda povsem novih (na novo oblikovanih) oblik. Slovenščina je izrazito spolski jezik. Poleg ženskega slovničnega spola pozna tudi

moškega in srednjega, spol pa izražajo samostalniki, pridevniki, zaimki in glagoli. Skratka, vprašanje, kako tvoriti čim bolj vključujoče besedilo, za slovenščino ni lahko. Kot eden prvih možnih odgovorov se je ponudila misel, da bi lahko hkrati uporabljali tako moški kot ženski spol. Ker pa uradovna in podobna besedila nemalokrat vsebujejo zapletene zveze stavkov z večdelnimi besednimi zvezami, je tovrstna rešitev vsaj iz jezikovnega zornega kota slaba.

Če za primer vzamemo preprost stavek:

- *Zaslužni redni profesor bo sam prinesel vsa potrebna potrdila*

in ga preoblikujemo tako, da bo vseboval tako ženske kot moške oblike, dobimo slovnično oziroma kohezivno dokaj obtežen stavek:

- *Zaslužni redni profesor/zaslužna redna profesorica bo sam/sama prinesel/prinesla vsa potrebna potrdila.*

S stališča razumevanja in razumljivosti je tak stavek neustrezen.

Naslednja možnost, ki je bila vsaj delno v uporabi že pred sklepom Senata FF o rabi ženskega spola kot vključujočega, je raba različnih ortografskih znamenj, predvsem podčrtaja.⁸ Žal pa lahko tudi ta možnost otežuje berljivost oziroma razumljivost:

- *Zaslužni_a redni_a profesor_ica bo sam_a prinesel_a vsa potrebna potrdila,*

zato prav tako ni najbolj ustrezna. Dodati je treba, da Jezikovna svetovalnica Inštituta Frana Ramovša nasprotno priporoča rabo podčrtaja in tako odsvetuje rabo drugih možnosti:⁹

8 K. Ahačič, 2018: »Eden od najvidnejših poskusov (neobvezne!) spolno vključujoče rabe v zadnjih letih je denimo uporaba podčrtaja (Obiskovalke_ci so se udeležile_i izleta), ki vključuje tudi željo tistih, ki bi radi v jezik vključili nebinarne oblike spolnih identitet (torej mimo delitve na ženski in moški spol).« <https://www.delo.si/novice/slovenija/janez-novak-studentka-slovenscine/>.

9 <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/2247/pisanje-mo%C5%A1kih-in--%C5%BEenskih-oblik-in-uporaba-pod%C4%8Drtaja-za-izra%C5%BEanje-spolne-nebinarnosti>.

»Med zapisom s poševnico, oklepaji in podčrtaji je bistvena pomen-ska razlika: poševnice in oklepaji predvidevajo le dve spolni identiteti (ali moško ali žensko), s podčrtajem pa pisci zajamejo cel spekter različ-nih spolnih identitet. V slovenščini je možnost zapisa s podčrtaji sicer novost, vendar ni razloga, da bi jo že vnaprej označili za nesprejemljivo. Po mnenju tistih, ki novi izrazni način uveljavljajo, gre za edini način, ki vključuje celotno družbo. Zaradi praktičnosti se velja pri pisanju besedil zavedati tudi drugih jezikovnih možnosti, ki nam omogočajo, da se izo-gnemo ponavljajočemu navajanju moških in ženskih oblik.«

Zaradi omenjene otežene berljivosti in s tem okrnjene ravni razu-mljivosti se avtorici prispevka kljub priporočilom Jezikovne sveto-valnice raba tako podčrtaja kot drugih ortografskih znamenj ne zdi najustreznejša.

Poleg že omenjenih možnih vključujočih rab so še številne druge.¹⁰ Ob strani bomo pustili leksikalno feminizacijo¹¹ in se tako kot do se-daj dotaknili le skladenjske. Poleg vezane grafije in dvojnic poznamo vsaj še tri oblike rabe: ujemanje po bližini (npr. *Dijaki in dijakinje so končale s poukom* vs *Dijakinje in dijaki so končali s poukom*), alternaci-jo spolov (npr. *Dijaki so bili veseli konca pouka, saj se bodo lahko med prazniki končno odpočile in vsaj za nekaj časa pozabili na šolske obve-znosti*) in rabo večinskega spola (ki se ravna po številu predstavnikov in predstavnic posameznega spola).

Žal se pomanjkljivost pri večini postopkov kaže, kot je bilo že več-krat nakazano, prav na ravni razumljivosti oz. koherence, občasno pa tudi na ravni prezahtevne ali preobtežene tvorjenosti zaradi do-slednega upoštevanja rabe vseh spolov (npr. *sklep o zaposlitvi vršilca dolžnosti ravnatelja/vršilca dolžnosti ravnateljice/vršilke dolžnosti rav-nateljice/vršilke dolžnosti ravnatelja*), kar še dodatno otežuje koheren-co samega besedila.

10 Gl. tudi M. Smolej, 2022: Inkluzivna slovnica – leksikalna in skladenjska feminiza-cija. V: Skladanje. Izbrana poglavja iz skladnje slovenskega jezika.

11 Na ravni leksikalne feminizacije poznamo vsaj sedem različnih vrst: (1) rabo hi-storične oblike, (2) rabo sodobnih besedotvornih zakonitosti slovenskega jezika, (3) upoštevanje splošne oziroma ljudske rabe, (4) zamenjavo samostalnikov, (5) rabo tujk ali prevzetih besed, feminiziranih po besedotvornih postopkih izvornega jezika, (6) rabo neologizmov in nove grafije, (7) radikalno feminizacijo.

- c) Sama po sebi se torej kot rešitev ponuja naslednja možnost, in sicer radikalna feminizacija, ki je prisotna tako na leksikalni kot na skladenski ravni. Radikalna feminizacija pomeni rabo izključno ženskega spola. Seveda se ob tem zastavi vprašanje, ali je to optimalna rešitev. Problem radikalne feminizacije je njen nasprotni učinek (raba izključno enega spola). Če bi torej hoteli biti skrajno dosledni pri zahtevah feminizacije oz. inkluziji, bi morali poseči po postopkih tvorjenja novega spola, novih oblik, ki bi zaobjemale vse spole, oziroma po nespolni rabi jezika. To bi zagotovo pomenilo precejšen poseg v sistem slovenskega jezika oziroma je po vsej verjetnosti nemogoče. S stališča razumljivosti in želje po čim manjšem poseganju v sistem slovenskega jezika se torej kaže kot edina (trenutno) možna rešitev raba radikalne feminizacije, pri čemer je raba ženskega spola mišljena kot generična. Ženski spol je v slovenščini polno uporabljen, vse njegove oblike so ustaljene, kar pomeni, da za govorca v resnici ne predstavlja nikakršnega napora. Vse oblike ženskega spola govorec slovenščine osvoji spontano. Na tem mestu se sicer lahko pojavi očitok, da je ženski spol zaznamovan in da kot tak ni ustrezen za vključujočo rabo, vendar pa je za splošnega govorca zagotovo branje oziroma recepcija besedila, zapisanega le v ženski obliki, manj zahtevno kot pa razčlenjevanje vseh dvojnic ali zapisov z različnimi ortografskimi znamenji. Raba izključno ženskih oblik pravzaprav v ničemer ne posega v slovnični sistem slovenščine.¹² Tudi zaznamovanost se spremeni le delno, saj naj bi se (vsaj na FF) rabi ženskega in moškega spola menjavali na tri leta. Govorci smo prilagodljivi in učljivi.

Kot podvprašanje tretjega sklopa se postavlja tudi vprašanje, ali je jezik res živ organizem in ali imamo govorce sploh pravico posegati vanj. Ideja jezika kot živega organizma je v polnosti vzniknila v 19. stoletju in preživela vse do danes.¹³ Z obravnavanim mnenjem se le

12 Res je, da ne posega na slovnično raven, posega pa na raven diskurza.

13 Kot živ organizem je jezik v svoji poslanici omenjal npr. tudi predsednik Društva slovenskih pisateljev Ivo Svetina (2017): »Jezik je živ organizem. Rodi se, potuje skozi čase, se utruji, ostari, ni več gibčen, ne zmore več poimenovati in s tem udomačiti reči in pojavov, ki jih prej ni bilo. Zvezdni utrinki že milijone let bežijo prek nočnega neba, a šele takrat, ko se je človek ozrl v nebo in na široko odprl oči in usta, se mu je izvila, rodila, povila beseda: utrinek.«

stežka strinjamo. Jezik je namreč živ le toliko, kot je živ njegov govorec. Vitalnost jezika se odraža skozi življenje njegovih govorcev ali kot je zapisal M. Stabej (2018):

»Lahko življenje jezikovne in/ali narodne skupnosti povežemo z isto metaforo, nečim premočrtnim? Povežemo ga lahko z metaforo jezika kot živega organizma. Ta je stara stvar, dodobra stereotipizirana, in redko reflektirana. Če metaforo malce pretresemo (in razširimo), zaslutimo naslednje: metafora prekinja neposredno in nujno povezovalo jezika z njegovimi govorkami in govorci – kot da bi bili ti le neke vrste nosilci in nosilke v simbiozi z jezikom, le jezikovni habitat. In ko habitat premine, si jezik najde novega. In novega. In novega. Po tej logiki si pravzaprav jezik za svoj habitat oblikuje jezikovno skupnost; ta je sicer sestavljena iz ljudi, ki so umrljivi, a imajo reproduktivno moč in tako poskrbijo za fizično nadaljevanje jezikovnega habitata. Seveda se mora zato skupnost dojemati kot nekaj povezanega ter kontinuiranega – in jezik se ponudi kot navidezna povezovalna lastnost skupnosti, čeprav je po tej zarotniški hipotezi jezik pravzaprav sam razlog za oblikovanje skupnosti.«

Govorci in govorki torej lahko povsem mirno posegamo v jezik, ga spreminjamo in prilagajamo. Kot je bilo že napisano, poseganje v jezik, spreminjanje jezika je pravica vseh, ne le jezikoslovcev. Dolžnost jezikoslovcev je prisluhniti pozivom govorcev in govork, kadar se le-ti v lastnem jeziku ne počutijo več nagovorjeni.¹⁴

- č) Naslednje vprašanje, ki se zastavlja, je, ali je raba ženskega spola kot vključujočega res poseg, ki ga iz zgodovine slovenskega jezika ne poznamo. Tu ni mišljena vključujoča raba na ravni spolskosti, pač pa zgolj poseg, ki skuša spremeniti uveljavljeno rabo in se z novo rabo približati določeni skupnosti govorcev oziroma celo umetno zapovedati spremenjeno rabo. Če pogledamo v 19. stoletje (pa tudi prvo polovico 20. stoletja), lahko vidimo, da je predvsem zaradi težnje po slavizaciji tako na ravni leksike in morfologije kot na ravni skladnje

¹⁴ »Reševati pa moramo stvari seveda tako, da te rešitve jeziku (ne njegovemu posameznemu uporabniku, po možnosti polnemu predsodkov) ustrezajo čim bolj.« (Toporišič 2007: 133.)

prihajalo do precejšnjih »umetnih« posegov v jezik. Danes se jih govorci in govorce ne zavedamo več, saj smo se jih navadili.

Eden vidnejših posegov na ravni skladnje je normiranje besednega reda. Navedli bomo le en primer, in sicer kot ilustracijo vidnejšega, umetnega posega v jezik, ki je ostal v rabi vse do danes. V zavesti govorcev ta »poseg« ni ostal, saj so (smo) se na predpisano oziroma kodificirano normo privadili, čeprav je v nasprotju z jezikovnim čutom večine govorcev slovenskega jezika (izjema so predvsem govorci iz vzhodnega dela Slovenije).

A. Janežič (1854: 168) je v svoji slovnici »predpisal« besedni red, po katerem naj naslonka, če poenostavimo, ne bi stala na prvem mestu. Razlog za to je predvsem zблиževanje s preostalim slovanskim svetom (slavizacija).

»Zoper to pravilo,¹⁵ ki je poterjeno po rabi vseh drugih slovanskih narečij, vedno še pogosto grešimo; bodimo torej pazni v stavi brezna-glasnic, in zasuknimo se tudi v tej reči na pravo pot; le resne volje je treba, pa bode odpravljena tudi ta napaka, ki v naši pisavi toliko mrzi drugim Slovenom.«

Posegi v jezik, ki so bili v nasprotju z jezikovnim čutom govorcev, so bili pogosti tudi po letu 1945, takrat predvsem zaradi težnje po (jugo)slavizaciji.¹⁶

Gledano zgodovinsko je slovenščina kljub številnim posegom v jezikovni sistem obstala, govorci so jo in jo še sedaj večje uporabljajo. Ob tem je nujno dodati, da vsekakor živimo v času, ko se je sodobna jezikoslovna stroka od enovariantnega predpisovanja (brez upoštevanja dejanske rabe) povsem odmaknila (ostaja pa na ulici, v šolah, medijih itn.). V ospredju sta poudarjanje enakopravnosti različnih variant in nujnost opisa vsake izmed njih. Opaziti pa je, da se morda pogled jezikoslovca pomika v drugo skrajnost, ki prav tako ne podaja roke vsem govorcem določenega jezika.

15 Pravilo, po katerem naslonka (breznaglasnica) ne sme stati na začetnem mestu stavka.

16 Gl. npr. Janez Dular, 1975: Slavizacija v oblikoslovju in skladnji slovenskih publicističnih besedil v drugi polovici XIX. Stoletja. Jezik in slovstvo. 20/8. str. 241–249.

4. Anormativizem in možnost izbire

Živimo v času anormativizma, ki naj bi govorcju puščal možnost izbire rabe tiste oblike (kateregakoli jezikovnega elementa), ki najbolje ustreza njegovim jezikovnim in drugim stališčem. Navsezadnje pa je čas tisti, ki pokaže, ali je bila določena izbira ustrezna ali ne. Morda je bila ustrezna le za neko obdobje, zato so jo naslednje generacije zavrgle ali preoblikovale.

Vsekakor je pri vsaki odločitvi, vsaki izbiri prisoten tudi dvom. Morda se pojavi celo strah. Kot je zapisal M. Stabej (2019):

»Kaj je jezikovni strah? To je strah, da bi lahko z neustrezno, nepravilno rabo jezika jeziku in skupnosti škodovali, ju slabili, slabšali in uničevali. Ta strah – in tu imamo slovensko govoreči bogate izkušnje – ima za posledico pojav, ki je vsaj na prvi pogled za jezik in jezikovno skupnost mnogo nevarnejši – da se govorce in govorce vsaj v nekaterih govornih položajih raje odločajo za izbiro kakega drugega jezika. Ali poleg nepotrebnega strahu obstaja tudi potrebnii strah? Strah je v vsakem primeru obremenjujoče čustvo, ki hromi človekovo konstruktivno usmerjenost in dejavnost; tudi zaskrbljenost je le malo boljša. Previdnost in odgovornost pa sta pozitivneje usmerjeni kategoriji. Kdaj v jezikovni rabi je previdnost potrebna in občutek za odgovornost smiseln? Po eni strani je odgovorov toliko, kot je govork in govorcev. Po drugi strani pa se v tem spoznanju razkrije tudi temeljni skupni imenovalec: previdnost in odgovornost sta različno odmerjena pri vsaki posamezni govorni dejavnosti vsakega posameznika in posameznice. Pri tem imamo ljudje do predmeta in namere jezikovne previdnosti in odgovornosti zelo različne odnose, pa tudi zelo različne pragove občutljivosti.«

Kot zaključno misel, ki bi povzemala vse napisano, bomo navedli ključno pravilo francoske inkluzivne slovnice *Manuel de grammaire non sexiste et inclusive* (2018). Glavno vodilo te slovnice se kaže kot nenehno poudarjanje, da ne želi biti zavezujoče predpisujoča oziroma da ne uvaja ali opisuje jezikovnih oblik, ki so »pravilne«. Izbira ustrezne rabe je prepuščena posamezniku oz. kolektivu, ki izhaja iz mnenja vseh oz. večine.

»V nasprotju s standardno slovnico inkluzivna slovnica ne vsiljuje rabe, ki je pravilna. Spodbuja k razmišljanju in sprejema različne vrste feminizacije, ki temeljijo na subjektivni izbiri.« (Lessard, Zaccour 2018: 32.)

Prav tako je vseskozi izpostavljena misel (2018: 9–34), da se mora tudi na ravni organizacij, podjetij, kjer je zaposleno večje število ljudi, pri rabi spola ves čas opirati na izbiro, ki so jo večinsko sprejeli vsi zaposleni (ne glede na hierarhijo). Pri sprejemanju skupne (uradne) rabe mora sodelovati prav vsak zaposleni. Tudi ko gre za uradne ali uradovalne dokumente, inkluzivna slovnica svetuje rabo, ki najbolj in najustrezneje predstavlja ideologijo posamezne organizacije.¹⁷ Naj bo torej še enkrat izpostavljeno, da je temelj svobodno odločanje o ustrezni rabi katerega koli jezikovnega sredstva, katerekoli slovnične oblike itd. Skupna norma je sicer dobrodošla, ni pa zavezujoča oziroma se vsak posameznik odloča, ali jo bo zavrgel, modificiral ali polno sprejel. To velja na vseh socialnozvrstnih in funkcijskih ravneh rabe jezika. Seveda se pri tem odpirajo številna vprašanja, ki so povezana tako z rabo uradnega in državnega jezika kot tudi učnega jezika.

5. Sklep

Kot sklep bomo povzeli bistvene ugotovitve pričujočega prispevka: 1) Če se nekateri govorci in govorke v rabi lastnega jezika ne počutijo ustrezno nagovorjeni, potem je dolžnost vseh, da se na to odzovejo oziroma odzovemo. Jezik namreč ni le domena jezikoslovcev, pač pa vseh govorcev. Dolžnost predvsem jezikoslovcev pa je, da skušajo najti ustrezne rešitve. 2) Raba ženskega spola je v slovenskem jeziku polno razvita, govorci in govorke jo spontano uporabljajo, zato pri rabi ženskega spola kot vključujočega ne gre za grob poseg v sistem slovenskega jezika. 3) Raba najrazličnejših drugih rešitev za vključujočo rabo, kot so dvojnice, in raba najrazličnejših ortografskih znamenj (npr. pomišljaja) nista najustreznejši, saj vplivata na raven razumljivosti oziroma koherence. 4) Umetnih posegov v jezik je bilo v zgodovini slovenskega jezika zelo veliko, v zavesti večine govorcev tovrstni posegi niso ohranjeni oziroma vsaj niso v ospredju. 5) Izbira ustrezne rabe je prepuščena posamezniku oziroma kolektivu in izhaja iz mnenja vseh oziroma večine.

17 Tudi M. Smolej, 2022: *Inkluzivna slovnica – leksikalna in skladenjska feminizacija. V: Skladanje. Izbrana poglavja iz skladnje slovenskega jezika.*

Literatura in viri

Ahačič, Kozma. 2018. *Janez Novak, študentka slovenščine*. <https://www.delo.si/novice/slovenija/janez-novak-studentka-slovenscine/>.

Après l'écriture, la grammaire « inclusive ». Le Monde. Dostopno na naslovu: https://www.lemonde.fr/education/article/2017/11/08/apres-l-ecriture-la-grammaire-inclusive_5211949_1473685. 10. 9. 2018.

Bitenc, Maja. 2016. *Z jezikom na poti med Idrijskim in Ljubljano*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Dular, Janez. 1975. Slavizacija v oblikoslovju in skladnji slovenskih publicističnih besedil v drugi polovici XIX. Stoletja. *Jezik in slovstvo*, 20/8: 241–249.

Egalité femmes-hommes : l'écriture dite « inclusive », sujet qui divise. Le Monde. Dostopno na naslovu: https://www.lemonde.fr/societe/article/2017/10/07/egalite-femmes-hommes-l-ecriture-dite-inclusive-un-sujet-qui-divise_5197770_3224, 10. 9. 2018.

Garrett, Peter, Coupland, Nikolas, Williams, Angie. 2003. *Investigating Language Attitudes. Social Meanings of Dialect, Ethnicity and Performance*. Wales: UWP.

Granič, Jagoda, ur. 2009. *Jezična politika i jezična stvarnost*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

Kuhar, Roman, Antić Gaber, Milica, 2022. Women as a linguistic footnote. *Gender and Language*. <https://journal.equinoxpub.com/GL/announcement/view/289>.

L'Académie française met en garde contre le « péril mortel » de l'écriture inclusive. Le Monde. Dostopno na naslovu: https://www.lemonde.fr/societe/article/2017/10/26/l-academie-francaise-met-en-garde-contre-le-peril-mortel-de-l-ecriture-inclusive_5206492_3224, 10. 9. 2018.

Lessard, Michaël, Zaccour, Suzanne. 2018. *Manuel de grammaire non sexiste et inclusive. Le masculin ne l'importe plus!* Pariz: Syllepse.

Percy, Carol, Davidson, Mary Catherine, ur. 2012. *The Languages of nation. Attitudes and Norms*. Bristol: Multilingual Matters.

Pohlin, Marko. 2003. *Kraynska grammatika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Rochefort, Florence. 2018. *Histoire mondiale des féminismes. Que sais-je?* Pariz: Humensis.

Pisanje moških in ženskih oblik in uporaba podčrtaja za izražanje »spolne nebinarnosti«. Jezikovna svetovalnica. Dostopno na naslovu: <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/2247/pisanje-mo%C5%A1kih-in-%C5%BEenskih-oblik-in-uporaba-pod%C4%8Drtaja-za-izra%C5%BEanje-spolne-nebinarnosti>.

Pourquoi l'écriture inclusive est exclusivement idéologique. Causeur. Dostopno na naslovu: <https://www.causeur.fr/ecriture-inclusive-feminisme-ideologie-francais-149732>, 10. 9. 2018.

Smolej, Mojca. 2016. Stališča do jezika. Primer vodilnega jezikoslovca in splošnih govorcev. V: *Obdobja 35: Toporišičeva obdobja* (ur. Erika Kržišnik). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Smolej, Mojca. 2022. Inkluzivna slovnica – leksikalna in skladenjska feminizacija. V: *Skladanje. Izbrana poglavja iz skladnje slovenskega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Stabej, Marko. 2018. Slovenska jezikovna skupnost 1918: Obredi ob prehodu. V: *1918 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 54. SSJLK (ur. Mojca Smolej). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 20–28.

Stabej, Marko. 2019. Slovenščina: zorenje jezikovne skupnosti 1919–2019. V: *1919 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 55. SSJLK (ur. Mojca Smolej). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 31–38.

Štumberger, Saška. 2018. Transspolnost na »filofaksu«: Študentka Janez Novak, padli ste na izpitu pri profesorici Božo Repe! Dostopno na naslovu: <https://www.portalplus.si/2729/transspolnost-na-filofaksu/#>.

Toporišič, Jože. 2000. *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Toporišič, Jože. 2007. *Jezikovni pogovori iz Sedem dni*. Maribor: Založba Pivec.

Yaguello, Marina. 2014. *Les mots ont un sexe*. Pariz: Points.

Yaguello, Marina. 2018. *Les mots et les femmes*. Pariz: Payots.

Zorčič, Sabina. 2017. Jezik in neoliberalizem. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies*, 11: 3–18.

V

**SPOL IN
NASILJE**

Spolno ter drugo nadlegovanje in nasilje v akademskem prostoru: Pomen sistemske obravnave

Jasna Podreka, Jana Kenda, Barbara Pihler Ciglič

1. Uvod

Spolno ter drugo nadlegovanje in nasilje so teme, ki tudi v slovenskem javnem diskurzu niso nove. Da smo jim posvečali bistveno manj pozornosti kot nekaterim drugim oblikam spolno zaznamovanega nasilja (na primer nasilju v družini ali intimnopartnerskemu nasilju), se kaže v močni podhranjenosti raziskovanja tega področja, v pomanjkanju strokovno in znanstveno podprtih javnih razprav ter v pomanjkanju ustreznih sistemskih ureditev. Spolno nadlegovanje smo začeli aktivneje problematizirati in tematizirati predvsem v kontekstu plačanega dela in zaposlovanja žensk, a je bila obravnava ciljno usmerjena predvsem na posamezne poklice, pri čemer akademsko polje v Sloveniji ni bilo med njimi oziroma je bilo zajeto le delno in praviloma pomanjkljivo.

Spolno ter drugo nadlegovanje in nasilje predstavljajo nespoštovanje načela enakosti spolov in so v nasprotju z zakonodajo pa tudi z vsemi etičnimi in moralnimi načeli, ki jih mora gojiti sleherna akademska institucija. Zato mora biti ena temeljnih nalog in odgovornosti vseh institucij, ki delujejo v akademskem polju, zagotavljanje zaščite zaposlenih ter študentov in študentk pred kakršnokoli obliko spolnega ter drugega nadlegovanja in nasilja. Prvi koraki k temu morajo biti redno in sistematično spremljanje pojava, ustrezno sistemsko obravnavanje in redno ozaveščanje.

V okviru mednarodnega projekta *Gearing Roles* (GR)¹ so bili zato spolno nadlegovanje in nasilje ter nadlegovanje in nasilje na podlagi spola prepoznana kot eno izmed temeljnih področij pri oblikovanju Načrta uveljavljanja enakosti spolov (NES), saj brez obravnave tega problema ni mogoče pričakovati, da bi se lahko oblikovala institucionalna kultura, ki bi dosledno skrbela za enakost spolov. Prvi pregled stanja stvari je pokazal, da je problem spolnega ter drugega nadlegovanja in nasilja na univerzah pogosto raziskovalno podhranjen in preslišan ter da manjkajo ustrezne institucionalne in sistemske obravnave. Skladno s tem smo prišli do zaključka, da obstaja velika potreba po sistematičnem spremljanju oziroma posebnih predpisih, ki naj obravnavajo problem spolnega ter drugega nadlegovanja in nasilja v akademskem polju, ter regulativah in internih aktih, ki naj jasno določajo, kako v takšnih primerih ravnati in ukrepati. Prav tako smo ugotovili, da manjkajo splošni in posebni pritožbeni mehanizmi za žrtve tovrstnih oblik nasilja in nadlegovanja. Ker se tudi v akademskem prostoru oblikujejo in reproducirajo norme in vrednote, ki odražajo organizacijo spolnega reda, strukture razporejanja družbene moči, prestiža in ugleda ter načine socializacije spolov, je dosledno obravnavanje in raziskovanje te problematike toliko pomembnejše.

Skladno s tem se je na predlog Komisije za kakovost Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (UL FF) oblikovala strokovna skupina, ki deluje kot ena izmed treh skupin NES na UL FF in v okviru katere so bile v zadnjih letih izvedene številne dejavnosti, o katerih verjamemo, da pomenijo pomemben korak k naprednejši in doslednejši obravnavi teh vprašanj. V tem besedilu jih podrobneje predstavljamo.

2. Značilnosti spolnega ter drugega nadlegovanja in nasilja v akademskem prostoru

Preden predstavimo sprejete spremembe in stanje na UL FF in UL, namenjamo nekaj besed vsebinski razpravi o tem, zakaj je spolno ter druge

1 Gearing Roles je mednarodni projekt, ki ga financira Evropska komisija v okviru programa European Union's Horizon 2020 Research and Innovation program, Grant Agreement n°824536 (<https://gearingroles.eu>).

oblike nasilja in nadlegovanja pomembno obravnavati in kaj je v tem smislu specifičnost akademskega polja.

Številne raziskave v mednarodnem prostoru (List, 2013; FRA, 2014; Bull in Rye, 2018; Johnson, Widnall, Benya, 2018; Klein in Martin, 2019; Sivertsen in dr., 2019; Bondestam in Lundqvist, 2020), ki so se v zadnjih desetih letih ukvarjale z vprašanjem spolnega nadlegovanja ter nasilja in nasilja na podlagi spola v akademskem polju (pa tudi širše), so šele pokazale dejansko razsežnost tega problema, razgrnile večplastnost odnosov ter opozorile na specifična razmerja moči v akademskem polju, ki pomembno vplivajo na reproduciranje teh oblik nasilja in nadlegovanja. Pokazale so tudi, da gre za kompleksen in v veliki meri še vedno prikrit družbeni problem ter da se osebe, ki bi se nasilju in nadlegovanju želele zoperstaviti, zelo pogosto srečujejo s preprekami in strahovi, zaradi česar večji del nasilja in nadlegovanja ostaja skrit in nerazrešen. Podobno kažejo tudi številna pričevanja v okviru gibanj #MeToo, #Nisamtražila in #Nisisama ter v zadnjem letu tudi gibanja #Nisemprijavila.

Podatki kažejo, da so kar v devetdesetih odstotkih vseh primerov žrtve spolnega nadlegovanja in nasilja ter nadlegovanja in nasilja na podlagi spola osebe ženskega spola (FRA, 2014).² Pogosto so tarče nasilja na podlagi spola tudi osebe skupnosti LGBTIQ+, in sicer zaradi svoje spolne usmerjenosti, spolne identitete ali spolnega izraza (Godzisz in Viggiani, 2019; Koletnik, 2019; Kuhar in Švab, 2019). Govorimo torej lahko o spolni zaznamovanosti tega problema, saj obstaja jasna razlika med tistimi, ki takšno nadlegovanje in nasilje povzročajo, in tistimi, proti katerim je usmerjeno. Analize in ocene o spolnem nasilju in nadlegovanju ter nasilju na podlagi spola namreč neizpodbitno kažejo, da so v veliki meri povzročitelji osebe moškega spola, žrtve pa ženskega (Price, 2005, str. 11). To seveda ne pomeni, da osebe ženskega spola nikoli niso povzročiteljice ali da osebe moškega spola nikoli niso žrtve, je pa signal, ki opozarja na specifičnosti tega problema.

2 Agencija za temeljne človekove pravice (FRA) v poročilu iz leta 2014 o nasilju nad ženskami v Evropski uniji navaja, da je 55 odstotkov žensk v EU v času svojega življenja doživelo katero izmed oblik spolnega nadlegovanja in da je bila ena izmed treh žensk, ki so sodelovale v raziskavi, žrtev fizičnega ali spolnega nasilja v odrasli dobi (FRA, 2014).

Ključno vlogo v razumevanju in obravnavi problematike teh oblik nadlegovanja in nasilja imajo obstoječi odnosi in razmerja moči v družbi. Skupni imenovalec vseh oblik nadlegovanja in nasilja je namreč dejstvo, da gre med žrtvijo in povzročiteljem oziroma povzročiteljico praviloma za neenako razmerje moči, ki omogoča zlorabo položaja v odnosu do druge ali drugih oseb, povzročitelj ali povzročiteljica pa želi svojo moč nad drugim oziroma drugimi ohraniti ali jo celo okrepiti.

Zato je v primerih nadlegovanja in/ali nasilja – enako kot pri političnih in ekonomskih neenakostih ter dostopu do družbenih virov – pomembno upoštevati razlike v družbeni moči. To pa nas neizogibno pripelje do vprašanja razlik glede na spol oziroma do vprašanja spola v odnosu do nasilja in nadlegovanja ter vprašanja pomena hierarhij v posameznih družbenih strukturah, kot je v tem primeru akademsko okolje.

Praviloma velja, da bolj ko je kultura kake institucije androcentrična, večja je verjetnost, da so razmerja moči med spoli neuravnotežena, prav tako je verjetnejša prisotnost diskriminacije in zatiranja nekaterih skupin znotraj nje zaradi spola, spolne usmerjenosti ali spolnega izraza. To potrjujejo tudi nekatere raziskave (Jogan, 2007; Bondestam in Lundqvist, 2020), ki so pokazale, da sta za večino akademskih institucij še vedno močno značilni androcentrična struktura in nesorazmerje moči med spoli, pogosta pa je tudi diskriminacija žensk. Kot opozarjata Jogan (2007) in Antić Gaber (2018), je vzrok za to predvsem izrazita tradicionalnost akademskega polja, ki se zato zelo počasi spreminja, saj

»[...] je zgodovinsko dolgotrajno prevladovalo popolno izključevanje žensk iz te dejavnosti [...]. Vstopanje žensk v akademsko izobraževanje in znanstveno delovanje poteka v družbenih okoliščinah, v katerih se le počasi razkrajajo značilnosti dolgotrajne spolne delitve dela z vključeno žensko podrejenostjo.« (Jogan, 2007, str. 139.)

Na drugi strani pa Johnson, Widnall in Benya (2018) ugotavljajo, da sta glavna dejavnika, ki povečujeta tveganje spolnega nadlegovanja nad ženskami, organizacijska strpnost do spolnega nadlegovanja in prevladujoče moški kolektiv. Ob tem ne preseneča dejstvo, da so spolno nadlegovanje in nasilje ter nadlegovanje in nasilje na podlagi spola po ocenah

strokovnjakov in strokovnjakinj še vedno močno značilna za akademski prostor in v največji meri prizadenejo osebe ženskega spola (Bondestam in Lundqvist, 2020).

Akademski prostor je v tem pogledu pomemben tudi za oblikovanje odnosa širše družbe do spolnega ter drugega nadlegovanja in nasilja. Zato se nam je v okviru podskupine NES za področje spolne diskriminacije in spolnega nadlegovanja (v nadaljevanju NES3) zdelo ključno, da se osredotočimo na vprašanje, kako se ta problem obravnava v slovenskem prostoru, natančneje na Filozofski fakulteti UL in na Univerzi v Ljubljani.

3. Pomen sistemske obravnave spolnega ter drugega nadlegovanja in nasilja v akademskem prostoru

Medtem ko vprašanja nadlegovanja in nasilja obravnavata nacionalna delovna in kazenska zakonodaja, nas je torej pri načrtovanju aktivnosti v okviru skupine NES3 predvsem zanimalo, kako se institucija sooča z lastno institucionalno odgovornostjo za vzpostavljanje mehanizmov in preventivnih praks na tem področju, kaj je bilo na tem področju že narejeno, kateri že vzpostavljeni sistemski mehanizmi delujejo in katere so ključne pomanjkljivosti. Zlasti pomembno se zdi vprašanje, kako uspešne so akademske institucije pri vzpostavljanju institucionalnih rešitev, ki se ne nanašajo le na zaposlene, temveč vključujejo tudi mehanizme za zaščito študentske populacije, saj do nedavnega še ni bilo zakona, ki bi jo sistematično in neposredno ščitil.³

Sistemska obravnava je eden ključnih korakov v procesu prepoznavanja problema kot takega. Dokler kaka oblika nasilja in nadlegovanja ni prepoznana kot kršitev notranjih aktov institucije, ostaja nevidna, ljudje, ki so del institucije, pa nezaščiteni pred morebitnimi zlorabami in nasiljem. Zato ni naključje, da so na problem spolnega nadlegovanja in

3 Pomembno spremembo na tem področju je najprej v maju 2022 vpeljal novi zakon za urejanje položaja študentov, ki v določbah 9. člena obravnava tudi problematiko spolnega in drugega nadlegovanja na fakultetah (ZUPŠ-1, 2022). Po ZUPŠ-1 je prišlo tudi do noveliranja zakona o visokem šolstvu, v katerega je bil dodan 7.b člen, ki govori o prepovedi spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja v študijskem okolju (ZviS-a, 2022).

nasilja ter nadlegovanja in nasilja na podlagi spola v Sloveniji v zadnjih letih najglasneje začele opozarjati ravno študentke in študenti ter organizirane študentske skupine, hkrati pa tudi nekateri visokošolski sindikati in nekatere politične stranke, predvsem tiste, ki si prizadevajo vzpostaviti jasnejše politike in prakse za zagotavljanje varnosti vseh študentov in študentk ter zaposlenih v akademskem polju. Številne omenjene organizacije univerzam in visokošolskim institucijam očitajo pasivnost pri odzivanju in ravnodušnost do te problematike (Bezljaj, 2020; Urbančič, 2020; T.H., 2021; Žist, 2021). Kako pomembno je obravnavati ta problem v slovenskem prostoru, so v istem letu opozorili tudi raziskovalci in raziskovalke Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, saj so ugotovili, da

»niti v praksi niti na normativni ravni to področje v akademskem prostoru ni primerno urejeno. Pri spolnem nadlegovanju gre namreč velikokrat za ravnanja, ki niso zajeta v kazenskopравnih določbah, ker ne gre za intenzivne posege v spolno samoodločbo, kljub temu pa močno in dolgoročno prizadenejo žrtev, zato so neprimerna in v akademskem ter drugih okoljih nesprejemljiva. Izpostaviti velja, da pri urejanju tega področja v posameznih institucijah ne gre za neposredno preslikavo kazenskopравne zakonodaje, ampak za postavljanje jasnih internih pravil glede sprejemljivega vedenja v univerzitetnem okolju. Za ustrezno obravnavo tovrstnih nesprejemljivih ravnanj ni dovolj le moralna obsodba ob vsakokratnem primeru zlorabe, ampak je potreben bolj načelen in sistemski pristop.« (Plesničar in Ambrož, 2021, str. 3.)

Vse navedeno je bistveno pripomoglo, da se je to področje začelo sistematično obravnavati in analizirati tudi na Filozofski fakulteti UL (tako na ravni posameznih projektov in oddelkov kakor na ravni fakultete kot celote), kar je pripeljalo do priprave ustreznih dokumentov in sprejetja vrste ukrepov, ki jih danes razumemo kot pomemben premik k sistemski obravnavi problema.

3.1. Stanje na področju sistemske (pravne in institucionalne) ureditve obravnave spolnega in drugega nadlegovanja na UL FF

Kot je bilo že omenjeno, je bila analiza stanja na UL FF najprej izvedena v okviru mednarodnega projekta GR in aktivnosti skupine NES3. Izhajali smo iz ugotovitev, da je spolno nadlegovanje problem, katerega obravnava je v visokem šolstvu sistemsko slabo oziroma pomanjkljivo regulirana.

Eno izmed izhodišč za pripravo analize stanja je bil pilotni projekt Filozofske fakultete leta 2020 z naslovom Spolno nadlegovanje v akademskem prostoru, ki so ga izvedle študentke podiplomskega študija sociologije pod mentorstvom prof. dr. Milice Antić Gaber. Projekt je vključeval pregled zakonodaje na tem področju, pregled institucionalnih in pravnih ureditev po univerzah pri nas in v tujini, pregled dobrih praks ter izvedbo intervjujev in ankete. Slednjo je izpolnilo 210 študentk in študentov UL FF, zato morda ni statistično reprezentativna, je pa glede na ugotovitve indikativna in dobra podlaga za nadaljnje delo. Raziskava je namreč pokazala, da je 38 odstotkov anketiranih študentk in študentov med študijem že doživelo katero izmed oblik spolnega nadlegovanja. Odgovori tudi razkrivajo, da so študentke v veliko večji meri izpostavljene spolnemu nadlegovanju kot študentje (Bizjak, Jagodic, Suhovršnik, Ugrin in Turk, Antić Gaber, 2020).

Pogovori v fokusnih skupinah,⁴ ki smo jih prav tako izvedli v okviru tega projekta, so tudi pokazali, da utrjene hierarhije akademskega sveta, majhnost večine znanstvenih področij, prevlada moških v številnih znanstvenih disciplinah, prevladujoča kultura kolegialnosti in odvisnosti, zapisana v akademskih odnosih (na primer različne obljube in pogajevanja v zvezi z napredovanjem v službeni karieri ali na študijski poti) povečajo možnosti za različne oblike nadlegovanja in nasilja na podlagi spola. Nedavni dogodki na drugih področjih in gibanja, kot je #MeToo, so prav tako izpostavili pomen obravnavanja vprašanj spolnega nasilja in diskriminacije v akademskem svetu. Zdi se namreč, da se akademske

4 V septembru 2019 smo izvedli po eno fokusno skupino s predstavniki in predstavnicami študentov in študentk v vodstvenih telesih fakultete, s predstojniki in predstojnicami oddelkov, z administrativnim kadrom ter s pedagoškim in raziskovalnim kadrom.

institucije še vedno v veliki meri izogibajo institucionalni odgovornosti za vzpostavljanje mehanizmov in preventivnih praks, saj večina še danes nima jasnih usmeritev na tem področju.

Omenjena analiza stanja na področju enakosti spolov v akademskem polju UL FF je torej jasno pokazala, da to področje potrebuje posebno obravnavo in usmeritve za izboljšave. Kot najbolj pereč problem se je pokazala odsotnost nedvoumnih sistemskih mehanizmov za obravnavo spolnega ter drugega nadlegovanja in nasilja (npr. instituta zaupnih oseb), tako na ravni fakultete kot na ravni univerze (na FF je bila na voljo le kontaktna oseba za pritožbe v primerih mobinga). Prav tako ni bilo nobene posebne institucionalne politike glede obravnave spolnega nadlegovanja in spolnega nasilja, takratni Pravilnik o varovanju dostojanstva Univerze v Ljubljani pa je bil presplošen in zato pomanjkljiv. Analiza je sicer pokazala, da na nekaterih fakultetah potekajo posamezne ozaveščevalne dejavnosti, ki pa so praviloma omejene na plakatne akcije.

Z gotovostjo lahko torej trdimo, da je bil ta problem vse do nedavnega tako na UL kot tudi na UL FF podcenjen ter raziskovalno in sistemsko zanemarjen. Morda ima pri tem pomembno vlogo tudi še vedno prevladujoče patriarhalno in tradicionalno razumevanje tako vloge institucij kot spolnih vlog. Zato je projektna skupina GR v letu 2019 začela opozarjati, da je nujno sistematično spremljati problematiko, da je treba pripraviti posebne predpise ter dodatne splošne in posebne mehanizme za obravnavo posameznih primerov ter okrepiti aktivnosti za ozaveščanje in spreminjanje institucionalne kulture v smeri doseganja ničelne tolerance do kakršne koli oblike nasilja.

3. Premiki v obravnavi spolnega ter drugega nadlegovanja in nasilja na primeru Filozofske fakultete in Univerze v Ljubljani ter v prepoznavanju problema

Vse opisano nas je na Filozofski fakulteti spodbudilo, da smo na področju obravnave spolnega ter drugega nasilja in nadlegovanja uvedli nekaj konkretnih sistemskih sprememb ter okrepili vrsto dejavnosti na področju izobraževanja in ozaveščanja o tej tematiki.

3.1. Ključni koraki pri sprejemanju novih sistemskih ureditev in pomen podpore fakultetnega vodstva

Do jeseni leta 2019 smo imeli na UL FF predvidenega predstavnika oziroma predstavnico v vlogi zaupne osebe za primere mobinga, medtem ko za primere spolnega nasilja in nadlegovanja ni bila imenovana posebna zaupna oseba, saj je tudi takratni Pravilnik o varovanju dostojanstva zaposlenih in študentov UL ni predvideval. Na fakulteti so se občasno izvajala izobraževanja o mobingu in nasilju na delovnem mestu, predvsem za strokovne in vodstvene delavce in delavke. Leta 2017 se je na predlog takratne prodekanje za kakovost začelo sodelovanje z Društvom SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja; v tem okviru vsako jesen v stavbi fakultete namestimo plakate društva, ki ozaveščajo o vsakršnem nasilju (kasneje so se dodatno angažirali tudi študenti in študentke).

Ob upokojitvi fakultetne predstavnice za mobing jeseni 2019 je dekanov kolegij prepoznal potrebo po učinkovitejših mehanizmih za zaščito zaposlenih in sprva sklenil, da za primere mobinga imenuje vsaj dve zaupni osebi (po eno iz vrst pedagoških in strokovnih sodelavk oziroma sodelavcev). Januarja 2020 je tako v skupino imenoval tri osebe, ki so kasneje isto leto opravile tudi posebno izobraževanje. Filozofska fakulteta je bila tako prva članica Univerze v Ljubljani, na kateri je bila imenovana posebna skupina zaupnih oseb, tako za zaposlene kot za študente in študentke. Hkrati je takratno vodstvo fakultete prepoznalo potrebo po razširitvi področja delovanja zaupnih oseb, zato sta bili še isto leto v skupino imenovani oseba, ki se tudi strokovno in raziskovalno ukvarja s področjem spolnega nasilja in nadlegovanja, ter oseba, posebej usposobljena za obravnavo položaja študentov in študentk s posebnim statusom. Na spletnih straneh fakultete je bil dodan posebni zavihek⁵ z dodatnimi informacijami in povezavami ter s seznamom in kontakti zaupnih oseb za področje nadlegovanja, spolnega nadlegovanja ali trpinčenja. Od leta 2021 tako na UL FF deluje skupina petih zaupnih oseb, ki se redno udeležujejo izobraževanj in na katere se lahko obrnejo zaposleni ter študenti in študentke v primeru, da so na delovnem mestu ali v okviru študijskega procesa žrtve spolnega nadlegovanja, mobinga, trpinčenja ali kakršnega koli nasilja.

5 <https://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/pomoc-v-stiski>.

Drugi ključni korak na tem področju je bil sprejem Načrta za uveljavljanje enakosti spolov na UL FF (NES), ki ga je fakultetna komisija za kakovost obravnavala in potrdila na redni seji 28. aprila 2020, senat FF pa na redni seji 20. maja 2020. Komisija za kakovost je ta dokument pripravila v sodelovanju s projektno skupino GR v skladu s takratnimi strateškimi cilji UL za raziskovalce in pedagoge ter v skladu s predlogi ukrepov v fakultetnem Poročilu o kakovosti za leto 2019; pri snovanju dokumenta so bili tako poleg nacionalnih strateških dokumentov upoštevani tudi izsledki različnih raziskovalnih projektov in drugih raziskav ter obstoječa situacija na fakulteti. Na sejah fakultetne komisije za kakovost so namreč v letih 2018 in 2019 pogosto obravnavali tematiko enakosti oziroma neneakosti spolov in tudi problematiko spolnih stereotipov. Izkazalo se je, da obstaja potreba po institucionalni senzibilizaciji za to področje. Senat FF je na isti seji tudi sklenil, da se sprejme akcijski načrt in ustanovi delovna skupina za področje uveljavljanja enakosti spolov v okviru fakultetne komisije za kakovost, ki naj v sodelovanju s strokovnimi službami, oddelki in študentskimi predstavniki in predstavnicami skrbi za izvajanje načrta. Oktobra 2020 je tako začela delati skupina NES, ki se je razdelila na tri podskupine in v katero so svoje predstavnike in predstavnice imenovali vsi oddelki. Jeseni 2020 je bila v okviru tretje skupine imenovana delovna skupina UL FF za pripravo strokovnih smernic za preprečevanje spolnega in drugega nadlegovanja, trpinčenja in nasilja, ki so bile kasneje pomembno izhodišče za pripravo dokumenta tudi na ravni UL. Smernice so podrobneje opisane v poglavju 3.1.2.

V obdobju 2020–2022 je bilo v okviru skupine NES3 ter v sodelovanju s komisijo za kakovost in univerzo organiziranih več strokovnih srečanj in izobraževanj v zvezi s spolnim ter drugim nadlegovanjem, trpinčenjem in nasiljem tako za zaposlene kot za študente in študentke. V študijskem letu 2021/2022 smo prvič izvedli izobraževanje za bruce in brucke, v okviru katerega smo jih seznanili z nekaj osnovnimi pojmi na tem področju, z njihovimi pravicami, s smernicami in pravilnikom ter zaupnimi osebami, ki delujejo na UL FF. Smiselno je, da se takšno izobraževanje izvaja vsako leto ob začetku študijskega leta.

3.1.1. Premiki na UL

Strokovne smernice UL FF za preprečevanje spolnega in drugega nadlegovanja, trpinčenja in nasilja (v nadaljevanju smernice) so bile predstavljene na kolegiju dekanov in dekanj in vodstvo Univerze je izrazilo interes, da bi se na osnovi tega dokumenta oblikovale strokovne smernice za celotno Univerzo v Ljubljani. Vodstvo univerze je bilo pozvano tudi k prenovi obstoječega Pravilnika o varovanju dostojanstva zaposlenih in študentov in študentk na UL (v nadaljevanju pravilnik), posamezne skupine pa so predhodno pripravile konkretne predloge za dopolnitev.

Na to pobudo je UL pod vodstvom rektorja prof. dr. Igorja Papiča konec marca 2021 poskrbelo za sestavo strokovne delovne skupine, ki se je nekaj mesecev ukvarjala s pripravo besedila novega pravilnika. Statutarna komisija UL na svoji zadnji seji predlaganega pravilnika sicer ni potrdila, je pa podala pripombe in soglašala z nadaljevanjem priprave novega dokumenta. Novo vodstvo UL je jeseni 2021 ustanovilo novo delovno skupino, ki je preučila predhodne pripombe in dopolnila osnutek pravilnika, ki sta ga nato sprejela tako senat UL (15. 2. 2022) kot tudi upravni odbor UL (21. 2. 2022). Dokument, ki ima naslov Pravilnik o ukrepih proti nasilju, nadlegovanju in trpinčenju,⁶ je začel veljati 1. marca 2022 in je nadomestil Pravilnik o varovanju dostojanstva zaposlenih in študentov iz leta 2012.

Sprejetje novega pravilnika je gotovo pomemben korak k sistematičnejši in naprednejši obravnavi problema: »Univerza v Ljubljani s sprejemom Pravilnika o ukrepih proti nasilju, nadlegovanju in trpinčenju stopa na pot družbeno ozaveščenih univerz, ki si prizadevamo za varna, sodelujoča in spoštljiva akademska okolja.« (UL, 28. 2. 2022.)

Glavne spremembe pravilnika obsegajo:

- podrobnejšo opredelitev pojmov;
- razmejitev pristojnosti med dekanom oziroma dekanjo, glavnim tajnikom oziroma tajnico in rektorjem oziroma rektorico;
- dodane ukrepe za preprečevanje kršitve dostojanstva ter ukrepe za informiranje zaposlenih ter študentov in študentk na tem področju;

6 Pravilnik o ukrepih proti nasilju, nadlegovanju in trpinčenju (https://www.uni-lj.si/o_univerzi_v_ljubljani/organizacija__pravilniki_in_porocila/predpisi_statut_ul_in_pravilniki/2013070915301829/).

- uvajanje novega subjekta – zaupne osebe;
- večje dopolnitve v delu, ki govori o delu komisije (predvsem spremembe v sestavi komisije);
- spremenjen postopek prijave kršitve dostojanstva (ločen postopek prijave dekanu oz. dekanji ali glavnemu tajniku oz. tajnici ter prijave rektorju oz. rektorici);
- določbe o procesnem delu postopka;
- določitev zastaralnih rokov (vložitvev prijave, uvedba in vodenje postopka);
- dopolnjen nabor ukrepov zoper kršitelja.

Poleg prenove pravilnika je univerza po zgledu UL FF aprila 2021 pozvala tudi vse članice, da imenujejo vsaj po eno zaupno osebo, ki bo delovala na matični fakulteti.

3.1.2. Strokovne smernice za preprečevanje spolnega in drugega nadlegovanja, trpinčenja in nasilja

Kot je bilo že omenjeno, smo se v študijskem letu 2020/2021 v okviru podskupine NES3 za vprašanja spolne diskriminacije in spolnega nadlegovanja lotili priprave dokumenta z naslovom Strokovne smernice za preprečevanje spolnega in drugega nadlegovanja, trpinčenja in nasilja.⁷ Smernice so nastale na osnovi predpostavke, da na Filozofski fakulteti zagovarjamo ničelno toleranco do vsakršnih oblik spolnega ter drugega nadlegovanja, nasilja ali trpinčenja ter da potrebujemo jasen interni dokument, v katerem bi študentom in študentkam ter zaposlenim na fakulteti ponudili zelo konkretne napotke za prepoznavanje vseh navedenih oblik nasilja.

7 Ožja delovna skupina UL FF (red. prof. dr. Milica Antić Gaber, doc. dr. Jasna Podreka, doc. dr. Jana Kenda in red. prof. dr. Barbara Pihler Ciglič) se je od decembra 2020 do marca 2021 večkrat sestala in oblikovala dokument, ki ga je fakultetna komisija za kakovost obravnavala in potrdila na redni seji 15. marca 2021. Dokument je objavljen in dostopen na spletni strani UL FF https://www.ff.uni-lj.si/sites/default/files/documents/Smernice%20UL%20FF_prot%20nasilju_24.%2003.%202021.pdf.

Vsebine smernic so nastale na podlagi preučitve primerljivih mednarodnih dokumentov (Univerza v Edinburghu,⁸ javne univerze v Španiji,⁹ univerze v Avstraliji,¹⁰ Univerza v Torontu,¹¹ Univerza v Mariboru itd.) in upoštevajoč vsa ključna mednarodna priporočila, pomembna za obravnavo tega problema. V delovni skupini, ki je pripravila dokument, so sodelovale tako strokovnjakinje kot tudi članice, ki se poklicno ali raziskovalno ne ukvarjajo s problematiko nasilja, nadlegovanja ali trpinčenja in delajo na različnih oddelkih FF. Tako je bil zagotovljen interdisciplinarni pristop k problematiki ter omogočeno hitro in učinkovito širjenje informacij, ne samo o relevantnosti samega dokumenta za matično institucijo, ampak tudi o vsebini in pomembnih izhodiščih, ki jih ta dokument vsebuje.

Glavna vloga smernic je ozaveščanje in informiranje, osrednji cilj pa hitra vzpostavitev stika med osebami, ki doživljajo nasilje, in osebami, ki so odgovorne za reševanje problema, tako da lahko čim prej pride do ustreznih ukrepov. Gre torej za nekoliko daljši spremljevalni dokument k obstoječim pravnim aktom UL, v katerem so podane nekatere temeljne informacije o problemu in načinih, kako se z njim spopadati.

Smernice vsebujejo:

- opredelitve temeljnih pojmov nasilja, nadlegovanja in trpinčenja ter njihovih različnih oblik na delovnem mestu in v študijskem procesu,
- opredelitve zavez FF,
- opredelitve krajevne pristojnosti,
- predstavitev zaupnih oseb,
- napotke žrtvam nadlegovanja, nasilja ali trpinčenja,

8 https://www.ed.ac.uk/files/atoms/files/guidelines_for_students_-_reporting_sexual_harassment_or_assault.pdf.

9 Rodriguez-Rodriguez in Heras-González, 2020, https://www.researchgate.net/publication/343172946_A_Study_of_the_Protocols_for_Action_on_Sexual_Harassment_in_Public_Universities-Proposals_for_Improvement.

10 <https://www.universitiesaustralia.edu.au/wp-content/uploads/2019/05/UA-Guidelines-2.pdf>.

11 <https://md.calendar.utoronto.ca/sexual-harassment-complaints-involving-faculty-and-students-university-toronto-arising-independent>.

- napotke osebam, ki so priča dogajanju, in osebam, ki se jim žrtev zaupa,
- opredelitve pojmov neformalnega in formalnega ukrepanja,
- opredelitve pravic žrtve in prijavljene osebe,
- seznam zunanjih organizacij, kjer si lahko žrtve različnih oblik nasilja poiščejo psihosocialno pomoč.

Kot je bilo že omenjeno, se je vodstvo fakultete dotlej ob konkretnih primerih suma pojava spolnega nadlegovanja v fakultetnih prostorih soočalo z ne dovolj opredeljenimi postopki in z odsotnostjo ustreznih mehanizmov, tako na fakulteti kot na univerzi. Kljub praviloma močni podpori vodstva in širokemu konsenzu v akademskem polju o sprejemanju novih rešitev na tem področju je bilo pri pripravi teh rešitev še vedno prisotno nekaj zadržanosti, ponekod pa celo odpor do eksplicitne obravnave primerov nasilja in nadlegovanja, predvsem kar zadeva morebitne lažne prijave in z njimi povezane zlorabe. Šlo je za pomisleke o smiselnosti prenatlačne ureditve področja, prekomernega govora o problemu in o nevarnosti nekritičnega postavljanja na stran prijavitelja oziroma prijaviteljice. Ti pomisleki so nekoliko upočasnili postopke sprejemanja novega pravilnika na UL, verjetno pa po svoje tudi pripomogli k poglobljeni predhodni razpravi in izdelavi dovolj natančnega in argumentiranega besedila.

Gotovo bodo ti pomisleki pri nekaterih vztrajali tudi v prihodnje, zlasti na ravni vsakodnevnih praks in odločanja v konkretnih primerih ter pri oblikovanju in spreminjanju institucionalne kulture, zato sta ključni nadaljnje sistematično načrtovanje na vseh ravneh ter aktivna udeležba vseh ključnih deležnikov v akademskem okolju, predvsem vodstva fakultete in univerze.

4. Sklepne misli

Verjamemo, da je bilo v zadnjih letih tako na ravni Filozofske fakultete kot Univerze v Ljubljani narejenih mnogo pomembnih korakov k informiranju in preprečevanju nadlegovanja, nasilja in trpinčenja v akademskem okolju, prav tako pa tudi k sistemiziranju in opredeljevanju ukrepov.

Eden izmed najpomembnejših korakov je vsekakor vzpostavitev instituta zaupnih oseb na ravni univerze in njenih 26 članic, saj sta s tem omogočeni ustrezno informiranje in zaščita vsem študentom in študentkam že na matični fakulteti. Prav tako velja omeniti hiter in pozitiven odziv drugih članic UL na strokovne smernice, ki smo jih pripravili na FF.

Vendar pa se delo tu ne zaključi, saj gre za področje, ki zahteva nenehno pozornost, preizpraševanje, predvsem pa preverjanje učinkovitosti že sprejetih ukrepov oziroma aktov. Tako na ravni univerze kot na ravni članic je treba nenehno spremljati pogostost prijav in potek reševanja posameznih primerov, na podlagi pridobljenih podatkov oblikovati ukrepe in jih vključevati v letna in samoevalvacijska poročila, skrbeti za informiranje zaposlenih in študentske populacije o institutu zaupnih oseb, o smernicah in možnostih sodelovanja z zunanjimi strokovnimi organizacijami ter zagotavljati ustrezna usposabljanja pooblaščenim osebam. Le tako lahko v akademskem prostoru sistematično prispevamo k demistifikaciji problema, k odpravi predsodkov ter zmanjšanju nerazumevanja in pomanjkanja podpore žrtvam. Akademsko okolje je specifično tudi po tem, da je treba vsakokrat znova novim generacijam študentov in študentk prenesti vse potrebne informacije in napotke, organizirati izobraževanja in delavnice ter jih periodično obveščati o možnostih, ki jih imajo na voljo v primeru nasilja, nadlegovanja ali trpinčenja. Le tako bodo preventivne dejavnosti učinkovito in dolgoročno prispevale k zmanjšanju in odpravi tovrstnih kršitev.

Literatura in viri

Antić Gaber, M. 2015. Strukturiranje slovenske družbe in spol kot strukturirana in strukturirajoča struktura. V: *Zahtevna razmerja: spol, strukturne ovire in priložnosti* (ur. Milica Antić Gaber in dr.). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 7–20.

Bezljaj, M. 2020. Zaradi pasivnosti univerz se organizirajo študenti. *Delo*. 5. 12. 2020. Dostopno na naslovu: <https://www.delo.si/novice/slovenija/zaradi-pasivnosti-univerz-se-organizirajo-studenti/>, 15. 8. 2022.

Bizjak, T., Jagodic, N., Suhovršnik, M., Ugrin, S., Turk, U., in Antić Gaber, M. 2020. *Spolno nadlegovanje v akademskem prostoru. Pilotna raziskava o spolnem*

nadlegovanju med študentsko populacijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, poročilo o raziskavi, neobjavljeno.

Bondestam, F., in Lundqvist, M. 2020. Sexual harassment in higher education – a systematic review. *European Journal of Higher Education*, 10 (4): 397–419.

Bourdieu, P. 1994. *Language and Symbolic Power*. Oxford: Polity Press.

Bull, A., in Rye, R. 2018. Institutional responses to staff sexual misconduct in UK higher education. *The 1752 Group/University of Portsmouth*. Portsmouth, UK. Dostopno na naslovu: https://1752group.files.wordpress.com/2018/09/silencing-students_the-1752-group.pdf, 15. 8. 2022.

Connell, R. W. 2012. *Moškost*. Ljubljana: Založba Krtina.

FRA. 2014. *Nasilje nad ženskami: vseevropska raziskava*. Dostopno na naslovu: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf, 15. 8. 2022.

Godzisz, P., in Viggiani, G. 2019. *Awareness of Anti-LGBT Hate Crime in the European Union*. Varšava: Lambda Warsaw Association.

Guidelines for students: What to do if you have been sexually harassed or assaulted. University of Edinburgh. Dostopno na naslovu: https://www.ed.ac.uk/files/atoms/files/guidelines_for_students_-_reporting_sexual_harassment_or_assault.pdf, 25. 9. 2022.

Guidelines for University responses to sexual assault and sexual harassment. Universities of Australia. Dostopno na naslovu: <https://www.universitiesaustralia.edu.au/wp-content/uploads/2019/05/UA-Guidelines-2.pdf>, 25. 9. 2022.

Jogan, M. 2007. Delo + družina: razvojno geslo za oba spola v znanosti? V: *Med javnim in zasebnim: ženske na trgu dela* (ur. Sedmak, M., in Medarić, Z.). Koper: Univerza na Primorskem, str. 131–153.

Johnson, P. A., Widnall, S. E., in Benya, F. F. 2018. *Sexual Harassment of Women: Climate, Culture, and Consequences in Academic Sciences, Engineering, and Medicine*. Washington: National Academies Press.

Koletnik, A. 2019. *Raziskava Vsakdanje življenje transspolnih oseb v Sloveniji. Raziskovalno poročilo*. Dostopno na naslovu: https://transakcija.si/wp-content/uploads/2019/11/Vsakdanje-življenje-transspolnih-oseb-v-Sloveniji-raziskovalno-poročilo-2019_compressed.pdf, 10. 8. 2022.

Kuhar, R., in Švab, A. 2019. Nasilje nad lezbijkami in geji v Sloveniji: primerjava podatkov iz raziskav 2003–2004 in 2014–2015. *Časopis za kritiko znanosti*, XL-VII, 275: 11–29.

List, K. 2013. Sexual violence and harassment against female students in Germany. V: *Rivista di Criminologia, Vittimologia e Sicurezza*, 7, 2: 80–99.

Klein, L. B., in Martin, S. L. 2019. Sexual Harassment of College and University Students: A Systematic Review. *Trauma, Violence, & Abuse*: 1–16.

Plesničar, M., in Ambrož, M. 2021. *O pravnem urejanju vprašanj zlorab spolnosti*. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Pravilnik o ukrepih proti nasilju, nadlegovanju, trpinčenju. Dostopno na naslovu: https://www.uni-lj.si/o_univerzi_v_ljubljani/organizacija_pravilniki_in_porocila/predpisi_statut_ul_in_pravilniki/2013070915301829/, 30. 8. 2022.

Price, L. S. 2005. *Feminist frameworks: Building Theory on Violence Against Women*. Vancouver.

Sivertsen, B., in dr. 2019. Sexual harassment and assault among university students in Norway: A cross-sectional prevalence study. *BMJ*. Dostopno na naslovu: <https://bmjopen.bmj.com/content/bmjopen/9/6/e026993.full.pdf>, 8. 8. 2022.

Podreka, J., Antić Gaber, M., Pihler Ciglič, B., in Kenda, J. 2021. *Strokovne smernice za preprečevanje spolnega in drugega nadlegovanja, trpinčenja in nasilja*. Ljubljana: FF UL. Dostopno na naslovu: https://www.ff.uni-lj.si/sites/default/files/documents/Smernice%20UL%20FF_proti%20nasilju_24.%2003.%202021.pdf, 28. 8. 2022.

Pomoč v stiski – Filozofska fakulteta UL. Dostopno na naslovu: <https://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/pomoc-v-stiski>, 5. 9. 2022.

Rodriguez-Rodriguez, I., in Heras-González, P. 2020. A Study of the Protocols for Action on Sexual Harassment in Public Universities – Proposals for Improvement. Dostopno na naslovu: https://www.researchgate.net/publication/343172946_A_Study_of_the_Protocols_for_Action_on_Sexual_Harassment_in_Public_Universities-Proposals_for_Improvement, 25. 9. 2022.

Sexual Harassment Complaints involving Faculty and Students of the University of Toronto arising in Independent Research Institutions, Health Care Institutions and Teaching Agencies. University of Toronto. Dostopno na naslovu: <https://md.calendar.utoronto.ca/sexual-harassment-complaints-involving-faculty-and-students-university-toronto-arising-independent>, 25. 9. 2022.

T.,H. 2021. Poslanci pozvali k pravnim podlagam za preprečevanje spolnega nadlegovanja. MMC RTV SLO, 7.2.2021. Dostopno na naslovu: <https://www.rtvsi.si/slovenija/poslanci-pozvali-k-pravnim-podlagam-za-preprecevanje-spolnega-nadlegovanja/551218>, 16. 8. 2022.

Urbančič, V. 2021. Pravilnik Univerze v Ljubljani ni dal pravih rezultatov. *Delo*. 2. 2. 2021. Dostopno na naslovu: <https://www.delo.si/novice/slovenija/spolno/#>, 15. 8. 2022.

Zakon za urejanje položaja študentov (ZUPŠ-1). Dostopno na naslovu: <http://www.edusinfo.si/medijsko-sredisce/v-srediscu/295149>, 30. 8. 2022.

Zakon o visokem šolstvu (ZviS). Dostopno na naslovu: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO172>, 30. 8. 2022.

Žist, D. 2021. Sum spolnega nasilja na ljubljanski Filozofski fakulteti: Postopki na fakulteti, na policiji ne. *VEČER*, 26.1.2021. Dostopno na naslovu: <https://www.vecer.com/slovenija/sum-spolnega-nasilja-na-ljubljanski-filozofski-fakulteti-postopki-na-fakulteti-na-policiji-ne-10233517>, 10. 8. 2022.

VI

**REFLEKSIJE,
DOBRE PRAKSE
IN POBUDE**

14.

Sodelovanje študentske populacije pri oblikovanju Načrta enakosti spolov na UL FF

Mojca Suhovršnik

1. Uvod

Pri oblikovanju načrta enakosti spolov (NES) na visokošolskih institucijah se vselej zdi izredno pomembno slišati tudi glas tistih, ki jim je študijski proces namenjen – glas študentk in študentov. Sodelovanje med študentsko populacijo ter profesoricami in profesorji pri pripravi načrta enakosti spolov je bilo (in še bo) pomembno, saj smo le tako lahko vključile različne perspektive in izkušnje na področju enakosti spolov ter začele delo načrtovati celostno.

Že ob samem začetku oblikovanja načrta smo bile študentke, ki nas ta področja še posebno zanimajo, povabljene v tri delovne skupine z različnimi fokusi delovanja. Tako smo sodelovale na področju spola v študijskem procesu, na področju spola v raziskovanju ter na področju problematike spolnega nasilja in nadlegovanja v visokošolskih institucijah, številne pa so sodelovale na dogodkih v okviru Dnevov enakosti spolov.

2. Študentski prispevek v procesu uveljavljanja NES

Aktivnosti v delovnih skupinah so bile raznolike, a gotovo je bila ena izmed prvih priložnosti za javno predstavitev dela študentk in študentov

na tem področju sodelovanje na Dnevih enakosti spolov na Filozofski fakulteti v študijskem letu 2020/21. Študentke so takrat aktivno sodelovale na okrogli mizi »Spolno nadlegovanje in spolno nasilje med študenti in študentkami na Filozofski fakulteti in UL«, kjer so članice raziskovalne skupine Rezistenca predstavile izsledke svoje raziskave o spolnem nasilju, ki ga doživljajo študentke in študenti, povzročča pa zaposleni pedagoški kader na fakultetah, akademijah in višjih šolah. Ugotovitve pilotne raziskave, ki je nastala pod mentorstvom prof. dr. Milice Antić Gaber, so predstavile tudi študentke različnih smeri na UL FF.

»Leta 2020 smo s kolegicami izvedle majhno, a pomembno pilotno raziskavo o spolnem nadlegovanju v akademskem prostoru. Raziskava predstavlja enega prvih vpogledov v pojavnost spolnega nadlegovanja na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Raziskava je pomembna, ker opozarja, da je spolno nadlegovanje v visokošolskem prostoru prisotno, a pogosto slabo regulirano. Vesele smo, da so članice in člani organizacijskega odbora to prepoznali in nam avtoricam raziskave večkrat ponudili možnost, da poročamo o rezultatih in javno opozorimo na odsotnost formalnih okvirjev, ki urejajo to področje. Dajanje glasov takšnim pobudam in odpiranje prostora za diskurz je korak k doseganju pozitivnih sprememb, zato Dneve enakosti spolov in teme, ki jih obravnavajo, razumem kot nujen del delovanja vsake izobraževalne ustanove.« (Študentka Sara Ugrin.)

Eden izmed takratnih poslancev je imel prav, ko je na nujni seji Odbora za izobraževanje, znanost, šport in mladino izjavil, da smo o problematiki spolnega nasilja in nadlegovanja prve začele govoriti ravno študentke humanistike in družboslovja, saj se ravno na teh študijskih programih ta problematika najbolj prevprašuje in se na novo osmišljajo družbeni odnosi.

Študentke smo v istem študijskem letu organizirale tudi dogodek »Razumevanje (ne)enakosti spolov skozi študentsko perspektivo«, na katerem smo predstavile različne tematike: od nadlegovanja mater na delovnem mestu (matahara) v sodobni japonski družbi prek konstrukta spola in delitve spolnih vlog skozi prizmo organizacije javnih stranišč, ali zakaj

potrebujemo spolno nevtralna stranišča, do vpliva pandemije covid-19 na življenja žensk na področju intimnopartnerskega nasilja in nasilja v družini, skrbstvenega dela in reproduktivnih pravic. Govorile smo tudi o zagatah, izzivih in lepotah poučevanja srednješolcev in srednješolk o (ne)enakosti spolov, o spolnih stereotipih v medijih in njihovem vplivu na vsakdanje življenje otrok, mladostnikov, mladostnic in odraslih ter organizirale pogovor o osebah, ki na ravni spola presegajo binarni okvir moškega in ženskega. Tako študentke in študentje ne le predstavljamo kompleksnost področja enakosti spolov, ampak tudi interdisciplinarno sodelujemo in širimo obzorja.

»Dnevov enakosti spolov se spominjam kot dogodkov, ki so mi razširili obzorje in odprli razprave, o katerih prej sploh nisem razmišljala. Najbolj sem cenila raznolikost govornikov in obravnavanih tem – od uveljavljenih akademičark in akademikov do mladih raziskovalk in raziskovalcev, študentk in študentov – ta množica perspektiv je bila osvežujoča, zlasti po monotonem stanju, v katerega je svet padel v obdobju izolacije. Raznolike dogodke vidim kot odličen način za obravnavanje interseksijske narave boja za enakost spolov, zlasti v akademskem prostoru.« (Študentka Zala Julija Kavčič.)

Leto kasneje (študijsko leto 2021/22) so bili Dnevi enakosti spolov že umeščeni v širši program aktivnosti UL FF; v prihodnosti bodo izvedeni vsako leto in tako, upamo, postali tradicionalna institucionalna dejavnost. Simbolno smo 8. marca Dneve otvorile ravno s študentskim dogodkom »Iz leta v leto, iz generacije v generacijo«, kjer so študentke različnih študijskih smeri predstavljale svoja izbrana zanimiva zaključna dela s področja enakosti spolov. Poleg tega so študentke Oddelka za germanistiko, nederlandistiko in skandinavistiko pod mentorstvom izr. prof. dr. Janje Polajnar Lenarčič predstavile plakate o študijah primera pri seminarju Enakost spolov v jeziku in sliki.

Študentski dogodki v okviru Dnevov enakosti spolov sporočajo, da je področje enakosti spolov za študentke in študente različnih študijskih smeri zanimivo. Poleg tega pa na Filozofski fakulteti dokazujemo, da je mogoče te tematike vpeljati tudi v neposredni študijski proces, kjer – če

je le volja – profesorice in profesorji spodbujajo študentke in študente k poglobljenemu raziskovanju ter skupaj z njimi te tematike osmišljajo in aktualizirajo. Hkrati je iz organiziranih študentskih dogodkov razvidno, da se študentska populacija z enakostjo spolov ukvarja tudi v zunajšolskih dejavnostih.

V okviru aktivnosti, povezanih z načrtom enakosti spolov, smo povabile tudi vse študentke in študente Filozofske fakultete k izpolnjevanju vprašalnika o enakosti spolov v študijskem procesu na oddelkih.¹ Te informacije so bile dopolnilo k podobnemu preizpraševanju in analiziranju obstoječega stanja na različnih oddelkih in so tako prispevale k večplastni oceni stanja na fakulteti, predvsem pa so bili odgovori študentk in študentov dragoceno izhodišče za načrtovanje vseh prihodnjih aktivnosti širše delovne skupine na tem področju. Namen ugotavljanja »stanja stvari« je prizadevanje za kakovosten študijski proces na fakulteti. Z anketnim vprašalnikom smo želele ugotoviti, kako profesorice in profesorji (glede na zastopanost po spolu) nazivajo študente in študentke ter ali in kako pedagoško osebje v študijskem procesu (na predavanjih, vajah, seminarjih, govornih urah, individualnih konzultacijah) širi spolne stereotipe in seksistične pripombe. Ugotovile smo, da ne glede na zastopanost po spolu v letniku pedagoško osebje v študijskem procesu po mnenju večine študentk in študentov ne širi spolnih stereotipov in seksističnih pripomb. Vendar približno petina študentk in študentov, ki so označili, da je zastopanost po spolu v letniku pretežno ženska, trdi, da spolne stereotipe in seksistične pripombe nekateri širijo, da pa so to le izjeme.

Poleg tega smo se osredotočile na spolno občutljivo rabo jezika pri pisanju seminarskih, projektnih in zaključnih nalog ter na uravnoteženost seznama literature in obravnave tematike enakosti spolov pri posameznih predmetih. Približno polovica študentk in študentov, ki že imajo izkušnje s pisanjem seminarskih in projektnih nalog, je odgovorila, da pedagoško osebje ne glede na spol ne priporoča vključevanja spolno občutljive rabe jezika pri pisanju seminarskih in projektnih nalog, medtem ko večina študentk in študentov, ki imajo izkušnje s pisanjem zaključnih del, meni, da jih je velika večina mentorjev in mentoric spodbujala k spolno občutljivi rabi jezika. Približno polovica študentk in študentov

1 Anketo je dokončno izpolnilo 161 študentk in študentov.

je odgovorila, da se vprašanje enakosti spolov obravnava pri zelo malo predmetih, medtem ko je približno petina odgovorila, da se vprašanje enakosti spolov obravnava pri približno polovici predmetov.

Za načrtovanje nadaljnjih aktivnosti smo študentke in študente spraševale tudi o tem, katere tematike jih v okviru enakosti spolov najbolj zanimajo in ali se v različnih aktivnostih oziroma projektih ukvarjajo s tem področjem. Zanimalo nas je tudi, ali se zdi študentom in študentkam smiselno uvajati predmete s tematikami enakosti spolov. Da je to smiselno, meni večina (69,4 %).

Izsledki so prav gotovo v enem delu spodbudni, v drugem pa nekoliko manj, kar pomeni, da nas na tem področju gotovo čaka še nekaj dela.

3. Zaključek

Zavedamo se, da je doseganje sprememb na področju enakosti spolov vedno tek na dolge proge, toda v tem trenutku največ šteje predvsem to, da so se na tem področju začele izvajati povsem konkretne aktivnosti. Delo in prispevek študentk in študentov, ki so sodelovale_i pri različnih aktivnostih (vključno s kritikami in sugestijami za delo v naslednjih letih), sta bila sprejeta z vso resnostjo in odgovornostjo do njihovega dela.

V dosedanjih aktivnosti v okviru načrta enakosti spolov smo sodelovale pretežno študentke. Vesela sem, da je tako, a ne morem mimo želje, da bi tudi študentje v prihodnjih letih prevzeli aktivnejšo vlogo. Vprašanje enakosti spolov je namreč vprašanje vseh nas.

Mentorstvo in mentorska izkušnja

Tjaša Cankar

1. Uvod

Mentorstvo mlajši raziskovalki v paru z bolj izkušeno raziskovalko je ena od iniciativ, ki pomaga vzpostavljati poklicne povezave in omrežja in je temeljnega pomena za doseganje cilja enakosti spolov v akademskem polju, za katerega je značilno, da so na višjih položajih ženske še vedno premalo zastopane. Pri taki obliki mentorstva je koristno, da upošteva karierno napredovanje žensk v kontekstu splošno opredeljenih vlog in družbenega položaja žensk ter omejitev, s katerimi se srečujejo. Klasično mentorstvo namreč ne upošteva strukturnih barier, s katerimi se srečujejo ženske in so povezane z družbenimi pričakovanji o ženskah, ki naj bi zaradi družinskih ali skrbniških vlog zmanjšale svojo udeležbo na delovnem mestu, s spolnimi vlogami in stereotipi ter razlikami v moči med moškimi in ženskami, ki ovirajo razvoj in karierno napredovanje žensk. Klasično mentorstvo tudi ne upošteva, da uspešnost žensk v raziskovalni in pedagoški karieri zavirajo različni individualni in organizacijski dejavniki, na primer poznejši vstop v akademsko polje, več prekinitev in manj možnosti za napredovanje (Chandler, 1996: 82).

Mentorstvo, ki deluje v obliki para mentorica-mentoriranka, temelji na pripoznanju teh omejitev ter ponuja orodja in možnosti, kako se z njimi soočati in jih presegati. Tako mentorstvo je večfunkcionalno, pri čemer pomaga odpirati karierna obzorja mentorirankam in nudi razmislek o izzivih, ki jih prinaša položaj raziskovalke. Mentorstvo gradi izpostavljenost in prepoznavnost mentoriranke, pomaga ji pri vzpostavljanju

kredibilnosti v organizaciji in pripravah na napredovanje. Mentorstvo pa ima tudi psihosocialno funkcijo (prav tam), saj vključuje mentorico kot vzornico in svetovalko, ki mlajši kolegici pomaga razvijati kompetence in oblikovati profesionalno identiteto. V zameno pridobi mentorica tehnično in psihološko podporo pri svojih profesionalnih nalogah, občutek osebnega zadovoljstva ter spoštovanje sodelavk in sodelavcev zaradi uspešnega uveljavljanja mlajših, obetavnih in talentiranih kolegic (prav tam).

Šest institucij, ki so od leta 2019 do konca leta 2022 sodelovale v konzorciju projekta Gearing Roles, je v svojih institucionalnih poročilih o stanju enakosti spolov ocenilo, da je ena najvidnejših neenakosti po spolu neenakost pri napredovanju v akademski karieri. Zavezale so se k sodelovanju v mentorskem programu, ki ga je organizirala španska organizacija FECYT (Španska fundacija za znanost in tehnologijo) v shemi EURAXESS. V mentorskem programu FELISE (FEminist Leadership In ScienceE – Feministično vodstvo v znanosti), je FECYT po posredovanju sodelujočih institucij povezala iz vsake do šest višjih oziroma uveljavljenih raziskovalk in predavateljic, ki se zavedajo vprašanj enakosti spolov v akademskem polju. Te so bile mentorice enakemu številu raziskovalk, ki delujejo na njihovih institucijah in so na začetku kariere, večina na zgodnjih podoktorskih položajih z željo po izgradnji kariere v svojem polju.

Skupaj je v mentorskem programu sodelovalo 35 parov mentoric in mentorirank. Poleg mentorstva je bil uveden tudi sponzorski program, v kateri se je vsaka mentoriranka povezala z mentorico iz druge institucije/države s podobnega raziskovalnega področja, da bi razpravljale o razvoju mednarodne kariere, krepitvi mednarodnih poklicnih mrež in prepoznavanju možnosti napredovanja. V mentorskem programu je sodelovalo skupno 70 raziskovalk ter 35 znotrajinstitucionalnih mentorskih in 33 medinstitucionalnih sponzorskih parov.

Mentorski program FELISE se je uradno začel julija 2020 in potekal do konca januarja 2021. Srečanja so zaradi pandemije potekala virtualno v obliki videokonferenc.

2. Potek mentorskega procesa

FECYT je za izvajanje mentorskega programa razvil priporočila o strukturi, vodenju in vsebinah programa, namenjena tako mentoricam kot mentorirankam.¹ Pri razvijanju mentorskega programa se je oprl na naslednja dognanja in usmeritve.

V zgodnjih fazah akademske kariere je delež žensk in moških na nižjih ravneh bolj ali manj enak, toda višji ko je položaj, večja je zastopanost moških in manjša zastopanost žensk. Ta pojav se v literaturi omenja kot »fenomen škarij«, ki nakazuje, da na višjih položajih v akademskem polju med moškimi in ženskami obstaja pomembna vrzel.²

Ena od iniciativ za preseganje te neenakosti spolov v akademskem polju je prav mentorstvo raziskovalkam, asistentkam na začetku kariere na instituciji, kjer je taka vrzel ugotovljena. Mentorstvo izhaja iz pripoznanja te vrzeli in razumevanja, zakaj je ženskam težje napredovati v raziskovanju in pedagoškem procesu ter s kakšnimi ovirami se srečujejo in kako je mogoče nekatere od teh ovir odpraviti. FECYT je v strukturi mentorstva sledil obliki navezave med mlajšo raziskovalko, asistentko ipd. kot mentoriranko in izkušenejšo raziskovalko kot mentorico.

Mentorstvo je bilo zamišljeno tudi kot ena od iniciativ, ki naj bi prispevale k institucionalnim spremembam v smeri večje enakosti spolov na področju raziskovanja. Vključenost čim večjega števila tistih, ki so senzibilizirani za vprašanje enakosti spolov, je izredno pomembna za uspešne institucionalne spremembe. Mentorski program jim namreč nudi številna potrebna orodja za dejanske spremembe, same mentoriranke pa so bolj ozaveščene o težavah in izzivih ter bolj pripravljene na soočanje s preprekami. Mentorstvo lahko prispeva k večji medsebojni povezanosti in nastajanju feministične mreže v institucijah kakor tudi k sodelovanju z drugimi institucijami. Prav tako je mreženje dober način za spodbujanje in uvajanje sprememb.

1 <https://gearingroles.eu/wp-content/uploads/2020/07/felise-handbook-web.pdf>

2 To je plastično prikazano v grafu kot škarjasta krivulja, kjer je opazna progresivna »evaporacija« oziroma izginjanje žensk z napredovanjem v karieri. Primer takega grafa tu: <https://op.europa.eu/en/web/eu-law-and-publications/publication-detail/-/publication/67d5a207-4da1-11ec-91ac-01aa75ed71a1>, str. 181.

Mentorski program je bil tako pomemben za raziskovalke začetnice, ki se prvič srečujejo z ustrojem akademskega polja in izgradnje kariere v slovenskem ali tujem okolju, ki želijo na primer razumeti habilitacijske postopke v slovenskem oziroma sistem napredovanja v tujem okolju, ki želijo razširiti svoje znanje, veščine in poklicne možnosti, ki začenjajo projekt mobilnosti zunaj svoje države in želijo raziskati nove priložnosti poklicnega mreženja, ki jih zanima mednarodno raziskovalno sodelovanje in ki želijo nasploh razumeti, kaj pomeni delati v akademskem polju, kaj pomeni biti akademičarka. Izkušene raziskovalke pa z mentorstvom pridobijo izkušnjo na področju izmenjave spretnosti in znanja, razširijo razumevanje delovanja svoje in drugih organizacij, olajšajo mobilnost raziskovalk in okrepijo povezave med raziskovalnimi in drugimi visokošolskimi okolji.

Program FELISE je bil usmerjen k razvijanju mentorstva kot dvosmernega odnosa med mentorico in mentoriranko. Obe strani sta tako morali biti predani in poslušati druga drugo, saj sta se iz procesa obe učili. Pri mentorstvu je tako šlo za izmenjavo izkušenj, znanja in svetovanje – mentoriranka ni bila le učenka, ampak tudi strokovnjakinja, mentorica pa jo je usmerjala in ji nudila podporo pri kariernem napredovanju.

Program FELISE je mentorske pare spodbujal, da se podrobneje posvetijo naslednjemu:

- Mentorica in mentoriranka naj reflektirata lastno upravljanje kariere in analizirata znanje in veščine, pridobljene v raziskovalni karieri.
- Govorita naj o politikah, normah in praksah enakosti spolov v instituciji, kjer delujeta.
- Govorita naj o tem, kje obstajajo neenakosti med ženskami in moškimi pri napredovanju v akademski karieri.
- Identificirata naj možnosti in področja za izboljšave, predvsem v povezavi z izogibanjem pristranskosti na podlagi spola ter vključevanjem vidika spola v poučevanje in raziskovanje.
- Mentorski par lahko tudi preizkuša nove prakse in znanje ter jih prevaja v nova poklicna vedenja, s čimer spodbuja institucionalne spremembe in prevzame nalogo »agenta sprememb« v instituciji.
- Mentorski par naj tudi analizira vplive pandemije covid-19 na enakost spolov v raziskavah in poučevanju ter razmišlja o njenih možnih posledicah za akademsko kariero.

3. Odzivi udeleženk programa

S Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani so se tako zastavljenega mentorskega programa udeležili trije mentorski pari, ki so po končanem programu ocenili njegove prednosti in slabosti. Udeleženke so menile, da je mentorski program izredno dobra priložnost za pogovor in samorefleksijo, razmislek o lastni karierni poti in prihodnosti, o enakosti spolov v raziskovanju, o ovirah za ženske pri razvijanju uspešne in zadovoljive kariere, o tem, kako spodbujati enakost spolov v raziskavah in poučevanju znotraj institucije ter kako lahko mentorica in mentoriranka druga drugo podpirata pri krmarjenju v institucionalni kulturi in praksi.

Mentorski program tako dopolnjuje institucionalni mehanizem za razmislek in svetovanje o kariernem razvoju in ovirah, pri čemer ni splošen svetovalni program, ampak specifičen, ker mentorica predstavi in reflektira izkušnjo lastne kariere na točno določeni instituciji, na kateri deluje tudi mentoriranka, ta institucija pa deluje na podlagi točno določenih pravil in možnosti ter ima specifično organizacijsko kulturo. Ena od mentorirank je tako izpostavila, da imajo redki mladi priložnost zaposlitve v akademskem okolju in bi bil zanje tak program gotovo zelo koristen. Najprimernejši bi bil za najmlajše na samem začetku akademske kariere, za mlade raziskovalke, doktorske študentke v zadnji fazi, saj omogoča sprotno obravnavo težav, spoznavanje s sistemom, mentoricam pa nudi možnost predstaviti sistem novim akterkam v polju. Ena od mentoric je izpostavila tudi problem, povezan z načinom projektne dela v raziskovanju. Po njenem o tem kroži premalo informacij in raziskovalke_c_i ne vedo, kaj vse sploh obstaja, kje vse so možnosti za financiranje in kaj vse ti lahko ponudi institucija, na kateri deluješ. Poudarila je, da v tujini vse potrebno za razpisno prijavo pripravijo v projektne pisarnah, v slovenskem okolju pa je vsakdo prepuščen sam sebi, prijavlja projekte in je obremenjen s tehničnimi in logističnimi poročili, za vsebinsko delo pa zmanjka časa in energije. Zanj je tako mentorski program predstavljal tudi možnost refleksije inercije raziskovalnega in akademskega polja, v katerem deluje.

Mentorski program je po besedah udeleženk posrečen, ker je akademsko polje prostor, v katerem je težko razviti mrežo ter spoznati kolege in kolegice. Zanj sta značilna manko povezovanja in odsotnost mreženja. Ena od udeleženk je tako izpostavila, da se v fakultetnem okolju ni lahko

umestiti. Preveč je tekmovalnega mišljenja, ljudje se bojijo za svoj »fevd« in težko je najti koga, ki ni zavisten. Problem je tudi pomanjkanje časa, podpore in mentorskega angažmaja. Mentorski program pomaga to presegati in krepiti zavest, da smo skupaj močnejše.

Udeleženke so po drugi strani omenile tudi nekaj slabosti. Prva gotovo izhaja iz svetovnih okoliščin časa, v katerem je mentorski program potekal, ko so zaradi omejitev, povezanih s pandemijo covid-19, vsa srečanja potekala prek spleta. Udeleženke so poudarile, da vzpostavljanje prvega stika preko videokonferenc ni posrečeno, saj pogovori potekajo na ravni sestanka in imajo preveč uraden videz. Po njihovem mnenju bi bilo bolje pogovore organizirati v sklopu konferenc in drugih dogodkov, ko bi pogovore opravljale v živo. Omejitve so izpostavile tudi pri sponzorskem delu programa, kjer je bil stik formalnejši in se je tudi zaradi videokonferenc težje vzpostavila vsebinska, spontana vez. Sponzorski sestanki so tako potekali bolj na ravni izmenjave o tem, kako sta urejeni akademsko polje in napredovanje pri nas in kako v tujini. Udeleženke so izpostavile, da bi bilo bolje v sponzorski par umestiti osebi, ki imata vsaj nekaj skupnega.

Udeleženke so se strinjale, da je bil mentorski program dober pilotni preizkus in bi ga bilo treba na Filozofski fakulteti naprej uvajati in dodatno razvijati.

4. **Zaključek**

Mentorski program je ena od iniciativ, ki pomaga vzpostavljati poklicne povezave in omrežja in je tako temeljnega pomena za doseganje cilja enakosti spolov v akademskem svetu. Povezovanje zaposlenih akademičark in njihovih idej, ki jih razvijajo v različnih institucijah in okoljih, omogoča razširitev nabora orodij in najboljših praks. Poleg tega take povezave pletejo mrežo predanosti in solidarnosti, ki je bistvena za doseganje institucionalnih sprememb. Pri takem mentorstvu je na karierno napredovanje žensk koristno gledati v kontekstu splošno opredeljenih vlog in družbenega položaja žensk in ta kontekst aplicirati na stanje v institucijah, v katerih mentorski pari delujejo.

Pomembno je, da visokošolska institucija podpira mentorski program tako s sredstvi kot s spodbudami, da priznava delo mentoric v mentorskem

programu kot razvijanje potencialnih kadrov in ga vrednoti kot skrb za prenos znanja in razvoj talentov. Mentorstvo tako ne vpliva le na osebno rast, ampak tudi na institucionalno spreminjanje in napredovanje, saj raziskovalke identificirajo kulturne in pravne ovire ter različna gonila poklicnega napredovanja žensk v raziskavah na svojih akademskih poteh; kritično ovrednotijo norme in prakse, povezane s spolom, na svojih institucijah in v akademskih krogih ter se s tem spoprijemajo z neenakostjo med spoloma, kot se kaže na individualni in institucionalni ravni; izzovejo dvom v predpostavke o spolni nevtralnosti notranjih aktov in ureditev akademskih institucij, v katerih delujejo in s katerimi se povezujejo; preizkušajo nove delovne prakse, ki omogočajo bolj trajnostne in izpolnjujoče kariere, ter vzpostavijo mrežo kolegic, ki podpirajo institucionalne spremembe za enakost spolov, in si s tem tudi krepijo poklicne mreže.

Literatura in viri

Academic Careers and Gender Inequality: Leaky Pipeline and Interrelated Phenomena in Seven European Countries. Dostopno na naslovu: https://eige.europa.eu/sites/default/files/garcia_working_paper_5_academic_careers_gender_inequality.pdf.

Handbook FELISE. Dostopno na naslovu: <https://gearingroles.eu/wp-content/uploads/2020/07/felise-handbook-web.pdf>.

Chandler, C. 1996. Mentoring and Women in Academia: Reevaluating the Traditional Model. *NWSA Journal*, 8(3): 79–100.

16.

Dnevi enakosti spolov, kot dobra praksa¹

Days of Gender Equality as a Tool for Developing Institutional and Community Awareness and Building Co-creative Atmosphere for the Introduction of gender Topics into Curricula

Milica Antić Gaber, Tjaša Cankar, Živa Kos, Jasna Podreka;
University of Ljubljana (Slovenia), Faculty of Arts.

1. What they did?

University of Ljubljana Faculty of Arts (UL FF) decided to raise awareness in the institutional community on the importance of mainstreaming gender issues in academic curricula and research and to sensitize the larger public on the importance of gender equality issues as such. At the different departments there were wide spectrum of already-existent activities in this field that have been carried on – from obligatory and optional courses and research project on one side, to special issues and books that

1 Predstavitev DES je po mnenju urednic priročnika o različnih dejavnostih pri ureničevanju načrtov enakosti spolov, da si je zaslužila objavo v priročniku. Povezavo na celoten priročnik (v angl. jeziku) najdete tu: <https://gearingroles.eu/gearing-roles-new-handbook/>.

thematized gender in the specific context. There were also initiatives to change undesirable and toxic practices in different areas of public and private life that were mostly known to a small number of the interested internal public. This was intended to change and to open the field and spread the knowledge more widely.

During the planning and strategy phase of the events, different possible types of approaches were discussed concerning the actors and scope of activities. There were some ideas focused on institutional activities (with UL FF researchers and professors only) and others that suggested inclusion of wider actors and actions that were present outside the academic field. There were also suggestions to organise events on one specific thematic area or include several; whether to have a short and condensed activities or to include wider spectrum of topics and participants, to keep it more theoretical or to also include topics that are important in the everyday life of individuals. At the end we decided to do the later and to include wide spectrum of activities, spectrum, topics, actors and to cooperate with civil society and other important actors in society.

From March to mid-May 2021 a series of events on gender equality in academia were organized for the first time. The organisers were amazed at how many activities and initiatives were proposed and performed. Any fears they have had about the lack of interest for Days of Gender Equality was quickly forgotten.

2. **Why they did it this way?**

UL FF is a community of 23 departments, and it has 24 research groups around 450 researchers. There are therefore on the one hand many departments in which professors and researchers are thoroughly involved in issues on gender equality, and on the other, there are departments where gender issues are not present at all in the curricula or depend only on the individual sensibility for these issues. Above all there are still many professors that think that we do not need to deal with gender issues at all, as they think gender is not applicable in their fields or that we already achieved gender equality in the law and that we do not need more incentives. We therefore still face a wide range of gender blindness.

To spread knowledge on the topic to other departments and to different layers at the faculty (professors, researchers, management, administrative staff, students) we decided to organise a series of events and to show what we are already doing and what else should be done, developed, organised or changed at our institution.

We also opened these activities to wider public to include them (NGOs, private institutes, public offices, schools, ministries) in our efforts to change our institutional culture to a more inclusive one and gender sensitive; and to make our academic field and our faculty more open to a wider public, to inform them what we research and teach, and also to create a nationwide discussion among ourselves on different good practices in this field.

3. How it went?

15 events with 80 speakers and more than 500 participants are much more than we expected at the beginning. We organised talks, round tables, lectures and presentations with active scholars, established individuals in the field, students, researchers and early career researchers who talked about their work and research projects; and also, how gender equality has inspired them, impacted their worldview, work, and their daily lives. Days of Gender Equality also demonstrated that gender equality is a broad and dynamic field of research within the humanities and social sciences. The participatory structure of the Days was crucial for the series of events to be successful and sustainable and to become a part of institutional practice in the future. The organizers are planning to maintain this approach.

From the whole programme some of the events deserve special mention. There was a discussion about the first postgraduate program on Women's Studies and Feminist Theory in Slovenia, where the founding mothers of the program described their memories and insights.

Fresh perspectives on gender equality were provided by students of pedagogy and non-binary individuals from the NGO TransAkcija. They explored new themes in gender equality studies and discussed individuals who break the gender binary framework of men and women.

One of the most resounding topics of this event was also the institutional actions to ensure the prevention of sexual harassment. The

renowned scholar Marta Soler Gallart gave an inspiring lecture on “Successful measures against sexual harassment in academia”.

The event on Inclusive Grammar, was also very informative. Slovenian NGOs and other institutions were invited to share their visions (and issues) of the use of gender-sensitive language in Slovenian.

Finally, there was a very inspiring speech by world-renowned feminist Prof. Dr Lynne Segal, known for her book ‘Why feminism’ and ‘Is the future female?’. She spoke on the topic of the language and politics of care.

The event ended with a roundtable discussion on best practices for implementing a Gender Equality Plan in which two Gearing Roles project partners participated, Sabanci University (Istanbul) and Deusto University (Spain).

4. Suggestions to use

We, the organisers, think that this is an effective practice on how to sensitize the larger public and raise awareness on the importance of gender equality in the academic field without being invasive or aggressive, but being inclusive, opened and participatory.

Some students’ reflections on the Days of Gender Equality

“Days of Gender Equality address important issues, and I therefore feel it is particularly important that these are discussed among both employees and students. As a moderator of one of the student events, I am glad to see that students are undertaking research on gender equality issues and are willing to share their findings with others.” (Neža Jagodic)

“In 2020, my colleagues and I conducted a small pilot study on sexual harassment in the academic field. The research represents one of the first insights into the incidence of sexual harassment at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. I am happy we were offered the opportunity to report on the results of the research and to publicly point out the absence of formal

frameworks governing this area. Giving voice to such initiatives and opening space for discussion is a step towards achieving positive change, so I understand the Gender Equality Days and the topics they cover, are a necessary part of the operation of any educational institution.” (Sara Ugrin)

“I presented the issue of the increase in intimate partner violence, care work and the restriction of women’s reproductive rights during the pandemic. It is necessary to talk about all these topics because it is precisely in these areas gender inequality still strongly manifested. The Gender Equality Days were an opportunity for me, as MA student and a young woman, to present the results of our research with my colleagues. I am glad that, in addition, many other young women took part in Gender Equality Days, but I would like that also young men take a more active role in the coming years. The issue of gender equality is a matter for everyone.” (Mojca Suhovršnik)

“I was very happy that I had an opportunity to present my experiences as a young high school teacher of sociology. My presentation was based on personal experience with problems, challenges and the beauty of teaching in technical high school, where students learn for professions such as computer science, electrical engineering and mechatronics. Unfortunately, many more boys than girls are still enrolled. I hope that with my experience I have managed to bring closer to all future teachers the importance of addressing these topics, regardless of where and whom they teach.” (Sara Rihtaršič)

“I remember last year’s Days of Gender Equality as an event that broadened my horizons and opened up discussions that I had never even considered before. What I appreciated most was the diversity of speakers and topics addressed – from established academics to young researchers, students and more – this multiplicity of perspectives was refreshing, especially after the very monotonous state the world had fallen into during a

period of isolation. I see the diverse events as a great way to address the intersectional nature of the struggle for gender equality, especially within the academic space.” (Zala Julija Kavčič)

Objavljeno v:

Handbook for Creating a Gender-Sensitive Curriculum: Teaching and Learning Strategies, Mary Kitchener in Anne Laure Humbert, ur. https://gearingroles.eu/wp-content/uploads/2022/07/GEARING-HANDBOOK_OUTLINE_final-draft-revisions-MK_300622.pdf.

Pobude vodstvu Filozofske fakultete za enake možnosti spolov pri zaposlovanju, napredovanju in kariernih možnostih

Janja Polajnar Lenarčič in Anja Mrak

Skupina NES2 je vodstvu FF podala pobude in poudarila pomen nadaljnega raziskovanja vprašanj, ki bi na Filozofski fakulteti prispevala tako k zagotavljanju enakosti spolov na področju raziskovalne dejavnosti kot tudi k pripravi in zagotavljanju boljših pogojev za usklajevanje zasebnega in družinskega življenja, ki je pogosto oteženo zlasti za ženske, še posebno na začetku poklicne kariere.

- a) **Skrb za zaposlene ter študentke in študente z majhnimi otroki:** Predlagamo, da se pripravi načrt izboljšanja infrastrukturnih možnosti na fakulteti, povezanih z usklajevanjem zasebnega in družinskega življenja. Prvi korak bi bil prostor, ki bi bil namenjen staršem, zaposlenim na FF, ter študentkam in študentom staršem na FF, kjer bi lahko nemoteno delali, če bi njihov otrok zbolel ali ne bi imeli varstva zanj. Prostor bi bil ustrezno opremljen tako z računalnikom in pisalno mizo kot tudi z otroškimi igračkami, knjigami, previjalno mizo.
- b) **Aktivnosti varovanja otrok zaposlenih v popoldanskem času:** Predlagamo, da bi se predvidoma v študijskem letu 2021/2022 začele izvajati prve aktivnosti varovanja otrok zaposlenih v popoldanskem času.
- c) **Predlagamo pripravo predlogov za izboljšanje delovnopравnih aktov in habilitacijskih meril univerze in fakultete,** tako da bi

olajšali usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja (možnost dela od doma, premičen delovni čas, premislek o habilitacijskih pogojih, ki predpostavljajo večmesečno delo v tujini, prednost mladih staršev pri sestavljanju urnika – dopoldanski termini itd.).

- d) **Prednost pri izbiri zunanjih in notranjih izbirnih predmetov za študentke in študente z majhnimi otroki:** Predlagamo, da se pri kvoti izbirnih predmetov delež le-teh rezervira za študentke in študente starše, da jim na ta način omogočimo večjo fleksibilnost pri usklajevanju študijskih obveznosti in skrbi za otroke.
- e) **Priprava načrta za ozaveščanje in usposabljanje zaposlenih:** Predlagamo pripravo načrta za ozaveščanje in usposabljanje zaposlenih v strokovnih službah o že obstoječih pravicah nosečnic in mladih staršev, na primer za usposabljanje zaposlenih v kadrovski službi o pravicah, ki jih lahko koristijo matere, tako da bi lažje ozaveščali in svetovali zaposlenim (npr. o možnosti koriščenja krajšega delovnega časa, pravici do odmora za dojenje). Hkrati pa bi bilo o tej tematiki nujno pripraviti delavnice ozaveščanja in izobraževanja za vse deležnike na fakulteti.
- f) **Sistematično mentorstvo za mlajše raziskovalke in raziskovalce:** Predlagamo, da se oblikuje skupina mentoric in mentorjev z izkušnjami in uspešnimi prijavi na različne projekte in programe, ki bi mlajše kolegice in kolege informirali o različnih projektih, na katere se lahko prijavijo, ter jim svetovali ob prvih prijavih.
- g) **Prodekanka oz. prodekan za enakost spolov:** Predlagamo, da se med naloge ene ali enega od prodekank oz. prodekanov vključi naloge, ki bi pripomogle k zagotavljanju enakosti spolov na različnih področjih (v raziskovanju, učnem procesu itd.), in skrb za pobude, navedene v tem dopisu.
- h) **Zaveza FF raziskovalkam in raziskovalcem:** FF se zaveže, da bodo uspešno pridobljene projekte raziskovalk in raziskovalcev za fakulteto pozitivno sprejeli vodstvo fakultete in oddelka in da bodo v okviru zmožnosti raziskovalke in raziskovalci deležni fleksibilnosti in podpore (npr. pri zmanjšanju pedagoške obveznosti itd.).

VII

DOKUMENTI

Načrt za uveljavljanje enakosti spolov na UL FF

1. Enakost spolov v domačih in mednarodnih resolucijah ter strategijah

Enakost spolov je eden izmed najpomembnejših ciljev velike večine strateških dokumentov, tako v domačem kot v mednarodnem visokošolskem in raziskovalnem prostoru. Med tovrstnimi domačimi dokumenti je treba najprej izpostaviti *Resolucijo o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (2015–2020)*. Ta med osmimi prednostnimi področji omenja tudi »družbo znanja brez spolnih stereotipov« (ReNPEM-ŽM15–2¹), iz česar sledi, da nas ta dokument zavezuje k odpravljanju spolnih neenakosti tudi v znanosti in visokem šolstvu.

V omenjeni resoluciji je med drugim zapisano: »Znanstvenih analiz in raziskav o enakosti spolov je v Sloveniji malo. Izvajajo se nesistematično in večinoma je le od prizadevanj posameznikov in posameznic, ki so zainteresirani za tovrstne raziskave, odvisno, ali jim bo uspelo pridobiti sredstva za tovrstne teme. V zadnjih letih je bilo nekaj tovrstnih raziskav sofinanciranih v okviru Ciljnih razvojnih programov, ki jih razpisuje Javna agencija za raziskovalno dejavnost.« (str. 36)

Hkrati ta dokument v ospredje postavlja potrebo po boljši opremljenosti s podatki, analizami in raziskavami o enakosti spolov ter kot cilj navaja povečanje števila znanstvenih raziskav in analiz o enakosti spolov. Ukrepi, zapisani v resoluciji, predvidevajo »spodbujanje in podporo

1 <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO108>

raziskavam in študijam o enakosti spolov« in »vključitev vidika spola v relevantne analize in raziskave« (str. 39).

Resolucija prav tako opozarja na velike razlike v plačah, nagradah in častnih nazivih. Med drugim navaja naslednje: »Med dobitniki najvišjih nagrad za znanost, Zoisove nagrade za življenjsko delo, v času med letoma 2000 in 2012 ni bilo nobene ženske. Seznam častnih doktoratov Univerze v Ljubljani od leta 1929, odkar se podeljuje ta naslov, do leta 2010 pokaže, da je bilo podeljenih 72 častnih doktoratov in ta naziv so dobile le štiri ženske. Med vsemi dobitniki oziroma dobitnicami naziva 'častni senator' Univerze v Ljubljani, ki se podeljuje od leta 1997, ni bilo do zdaj še nobene ženske.« (str. 38). Tudi zaradi teh dejstev je *Resolucija* usmerjena v zmanjšanje neenakosti med ženskami in moškimi v znanosti, pri čemer je njen osrednji cilj povečanje udeležbe žensk v znanosti in visokem šolstvu in izboljšanje njihovega položaja.

Podobno kot predstavljena nacionalna resolucija tudi *Resolucija o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020* (ReRIS11–20²) med cilji predvideva izboljšanje kariernih priložnosti za raziskovalce in raziskovalke ter vključitev načela enakih možnosti spolov. »Treba je zmanjšati vertikalno segregacijo, zato pa sta zelo pomembni podpora odločitvene ravni za spremembe in posodobitev raziskovalnih organizacij. Prva je potrebna za sprejetje ukrepov za enakost spolov, za spremembo zakonodaje in usmeritev pozornosti na vlogo spolov v raziskavah, pri pedagoškem delu in upravljanju institucij. Osnovni pogoj za tako podporo je dobra seznanjenost s pomembnostjo enakosti spolov.« (str. 20)

Na podobnih izhodiščih temelji tudi *Strategija Univerze v Ljubljani na kadrovskega področju za raziskovalce in pedagoge z akcijskim načrtom za obdobje 2017–2020*,³ saj poudarja predvsem povečanje udeležbe žensk v znanosti in izboljšanju njihovega položaja. Za dosego cilja enakomerne zastopanosti spolov na vodilnih delovnih mestih so predvideni naslednji trije ukrepi: (1) letno spremljanje zastopanosti spolov na različnih delovnih mestih in organih upravljanja, (2) priprava priporočil članicam glede upoštevanja enakomerne zastopanosti spolov pri napredovanjih in

2 <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO68>

3 https://www.unilj.si/raziskovalno_in_razvojno_delo/mednarodna_mobilnost_raziskovalcev/strategija_za_razvoj_karier_raziskovalcev

volitvah na vodilna delovna mesta ter v organe upravljanja na fakultetah in (3) priprava spremembe pravilnika UL o volitvah organov upravljanja z elementom upoštevanja ženskih kvot (str. 5).

K enakosti spolov v visokošolskem prostoru strateško usmerja tudi Evropska komisija, med drugim tudi s spodbujanjem institucionalnih načrtov za enakost spolov (NES). NES je umeščen med cilje EU na področju enakosti spolov,⁴ med katerimi so trije, ki so neposredno povezani z aktivnostmi promocije enakosti spolov v politikah raziskovanja in inovacij v EU:⁵ (1) spodbujanje enakosti v raziskovalnih karierah, (2) zagotavljanje ravnovesja enakosti spolov v procesih in organih vodenja in odločanj in (3) integracija dimenzije spola v raziskovalne/inovacijske vsebine.

Pri doseganju treh splošnih ciljev in drugih specifičnih ciljev⁶ je posebna skrb namenjena institucionalnim strategijam, med njim tudi NES, ki naj bi prispevali k odpravi neenakosti spolov, tudi tistih, ki so lastne visokošolskim institucijam v njihovih specifičnih nacionalnih okoljih. Na te opozarjajo različne mednarodne raziskave, kot je na primer *She figures*.⁷

2. **Strateški koraki za vzpostavitev enakosti spolov na UL FF**

Na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani je bila med marcem in oktobrom 2019 v okviru projekta *Gearing Roles* (H2020)⁸ opravljena začetna analiza stanja enakosti spolov na UL FF. V preliminarni analizi se je pokazalo, da bi bilo za vzpostavljanje enakosti spolov na FF potrebno narediti začetne korake predvsem na naslednjih področjih:

4 Glej tudi: Strategija o enakosti spolov, EC: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamentalrights/gender-equality/gender-equality-strategy_en

5 <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/promoting-gender-equality-research-andinnovation>

6 https://eige.europa.eu/sites/default/files/era-communication_en_2012_0.pdf

7 https://ec.europa.eu/info/publications/she-figures-2018_en Vsakoletna raziskava, financirana s strani EK in ponuja pregled stanja na področju enakosti spolov v polju raziskovanja in visokega šolstva v Evropi. S širokim naborom indikatorjev raziskava spremlja in ocenjuje učinke politik na področju enakosti spolov.

8 *Gearing roles*, <https://gearingroles.eu/>.

2.1. Sistematično zbiranje in spremljanje podatkov za vse zaposlene in študentsko populacijo po spolu

Zgoraj omenjena začetna analiza o enakosti spolov na UL FF je pokazala, da so baze podatkov na naši fakulteti, ki jih zbirajo posamezne službe o zaposlenih in študentski populaciji, in registri med seboj nekompatibilni in neusklajeni ter v trenutnem stanju ne omogočajo spremljanja in primerjave zbranih podatkov po spolu. Prav vzpostavitev sistematičnega zbiranja podatkov po spolu pa je nujen korak, ki bi omogočal analize na konkretnih podatkih, te pa bi bile temelj za premisleke in načrtovanje praks za zagotavljanje enakosti spolov na UL FF. Primerjalne študije in prakse institucij, ki tovrstne analize že izvajajo, kažejo, da je treba spremljati predvsem naslednje:

- Razmerja po spolu (pedagoško in strokovno osebje, študentska populacija) na posameznem oddelku, v strokovnih službah, na študijskih programih in stopnji študija;
- Razmerja po spolu med pedagoškim osebjem po habilitacijskem nazivu in povprečen čas napredovanja, prehoda med nazivi in delovnimi mesti ter na plačni lestvici na ravni institucije in oddelka;
- Razmerja po spolu v strokovnih službah po nazivu in povprečen čas napredovanja, prehoda med nazivi in delovnimi mesti in na plačni lestvici;
- Razmerja po spolu med vrstami pogodb.

FF bo preučila možnosti, kako učinkovito in sistematično zbirati in spremljati podatke po spolu na zgoraj navedenih področjih znotraj novega poslovno-informacijskega sistema APIS.

2.2. Enake možnosti spolov pri zaposlovanju, napredovanju in kariernih možnostih ter pri usklajevanju profesionalnega in zasebnega življenja

Filozofska fakulteta UL trenutno sistematično ne zbira podatkov o zaposlovanju, napredovanju in kariernih možnostih zaposlenih, o zasedbi vodilnih in vodstvenih položajev, nagradah in priznanjih ipd., ki bi omogočali sledljivost napredovanja zaposlenih na njihovi karierni poti. Vzpostavitev sistematičnega zbiranja tovrstnih podatkov po spolu bi omogočila oblikovanje učinkovitejših ukrepov ter tako pomembno doprinesla k vzpostavitvi enakih možnosti v zaposlovanju in napredovanju.

Mednarodne primerjave in podatki⁹ na področju zaposlovanja, napredovanja in kariernih možnosti kažejo, da so ženske še vedno v deprivilegiranim položaju. V izogib reprodukciji tovrstne neenakosti bi bilo treba na UL FF skozi prizmo enakosti spolov pregledati in dograditi obstoječe mehanizme in prakse na področju zaposlovanja, napredovanja in usklajevanja profesionalnega in zasebnega življenja.

Kot primer dobre prakse na področju enakosti kariernih možnosti se v evropskem visokošolskem prostoru uvajajo različne oblike mentoriranja doktorantk (asistentk, lektorice in raziskovalk) na začetku profesionalne poti in ob prehodih med nazivi, še posebej v obdobjih, ki so povezana z večjimi izzivi usklajevanja zasebnega in poklicnega življenja.

Mednarodni podatki in študije¹⁰ kažejo, da so ženske zaradi različnih razlogov v manjši meri prisotne na vodstvenih pozicijah in v odločevalskih telesih v primerjavi z moškimi. V akademskem polju je to deloma povezano z naravo dela na teh pozicijah, s prevelikimi administrativnimi obremenjenostmi, s prekrivanjem tega dela z ostalimi pedagoškimi in raziskovalnimi obveznostmi, kar zmanjšuje tudi možnosti razvoja profesionalne kariere, deloma pa razloge za tako stanje lahko iščemo v predsodkih, spolnih stereotipih, samo-omejevanju žensk in podobno.

V luči zgoraj omenjenih ovir je na UL FF treba premisliti, kako, s kakšnimi ukrepi oz. politikami bomo omogočili enak dostop žensk in moških do najvišjih vodstvenih pozicij (npr. dekanska in prodekanska mesta),

9 Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/sdg_05_20

10 She figures: https://ec.europa.eu/info/publications/she-figures-2018_en

še posebej v razmerju z usklajevanjem obsega dela iz naslova teh pozicij, skrbi za akademske dosežke in usklajevanja z zasebnim življenjem.

2.3. Spol v raziskovanju, učnih načrtih in pedagoškem procesu

Evropska unija na skrb za enakost spolov opozarja na različne načine, med drugim tudi s smernicami za ocenjevanje raziskovalnih projektov.¹¹ Dimenzija spola v raziskovanje vključuje razmislek o dimenzijah spola na različnih ravneh: na ravni raziskovalnih vsebin, na ravni spolno uravnoteženih raziskovalnih skupin in na ravni spolno občutljivih praks pri ocenjevanju prijav projektov.

Podobno je dimenziji spola treba posvetiti skrb pri vključevanju v študijske vsebine, na ravni študijskih programov, predmetov in posameznih vsebin pri predmetih. Ob tem kaže opozoriti tudi na nesprejemljivost spolno specifičnih (pristranskih) praks v samem pedagoškem procesu (npr. spolno specifična delitev nalog in vlog pri delu s študentkami_i, spolno pristranske priložnosti za sodelovanje in dokazovanje, označevanje študentk kot »pridnih in delovnih«, študentov pa kot »pametnih in spodobnih«).

Analiza je za UL FF pokazala, da je tovrstna skrb prepuščena iniciativi posameznih profesorice in profesorjev, ki vključujejo dimenzijo spola v svoje predmete. Umanjka pa širša senzibilnost za preprečevanje reproduciranja spolnih stereotipov in neenakosti v pedagoškem in raziskovalnem delu. Na FF bomo preučili dobre prakse na tem področju in pripravili priporočila oz. smernice za vključevanje dimenzije spola v raziskovanju in v pedagoškem procesu.

2.4. Spolno občutljiva raba jezika

Senat Filozofske fakultete je leta 2018 sprejel sklep o spolno vključujočem jeziku. V tej luči bo posebna delovna skupina Senata nadaljevala delo, ki ga vključujemo tudi v NES.

11 https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/gender/h2020-hi-guidegender_en.pdf

2.5. Spolni stereotipi, spolna diskriminacija in spolno nadlegovanje

Čeprav je bilo iz pogovorov v fokusnih skupinah, ki so bili na UL FF opravljani v okviru projekta *Gearing Roles*, mogoče ugotoviti, da so se ženske tudi na UL FF soočale s spolnimi stereotipi, diskriminatornimi praksami in spolnim nadlegovanjem, Filozofska fakulteta nima nobenih posebnih mehanizmov za vodenje takšnih primerov in nudenja pomoči ženskam, ki so takšne prakse doživele.

Spolno nadlegovanje se v akademskem polju pojavlja na vseh ravneh, tako v odnosih med študentkami in študenti samimi kot tudi v odnosih med študentkami in študenti ter profesorji in profesoricami, prisotno pa je tudi na različnih nivojih na hierarhični lestvici zaposlenih. Mednarodne raziskave¹² kažejo, da so rizične skupine predvsem študentke in študenti, mlajše ženske, ženske z negotovostjo zaposlitve in določene manjšine. Izpostavljenost spolnemu nadlegovanju ima za žrtve fizične, psihične in profesionalne posledice, ki vodijo v depresije, anksioznosti, tveganja za odvisnosti, pa tudi v upad motivacije za delo, okrnjene možnosti napredovanja in podobno.

V tem kontekstu bo FF preučila možnosti za vzpostavitev fakultetnih mehanizmov, ki jih nalaga *Pravilnik o ukrepih za varovanje dostojanstva zaposlenih na UL in študentov UL*.

2.6. Enakost spolov kot del poslanstva UL FF

V *Letnem poročilu* Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani za leto 2019 je bilo med temeljnimi usmeritvami zapisano, da smo pri svojem pedagoškem in raziskovalnem delu zavezani vrednotam humanosti, svobode, solidarnosti, enakosti, vključno z enakostjo spolov in pravičnosti.

V tej luči bo na FF enakost spolov dobila posebno mesto pri predstavljanju UL FF tako na uradnih spletnih straneh kot v drugih pomembnih dokumentih, kjer je opredeljeno njeno poslanstvo.

Dokument je obravnavala in potrdila Komisija za kakovost Filozofske fakultete UL na svoji redni seji 28. aprila 2020.

12 https://www.superaproject.eu/wp-content/uploads/2018/12/Sexual-harassment-in-academia_VR_2018.pdf

STROKOVNE SMERNICE

Preprečevanje spolnega in drugega nadlegovanja, trpinčenja in nasilja

Jasna Podreka, Milica Antić Gaber, Barbara Pihler Ciglič
in Jana Kenda

Naslovna fotografija: Isaiah Rustad

Izdala: Filozofska fakulteta UL (Komisija za kakovost)
Ljubljana, 2021

KAZALO

Uvod	246
Opredelitev pojmov	247
Nasilje	247
Spolno nadlegovanje in nadlegovanje na podlagi spola	247
Oblike ravnanj, ki lahko pomenijo spolno nadlegovanje ali nadlegovanje na podlagi spola	248
Spolno nasilje.....	249
Nasilje na podlagi spola	250
Nasilje in nadlegovanje na podlagi drugih osebnih okoliščin	251
Razlika med (spolnim) nadlegovanjem in (spolnim) nasiljem.....	252
Trpinčenje	253
Etične zaveze UL FF	255
Varnost in dobro počutje	255
Sočutje	255
Podpora in pomoč	256
Zaupnost in zasebnost	257
Cilji, vedênja, razmerja in lokacije	257
Cilji UL FF v boju zoper spolno in drugo nadlegovanje ter nasilje ali trpinčenje.....	257
Vedênja.....	258
Razmerja in lokacije.....	259
Mehanizmi pomoči in podpore na UL FF	260
Zaupne osebe za primere spolnega ter drugega nadlegovanja in nasilja, nasilja na podlagi spola ter trpinčenja.....	260
Odgovornosti zaupnih oseb	260
Napotki osebam, ki doživljajo spolno ali drugo nadlegovanje, spolno nasilje, nasilje na podlagi spola ali trpinčenje.....	261
Napotki osebam, ki so priče spolnemu ali drugemu nadlegovanju, spolnemu nasilju, nasilju na podlagi spola ali trpinčenju	263

Napotki osebam, ki se jim žrtev zaupa	264
Pomoč osebam s hendikepom ter osebam iz različnih kulturnih in socialnih okolij.....	265
Postopki ukrepanja	266
Neformalno ukrepanje	266
Formalno ukrepanje	267
Zaključek formalnega postopka na Univerzi v Ljubljani	269
Preverjanje dogajanja po zaključku primera.....	269
Pravice žrtve in pravice prijavljene osebe	270
Pravice žrtve	270
Pravice prijavljene osebe	270
Preventivne dejavnosti	271
Kam se še lahko obrnem po pomoč?	272
Viri in literatura	274

1. Uvod

Na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani smo zavezani k vrednotam humanosti, svobode, solidarnosti, pravičnosti ter enakosti, vključno z enakostjo spolov, zato zagovarjamo ničelno toleranco do vsakršnih oblik spolnega nadlegovanja ter drugih oblik nadlegovanja, nasilja na podlagi spola, trpinčenja in vseh drugih oblik nasilja. Nasilje v kateri koli pojavnosti obliki in nad komer koli je nesprejemljivo. Etična odgovornost vodstva fakultete, zaposlenih na fakulteti ter študentk in študentov je, da takšna dejanja preprečujemo in zoper njih dejavno ukrepamo. Zato je pomembno, da ob vsakršni zaznavi nesprejemljivih ravnanj in vedenj reagiramo odločno in hitro.

»Na UL FF zagovarjamo ničelno toleranco do vsakršnih oblik spolnega ali drugega nadlegovanja ter nasilja, nasilja na podlagi spola in trpinčenja.«

Glavni namen pričujočih strokovnih smernic je vzpostaviti jasne postopke ravnanja in obravnave v primerih, ko so osebe, ki so na kakršen koli način del fakultetne skupnosti, izpostavljene spolnemu nadlegovanju ali drugim oblikam nadlegovanja, nasilju na podlagi spola, trpinčenju ali drugim oblikam nasilja oziroma so povzročitelji oziroma povzročiteljice takšnih dejanj.¹

Strokovne smernice temeljijo na *Pravilniku o varovanju dostojanstva zaposlenih UL in študentov UL*, *Pravilniku o disciplinski odgovornosti študentov UL* in na določilih *Zakona o delovnih razmerjih*, *Zakona o varstvu pred diskriminacijo*, *Kazenskega zakonika*, *Zakona o varnosti in zdravju pri delu* in *Zakona o javnih uslužbencih*.

1 Pričujoče strokovne smernice so rezultat dela in sodelovanja Komisije za kakovost UL FF ter projektne skupine mednarodnega projekta Gearing Roles. Projekt Gearing Roles je štiriletni projekt, ki ga financira Evropska komisija v okviru programa H2020. Projekt je namenjen spodbujanju enakosti spolov v raziskovalnih in akademskih institucijah.

2. Opredelitev pojmov

2.1. Nasilje

O dobrih medčloveških odnosih lahko govorimo le, kadar vsi vključeni spoštujemo človekove pravice ter osebne meje posameznic in posameznikov. Zavedati se moramo, da vsak konflikt ni tudi nasilje. Konflikt pomeni različnost mnenj, stališč, nasprotujočih ali izključujočih se želja ljudi, cilj reševanja konflikta pa je priti do dogovora, ki je uresničljiv in sprejemljiv za vse vključene osebe. Nasilje nasprotno pomeni ponižati drugo osebo, jo prestrašiti, uničiti ali ji škodovati. O nasilju tako govorimo takrat, ko je pri posamezniku ali skupini prisotna zavestna težnja k zlorabi vzpostavljenih moči in nadzora nad drugim in gre za namerno, nadzorovano ter premišljeno enkratno ali ponavljajoče se dejanje, ter tudi takrat, ko je zloraba vzpostavljenih moči in nadzora učinek dejanj, ne glede na težnje ali namere. Tovrstno delovanje se praviloma manifestira skozi različne oblike nasilja, kot so psihično, fizično, spolno, ekonomsko nasilje, zanemarjanje in zalezovanje.

Ko govorimo o nadlegovanju in nasilju, ki se dogaja v formalnih okoliščinah, kot je delovno okolje ali študijski proces, mislimo na vsa vedénja, ki presegajo formalne oblike odnosov, posegajo v posameznikovo/posamezničino intimo in v njem/njej vzbujajo nelagodje, strah, podrejenost, sram, slabo počutje, stisko.

2.2. Spolno nadlegovanje in nadlegovanje na podlagi spola

V slovenski zakonodaji je spolno nadlegovanje opredeljeno v *Zakonu o delovnih razmerjih* (ZDR-1, 2013) in *Zakonu o varovanju pred diskriminacijo* (ZVarD, 2016):

»Spolno nadlegovanje je kakršna koli oblika neželenega verbalnega, neverbalnega ali fizičnega ravnanja ali vedenja spolne narave z učinkom ali namenom prizadeti dostojanstvo osebe, zlasti kadar gre za ustvarjanje zastraševalnega, sovražnega, ponižujočega, sramotilnega ali žaljivega okolja.« (7. člen ZDR-1; 8. člen ZVarD)

Spolno nadlegovanje je pomensko širok pojem, ki ni nujno povezan le s spolnim vedenjem in ni nujno usmerjen na določeno osebo, saj lahko vključuje tudi javno izrečene negativne komentarje o ženskah ali moških kot družbeni skupini. V takšnih primerih govorimo o **nadlegovanju na podlagi spola**.

Spolno nadlegovanje prizadane dostojanstvo žrtve, njena čustva in osebnost. Evropski parlament opozarja, da spolno nadlegovanje sodi med najskrajnejše, vendar močno razširjene oblike diskriminacije na podlagi spola. Večina, kar 90 % vseh žrtev, so osebe ženskega spola. Po podatkih agencije za temeljne pravice (FRA) iz leta 2012 je 55 % žensk v EU v času svojega življenja doživelo spolno nadlegovanje (FRA, 2014).²

2.3. Oblike ravnanj, ki lahko pomenijo spolno nadlegovanje ali nadlegovanje na podlagi spola

- **Fizične oblike** (spolno sugestivne geste, neželjeno objemanje ali poljubljanje, nepotrebno dotikanje, trepljanje, ščipanje, spolni napad, vsiljen spolni odnos ...);
- **verbalne oblike** (nedobrodošlo osvajanje, spreminjanje službenih in študijskih tem v spolne, opolzki komentarji, zgodbe, šale ali opazke s spolno vsebino, neželjeno naslavljanje s »srček, punči, miška, sestrica, mačo, lepotec, bratec ...«);
- **neverbalne oblike** (tesno približevanje osebe, pohotni in žaljivi pogledi ali geste ...);
- **druge oblike, ki temeljijo na spolu** (elektronska ali SMS-sporočila s spolno vsebino, zastraševanje, obrekovanje, žaljenje, posmehovanje, poniževanje, pripovedovanje laži ali razširjanje neresničnih govoric – vse na podlagi spola osebe);

2 V FRA poročajo, da je 32 % vseh žrtev v EU navedlo, da je bil storilec njihov nadrejeni, sodelavec ali stranka; 75 % žensk je spolno nadlegovanje doživelo v kvalificiranih poklicih ali na najvišjih vodstvenih položajih; 61 % žensk pa je bilo spolnemu nadlegovanju izpostavljeno s strani zaposlenih v storitvenem sektorju (FRA, 2014).

- **karierne oblike** (obljubljena višja plača, napredovanje ali druge ugodnosti v zameno za spolna dejanja, grožnje z negativnimi posledicami, če jih odkloni ali se jim zoperstavi).³

Spolno nadlegovanje in nadlegovanje na podlagi spola lahko žrtvam povzročita dolgotrajne škodljive posledice, ki vključujejo resne posledice za duševno (tesnoba in strah) in fizično zdravje. Posledice nadlegovanja na delovnem mestu so različne in zajemajo vse od manjših stresnih epizod do dolgotrajnih bolniških staležev, v primeru študentk in študentov pa lahko negativno vplivajo na opravljanje študijskih obveznosti ali celo povzročijo prekinitev študija.

2.4. Spolno nasilje

Kot spolno nasilje praviloma razumemo različne oblike spolnega vedenja ali praks, h katerim je oseba proti svoji volji prisiljena z uporabo fizične sile, groženj, prisile ali psihičnih manipulacij. Eno najširših opredelitev spolnega nasilja je podal Abraham (1995: 592), ki spolne zlorabe razume kot »spolne odnose brez soglasja, spolne napade, posilstvo, spolno nadzorovanje reproduktivnih pravic ter vse oblike spolne oziroma seksualne manipulacije, ki jih izvaja povzročitelj nasilja z namenom povzročitve emocionalnega, spolnega in fizičnega podrejanja druge osebe«.

Kot opozarjajo v Društvu za nenasilno komunikacijo, je zelo pomembno, da »spolnega nasilja ne povezujemo zgolj s fizično prisilo oziroma s silo ter da se ne osredotočimo na to, ali žrtev morda ni izrazila svojega nestrinjanja. Velikokrat je za žrtve v trenutku napada varneje, če se ne upirajo, kar pa ne pomeni, da so na zlorabo pristale« (DNK, 2021).

3 Pomembno je opozoriti, da je težko navesti vse pojavne oblike spolnega nadlegovanja, saj so oblike vedenja, ki lahko prizadenejo neko osebo na podlagi spola, zelo različne (Robnik, 2009; Jogan 2002). Zato je eden najpomembnejših kriterijev pri prepoznavanju, ali sem sam ali sama oziroma nekdo drug žrtev spolnega nadlegovanja, samoocenjevanje lastnega položaja v kolektivu in v relaciji do določenih oseb (glej poglavje 7 tega dokumenta).

Spolno nasilje je v 171. členu Kazenskega zakonika opredeljeno kot kaznivo dejanje, za katerega je predpisana zaporna kazen od 6 mesecev do 15 let (KZ-1, 2008).⁴

2.5. Nasilje na podlagi spola

Nasilje na podlagi spola je vsakršno nasilje, ki je usmerjeno proti osebi zaradi njenega spola, spolne identitete ali spolnega izraza ali ki nesorazmerno prizadene osebe določenega spola (EIGE, 2021). V *Evropski direktivi o pravicah žrtev* je nasilje na podlagi spola opredeljeno kot kršitev temeljnih svoboščin žrtve in vključuje tudi spolno nasilje (posilstvo, spolni napad in spolno nadlegovanje). Različne oblike nasilja na podlagi spola so opredeljene kot kazniva dejanja.

Raziskave kažejo, da so tovrstnemu nasilju v največji meri izpostavljene osebe ženskega spola, kar je povezano z objektivizacijo ženskega telesa in s še vedno močno prisotnim tradicionalnim dojemanjem ženske kot podrejene moškemu.⁵ Poleg tega je pomembno opozoriti, da so pogoste tarče tovrstnega nasilja tudi osebe iz skupnosti LGBTIQ+ prav na podlagi spolne identitete ali spolnega izraza.⁶

4 Kazenski zakonik kot spolno nasilje določa: »Kdor uporabi silo ali zagrozi osebi drugega ali istega spola z neposrednim napadom na življenje ali telo in jo tako prisili, da stori ali trpi kakšno spolno dejanje ...« (171. člen KZ-1, 2008). Trenutna ureditev spolnega nasilja in posilstva v Kazenskem zakoniku je del javnih diskusij, vložena je bila pobuda za redefinicijo kaznivih dejanj posilstva in spolnega nasilja (model »Ja pomeni ja«).

5 Iz poročila Agencije za temeljne človekove pravice (FRA, 2014) o nasilju nad ženskami v EU za leto 2012 je med drugim razvidno, da je bila ena od treh žensk, ki so sodelovale v raziskavi, žrtev fizičnega ali spolnega nasilja v odrasli dobi, da je 20 % mladih žensk (starih od 18 do 29 let) v EU-28 doživelo kibernetško nadlegovanje in da je vsaka deseta ženska doživela spolno nadlegovanje oziroma je bila žrtev zalezovanja z uporabo novih tehnologij.

6 Raziskava o vsakdanjem življenju transspolnih oseb v Sloveniji (Koletnik, 2019) je denimo pokazala, da je 41 % vprašanih transspolnih oseb poročalo o izkušnjah z diskriminacijo, nasiljem oz. neenako obravnavo na osnovi spolne identitete in/ali spolnega izraza.

Osebe, ki so žrtve nasilja na podlagi spola, pogosto potrebujejo posebno podporo in zaščito zaradi visoke nevarnosti ponovne viktimizacije, ustrahovanja ali maščevanja, povezanega s takim nasiljem.

2.6. Nasilje in nadlegovanje na podlagi drugih osebnih okoliščin

Nasilje in nadlegovanje se pogosto dogajata tudi zaradi določenih in specifičnih osebnostnih okoliščin posameznika oziroma posameznice. Tako *Zakon o delovnih razmerjih* (ZDR-1, 2013) kot *Zakon o varstvu pred diskriminacijo* (ZvarD, 2016) poleg spolnega nadlegovanja prepovedujeta tudi nadlegovanje, »povezano s katero koli osebno okoliščino, ki ima učinek ali namen ustvarjati zastrašujoče, sovražno, ponižujoče, sramotilno ali žaljivo okolje za osebo in žali njeno dostojanstvo« (7. člen ZDR-1; 8.člen ZVadR).

Zakon o varstvu pred diskriminacijo posebej določa varstvo vsakega posameznika in posameznice pred diskriminacijo ne glede na »spol, narodnost, raso ali etnično poreklo, jezik, vero ali prepričanje, invalidnost, starost, spolno usmerjenost, spolno identiteto in spolni izraz, družbeni položaj, premoženjsko stanje, izobrazbo ali katero koli drugo osebno okoliščino na različnih področjih družbenega življenja, pri uresničevanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, pri uveljavljanju pravic in obveznosti ter v drugih pravnih razmerjih na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem, civilnem ali drugem področju« (1. člen ZVadR, 2016).

Kazenski zakonik Republike Slovenije v 141. členu izrecno prepoveduje diskriminacijo zaradi spolne usmerjenosti, ki se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do enega leta, v primeru, da pride do diskriminacije s strani uradne osebe, pa z zaporom do treh let.

Raziskave kažejo, da so pogoste tarče takšnih oblik nasilja in nadlegovanja osebe iz skupnosti LGBTIQ+ prav zaradi njihove spolne usmerjenosti⁷

7 Raziskava o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk v Sloveniji (Švab in Kuhar, 2005; Kuhar in Švab, 2014) je pokazala, da več kot polovica vprašanih poroča o izkušnjah nasilja zaradi spolne usmerjenosti.

ter osebe s hendikepom oziroma invalidne osebe⁸, ki so prav tako pogoste tarče nasilja zaradi specifičnih ovir, ki so posledica gibalnih, senzornih ali komunikacijskih okvar oziroma motenj v duševnem razvoju.⁹

2.7. Razlika med (spolnim) nadlegovanjem in (spolnim) nasiljem

Razlika med nadlegovanjem in nasiljem je povezana predvsem s pravno distinkcijo, saj gre pri spolnem nadlegovanju pogosto za ravnanja, za katera ni predviden kazenski pregon in niso zajeta v poglavje Kazenskega zakonika »Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost«. V teh primerih ne gre za tako intenzivne posege v spolno samoodločbo, da bi jih kazensko preganjali, kljub temu pa močno in dolgoročno prizadenejo žrtev, so neprimerni in tudi v akademskem okolju nesprejemljivi. To pomeni, da različne oblike nadlegovanja pomenijo kršitev *Zakona o delovnih razmerjih* (ZDR-1, 2013) ali *Zakona o varstvu pred diskriminacijo* (ZVarD, 2016), ki prepoveduje spolno obliko in druge oblike nadlegovanja na delovnem mestu in širše v akademskem prostoru.

Spolna oblika in druge oblike nadlegovanja v veliki večini primerov niso opredeljene kot kaznivo dejanje, medtem ko so različne oblike spolnega napada ali fizičnega napada in nasilja opredeljene kot kazniva

8 Čeprav se v zakonodaji v glavnem uporablja izraz »invalidna oseba«, v teh strokovnih smernicah uporabljamo izraz hendikep, ker ima ta širši pomen kot pojem invalidnost. »Pojem invalid,« pojasnjujejo na Društvu za nenasilno komunikacijo, »je v prvi vrsti medicinska kategorija, saj se veže predvsem na posameznikove fizične sposobnosti oz. nesposobnosti v odnosu do njegove delovne zmožnosti. Invalidnost praviloma traja celotno življenjsko obdobje, saj gre za stanje organizma, ki je nastalo zaradi bolezni, poškodbe ali pa je prirojeno. Pojem hendikep pa je povezan tudi s sposobnostjo 'normalnega' vključevanja v družbo ter na položaj posameznika in posameznice v njej, saj gre za socialni model poimenovanja, ki izhaja iz tega, da je človek del socialnega okolja. Poleg tega ima beseda invalid v svoji osnovi negativno oznako« (DNK, 2021, <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/druge-vrste-nasilja.html#f>).

9 V Akcijskem programu za invalide (2014–2021) navajajo, da so »nasilju in diskriminaciji še posebej izpostavljene ženske kot ranljiva skupina, zato so potrebni ukrepi, da se jim omogoči polnopravno uživanje pravic. Invalidne ženske doživljajo poleg ovir in stereotipov, ki se nanašajo na invalide, tudi diskriminacijo, povezano s spolom«.

dejanja. Kljub temu naj opozorimo, da sociološka in pravna definicija nadlegovanja in nasilja nujno ne sovpadata, saj lahko določene oblike vedenja, tudi če niso prepoznane kot kaznivo dejanje, zaradi svojih uničujočih posledic za žrtev kategoriziramo kot nasilje. Pri tem imamo v mislih predvsem različne oblike psihičnega trpinčenja in nadlegovanja, ki jih pogosto težje prepoznamo ali dokažemo kot obliko kaznivega dejanja, je pa lahko za žrtev enako ali celo bolj uničujoče kot fizični napad. V posebnem poročilu Evropskega parlamenta »O ukrepih za preprečevanje trpinčenja in spolnega nadlegovanja na delovnem mestu, javnih mestih in v političnem življenju v EU ter boj proti njima« (2018/2055(INI)) ocenjujejo, da obravnava nasilja na delovnem mestu pogosto ni temeljita prav zaradi tega, ker se večinoma osredotoča na vidne oblike, kot je fizično nasilje, pri tem pa se pozablja, da imata lahko spolno in psihično nadlegovanje še bolj uničujoče posledice za posameznico oz. posameznika (Picierno, 2018).

2.8. Trpinčenje

Trpinčenje na delovnem mestu je v skladu z *Zakonom o delovnih razmerjih* prepovedano. V 7. členu tega zakona je trpinčenje na delovnem mestu opredeljeno kot »vsako ponavljajoče se ali sistematično, graje vredno ali očitno negativno in žaljivo ravnanje ali vedenje, usmerjeno proti posameznim delavcem na delovnem mestu ali v zvezi z delom«.

Trpinčenje v akademskem prostoru naslavljata *Pravilnik o disciplinski odgovornosti študentov* ter *Pravilnik o varovanju dostojanstva zaposlenih UL in študentov UL*.

Vsak konflikt še ni trpinčenje, lahko pa nerešeni konflikti pripeljejo do trpinčenja. Bistveno je konstruktivno reševanje konfliktov, na primer z mediacijo, dogovorom, soočenjem. Nepripravljenost na popuščanje oz. na dogovor in t. i. pometanje pod preprogo lahko pripeljeta do zlorabe moči enega od vpletenih ter, posledično, v trpinčenje drugega.

Trpinčenje na delovnem mestu lahko poteka od spodaj navzgor, od zgoraj navzdol ali na isti hierarhični ravni. Einarsen in dr. (2008) razlikujejo naslednje oblike trpinčenja na delovnem mestu:

Trpinčenje, povezano z opravljanjem dela

- Nekdo zadržuje informacije, ki vplivajo na vaše delo;
- ukazano vam je, da delate pod stopnjo vaše usposobljenosti;
- vaša mnenja ignorirajo;
- dobivate delovne naloge z nerazumnimi roki;
- obsežen nadzor vašega dela;
- pritisk, da ne bi zahtevali nečesa, do česar ste upravičeni (npr. bolniški dopust, pravica do počitnic, potni stroški);
- izpostavljenost neobvladljivi količini dela.

Trpinčenje, povezano z osebo

- Poniževanje in zasmehovanje v povezavi z vašim delom;
- odvzem ključnih odgovornosti ali njihova nadomestitev z manj pomembnimi in neprijetnimi nalogami;
- o vas razširjajo govorice in vas ogovarjajo;
- vas ignorirajo ali izključujejo;
- žaljive ali napadalne opazke o vas, vedenju ali zasebnem življenju;
- namigi ali signali, da bi morali zapustiti delo;
- ponavljajoči opomniki na vaše zmete ali napake;
- vas ignorirajo ali ste deležni sovražnih reakcij, ko pristopite;
- vztrajno kritiziranje vaših zmot ali napak;
- ljudje, s katerimi se ne razumete, na vaš račun izvajajo neslane šale;
- deležni ste neutemeljenih obtožb;
- izpostavljeni ste pretiranemu draženju in sarkazmu.

Trpinčenje, povezano s fizično ogroženostjo

- Na vas kričijo ali ste tarča spontane jeze;
- zastraševalna vedenja, kot je kazanje s prstom, vdor v zasebni prostor, porivanje ali oviranje vaše poti;
- grožnja z nasiljem, telesno zlorabo ali dejanska zloraba.

3. Etične zaveze UL FF

3.1. Varnost in dobro počutje

Seksistična dejanja in posledično spolno nadlegovanje, nasilje na podlagi spola, prav tako pa tudi trpinčenje, ki so jim osebe izpostavljene na delovnem mestu ali v študijskem procesu, pogosto prispevajo k izključitvi posameznikov in posameznic s trga dela, kar negativno vpliva na njihovo ekonomsko neodvisnost, v primeru študentk in študentov pa lahko vpliva na slabše opravljanje študijskih obveznosti ali celo predčasno prekinitev študija (Picierino, 2018).

Spolno nadlegovanje, spolno nasilje in nasilje na podlagi spola predstavljajo nespoštovanje načela enakosti spolov in so v nasprotju tako z zakonodajo kot s temeljnimi načeli UL FF. Prav tako so v nasprotju z zakonodajo in s temeljnimi načeli UL FF tudi vse druge oblike nadlegovanja, nasilja in trpinčenja.

Varnost in dobro počutje študentk in študentov ter zaposlenih, ki razkrijejo ali poročajo o primeru trpinčenja, spolnega nadlegovanja, spolnega nasilja ali nasilja na podlagi spola, mora biti prednostna naloga fakultete in v središču njenega odziva.

Vsak primer nasilja, nadlegovanja ali trpinčenja je treba obravnavati posamezno, saj ni enega pristopa, ki bi ustrezal vsaki situaciji. Pri vseh postopkih je ključno, da je v ospredju vprašanje varnosti in dobrega počutja žrtve.

3.2. Sočutje

Vsaka oblika trpinčenja, spolnega ali drugega nadlegovanja in nasilja lahko vpliva na medosebne, psihološke, fizične in socialne vidike človekovega življenja. Osebe, ki so doživele eno ali več omenjenih oblik nadlegovanja, trpinčenja ali nasilja, lahko taka izkušnja zelo različno zaznazuje, zato je zelo pomemben ustrezen način odzivanja. Prvi odziv, ki ga oseba prejme ob izpovedi tovrstne izkušnje, je pogosto ključnega pomena za njeno opolnomočenje in, posledično, tudi za odpravljanje posledic.

Pomembno je, da osebi, ki deli tako izkušnjo, verjamemo ter ji izražamo sočutje, empatijo in podporo.

Ko zaposleni, študentke ali študenti na svoji fakulteti (pisno ali ustno) razkrijejo tako izkušnjo, je morda to prva izpoved o dogodku. Če žrtev ob tej izpovedi prejme potrebno podporo, lahko to pripomore k lažji odločitvi glede nadaljnjih korakov, če pa, nasprotno, ob takšnih izpovedih naleti na nerazumevanje in skepticizem, morda celo na obtoževanje, je pogosta posledica opustitev nadaljnjega postopanja. Treba je poudariti, da je odločitev glede (ne)ukrepanja praviloma na strani žrtve, razen v primerih, ki jih v 281. členu določa Kazenski zakonik, in sicer v primerih kaznivih dejanj, ki se preganjajo po uradni dolžnosti in za katere je predpisana kazen treh ali več let zapora (KZ-1, 2008).

Na UL FF se zavedamo, da je pomembno usposobiti podporno osebo, ki ima ustrezno znanje za postopanje v takšnih primerih. Fakulteta in celotna univerza morata redno izvajati dejavnosti na področju ozaveščanja in usposabljanja, tako zaposlenih kot študentk in študentov, saj lahko kdor koli na fakulteti postane oseba, ki se ji žrtev zaupa.

3.3. Podpora in pomoč

Ko žrtev razkrije ali prijavi svojo izkušnjo glede zgoraj naštetih oblik nadlegovanja, trpinčenja ali nasilja, je temeljno vodilo UL FF, da se osebi zagotovi varen prostor. UL FF se zavezuje, da prizadeti osebi zagotovi vso potrebno podporo in pomoč, ki vključuje:

- anonimnost in varstvo osebnih podatkov pred zunanjo javnostjo;
- dostop do razpoložljivih informacij o oblikah pomoči na področju zdravstvenih, svetovalnih, varnostnih in nastanitvenih dejavnosti;
- pomoč pri zagotavljanju razumevanja tako neformalnih kot formalnih oblik pomoči pri odgovorni instituciji, kjer je oseba zaposlena ali študira, ter formalnih prijav in postopkov na policiji in sodišču;
- informacije in pomoč pri vseh postopkih reševanja primera;
- redno in dosledno obveščanje žrtve o stanju in poteku postopka.

UL FF se zavezuje, da bodo vsi postopki zasnovani tako, da prizadeti osebi ne povzročijo nadaljnje škode ali povračilnih ukrepov zaradi prijave.

3.4. Zaupnost in zasebnost

Varstvo osebnih podatkov ter zaupnosti in zasebnosti vseh vpletenih oseb je v tako občutljivih postopkih temeljnega pomena. V določenih primerih, kjer je zaznano kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti (kot razloženo v točki 2.3.), bo fakulteta ali univerza morala dogodek prijaviti policiji. O tem, kako in kdaj je fakulteta dolžna primer prijaviti organom pregona, se bo fakultetno vodstvo za vsak posamezen primer posvetovalo s pravnimi in drugimi strokovnjaki in strokovnjakinjami s tega področja. Zavedati se je treba, da je vsak primer specifičen in da slovenska zakonodaja polnoletne žrtve obravnava kot avtonomne v postopkih, saj jim, razen za nekatera hujša kazniva dejanja, nalaga avtonomijo odločanja glede prijav na policiji. Ob vsem tem pa je bistveno, da fakulteta poskrbi za jasno in natančno informiranje žrtve o njenih pravicah in dolžnostih ter o možnostih postopanja in prijav.

4. Cilji, vedênja, razmerja in lokacije

4.1. Cilji UL FF v boju zoper spolno in drugo nadlegovanje ter nasilje ali trpinčenje

Cilji UL FF v smeri uresničevanja teh strokovnih smernic so:

- jasno stališče fakultetnega vodstva, da so vse omenjene oblike nadlegovanja, nasilja in trpinčenja nesprejemljive;
- jasno sporočilo, da vsako takšno vedênje pomeni kršitev, ki jo bo fakulteta resno in sistematično obravnavala;
- v vseh postopkih zagotavljati varnost in dobro počutje osebe, ki razkrije ali uradno prijavi spolno ali kakršno koli drugo nadlegovanje in nasilje;

- jasna opredelitev pristojnosti fakultete v odnosu do Univerze v Ljubljani in do organov pregona v primeru prijav kakršne koli od navedenih oblik nadlegovanja, nasilja ali trpinčenja;
- jasna opredelitev razmerij in vsebin, ki so v pristojnosti fakultete;
- nedvoumna seznanitev žrtev, ki utrpijo kakšno od omenjenih oblik nadlegovanja, nasilja ali trpinčenja, da lahko svoje izkušnje prijavijo tudi na policijo, pristojno tožilstvo ali sodišče;
- jasna opredelitev neformalnih in formalnih postopkov ukrepanja, ki jih omogočata fakulteta in univerza;
- nedvoumna seznanitev žrtev, da formalni preiskovalni postopek univerze ne nadomešča kazenskega postopka ter da so pristojnosti fakultete omejene;
- vključujoča raba jezika pri naslavljanju vseh vpletenih;
- zagotavljanje tolmaškega, prevajalskega in strokovnega osebja v primerih, ko so vpletene osebe tuji državljani oziroma državljanke ali pripadniki oziroma pripadnice različnih kultur in etničnih skupin ali osebe s hendikepom;
- zagotavljanje prilagojene in ustrezne podpore osebam s hendikepom.

V smeri uresničevanja zapisanih ciljev v nadaljevanju opredeljujemo vedênja, razmerja in lokacije, ki v primerih vseh oblik nasilja, nadlegovanja ali trpinčenja sodijo pod pristojnosti UL FF.

4.2. Vedênja

Te strokovne smernice veljajo za katero koli vedênje, opredeljeno v uvodu teh smernic, ki poteka ne glede na način komunikacije (osebno, pisno, prek telekomunikacijskih naprav, po elektronski pošti, na družabnih omrežjih itd.). UL FF zavzema jasno stališče, da so ta vedênja nesprejemljiva, prepovedana in v določenih primerih tudi kazniva ter bo zato v vsakem primeru prijavo vzela resno in jo tudi ustrezno obravnavala.

4.3. Razmerja in lokacije

Razmerja in lokacije, ki zajemajo področja obravnave UL FF, so:

- osebe, ki je v delovnem ali drugem zakonsko določenem razmerju z UL FF in vsi študentje oz. študentke, ki so v študijskem razmerju z UL FF (redni, izredni, gostujoči, tuji ...). Tudi v primeru, ko žrtev iz katerega koli razloga preneha biti del administrativnega, storitvenega ali akademskega osebja oz. študentske skupnosti, vendar so se prijavljeni dogodki zgodili pred datumom prekinitve povezave z UL FF, povzročitelj oz. povzročiteljica pa je še vedno del osebja fakultetne skupnosti, ima UL FF dolžnost sprožiti vse ustrezne postopke za ugotavljanje dogajanja skladno z zakonsko določenimi pristojnostmi;
- zunanje pogodbeno osebje, ki ga UL FF najame za izvajanje svojih storitev v fakultetnih prostorih. Če je ena od vpletenih oseb del skupin, opisanih v prvi točki, je fakulteta prav tako dolžna izvesti poizvedovanje glede primera. Pri tem pa za vsak primer posebej ugotavlja, v okviru pravnih ter drugih pristojnih služb, kako se pristojnosti glede reševanja primera delijo in razporejajo med UL FF in drugo pogodbeno institucijo;
- osebe, ki niso del nobene od prejšnjih skupnosti, vendar so uporabniki ali uporabnice storitev, ki jih zagotavlja UL FF, če je povzročitelj oz. povzročiteljica del fakultetne skupnosti.

Ravnanje ali vedenje se mora zgoditi znotraj obsega organizacije ali izvajanja storitev UL FF, to je na katerem koli območju fakultete, pa tudi zunaj nje, kadar se ravnanje ali vedenje odvija med dejavnostjo ali storitvijo, ki jo organizira UL FF, ali kadar je vedenje povezano z razmerjem, ki izvira iz delovne ali akademske dejavnosti.

5. Mehanizmi pomoči in podpore na UL FF

5.1. Zaupne osebe za primere spolnega ter drugega nadlegovanja in nasilja, nasilja na podlagi spola ter trpinčenja

Na fakulteti obstaja skupina zaupnih oseb, na katere se lahko obrnejo zaposlene osebe ter študenti in študentke v primeru, če so doživeli spolno ali kakšno drugo obliko nadlegovanja ali nasilja ali trpinčenja (<https://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/kakovost/enakost-spolov>).

Zaupne osebe, imenovane s strani fakultete, so osebe, ki so posebej usposobljene za informiranje in svetovanje žrtvam, njihove naloge pa so predvsem svetovalne narave.

Zaupne osebe informirajo o formalnih in neformalnih postopkih, poskušajo zagotoviti varen prostor ter pomagajo pri reševanju posameznih primerov, vendar vselej na eksplicitno prošnjo in v soglasju z žrtvijo.

5.2. Odgovornosti zaupnih oseb

- Poskrbijo za ustrezen in varen prostor za pogovor z žrtvijo;
- za pogovor si vzamejo dovolj časa;
- delujejo pomirjujoče, empatično in podporno;
- nasilja ne minimalizirajo, ne sodijo po svojih izkušnjah, ne silijo v ukrepanje, ne odločajo namesto žrtve;
- žrtvi dajo vedeti, da je za nasilje odgovoren povzročitelj oziroma povzročiteljica;
- žrtvi dajo vedeti, da je spoštovanja vredna oseba in da ima pravico do dostojanstva na delovnem mestu in v študijskem procesu;
- zavedajo se posebnosti situacije, v kateri se je znašla žrtev, in je ne posplošujejo;
- žrtvi svetujejo vodenje dnevnika in zbiranje dokazov, če presodijo, da je to potrebno;
- žrtev seznanijo:

- z njenimi oziroma njegovimi pravicami,
- z možnostmi neformalnega in formalnega ukrepanja,
- z možnimi pravnimi načini ukrepanja,
- z oblikami psihosocialne pomoči;
- skupaj z žrtvijo naredijo načrt nadaljnjih možnih korakov oziroma ukrepanja;
- žrtvi ponudijo možnost spremljanja v postopkih ter pomoč pri pisanju uradnih in formalnih prijav;
- zavedajo se, da ima žrtev pravico, da odkloni ponujeno pomoč in da zoper povzročitelja oziroma povzročiteljico ne ukrepa.

5.3. Napotki osebam, ki doživljajo spolno ali drugo nadlegovanje, spolno nasilje, nasilje na podlagi spola ali trpinčenje

Zaradi lažje prepoznavnosti in ocene, ali gre za trpinčenje, spolno ali drugo nadlegovanje, spolno nasilje ali nasilje na podlagi spola, je pomembno, da žrtev dogajanje natančno beleži ter da vse neprijetne situacije in vsa neprimerna dejanja dokumentira. Dokumentiranje in beleženje sta ključnega pomena tudi za dokazovanje dogajanja v postopkih. Tudi v primerih, ko gre za enkratna dejanja, ki s strani druge osebe niso zaželeni (npr. izsiljen poljub, poskus posilstva, siljenje v spolni odnos ...), se je treba nemudoma odzvati in dogajanje čimprej prijaviti.

Predlagamo nekaj najpomembnejših korakov za sistematično beleženje dogajanja:

Vodenje dnevnika, zapisovanje dogajanja

- Kraj, čas in opis nasilnih dejanj;
- vpletene osebe, priče;
- komunikacijsko sredstvo;
- lastno počutje po dogodku.

Shrajevanje dokazov

- Običajna in/ali e-pošta, pisna navodila za delo;
- telefonska ter kakršna koli druga sporočila;
- zapisniki sestankov;
- pisne izjave prič;
- evidence obiskov pri zdravnici/zdravniku;
- zapisi o grožnjah, zasmehovanju, žalitvah;
- ocene dela, morebitne pisne kritike;
- drugi znaki sovražnega okolja.

Pogovor z osebo, ki ji zaupamo

- Prositi za pogovor in pomoč nekoga, ki mu na fakulteti zaupamo.

Pogovor z zaupno osebo

- Obrniti se na zaupno osebo na fakulteti, ki je za to posebej usposobljena.

Drugo mnenje nevpletenih v dogajanje in strokovnih služb zunaj fakultete, če se na fakulteti naleti na neustrezen odziv

- Obrniti se na koga, ki mu zaupamo in v dogajanje ni vpleten;
- obrniti se na strokovnjake in strokovnjakinje s tega področja na za to usposobljenih nevladnih organizacijah ali drugih svetovalnih ustanovah (seznam na koncu tega dokumenta).

Podpora na fakulteti

- Poskušati ugotoviti, kakšna je splošna naravnost kolektiva ali študijskih kolegov in kolegic na fakulteti do tega problema;
- poskušati ugotoviti, ali je (bilo) več žrtev istega povzročitelja ali povzročiteljice;
- poskušati ugotoviti, ali bi bil še kdo pripravljen ukrepati.

5.4. Napotki osebam, ki so priče spolnemu ali drugemu nadlegovanju, spolnemu nasilju, nasilju na podlagi spola ali trpinčenju

Kot je bilo pojasnjeno v prvem poglavju, je zelo pomemben način, kako reagirajo osebe, ki so priče takšnega dogajanja, ali osebe, katerim se je žrtev zaupala, saj je prvi odziv zelo pomemben pri ustreznem razreševanju primera.

Priče v kolektivu ali v študijskem procesu se iz strahu pred povračilnimi ukrepi (npr. izgubo delovnega mesta, onemogočanjem študijskega napredovanja) pogosto raje odmaknejo in se na takšna vedënja ne odzovejo, še posebej, ko gre za vedënje nadrejene osebe ali osebe na poziciji moči. Med pogoste vzroke za nereagirane priče pa se uvrščajo tudi ignoranca, slabo prepoznavanje nasilja, visoka strpnost do nadlegovanja ali nasilja in podobno.

Na UL FF spodbujamo vse zaposlene ter študente in študentke, da na vsako neprimerno ravnanje ali vedënje brez oklevanja reagirajo. Zato na tem mestu navajamo nekaj napotkov osebam, ki so priče kakršne koli oblike nadlegovanja, nasilja ali trpinčenja:

- povzročitelja oziroma povzročiteljico opozorimo na neprimerno ravnanje ali vedenje (pazimo, da ne ogrožamo svoje in žrtvine varnosti ter njene pozicije moči in kredibilnosti; ocenimo, ali to lahko storimo javno ali s povzročiteljem oziroma povzročiteljico na samem);
- povzročitelju oziroma povzročiteljici jasno sporočimo, da je njegovo oziroma njeno početje nesprejemljivo, nedopustno in nezakonito;
- kolektiv oziroma študente in študentke opomnimo, da v sovražnih delovnih oziroma študijskih okoljih ne trpijo samo žrtve, ampak to škoduje vsem, ki delajo ali vstopajo v takšno okolje;
- udeležene opozorimo na zakonsko prepoved nasilja na delovnem mestu in v študijskem procesu;
- žrtvi na diskreten način poskušamo ponuditi pogovor, ji damo vedeti, da se zavedamo njene stiske, ji zagotavljamo oporo in jo usmerimo k zaupni osebi na fakulteti; opozorimo jo na možnost in pomen prijave.

5.5. Napotki osebam, ki se jim žrtev zaupa

Kot smo zapisali že v uvodnem poglavju, je lahko marsikdo »prva oseba«, na katero se žrtev obrne z izpovedjo izkušnje spolnega ali kakšnega drugega nadlegovanja oziroma nasilja. Način, na katerega ta oseba ob izpovedi reagira, lahko igra ključno vlogo pri tem, kako bo žrtev razumela dogajanje in dobila moč za ustrezno ukrepanje zoper povzročitelja oziroma povzročiteljico, zato navajamo nekaj napotkov:

- žrtvi povemo in pokažemo, da ji verjamemo in smo do nje razumevajoči;
- za pogovor si vzamemo dovolj časa;
- ponudimo ji pomoč;
- žrtev spodbudimo, da se udeleži pogovora pri zaupni osebi na fakulteti;
- delujemo pomirjujoče in podporno;
- nasilja ne minimaliziramo, ne sodimo po svojih izkušnjah, ne omalovažujemo ali podcenjujemo občutkov, predvsem pa ne odločamo namesto žrtve;
- žrtvi jasno sporočimo, da ni odgovorna za nasilje, da je spoštovana vredna osebnost, da ima pravico do dostojanstva v akademski skupnosti;
- žrtvi povemo, da je za nasilje odgovoren povzročitelj oziroma povzročiteljica;
- žrtev spodbujamo k prijavi nasilja;
- zavedamo se, da ima žrtev pravico, da odkloni ponujeno pomoč in da zoper povzročitelja oziroma povzročiteljico ne ukrepa.

Na UL FF se zavedamo pomena senzibilizacije in poznavanja področja, ki je vsebina tega dokumenta, zato vse zaposlene ter študentke in študente aktivno spodbujamo, da se vključujejo v vsa izobraževanja in delavnice, ki jih bo UL FF izvajala kot enega od ključnih ciljev pri reševanju tega problema.

5.6. Pomoč osebam s hendikepom ter osebam iz različnih kulturnih in socialnih okolij

Kolektiv ter študentska populacija sta zelo raznolika, del teh skupnosti so tudi osebe s hendikepom ter osebe, ki prihajajo iz različnih kulturnih in etničnih okolij ter držav. Skladno z zapisanim v prvem poglavju, take osebe potrebujejo posebno podporo, ki je prilagojena njihovim specifičnim osebnostnim okoliščinam.

UL FF se zavezuje, da bo v primerih, ko bo žrtev s hendikepom to želela, poskrbela za pomoč in podporo. Pri tem je treba upoštevati specifične okoliščine in poskrbeti, da žrtev zaradi svojega hendikepa v postopkih in dogodkih ne bi bila prikrajšana. Vsak tak primer bo obravnavala z najvišjo možno stopnjo občutljivosti; vrsto pomoči in podpore bo presojala na podlagi individualnih potreb žrtve.

Za študente in študentke ter zaposlene iz različnih kulturnih in etničnih skupin ali držav je deljenje izkušenj o spolnem nasilju ali spolnem nadlegovanju lahko še bolj stresno, še posebej, če njihova kultura ne spodbuja takšnih razkritij.

UL FF se zavezuje, da bo zagotovila ustrezno podporo v primerih, ko bi do trpinčenja ali spolnega nadlegovanja v fakultetnem okolju prišlo v odnosu do oseb iz različnih držav in kulturnih okolij. Hkrati se UL FF zavezuje, da bo v primeru, ko bi žrtev, ki prihaja iz različnih držav in kulturnih okolij, želela podati prijavo v svojem maternem jeziku, zagotovila tolmačenje. Tudi v teh primerih bo fakulteta specifičnost potreb vpletelih presojala individualno.

6. Postopki ukrepanja

Možni koraki v primerih trpinčenja, spolnega ali drugega nadlegovanja, spolnega nasilja ali nasilja na podlagi spola na UL FF so:

ZAPOSLENI	Pogovor z eno od zaupnih oseb na fakulteti → Pisno obvestilo vodstvu fakultete → Pisno obvestilo vodstvu UL
	Pogovor z eno od zaupnih oseb na fakulteti → Pisno obvestilo vodstvu UL
	Seznanitev sindikalnega predstavnika oziroma predstavnice → Pisno obvestilo vodstvu fakultete Pisno obvestilo vodstvu UL
ŠTUDENTI IN ŠTUDENTKE	Pogovor z eno od zaupnih oseb na fakulteti → Pisno obvestilo vodstvu fakultete → Pisno obvestilo vodstvu UL
	Pogovor z eno od zaupnih oseb na fakulteti → Pisno obvestilo vodstvu UL
	Seznanitev predstavnika ali predstavnice Študentskega sveta FF → Pogovor z eno izmed zaupnih oseb na fakulteti → Pisno obvestilo vodstvu fakultete → Pisno obvestilo vodstvu UL

6.1. Neformalno ukrepanje

Raziskave kažejo, da strah pred formalnimi postopki osebe, ki so doživele kakšno od oblik spolnega ali kakšnega drugega nadlegovanja in nasilja, nasilja na podlagi spola ali trpinčenja, pogosto odvrne od prijave dogodka. Na UL FF se zato zavezujemo, da žrtvam zagotavljamo vse možnosti, da bi se primer rešil že na neformalni ravni, seveda le v primeru, ko okoliščine to dopuščajo, predvsem pa je predpogoj izrecna privolitev žrtve. UL FF sicer neformalnega ukrepanja pred formalnimi postopki ne favorizira.

Postopki neformalnega ukrepanja so:

- ukrepanje v primerih, ko žrtev izrecno ne želi podati formalne prijave zoper povzročitelja ali povzročiteljico oziroma izrecno želi zadevo razrešiti po neformalni poti;

- proces ločenih razgovorov z vsemi vpletenimi (z žrtvijo, potencialnim povzročiteljem oziroma povzročiteljico, potencialnimi pričami), ki ga izvedejo neposredno nadrejeni ali vodstvo fakultete. V razgovorih odgovorni za potek (predstojniki, predstojnice, vodje strokovnih služb, vodstvo fakultete) ne smejo soočati žrtve in potencialnega povzročitelja (razen na izrecno željo žrtve).

Cilj neformalnega ukrepanja je, da se prek razgovora z vpletenimi, zlasti z domnevnim povzročiteljem oziroma povzročiteljico, doseže prekinitev neustreznega in škodljivega vedënja. Po izvedenem ukrepanju odgovorni ostajajo v rednem stiku, tako z oškodovano osebo kot tudi z domnevnim povzročiteljem oziroma povzročiteljico, z namenom preverjanja, ali je prijavljena oseba z očitanim vedënjem oz. nasiljem prenehala in ali se žrtev počuti varno na delovnem mestu oziroma v vlogi študenta oziroma študentke.

6.2. Formalno ukrepanje

Kadar neformalno reševanje ni mogoče, ni uspešno ali pa se žrtev kakšne od obravnavanih oblik nadlegovanja, nasilja ali trpinčenja zanj ne odloči, lahko žrtev o tem pisno obvesti vodstvo fakultete oziroma vodstvo UL v skladu s *Pravilnikom o varovanju dostojanstva zaposlenih UL in študentov UL*.

Postopek za ugotavljanje okoliščin suma na spolno nadlegovanje, spolno nasilje, nadlegovanje ali nasilje na podlagi spola ali trpinčenje lahko steče le, če žrtev poda pisno poročilo o dogajanju vodstvu fakultete, ki nato pisno obvesti vodstvo univerze, ali pisno obvesti vodstvo UL. Svetujemo, da se za pripravo pisne prijave žrtev obrne na eno od zaupnih oseb na fakulteti. Če žrtev ne poda formalne prijave in privolitve k začetku postopka, fakulteta nima pristojnosti za ukrepanje, saj mora zagotoviti avtonomijo vpletene žrtve in upoštevati njeno voljo. Žrtev lahko pisno prijavo poda vodstvu UL tudi neposredno, lahko pa se odloči tudi za prijavo na policijo, tožilstvo ali pa se obrne na Zagovornika načela enakosti.

UL FF se zavezuje, da bo žrtev, ki se obrne po pomoč k zaupni osebi, ustrezno in izčrpno informirala o vseh potrebnih predhodnih korakih za sprožitev postopka ter o postopku. Oškodovano osebo je treba seznaniti

z dejstvom, da se primer lahko neposredno prijavi tudi policiji, če obstaja sum kaznivega dejanja, ki se ga preganja po kazenskem zakoniku. Pri ugotavljanju teh okoliščin lahko žrtvi pomaga tudi zaupna oseba.

Za formalno postopanje v primerih trpinčenja, spolnega ali drugega nadlegovanja, spolnega nasilja in nasilja na podlagi spola je zadolžena Univerza v Ljubljani v skladu s *Pravilnikom za varovanje dostojanstva zaposlenih in študentov UL*, v katerem je določeno, da se postopek začne, ko žrtev nadlegovanja pisno obvesti vodstvo (9. člen). Pravilnik UL določa, da se postopek lahko začne tudi na pisno zahtevo t. i. pooblaščenih predlagateljic ali predlagateljev oz. reprezentativnega sindikata, delavke ali delavca, pooblaščenega za varnost in zdravje pri delu, ali Študentskega sveta Univerze v Ljubljani.

Formalno ukrepanje pomeni, da žrtev:

- privoli v sprožitev postopka v skladu z internim aktom delodajalca;
- poda pri delodajalcu pritožbo oziroma zahtevo zaradi kršenja Zakona o delovnih razmerjih oziroma Pravilnika o disciplinski odgovornosti študentov UL;
- lahko poda prijavo na Inšpektoratu za delo, če delodajalec ne sprejme ustreznih ukrepov;
- lahko poda prijavo suma kaznivega dejanja šikaniranja na delovnem mestu policiji ali tožilstvu;
- sama ali ob pomoči delodajalca poišče zunanjo pravno pomoč;
- poišče pomoč tudi pri Zagovorniku načela enakosti.

Pri formalnem postopanju je pomembno oškodovano osebo seznaniti, da mora obvestilo za prijavo vsebovati najmanj naslednje podatke:

- identiteto osebe, ki je osumljena izvajanja trpinčenja, spolnega ali drugega nadlegovanja, spolnega nasilja ali nasilja na podlagi spola;
- čimbolj jasen opis dogodka oziroma dogodkov ter
- čas in prostor dogodka.

6.3. Zaključek formalnega postopka na Univerzi v Ljubljani

V primerih, ko vodstvo UL ugotovi, da obstaja utemeljen sum trpinčenja, spolnega ali drugega nadlegovanja, spolnega nasilja ali nasilja na podlagi spola, oziroma se takšno ravnanje ali vedênje nadaljuje tudi, ko je osumljena oseba seznanjena o neustreznosti takšnega ravnanja ali vedênja, UL lahko ukrepa v skladu s pravilnikom na enega ali več od naslednjih načinov:

- ravna skladno z določbami disciplinske odgovornosti po Zakonu o delovnih razmerjih;
- izreče ukrep redne odpovedi pogodbe o zaposlitvi iz krivdnih razlogov po Zakonu o delovnih razmerjih;
- izreče ukrep izredne odpovedi pogodbe o zaposlitvi (kadar ima kršitev vse znake kaznivega dejanja) po Zakonu o delovnih razmerjih;
- razporedi delo osumljenega izvajalca spolnega ali drugega nadlegovanja, trpinčenja ali nadlegovanja na podlagi spola na drugo lokacijo ali drugo delovno mesto, če za to obstajajo možnosti, skladno z Zakonom o delovnih razmerjih.

V primerih, ko obstaja sum, da je prišlo do kršitve prepovedi nadlegovanja, trpinčenja ali spolnega nadlegovanja, ki so kot kazniva dejanja opredeljena v Kazenskem zakoniku, se ne glede na določbe pravilnika UL nemudoma obvesti policijo ali pristojno državno tožilstvo.

6.4. Preverjanje dogajanja po zaključku primera

UL FF se zavezuje, da bo preverjala in spremljala dogajanje tudi po zaključku neformalnega ali formalnega ukrepanja. Če UL FF zazna ponovne kršitve, nemudoma sproži vse potrebne postopke, pri tem pa v prvi vrsti upošteva in spoštuje želje žrtve.

7. Pravice žrtve in pravice prijavljene osebe

Na UL FF se s temi strokovnimi smernicami zavzemamo za pošteno obravnavo vseh vpletenih.

7.1. Pravice žrtve

- Zagotovljen varen prostor (s strani zaupnih oseb in vodstva UL FF);
- informiranost o vseh fazah postopka (s strani zaupnih oseb in vodstva UL FF);
- pravica do tolmačenja v primeru, če ne govori slovenskega jezika, in pravica do spremstva in tolmačenja posebej usposobljene osebe, če gre za osebe s hendikepom;
- zaupen pogovor;
- poštna in strokovna obravnavo;
- informiranost o sprejetih zaščitnih ukrepih;
- pravica do izvoda celotne dokumentacije, povezane s postopkom;
- pravica do zaščite pred razkritjem osebnih podatkov v javnosti.

Žrtev lahko na pogovor z zaupno osebo ali kateri koli drugi del postopka pride tudi v spremstvu osebe, ki ji zaupa, oziroma v spremstvu pravnega zastopnika ali zastopnice.

7.2. Pravice prijavljene osebe

- Informiranost o prijavi;
- dokler postopki niso končani in dokler sum na prijavljeno dejanje ni potrjen, se spoštuje domnevna nedolžnost prijavljene osebe;
- pravica do tega, da se pisno ali ustno izreče o vsebini prijave;
- pravica do tolmača v primeru, če ne govori slovenskega jezika, in pravica do spremstva posebej usposobljene osebe, če gre za osebo s hendikepom;

- pravica do poštene obravnave;
- informiranost o sprejetih zaščitnih ukrepih;
- pravica do zaščite pred razkritjem osebnih podatkov v javnosti.

Prijavljena oseba se morebitnih razgovorov lahko udeleži v spremstvu pravnega zastopnika ali zastopnice.

8. Preventivne dejavnosti

UL FF se zavzema za sistematično organizacijo in izvedbo dejavnosti, ki bodo prilagojene potrebam različnih ciljnih skupin in katerih osrednji namen je ozaveščanje ter večja stopnja prepoznave spolnega in drugega nadlegovanja in nasilja, nasilja na podlagi spola ter trpinčenja pri zaposlenih ter študentkah in študentih. Zato bomo izvajali naslednje dejavnosti:

- redna organizacija usposabljanj na temo spolnega in drugega nadlegovanja, trpinčenja, spolnega in drugega nasilja ter nasilja na podlagi spola;
- oblikovanje ustrezne komunikacijske strategije (redno objavljanje informacij na spletni strani, intranetu, drugih kanalih ...);
- oblikovanje kampanje ozaveščanja glede problematike spolnega in drugega nadlegovanja, trpinčenja, spolnega in drugega nasilja in nasilja na podlagi spola na FF UL;
- izvajanje anket in priprava poročil o spolnem in drugem nadlegovanju, trpinčenju, spolnem in drugem nasilju ter nasilju na podlagi spola med zaposlenimi ter študentkami in študenti.

9. Kam se še lahko obrnem po pomoč?

(Zunanji mehanizmi podpore)

PSIHOSOCIALNA SVETOVALNICA ZA ŠTUDENTKE IN ŠTUDENTE TER ZAPOSLENE NA UL	Spletna stran: https://www.fsd.uni-lj.si/fakulteta/studenti/psihosocialna-svetovalnica/
POLICIJA	Anonimni telefon policije 080 12 00 (24ur/dan) Interventna številka policije 113 (24ur/dan)
INŠPEKTORAT ZA DELO, ŠTUKLJEVA CESTA 44, LJUBLJANA	Tel: 01/280 36 76, 01/280 36 60, 01/280 36 70 E-pošta: gp.irsd@gov.si E-naslov: https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/inspektorat-za-delo/
VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC, DUNAJSKA CESTA 56, LJUBLJANA ¹⁰	Tel: 01/ 475 00 50 080 15 30 (brezplačna številka) E-pošta: info@varuh-rs.si E-naslov: https://www.varuh-rs.si
ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI, ŽELEZNA CESTA 16, 1000 LJUBLJANA ¹¹	Tel: 0147 35 531 080 81 80 (brezplačna številka) E-pošta: gp@zagovornik-rs.si E-naslov: www.zagovornik.si

10 Varuh človekovih pravic je v razmerju do drugih državnih organov samostojen in neodvisen organ, ki pri svojem delu ni omejen samo na neposredne kršitve v ustavi navedenih človekovih pravic in svoboščin, ampak lahko deluje v primeru kakršne koli kršitve katere koli pravice posameznika s strani nosilcev oblasti. Lahko intervenira tudi v primeru nepravilnega in slabega upravljanja izvajalcev oblasti v razmerju do posameznikov. Upoštevajoč navedeno, pomembno vpliva na razvoj in dvig pravne in upravne kulture v razmerjih med izvajalci oblasti in posamezniki (<https://www.varuh-rs.si/o-varuhu/>).

11 Zagovornik načela enakosti je samostojen državni organ, ustanovljen za spodbujanje enakopravne obravnave in zagotavljanje varstva pred diskriminacijo. Ponuja informacije, svetovanje in zagovorništvo. Sprejema prijave diskriminacije in v uradnem postopku ugotavlja diskriminacijo (<http://www.zagovornik.si/o-nas/zagovornik-nacela-enakosti/>).

<p>DRUŠTVO SOS TELEFON – za ženske in otroke žrtve nasilja, P.P. 2726, 1001 LJUBLJANA</p>	<p>Tel: 080 11 55 (24-urno brezplačno telefonsko svetovanje) E-pošta: drustvo-sos@drustvo-sos.si E-naslov: https://drustvo-sos.si</p>
<p>DRUŠTVO ZA NENASILNO KOMUNIKACIJO, MIKLOŠIČEVA 38, LJUBLJANA</p>	<p>Tel: 01/434 48 22 E-pošta: info@drustvo-dnk.si E-naslov: https://www.drustvo-dnk.si/kontakt.html</p>
<p>KLIC V DUŠEVNI STISKI, NJEGOŠEVA CESTA 4, LJUBLJANA</p>	<p>Tel: 01/ 520 99 00 vsako noč 19.00–7.00 E-naslov: https://www.psih-klinika.si/koristne-informacije/klic-v-dusevni-stiski/</p>
<p>ZDRUŽENJE ZA MOČ, CESTA V MESTNI LOG 55, LJUBLJANA</p>	<p>Tel. 041 20 49 49 (24-urna linija) E-pošta: info@zamoc.si E-naslov: https://zamoc.si</p>
<p>DRUŠTVO KULTURNO, INFORMACIJSKO IN SVETOVALNO SREDIŠČE LEGBITRA, TRUBARJEVA 76A, LJUBLJANA</p>	<p>Tel: 01 430 51 44 E-pošta: info@legebitra.si E-naslov: https://legebitra.si</p>
<p>DRUŠTVO ZA INTEGRACIJO HOMOSEKSUALNOSTI DIH, SLOMŠKOVA ULICA 25, LJUBLJANA</p>	<p>Tel: 01 590 264 27; 041 562 375 E-pošta: info@dih.si E-naslov: http://www.dih.si</p>
<p>ZAVOD TRANSAKCIJA – ZA INFORMIRANJE O TRANSSPOLNIH TEMATIKAH IN PODORO TRANSSPOLNIM OSEBAM V SLOVENIJI, TRG PREKOMORSKIH BRIGAD 1, LJUBLJANA</p>	<p>E-pošta: Info@transakcija.si E-naslov: https://transakcija.si</p>

<p>NACIONALNI SVET INVALIDSKIH ORGANIZACIJ SLOVENIJE, LINHARTOVA 1, LJUBLJANA</p>	<p>Tel: 01 472 05 11 E-pošta: info@nsios.si E-naslov: https://nsios.si</p>
<p>YHD – DRUŠTVO ZA TEORIJO IN KULTURO HENDIKEPA, ŽELEZNA CESTA 14, LJUBLJANA</p>	<p>Tel: 01 521 22 77 E-pošta: yhd-drustvo@yhd-drustvo.si E-naslov: https://www.yhd-drustvo.si/domov.html</p>
<p>DRUŠTVO ŠTUDENTOV INVALIDIOV SLOVENIJE, KARDELJEVA PLOŠČAD 5, LJUBLJANA</p>	<p>Tel: 38615653352 E-pošta: info@dsis-drustvo.si E-naslov: http://www.dsis-drustvo.si</p>

Viri in literatura

Abraham, M. (1999). *Sexual Abuse in South Asian Immigrant Marriages. Violence Against Women*, 6/5, 591–618.

Akcijski program za invalide (2014–2021). Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Invalidi/API-2014-2021/API_2014_2021.pdf.

DNK – Društvo za nenasilno komunikacijo. Dostopno na: <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/spolno-nasilje/33> (2. 2. 2021).

EIGE (2020). *Nasilje na podlagi spola*. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/sl/taxonomy/term/1153> (2. 2. 2021).

Einarsen, S. (2008). *The Nature, Causes And Consequences Of Bullying At Work: The Norwegian Experience*. Dostopno na: <https://journals.openedition.org/pistes/3156> (15. 1. 2021).

FRA (2014). *Nasilje nad ženskami: vseevropska raziskava*. Dostopno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf (15. 1. 2021).

Jogan, M. (2002). Organizacija kot prostor (ne)nadzorovanega spolnega obnašanja. *Teorija in praksa*, 39/1, 103–111.

Kazenski zakonik – KZ-1. (2008). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5050> (15. 1. 2021).

Koletnik, A. (2019). *Raziskava vsakdanjega življenja transspolnih oseb v Sloveniji*. Raziskovalno poročilo. Dostopno na: https://transakcija.si/wp-content/uploads/2019/11/Vsakdanje-življenje-transspolnih-oseb-v-Sloveniji-raziskovalno-poročilo-2019_compressed.pdf (15. 1. 2021).

Kuhar, R. in Švab, A. (2014). *Raziskava o pravni podinformiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju gejev in lezbijk*. Raziskovalno poročilo. Dostopno na: https://legebitra.si/wp-content/uploads/2016/01/RAZISKOVALNO_POROCILO_socioloska_raziskava.pdf (15. 1. 2021).

Picierno, P. (2018). *Poročilo o ukrepih za preprečevanje trpinčenja in spolnega nadlegovanja na delovnem mestu, javnih mestih in v političnem življenju v EU ter boj proti njima* (2018/2055(INI)). Odbor za pravice žensk in enakost spolov. Dostopno na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0265_SL.pdf (15. 1. 2021).

Robnik, S. (2009). *(Ne)razumljeni ne?!: spolno nadlegovanje in nadlegovanje zaradi spola na delovnem mestu*. Ljubljana: i2.

Švab, A. in Kuhar, R. (2005). *Neznosno udobje zasebnosti: Vsakdanje življenje gejev in lezbijk v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Ustava Republike Slovenije – URS. (1991). Uradni list RS. Št. 75/16.

Zakon o delovnih razmerjih – ZDR-1. (2013). Uradni list, št. 18/19. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5944> (15. 1. 2021).

Zakon o varovanju pred diskriminacijo – ZVarD. (2016). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?sop=2016-01-1427> (15. 1. 2021).

SMERNICE ZA VKLJUČEVANJE PERSPEKTIVE IN DIMENZIJE SPOLA V ŠTUDIJSKI PROCES IN RAZISKOVANJE¹

1. Uvod

Eden od petih stebrov Načrta enakosti spolov (NES UL FF), ki ga je senat Filozofske fakultete potrdili maja 2020, je področje, poimenovano »Spol v raziskovanju, učnih načrtih in pedagoškem procesu«. Navezuje se na prizadevanja Evropske unije, da bi skrb za enakost spolov prenesla tudi v pedagoško in raziskovalno delo, kar so zapisali tudi v smernicah za ocenjevanje raziskovalnih projektov (Guidance on Gender Equality in Horizon 2020).²

Evropska komisija bo pri ocenjevanju in financiranju projektov upoštevala merila na treh ravneh:

- merilo upravičenosti (Eligibility Criterion) pomeni, da za finančna sredstva lahko kandidirajo le tiste raziskovalne organizacije, ki imajo sprejet in javno objavljen načrt enakosti spolov;
- merilo za dodelitev (Award Criterion) pomeni, da je pri presoji, kateri projekti bodo financirani, treba upoštevati, v kolikšni meri je dimenzija spola umeščena v raziskovanje;
- merilo spolne uravnoteženosti (Gender Balance Ranking) pomeni, da je eden od kriterijev ocenjevanja upoštevanje spolne uravnoteženosti raziskovalne skupine.³

1 Smernice za vključevanje perspektive in domenzije spola v študijski proces in raziskovanje je potrdila razširjena Komisija za kakovost na seji 30. 9. 2022.

2 https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/gender/h2020-hi-guide-gender_en.pdf.

3 Research & Innovation programme 2021–2027, <https://prod5.assets-cdn.io/event/6456/assets/8373042431-e49bca11d9.pdf>.

Podobno velja tudi za študijske vsebine na ravni študijskih programov, predmetov in posameznih vsebin. Pri tem sta sicer ključna avtonomija izvajalk in izvajalcev posameznih vsebin ter razmislek, v kolikšni meri je spol lahko pomembna dimenzija pri preučevanju posameznih tematik, nikakor pa v pedagoškem procesu niso sprejemljive spolno pristranske prakse.⁴

Analiza, ki smo jo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani opravili v okviru delovnih skupin NES in projekta Gearing Roles, je pokazala, da je vključevanje perspektiv in dimenzije spola v študijski program in vsebine predmetov prepuščeno iniciativi posameznih profesorice in profesorjev ter njihovi občutljivosti za ta vprašanja. V NES UL FF smo zato zapisali, da bomo »preučili dobre prakse na tem področju in pripravili priporočila oz. smernice za vključevanje dimenzije spola v raziskovanju in v pedagoškem procesu«.⁵

Po analizi obstoječega stanja (pregledu stanja po oddelkih in v raziskovalni dejavnosti, anketiranju in pogovorih z različnimi deležniki, vključno s študentsko populacijo) ugotavljamo, da na tem področju na oddelkih že obstajajo različne študentske in profesorske iniciative,⁶ ki jih delovna skupina NES (Spol v študijskem procesu in raziskovanju) v sodelovanju s Komisijo za kakovost dopolnjuje s pričujočimi Smernicami za vključevanje perspektive spola v študijski proces in raziskovanje.

Smernice so zamišljene kot pomoč pri razmisleku, kako lahko upoštevamo dimenzijo spola v pedagoškem procesu, končna odločitev o možnostih in načinih vključevanja teh vprašanj in tematik v študijski proces

4 OBU Gender in the curriculum self-assessment and diagnostic checklist, <https://gearingroles.eu/wp-content/uploads/2020/05/2002-Gender-mainstreaming-in-education.pdf>; Garcia Toolkit for Integrating Gender Sensitive Approach into Research and Teaching, GARCIA_working_paper_6.pdf (garciaproject.eu); GENDER-NET ERA-NET Manuals with guidelines on the integration of sex and gender analysis into research contents, recommendations for curricula development and indicators, GENDER-NET_D3-11_Manuals_with_guidelines_on_the_integration_of_sex_and_gender_analysis_into_research_web_.pdf.

5 NES UL FF, https://www.ff.uni-lj.si/sites/default/files/documents/NES%20ULFF_po%20senatu.pdf.

6 Na seji Komisije za kakovost 10. 5. 2022 so bile predstavljene ugotovitve opravljenih pogovorov in analize vprašalnikov.

pa je seveda v pristojnosti posameznih oddelkov ob strokovni avtonomiji izvajalk in izvajalcev.

2. Smernice za vključevanje perspektive spola v študijski proces

Pri vključevanju perspektive spola v univerzitetno izobraževanje je možnih več pristopov: transdisciplinarni pokriva različne študijske programe; integrirani pomeni oblikovanje teoretskega, metodološkega in raziskovalnega pristopa kot temeljnega za poučevanje in raziskovanje spola v različnih predmetih in smereh; oblikovanje posebnih modulov ali programov za področje spola; ali oblikovanje posebnega študijskega programa na vseh ravneh terciarnega izobraževanja.⁷

Ti pristopi se ne izključujejo in se lahko med seboj dopolnjujejo. O možnih pristopih se odločajo posamezne univerze, fakultete, oddelki. Filozofska fakulteta UL je s svojimi 21 oddelki in 18 raziskovalnimi centri tako raznolika institucija, da ne more ubrati enega samega modela oziroma pristopa, zato je smiselno razmisliti o izbiri opraviti na ravni posameznih oddelkov, študijskih programov in kateder.

Smernice za vključevanje perspektive spola v študijski proces je mogoče upoštevati pri razvijanju, spremljanju in posodabljanju učnih načrtov in učnih gradiv. Pri tem je mogoče upoštevati nekatere splošne usmeritve:

- skrb, da kurikulum in učna gradiva niso spolno pristranska in ne utrjujejo spolnih stereotipov;
- skrb, da kurikulum in učna gradiva vključujejo tematike, ki se nanašajo na enakost spolov (kjer je to tematsko primerno);
- skrb, da kurikulum vključuje tudi teoretske pristope, koncepte in metodologijo, ki so pomembni za razumevanje položaja žensk in moških oz. spolov v družbi (kjer je to tematsko primerno).

7 Becker, Ruth, Jansen-Schulz, Bettina, Kortendiek, Beate, in Schäfer, Gudrun (2006). *Gender-Aspekte bei der Einführung und Akkreditierung gestufter Studiengänge – eine Handreichung*. Dortmund: Netzwerk Frauenforschung NRW.

2.1. Priporočeni postopki pri razvijanju, spremljanju, posodabljanju učnih načrtov in učnih gradiv

Smiselno je opraviti pregled vključenosti dimenzije spola na ravni študijskega procesa (programi in predmeti) in v zunajštudijskih dejavnostih. Pri tem si lahko pomagata z naslednjim naborom vprašanj:⁸

A. Vsebina in način dela:

- Ali kurikulum in študijska gradiva vključujejo različne življenjske izkušnje žensk in moških oziroma spolov v naši družbi?
- Ali kurikulum utrjuje ali odpravlja spolne stereotipe o moških in ženskah oziroma o spolnih vlogah v družbi?
- Ali je vsebina v učnem načrtu spolno pristranska (ali na primer vključuje samo moške zgodovinske osebnosti, teoretike, znanstvenike)?
- Ali so v nabor študijske literature vključene tudi relevantne in referenčne avtorice z določenega področja?
- Ali se pri predmetih, ki se naslanjajo na informacije in podatke, ti razčlenjeni po spolu ali pa so predstavljeni kot spolno nevtralni?
- Ali kurikulum in učni načrti vsebujejo načine, na katere se v delo, razprave, tematike vključi perspektiva spola, tako da je razvidno, da je obravnavana tematika ključna za razumevanje neenakosti žensk in moških oziroma spolov v družbi, ne pa zgolj kot dodatek?
- Ali je pri tematskih sklopih, pri katerih se obravnavajo teme spola, razreda, rase/etnične pripadnosti, spolne usmerjenosti, narodnosti, religije, v učnem načrtu upoštevan intersekcijski (medpresečni) pristop, ki razkriva, da so to pomembne kategorije družbene analize, ki z medsebojnim vplivom tvorijo specifične situacije posameznic in posameznikov?

8 Zgled za oblikovanje tega dela smernic je bil dokument OBU Gender in the curriculum self-assessment and diagnostic checklist, <https://gearingroles.eu/wp-content/uploads/2020/05/2002-Gender-mainstreaming-in-education.pdf>.

- Ali so v kurikulumu, učnem načrtu, gradivih upoštevani tudi feministični metodološki pristopi, če je to glede na tematiko primerno?
- Ali je v študijskem programu kakršenkoli predmet, ki vključuje ključne koncepte o enakosti moških in žensk oziroma spolov? Če ni, ali menite, da bi ga bilo glede na področje študija mogoče/smiselno vključiti?

B. Študijski proces, delo s študentsko populacijo in zunajštudijske dejavnosti:

- Ali pri organizaciji pogovorov, okroglih miz, simpozijev in podobno upoštevate tudi spolno uravnoteženo sestavo sodelujočih?
- Ali na gostujoča predavanja na vašem oddelku, programu, programski skupini vabite uravnoteženo število žensk in moških?
- Ali skrbite za to, da študentke in študente na enak način vključujete v študijski proces in jih spodbujate k sodelovanju?
- Ali pri predavanjih in v delu s študentsko populacijo uporabljate spolno občutljiv jezik?
- Ali menite, da bodo študentke, študenti pri svojem bodočem poklicnem delu za ta vprašanja dovolj senzibilizirani?

3. Smernice za vključevanje perspektive in dimenzije spola v raziskovanje⁹

Pri ocenjevanju raziskovalnih projektov, ki jih financira Evropska komisija, se bo kot merilo odličnosti upoštevalo, kako jasno in ustrezno je v prijavi projekta vključena perspektiva spola. Ocenjena bo ustreznost predlagane metodologije, vključno z osnovnimi koncepti, modeli, predpostavkami, interdisciplinarnimi pristopi. Zato je treba pri pripravi projekta preveriti, ali je v raziskovalnih vsbinah ustrezno upoštevana perspektiva

⁹ Zgled za oblikovanje tega dela smernic so bile smernice, ki so nastale v okviru mednarodnega projekta RESET.

spola glede na izbrano temo, in sicer v vseh delih prijave: pri pregledu literature, pri omenjanju vrzeli v dosedanem raziskovanju, pri zastavljanju raziskovalnih vprašanj in podobno.

V nadaljevanju navajamo nekaj korakov, ki jih je smiselno opraviti pri prijavi projekta, pri oblikovanju raziskovalnih skupin in pri diseminaciji raziskovalnih rezultatov.

A. Vsebina projekta:

- pregledati literaturo z vidika spola in preveriti, ali so v njej vključene tudi študije, ki osnovno temo povezujejo s spolom (ter vključiti spol tudi v nabor ključnih besed);
- pregledati in upoštevati relevantna teoretična dela o spolu, ki zadevajo osnovni predmet raziskovanja;
- upoštevati dimenzijo spola pri formulaciji raziskovalnih vprašanj ali tez in raziskovalnih ciljev (če je to za izbrano temo smiselno);
- razmisliti, kakšno vlogo ima spol pri raziskovalnih in podatkovnih vrzelih, ki jih projekt zapolnjuje;
- vključiti podatke, razčlenjene po spolu, in razmisliti, v kolikšni meri na te podatke vplivajo družbene vloge spolov, stereotipi in nezavedne pristranskosti;
- pri vzorčenju upoštevati različne družbene kategorije (spol, starost, razred in podobno).

B. Oblikovanje raziskovalne skupine:

- Ali je raziskovalna skupina uravnotežena glede na spol? Ali so pri tem upoštevane tudi druge raznolikosti (kolikor so lahko) glede na nacionalnost, starost, status, akademske izkušnje itd.?
- Ali je poskrbljeno, da bo v raziskovalnem procesu omogočen oza-veščen odnos do predsodkov o spolu in spolne pristranskosti?

- Ali bodo poleg spola upoštevane tudi druge kategorije, ki so relevantne za analizo konkretnega pojava/procesa?
- Razmisliti, kako bodo pri raziskovanju upoštevana stališča in izkušnje vseh relevantnih družbenih skupin.
- Ali bodo naloge v raziskovalni skupini razpršene ali razporejene na način, ki ne reproducira spolnih stereotipov?

C. Rezultati projekta in diseminacija:

- preveriti, ali so v fazi razširjanja rezultatov upoštevani prispevki vseh sodelujočih v projektu (pri avtorstvu, v publikacijah, na spletnih straneh, na predstavitevah);
- preveriti, ali sta uporabljena primerna terminologija in jezik, ki ne izražata in ne reproducirata spolnih stereotipov in binarnosti;
- preveriti, ali je pri predstavitevah ugotovitev ustrezno upoštevana perspektiva spola;
- razmisliti, ali bi bilo potrebno, da raziskovalna poročila/publikacije/izsledke pregleda strokovnjak, strokovnjakinja za enakost spolov.

D. Družbeni učinki raziskovalnega projekta:

- Kakšni različni so lahko vplivi analiziranih pojavov in procesov na ženske in moške oziroma na enakost spolov?
- Kako lahko rezultati projekta prispevajo k napredku in enakosti spolov v družbi?

Članice in člani delovnih skupin za uresničevanje načrta enakosti spolov

DELOVNA SKUPINA 1: Enake možnosti spolov pri zaposlovanju, napredovanju in kariernih možnostih. sistematično zbiranje in spremljanje podatkov

- doc. dr. Blaž Repe
- Manuela Lisjak, Mučič Melita
- Martina Strnad
- asist. dr. Živa Kos
- doc. dr. Mojca Lukan
- doc. dr. Katja Mahnič
- red. prof. dr. Tatjana Marvin
- izr. prof. dr. Jozef Pallyay
- doc. dr. Tea Sernelj
- red. prof. dr. Tone Smolej
- izr. prof. dr. Jasna Mažgon
- Tonja Jerele
- Marija Jeremić
- Ivana Maričić

DELOVNA SKUPINA 2: Spol v raziskovanju, učnih načrtih in pedagoškem procesu

- doc. dr. Boštjan Bajec
- doc. dr. Adriana Mezeg
- Ema Karo
- Priscila Gulič Pirnat
- Ana Marija Lamut
- prof. dr. Milica Antić Gaber
- asist. Kaja Hacin
- prof. dr. Mojca Krevel
- prof. dr. Janja Polajnar Lenarčič
- prof. dr. Alojzija Zupan Sosič
- prof. dr. Eva D. Bahovec
- izr. prof. dr. Urška Fekonja
- izr. prof. dr. Darja Fišer
- prof. dr. Mojca Smolej, prodekanja
- prof. dr. Barbara Pihler Ciglič
- doc. dr. Maja Veselič
- asist. dr. Anja Mrak
- Katja Černe
- Zala Julija Kavčič
- asist. Neža Jagodic
- Ana Lorger
- Mojca Suhovršnik
- Nesa Vrečer

DELOVNA SKUPINA 3: Spolno občutljiva raba jezika. spolni stereotipi, spolna diskriminacija in spolno nadlegovanje

- doc. dr. Jana Kenda
- Sara Svati Sharan
- asist. dr. Jasna Podreka
- prof. dr. Eva D. Bahovec
- doc. dr. Alenka Bartulović
- doc. dr. Ana Cergol Paradiž
- asist. dr. Tjaša Jug
- doc. dr. Agata Šega
- prof. dr. Marko Stabej
- prof. dr. Vojko Gorjanc
- Tina Bizjak
- Mia Hočever
- Maja Koražija
- Tina Tomšič
- Sara Ugrin

Članice in člani Organizacijskega odbora Dnevov enakosti spolov (DES) Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani¹

- prof. dr. Milica Antić Gaber (vodja)
- prof. dr. Mojca Smolej (prodekanja)
- izr. prof. dr. Janja Polajnar Lenarčič (2. sk. NES)
- asist. dr. Živa Kos (GR projekt)
- doc. dr. Jana Kenda (3. sk. NES)
- doc. dr. Blaž Repe (1. sk. NES)
- asist. dr. Jasna Podreka (GR projekt)
- Tjaša Cankar (GR projekt)
- Kristina Zajc Božič (samostojna strokovna delavka za spremljanje dejavnosti FF)
- Melita Mučič (samostojna strokovna delavka)
- Mojca Suhovršnik (študentka)

¹ Članice in člana Organizacijskega odbora za izvedbo DES je imenoval kolegij dekanje Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, prof. dr. Mojce Schlamberger Brezar, na seji dne 30. 11. 2021.

English summaries

Milica Antić Gaber

What Institutions Can Do For Gender Equality: The Case of the UL FF

The introductory chapter of this book outlines and presents the basic facts about the overall process of the preparation, approval and implementation of the institutional Gender Equality Plan (GEP) at the Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia. The book is one of the results of the Gearing Roles project, financed by the European Union's Horizon 2020 programme, under grant agreement no. 824536.

Some of the other participating institutions had already dealt with institutional mechanisms for gender equality. At the Faculty of Arts, however, we realised immediately that we were at the very beginning of the whole process. Consequently, we first had to describe the recent state of affairs in our organisation as precisely as possible and collect data that would help us to create a picture of the current situation regarding gender equality in our organisation. This was anything but an easy task.

The present paper describes the entire process of formulating, accepting and implementing the GEP in the following areas of action: systematic collection and monitoring of data for all employees and students by gender; equal opportunities in recruitment, promotion and career progression, as well as in balancing professional and private life; gender in research, curricula and the study process; gender-sensitive use of language; and gender stereotypes, gender discrimination and sexual harassment.

For the implementation of the GEP, working groups were formed in cooperation with the Quality Assurance Committee. More than fifty participants were involved, with representatives from all of the departments, as well as from support staff and students, and with the generous support of the institutional leadership. This gave rise to an atmosphere of co-creation, thus ensuring the success of the proposed activities. Parallel to these activities, the Days of Gender Equality at the Faculty of Arts, University of Ljubljana, were organised for the sensitisation of the entire faculty and the transformation of the institutional culture towards more inclusive, just and gender-sensitive community atmosphere.

In many ways, the institutional change went beyond the limits of the Faculty of Arts and expanded its influence to whole University of Ljubljana, as experts from the Faculty of Arts were invited to participate in activities related to the establishment of the University of Ljubljana GEP and in the preparation of the institution's internal law on sexual harassment.

In short: a lot of work has been completed so far, but there is still a lot to be done. The process has started and it should not stop.

Živa Kos, Jasna Mažgon, Blaž Repe

The Role of Systematic Data Gathering in Gender Equality Research

There have been various studies on the issues of gender inequality, including investigation of the reproduction of gender inequality in higher education. That which has been visible and self-evident or hidden, and thus unproblematic, in the decades since women have gained access to higher education can now be studied and demonstrated in different ways. Data is available on the gender ratio in individual courses of study, fields and disciplines. This data shows that women are more strongly represented in the social sciences and humanities, while men dominate in engineering and the natural sciences. In the international higher education and research landscape, we can observe an increase in literature, research and various data on gender equality, which address the problems of gender inequality in specific fields and in higher education and research

institutions in different ways. Accordingly, statistical data has become important, *inter alia*, because it provides an insight into and analysis of the different dimensions of inequality through the monitoring of selected indicators, while at the same time assisting decision makers at different levels in their policymaking. In 2003, the European Commission published the She Figures report for the first time. The collection, processing and use of data is embedded in broader EU structural considerations and documents. The European Commission's decisions and policies in this area are largely based on the data collected and published in the She Figures report. The 2021 report offers an insight into the analysis of 88 indicators. One could conclude that the data outlines the reality of the positions held by women and men in social (sub-)systems, and as such makes an important contribution to understanding and addressing gender equality issues. Through its participation in the H2020 project Gearing Role, the Faculty of Arts was the first University of Ljubljana (UL) member to commit to producing a Gender Equality Plan (GEP). One of the important pillars in the planning and establishment is the creation of a gender equality monitoring database.

Quantitative indicators include, for example, staff by title (teaching, research, etc.); staff by academic discipline; staff by workload (teaching, professional, research), etc. The indicators cover three groups of actors in higher education: female students, teaching and research staff, and professional staff. The Quality Commission of the UL Faculty of Arts has taken on the task of anchoring the GEP and overseeing the development of gender equality in the faculty. In April 2020, the management of the faculty proposed to the commission the establishment of a special working group for the implementation of the GEP. On this basis, a proposal was formulated for the collection of four core indicators: the gender ratio in each department, in specialised services, in study programmes and at study levels; the gender ratio among the teaching staff, by post-doctoral title, average promotion and transition time between titles and positions and on the salary scale at the level of the institution and department; the gender ratio in the specialised services, by title, average promotion and transition time between titles and positions and on the salary scale; and the gender ratio by type of contract. The main steps were the collection and processing of quantitative data to enable the monitoring of gender

equality data and the definition of qualitative indicators and procedures to fill in the gaps. These were collected for the first time in December 2021 through a questionnaire on promotion conditions and working conditions that allow promotion. The limitations encountered in the first attempt to collect these data were mainly that the data were not anonymised, which made them difficult to access. Another limitation was the lack of data, especially in the area of habilitation and the number of reappointments for each title. Information on the use or non-use of paternity leave and the number of maternity leaves would also have been welcome. A report based on the findings was prepared and submitted in April 2022.

Important steps have been taken towards the sustainability of the practice and the long-term anchoring of gender data collection and monitoring in the faculty. However, dilemmas remain in relation to the organisation of existing data set databases, which should be systematically organised so that they can be used for research purposes. Ongoing data collection and monitoring should be the responsibility of one or more persons at the faculty who have methodological expertise.

Darja Fišer, Polona Novak, Jure Skubic

Under the Microscope: The Slovenian Research Agency's Financing of Projects

The (re)production of gender inequalities within various fields of academia and academic research is one of the essential questions of gender equality research and a crucial issue to tackle when discussing the financing of research projects and research programmes. Data about financing shows an interesting picture of not only gender relations within academic research, but also of the gender and age structure of researchers who hold the power in decision making. This correlates to the possibility and extent of publishing academic research, which is an important foundation for the further development of an academic career and for building an academic reputation.

In this chapter, we perform an in-depth statistical analysis of the financing of projects by the Slovenian Research Agency (ARRS), as well

as the Faculty of Arts, University of Ljubljana, focusing on analysing the national financing of research activities according to gender structure. The comparative analysis is based on reports published by the Slovenian Research Agency in 2015 and 2019. These reports were identified as being the oldest and the newest reports published by ARRS and were deemed suitable for quantitative comparison. In cases where data was unavailable in either of the reports, only the data from the other report was used. The focus of our analysis were social sciences and humanities, since they represent the most relevant academic fields for the Faculty of Arts, University of Ljubljana.

In order to obtain data that is as relevant as possible, we analysed the financing structure and the gender structure of leaders in the following programmes and projects: 1) research programmes, as one of the three instruments of stable funding aimed at providing a steadfast allocation of funds for research groups, 2) basic projects, which cover experimental or theoretical research undertaken primarily to acquire new knowledge, 3) applied projects, which represent original investigation undertaken in order to acquire new knowledge, 4) postdoctoral projects, which consist of basic or applied research projects carried out by one researcher (no more than three years after obtaining a doctorate), 5) target research programmes, which aim to ensure target-oriented research support, and 6) young researchers. Each subchapter correlates to the statistical analysis of one field, focusing on the share of finances allocated to programmes, projects and disciplines; the gender and age structure of the leaders and researchers in programmes and projects; and the enforcement of research activities. This allows for a detailed understanding of the financial, gender and age structure of the research programmes financed by the Slovenian Research Agency.

Although we observe an increase in the allocation of financial resources to projects and programmes led by women in 2019, our analysis shows an uneven distribution of finances in all of the aforementioned research programmes and projects according to gender. Programmes and projects led by male researchers most commonly attract higher financing than those led by female researchers, and they are often given preference when it comes to the allocation of financial resources. Furthermore, the leaders of the programmes or projects are more frequently male

researchers: our results show that the number of male leaders is almost twice that of female leaders. This might be partly due to the fact that projects and programmes from technology and natural sciences are allocated more resources than those from the humanities and social sciences. In addition, the former employ more male than female researchers. We also observe that the number of full-time employment positions is much higher among male than female researchers, and that men are more commonly offered full-time research employment. The same is true for the mentors of young researchers, where male mentors frequently outnumber female mentors in all of the analysed academic fields. One interesting exception was observed: in 2019, there were more female than male young researchers, which only rarely occurred in the past. Although the results show that some progress in the financing of research programmes and projects according to gender was made in the period from 2015 and 2019, there is still room for improvement in achieving a more equal redistribution of resources.

Priscila Gulič Pirnat

Bibliometrics of Academic Publications between 2018 and 2020 at the UL FF, from the Gender Perspective

Studying the contribution of women in science and higher education can provide an insight into gender differences in research and the consequent gender imbalance. Gender differences are revealed by a number of studies examining various aspects of gender inequality. One of the ways to determine gender differences is bibliometric analysis of scientific publications using various bibliometric indicators. This is the focus of the present paper.

The bibliometric study was conducted from September to November 2021 on the basis of extracts from the Information System on Research Activity in Slovenia (Sicris) of the research organisation of the Faculty of Arts, University of Ljubljana (UL FF) for the period from 2018 to 2020. Scientific contributions for all three research periods were analysed according to authorship positions and the gender dimension. The bibliometric study investigates the production and trend of women's

publications at the UL FF in relation to men's production, the scope of scientific cooperation, and the production of publications by gender and employment structure at the Faculty of Arts. We observe a positive trend in women's publications for the period 2018–2020, both in terms of authorial and multi-author publications, with the Covid-19 year being especially fruitful. From the point of view of the employment structure at the UL FF, we record a smaller share of women's publications compared to men's publications. The results can serve as a starting point for further gender analysis in scientific research at the Faculty of Arts and more broadly within the University of Ljubljana and the humanities, arts and social sciences.

Priscila Gulič Pirnat and Ana Marija Lamut

Bibliometrics of Gender-Oriented Academic Journals Published by the UL FF

This bibliometric study analyses scientific publications on the topic of gender by researchers who publish in the journals of the Ljubljana University Press, Faculty of Arts. The study helps us understand whether we are dealing with the issue of gender to a sufficient degree and encourages an increase in publications on the topic of gender. The bibliometric study was conducted in the period from September to November 2021 on the basis of manual screening of selected journals published by the Ljubljana University Press in the period from 2018 to 2020. Scientific contributions for all three research periods were analysed according to gender issues.

The study shows that the production of scientific periodical publications of the Ljubljana University Press, Faculty of Arts, on the topic of gender for the period 2018–2020 is not particularly high. We note that 47% of University Press, Faculty of Arts journals have at least one or more articles on the topic of gender, while the seven selected journals include 10% of articles on the topic of gender. Such bibliometric analyses through the dimension of gender are not observed in Slovenia or are rare, so it is not possible to perform a comparative analysis.

Ana Marija Lamut

Bibliometric Analysis of the Outstanding Achievements Awarded to Academic Publications at the UL FF, between 2018 and 2020

The overview of the outstanding achievements of the departments of the Faculty of Arts, University of Ljubljana, in the period 2018–2020 was conducted in order to present the percentage of such publications by gender. The survey included all university professors and project researchers with research codes from the Slovenian Research Agency (ARRS) working in the 21 departments of the Faculty of Arts, University of Ljubljana (ULFF). Both full-time and part-time employees were included, regardless of age or seniority. The present report contains information on publications classified as outstanding (A^o) according to the ARRS criteria. For each department, a separate list of outstanding achievements was created in the Slovenian Research Information System (SICRIS) under the heading Evaluation of Selected Research Teams. In this list, we have compiled data on publications disaggregated by gender. The year 2020, which was marked by the Covid 19 pandemic, was also included in the survey.

In the period 2018–2020, 508 researchers with a researcher code at ARRS were employed full-time or part-time in departments of the ULFF. Of these, 323 were women (63.58%) and 185 were men (36.42%). Of the total number of employees, 130 (25.59%) had outstanding achievements (A^o), representing 24.77% of female employees and 27.03% of male employees (Fig. 2). The total number of A^o ratings (213) is greater than the total number of women and men with A^o because each individual researcher in this group had multiple papers during the period in question. Among the A^o ratings, 129 papers with outstanding achievements (60.56%) were by women and 84 (39.44%) were by men. One would expect women to have more publications than men, as there are more women in the labour force. However, the differences between women and men are not so clear, despite the fact that men are ahead by three percentage points in this survey (Fig. 3).

We have chosen the Department of History to illustrate publications published with an A^o rating because the number of women and men employed in this department with an ARRS code was the same during the period surveyed (17 women and 17 men). The number of A^o publications

is also evenly divided between women and men. A total of four men published five outstanding publications and five women published five A⁺-rated papers, so the share of outstanding achievements is equal (Fig. 5). Three of these researchers were working on an international project. One article was written by the project leader, who is a full professor with teaching responsibilities. Among the men, four publications are accounted for by three faculty members and one project member with the title of assistant professor but without teaching obligations. This shows the importance of projects that allow researchers to work and publish the papers required for promotion to a title. Of the four women who published an A⁺ article, three already had the title of assistant professor and one had the title of assistant.

Considering the short period covered by the present analysis, no major differences between men and women in the publication of outstanding achievements (A⁺) could be identified. It would be valuable to determine the impact of the Covid 19 epidemic in this regard, but this has not been taken into account in the present analysis as the epidemic only occurred in the last year of the period studied.

Tjaša Cankar and Mojca Suhovršnik

Gender in the Study Process at the UL FF

As part of the GEP Implementation Working Group, which focused on incorporating gender into the study process, we conducted a series of activities between 2020 and 2022 to gather as much information as possible about the state of affairs and the changes needed in this area. In each department, we analysed the status of the inclusion of gender dimensions and perspectives in the curricula and teaching, and the female students who participated in the GEP groups prepared an analysis of a survey on gender equality in the study process in the Faculty of Arts, University of Ljubljana. The results of these activities are summarised in the present article.

In the analysis, we found that departments include the gender dimension and perspective in the curricula and teaching materials in a variety of ways. There are diverse responses and viewpoints in different

departments: some engage in this area and regularly integrate the content into the curriculum and the teaching and research process, while others ignore the gender dimension and perspective completely. For example, at the Faculty of Arts, University of Ljubljana, there are several departments in which professors and research staff consistently address gender equality issues, but there are other departments in which these concerns are dependent on the individual sensitivity of faculty and professors. While there are differing views on how problematic gender stereotypes and sexism are and how to confront these issues, in general we found little awareness of and interest in preventing their reproduction in teaching and research activity. One outcome of the present analysis of the situation in each department was the development of guidelines for integrating the gender perspective and dimension in the study process and research, as well as the organisation of dissemination activities and events in the form of the Days of Gender Equality.

Eva D. Bahovec and Polona Mesec

What is the Meaning of a 'Feminist Syllabus' for Philosophy and Humanities?

The idea of modern university stems from the age of the Enlightenment, with its emphasis on the autonomy of reason and subjective freedom. In this context, Immanuel Kant's answer to the question of *What is Enlightenment?* is put in the forefront, along with his insistence on 'doing away with immaturity' and his emphasis on our moral responsibility for autonomy, reason and the related organisation of university teaching, as outlined in his *Contest of Faculties*. In contemporary philosophy, Michel Foucault returned to Kant's position, placing it in the broader context of critique and a 'critical ontology of ourselves'. On this background, the present essay reflects upon the history of feminist philosophy from Christine the Pizan, Olympe de Gouges and Mary Wollestonecraft, to Simone de Beauvoir's *Second Sex*. Beauvoir provided us with an explanation of women's oppression, although her work has still not been acknowledged in philosophical curricula and teaching. The essay explores the

consequences of feminist thought for the formation of ‘official knowledge’, presents the endeavours for a ‘re-reading of the canon’, and proposes a new syllabus beyond the exclusions that were elaborated in Foucault’s analysis of power relation, although he did not seem to be able to see and confront patriarchal power and its modernisation.

Tjaša Cankar and Milica Antić Gaber

Days of Gender Equality

In this chapter, we describe the process of developing and institutionalising the Days of Gender Equality (DES). We present the development of the idea and the organisation of the first Days, which we consider a great initial success, followed by the recognition of the importance of organising such events by the Dean’s Office of the University of Ljubljana with the appointment of an Organising Committee for the organisation of the Days of Gender Equality in 2022 and all subsequent years.

In two consecutive years, talks, roundtables, lectures and presentations were organised with active scholars and established figures in the field, as well as students and researchers at the beginning of their careers, who presented their work and research projects, and talked about how gender equality has inspired them and influenced their view of the world, as well as their work and everyday life. A total of 15 events were held in 2021, from 8 March to 17 May, with 80 speakers and over 500 participants. Between 8 March and 13 April 2022, 11 events were held, with over 35 speakers and over 200 participants in person and many more online.

The Days of Gender Equality demonstrated that gender equality is a broad and dynamic area of research within the humanities and social sciences. We emphasise that the participatory structure of DES is critical to ensuring that the event series is successful and sustainable, and thus becomes part of the institutional practice of the Faculty of Arts, University of Ljubljana.

Mojca Suhovršnik

The Participation of the Student Population in the Creation of the Gender Equality Plan at the UL FF

When planning and creating a Gender Equality Plan at higher education institutions, we have always considered it extremely important to hear the voice of those for whom the study process is intended, i.e., the voice of all students.

Students actively participated in the planning and implementation of the Days of Gender Equality, which will be held every year in the future and thus, we hope, will become a traditional institutional activity. Student events within the framework of the Gender Equality Days clearly demonstrate that the field of gender equality is interesting for students of various fields of study.

In addition, students participated in three different working groups in the creation of the Gender Equality Plan and made a significant contribution to identifying the “state of play” of gender equality at the faculty. Just a few key findings are highlighted here. We found that, regardless of the gender representation in the year, the teaching staff in the study process, according to the majority of students, do not spread gender stereotypes and sexist remarks. However, about a fifth of the students who indicated that the gender representation in the year is predominantly female claim that some professors spread gender stereotypes and sexist remarks, but that these are only exceptions. About half of the students who already have experience writing seminar and project assignments answered that, regardless of gender, the teaching staff does not recommend the inclusion of gender-sensitive language when writing seminar and project assignments, while the majority of students who have experience with writing theses believe that the vast majority of mentors encourage them to use gender-sensitive language. About half of the surveyed students answered that the issue of gender equality is discussed in very few courses, while about a fifth answered that it is discussed in about half of the courses. We also wanted to know whether students think it is worthwhile to introduce courses on gender equality. The majority (69.4%) think that this makes sense.

The results are certainly encouraging in one part, but somewhat less so in the other, which means that we still have some work to do in this area.

Milica Antić Gaber and Roman Kuhar

A Contribution to the Normalisation of Inclusive Language

In this article, the authors present the adoption of a decision on sensitive language use in the internal regulations of the Faculty of Arts, University of Ljubljana, and place it in the broader context of feminist critique of sexist language.

Since the 1970s, feminist critiques of sexism in language have noted that the use of masculine grammatical forms as inclusive of women in practical language use is gender-biased, as women are often erased or marginalised in the mental images evoked by masculine grammatical forms. Responses to attempts to eliminate linguistic sexism were nonetheless initially largely negative. Over time, however, some solutions for more inclusive and non-sexist language have become established as acceptable practices in various linguistic settings.

In Slovenia, discussion of these issues began as early as the 1990s, when the Office for Women's Policy initiated a debate on non-sexist language use that involved scholars from various disciplines, from linguistics to law, psychology, sociology and philosophy. This debate was renewed in 2018 when the Senate of the Faculty of Arts decided to use the feminine grammatical form instead of the masculine grammatical form as inclusive. The paper describes the entire process that the faculty went through, the reactions to this change, and the misinterpretations of its intent both within the faculty and among the general public. The authors point out that, although not everyone is satisfied with the adopted solution, it at least rectifies the previous situation in which women were mentioned at best in a footnote.

Mojca Smolej

Using the Female Gender as Inclusive – Pro et Contra. The Case of the UL FF

In 2018, the Senate of the Faculty of Arts, University of Ljubljana, made a decision to use feminine gender as a gender-neutral and inclusive term for all genders in internal legal documents. It should be pointed out that the decree that feminine gender is gender-neutral applies only to groups of people in general, and not in any way to individuals. When this decision was taken at the Faculty of Arts, some people were confused and even (partly) opposed to it (including the author of the present article, who decided to thoroughly investigate all of the arguments for and against using the female gender as neutral). In brief, the following conclusions can be drawn: 1) if some speakers do not feel adequately addressed in the use of their own language, then it is everyone's responsibility to respond or react to this; language is not just the domain of linguists, but of all speakers, and it is the duty of linguists in particular to try to find appropriate solutions; 2) the use of the feminine gender is fully developed in the Slovenian language; speakers use it spontaneously, so the use of the feminine gender as an inclusive gender is not a gross interference in the Slovenian language system; 3) the use of various other solutions for inclusive use, such as various orthographic signs (e.g., the hyphen), are not the most appropriate, as they affect the level of comprehensibility or coherence; 4) there have been many artificial interventions in the Slovenian language throughout its history, but in the minds of most speakers such interventions have not been preserved, or at least are not at the forefront of their minds; 5) the choice of appropriate use is left to the individual or collective, based on the opinion of all or the majority. It should be added that, shortly after the adoption of the decree, some people thought that the decision would bring confusion and conflict among the people working at the Faculty. In fact, the use of the feminine gender has become established in internal documents over the past four years and there have been no objections or calls to reintroduce the exclusively masculine gender as inclusive in at least the last two years.

Jasna Podreka, Jana Kenda, Barbara Pihler Ciglič

Sexual and other Harassment and Violence in Academia: The Importance of a Systemic Approach

The present article discusses the importance of addressing sexual and other forms of violence and harassment, and their specific manifestations in academia. Numerous international studies have highlighted the dimensions of this problem, revealed the complexity of the relationships in this context, and pointed out the specific power relations in academia. It is a complex and still largely hidden social problem. Consequently, those who seek to challenge violence and harassment often face obstacles and fear, leaving much of the violence and harassment hidden and unaddressed.

Data show that victims of sexual and gender-based harassment and violence are predominantly female (in 90% of all cases) and LGBTIQ+ (because of their sexual orientation, gender identity or gender expression). We can therefore speak of the gendered nature of this problem, as there is a clear distinction between those who cause such harassment and violence and those against whom it is directed. Existing relationships and power relations in society play a key role in understanding and addressing these forms of harassment and violence, as there is usually an unequal power relationship between the victim and the perpetrator, which thus allows for abuse of power.

While the issues of harassment and violence fall within national labour and criminal legislation, when planning activities within the Gender Equality Plan subgroup (NES) at the Faculty of Arts, University of Ljubljana, we were interested in the following issues: how the institution deals with its own responsibility in establishing mechanisms and preventive practices in this area, what has already been done in this field, which systemic mechanisms are already in place, and what the key weaknesses of the system are. Preliminary analyses of the state of play have shown that sexual and gender-based harassment is still very much present within the academic environment. With the exception of mobbing, it is a type of violence that has been largely unregulated and overlooked, while academic institutions are typically faced with a lack of adequate institutional and other solutions in this area. Accordingly, we concluded that there

is a great need for systematic monitoring of the problem and for specific institutional regulations that address the problem of sexual and gender-based harassment and violence in academia, as well as regulations and internal legal acts that clearly specify how to proceed in such cases. It was also noted that there is a lack of general and specific complaint mechanisms for victims of such forms of violence and practices. Since the norms and values that reflect the organisation of the gender order, the structure of the unequal distribution of social power, prestige and standing, and the way gender is socialised are also shaped and reproduced within the academic sphere, consistent addressing and research of this issue is all the more necessary and important. This is one of the reasons why, in the last few years, both at the Faculty of Arts and at the University of Ljubljana, we have systematically addressed this issue, adopted some important systemic solutions, and carried out several awareness-raising events, as well as planning for a number of future activities. In this paper, we shed light on these issues in the academic environment and present key changes in this area.

The most important systemic changes in this area include a revision of the rules on harassment, violence and mobbing at the University of Ljubljana, the creation of professional guidelines on sexual and other forms of violence and harassment at the level of the Faculty of Arts, and the establishment of the Institute of Confidential Counsellors at the level of the University and its 26 members, as this enables adequate information and protection for all employees and students.

Tjaša Cankar

Mentoring

In order to achieve gender equality in academia, which is characterised by the fact that women are still underrepresented in senior positions, mentoring a junior female scientist who is working with a more experienced female scientist is one of the initiatives that helps to establish professional connections and networks. This form of mentoring considers women's career development in the context of women's broadly defined roles and social status, as well as the constraints they face. The six institutions

participating in the Gearing Roles consortium have committed to participating in the mentoring programme organised by the Spanish Foundation for Science and Technology FECYT from 2019 to the end of 2022. Six experienced or established female researchers and faculty members, who are aware of gender issues in academia, became mentors to an equal number of early career female scientists working at their institutions, mostly in early postdoctoral positions with the desire to build a career in their field. Three pairs of mentors from the Faculty of Arts, University of Ljubljana, participated in the mentoring programme and evaluated its strengths and weaknesses after the programme was completed.

The participating mentoring pairs felt that the mentoring programme provided a very good opportunity for conversation and self-reflection, for reflection on one's own career path and future, on gender equality in research, on the obstacles women face in developing successful and satisfying careers, on how to promote gender equality in research and teaching within the institution, and on how mentor and mentee can support each other in navigating institutional culture and practice.

Predstavitve avtoric in avtorjev

Milica Antić Gaber je redna profesorica na Oddelku za sociologijo FF UL, kjer predava na dodiplomskem in podiplomskem študiju ter koordinira doktorski program Študiji spola. Bila je gostujoča predavateljica in raziskovalka na Srednjeevropski univerzi (Budimpešta), Centru za ženske študije (Beograd); Meduniverzitetnem centru (Dubrovnik), Birkbeck Collegeu (London), Centru za ženske študije (Novi Sad) in Univerzi Pompeu Fabra (Barcelona). Sodelovala je in/ali koordinirala več nacionalnih in mednarodnih projektov s področja enakosti spolov. Bila je tudi članica Ekspertne skupine Evropskega inštituta za enakost spolov, predsednica Slovenskega sociološkega društva in članica izvršnega odbora Evropskega sociološkega združenja.

Eva D. Bahovec je predavateljica sodobne filozofije in ženskih študij na Oddelku za filozofijo FF, avtorica več monografij in številnih znanstvenih razprav ter urednica slovenskih prevodov temeljnih del Christine de Pizan, Jean-Jacquesa Rousseauja, Virginie Woolf, Simone de Beauvoir in Gillesa Deleuza, v tisku pa je njena monografija o Foucaultu.

Tjaša Cankar je sociologinja in zgodovinarica s poklicnimi izkušnjami s področja enakosti spolov in praktičnimi izkušnjami kot sodelujoča na projektih v evropskih programih Obzorje 2020, Obzorje Evropa in Erasmus+, ki obravnavajo enakost spolov in institucionalne spremembe na visokošolskih ustanovah. V sklopu bilateralne raziskave o enakih možnostih v diplomaciji Islandije in Slovenije je sodelovala v slovenski projektni ekipi.

Darja Fišer je izredna profesorica na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in višja raziskovalka na Inštitutu za novejšo zgodovino in na Oddelku za tehnologije znanja na Inštitutu Jožef Stefan. Je avtorica oziroma soavtorica številnih člankov v znanstvenih revijah, poglavij monografijah, prispevkov na konferencah. Uredila je tudi številne monografije in posebne številke znanstvenih revij. Vodi raziskovalni program ARRS Digitalna humanistika in skupni flamsko-slovenski raziskovalni projekt Li-LaH, ki analizira jezikovno krajino sovražnega govora v družbenih medijih. Bila je namestnica izvršne direktorice infrastrukture CLARIN ERIC in predsednica usmerjevalnega odbora FoLLI. Bila je tudi predsednica Društva za slovenske jezikovne tehnologije.

Priscila Gulič Pirnat je diplomirala iz filozofije in bibliotekarstva. Kasneje je postala magistrica znanosti na področju socialne filozofije. Ukvarja se z dvema raziskovalnima področjema, ki jo od nekdaj zanimata: bibliotekarstvo in filozofija prava živali. Je vodja Osrednje humanistične knjižnice na Filozofski fakulteti UL in doktorska študentka na Oddelku za filozofijo Filozofske fakultete UL.

Ema Karo je po izobrazbi magistrica anglistike in magistrica primerjalne književnosti. Zaposlena je na Znanstvenoraziskovalnem inštitutu Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, kjer vodi in koordinira prijave znanstvenoraziskovalnih programov in projektov ter vodi bazo podatkov o znanstveno raziskovalnem delu.

Jana Kenda je predavateljica italijanskega jezika. V svojem pedagoškem in raziskovalnem delu se ukvarja s pragmatiko in jezikom v rabi, z zakonitostmi spontano govorjenega italijanskega jezika, italijansko leksikologijo ter primerjalnim oblikoslovjem in skladnjo. Sodelovala je v bilateralnih projektih med Slovenijo in BiH, Srbijo in Avstrijo, je organizatorica številnih državnih tekmovanj iz italijanskega jezika za OŠ in SŠ ter predavateljica na poletnih šolah in seminarjih za učitelje. Je tudi predsednica maturitetne komisije za SM iz italijanskega jezika in predsednica strokovne komisije za sestavljanje izpitnega gradiva za izpite iz italijanskega jezika za odrasle.

Živa Kos je predavateljica in raziskovalka na Filozofski fakulteti UL in sodelavka CEPS (Center za študij edukacijskih politik) na Pedagoški fakulteti UL. Doktorirala je na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani. Bila je članica strokovne svetovalne skupine Agencije za kakovost izobraževanja in del pripravljalne skupine za usmeritve Strateškega okvira izobraževanja pri Ministrstvu za šolstvo RS. Bila je strokovna raziskovalka v nacionalnih in mednarodnih projektih, vključno z zahtevami poklicnih ocenjevalcev v Evropi, Izobraževanje učiteljev na soočanje z raznolikostjo v razredu in Neoliberalizem v evropskem visokošolskem prostoru: med učinkovitostjo in pravičnostjo slovenskih izobraževalnih politik in praks.

Roman Kuhar je sociolog in raziskovalec, redni profesor na Oddelku za sociologijo UL FF. Je avtor več knjig, med drugimi Na križiščih diskriminacije in Neznosno udobje zasebnosti (z A. Švab) in (so)urednik več monografij, med drugimi Identitete na presečišču kriz in Anti-gender Campaigns in Europe: Mobilizing against Equality (z D. Paternotte, Rowman & Littlefield), za katero je prejel tudi nagrado ARRS Odlični v znanosti 2018. Bil je dekan Filozofske fakultete UL, trenutno pa je pridružen urednik pri reviji Social Politics (Oxford University Press) in predsednik Slovenskega sociološkega društva.

Ana Marija Lamut je bibliotekarka v knjižnici Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Diplomirala je iz grškega jezika in književnosti ter umetnostne zgodovine. Po študiju se je kot štipendistka grške vlade udeležila dveh enomesečnih tečajev nove grščine »Greek Government scholarships for summer courses of Modern Greek and Civilization« na Univerzi v Atenah in na Aristotelovi univerzi v Solunu. Magistrirala je iz grške književnosti s temo *Opisi likovnih umetnin v helenistični poeziji*. V okviru Osrednje humanistične knjižnice je vodja Delovne skupine za izobraževanje.

Jasna Mažgon je doktorirala s področja pedagogike na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Raziskovalno se ukvarja s kvalitativnimi metodami pedagoškega raziskovanja, kar se odraža v vrsti objavljenih znanstvenih del. Vključena je bila v številne raziskovalne projekte, kot metodologinja tudi aktivno sodeluje z inštitucijami, ki skrbijo za razvoj sistema vzgoje

in izobraževanja v Sloveniji. Je nosilka predmetov s področja pedagoške statistike in metodologije.

Polona Mesec je prevajalka in raziskovalka na področju humanistike in feminizma in se intenzivno ukvarja z zagovorom pravic ženske ter ženskim gibanjem; po končanem Medoddelčnem interdisciplinarnem študiju ženskih študij in feministične teorije je vpisala doktorski študij na področju teoretske psihoanalize, ki ga zaključuje.

Anja Mrak je zaposlena na Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo na Filozofski fakulteti UL, najprej kot samostojna strokovna delavka, kasneje kot asistentka. Doktorirala je z disertacijo *Magični realizem in feministična narativna tehnika*. Na Univerzi v Gradcu je izvedla podoktorski raziskovalni projekt z naslovom »The Intersections of Aesthetics and Transnational Feminism«. Sodeluje tudi v mednarodnem Erasmus+ projektu »Ask(ing) You(th) – Developing Competencies for Creative Youth Work Practice«. V okviru Erasmus+ mobilnosti je gostovala na univerzah v Lodžu, Vilni, Budimpešti (CEU), Gradcu in Malti.

Polona Novak je bila zaposlena v državni upravi na ministrstvu, pristojnem za znanost in od ustanovitve, dela na Javni agenciji za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) na področju analiz. Bila je članica Komisije za uveljavitev vloge žensk v znanosti štiri mandate. Z vidika spolne neenakosti je pregledala normativne akte ARRS s področja raziskovalne dejavnosti in v sodelovanju s Komisijo predlagala spremembe in dopolnitve aktov.

Barbara Pihler Ciglič je redna profesorica za španski jezik na Oddelku za romanske jezike in književnosti Filozofske fakultete UL. Bila je prodekanja za kakovost in založništvo. Je tudi ena od zaupnih oseb. Njena osrednja področja raziskovanja so analiza diskurza, pragmatično jezikoslovje in nadpovedna skladnja. Je članica več mednarodnih projektov in raziskovalnih skupin, npr. Linfunes (Univerza v Oviedu), ReDisc (Univerza v Sevilji), *El español en Europa* (Univerza v Heidelbergu in Univerza v Zurichu) ter nacionalna koordinatorica Erasmus+ projekta *PRACOMUL: Pragmatic Competence from Multilinguistic Perspective*.

Jasna Podreka je asistentka na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Doktorirala na temo »Nasilje nad ženskami in intimno partnerski umori žensk v Sloveniji«. V svojem raziskovalnem delu se osredotoča zlasti na vprašanje družinskega nasilja, intimnopartnerskega nasilja, intimnopartnerskih umorov in femicida ter vprašanja povezana z enakostjo spolov v družbi. Je avtorica znanstvene monografije z naslovom »Bila si tisto, kar je molčalo. Intimnopartnerski umori žensk v Sloveniji« in drugih znanstvenih besedil na teme s katerimi se raziskovalno ukvarja. Je ena od zaupnih oseb na FF UL in prostovoljka pri Društvu SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja.

Janja Polajnar Lenarčič je kot predavateljica zaposlena kot predavateljica za nemški jezik. Vodila je Germanistično partnerstvo z Univerzo v Mannheimu; bila je vodja bilateralnih projektov z Univerzo v Heidelbergu in z Univerzo v Sarajevu. Kot gostujoča predavateljica je poučevala na Univerzi v Mannheimu, na Univerzi v Regensburgu. Gostovala je na univerzah v Ferrari, v Heidelbergu, v Regensburgu in v Darmstadtu. Dejavnost je kot urednica mednarodnih monografij in tematskih zvezkov znanstvenih tujih revij (Deutsche Sprache, Linguistica). Je članica uredniških odborov mednarodnih znanstvenih revij (Deutsche Sprache, Białostocke Archiwum Językowe) in članica Mednarodnega znanstvenega sveta Instituta za nemški jezik v Mannheimu.

Blaž Repe je diplomiral na področju digitalne kartografije in se je zaposlil na Oddelku za geografijo, UL FF UL. Doktoriral je s področja geografije prsti. Predava geografske informacijske sisteme, digitalno kartografijo, geografijo prsti, biogeografijo, geoinformacijsko podporo o odločanju, fizično geografijo in druge. Predava tudi na Fakulteti za arhitekturo UL. Bil je gostujoči predavatelj na Slovaškem, Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini in na Poljskem. Svoje znanje je širil na obiskih univerz v Bratislavi (Slovaška) in Freiburgu (Nemčija). Bil je član številnih projektivnih skupin.

Jure Skubic je po izobrazbi magister profesor sociologije in anglistike, trenutno pa študent študijskega programa 3. stopnje Študiji spolov in asistent za sociologijo kulture na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Trenutno kot asistent in raziskovalec dela na

Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani, na mednarodnem projektu ParlaMint 2, vključen pa je tudi v delo na projektu »Digitalna humanistika: viri, orodja in metode« na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Mojca Smolej je redna profesorica na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete v Ljubljani. Njena osrednja raziskovalna področja so skladnja slovenskega jezika, govornjeni diskurz in jezikovna stilistika. Je glavna urednica osrednje znanstvene slovenistične revije Jezik in slovstvo. Je tudi avtorica univerzitetnega učbenika o skladnji, monografije o besedilnih vrstah v spontanem govoru in monografije o skladnji slovenskega jezika. Redno gostuje v okviru programa Erasmus, bila je tudi gostujoča profesorica na Inštitutu za slavistiko na Univerzi Karla in Franca v Gradcu, in na Univerzi v Trstu.

Mojca Suhovršnik je magistrica profesorica pedagogike in magistrica sociologije kulture. Trenutno je doktorska študentka sociologije kulture na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Raziskovalno se ukvarja s študijami spola in enakostjo spolov, še posebej na področju spolnega nasilja in nadlegovanja. Deluje tudi na Inštitutu za preučevanje enakosti spolov in Društvu SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

Imensko kazalo

- Abraham, Margaret 249
Abramo, Giovanni 75, 79
Aguilar, Izath Nizeet 77
Ahačič, Kozma 169, 175, 179
Ambrož, Matjaž 196
Antić Gaber, Milica 14, 15, 98, 133,
152, 160, 175, 194, 197, 202, 212,
243, 286, 289
Apple, Michael 142
Babnik, Katarina 19
Badiou, Alain 145
Bahovec, Eva D. 142–145, 152,
286–287
Bajec, Boštjan 286
Bartulović, Alenka 287
Bauer, Nancy 144
Becker, Ruth 279
Beerkens, Maarja 26
Benya, Frazier F. 194
Bezljaj, Mirt 196
Biesta, Gert 26
Bitenc, Maja 177
Bizjak, Tina 197, 287
Bondestam, Fredrik 193–195
Bourdieu, Pierre 161–162
Bozeman, Barry 75
Braun, Friederike 162
Bull, Anna 193
Cankar, Tjaša 4, 15, 289
Chandler, Christy 217
Cole, Geoff 82, 161
Corley, Elizabeth 75
Coupland, Nikolas 177
Černe, Katja 286
Čuk, A. 85–86
D'Angelo, Ciriaco Andrea 75
Davidson, Mary Catherine 177
de Beauvoir, Simone 144–145, 300,
309
de Gouges, Olympe 300
de Pizan, Christine 142, 309
Dehdaridad, Tahereh 75
Deleuze, Gilles 146, 309
Derrida, Jacques 144
Deryugina, Tatyana 79
Descartes, René 144, 146
Dobrovoljc, Helena 165–166
Dolar Bahovec, Eva 287
Dular, Janez 183
Eacott, Madeline J. 161
Einarsen, Ståle 253
Fazackerley, Anna 99

- Fekonja, Urška 286
 Felman, Shoshana 143
 Filipčič, Katja 19
 Fišer, Darja 286, 294, 310
 Forest, Maxime 3
 Foucault, Michel 144–147, 300–301, 309
 Fox, Mary Frank 70
 Garrett, Peter 177
 Gastil, John 162
 Gaughan, Monica 75
 Gilmartin, Shannon K. 76
 Godzisz, Piotr 193
 Gorjanc, Vojko 170, 287
 Gračner, Nataša Barbara 19
 Gulič Pirnat, Priscila 286
 Gulič, Maksimiljan 165
 Hacin, Kaja 286
 Halevi, Gali 80
 Hamilton, Mykol C. 162
 Hellinger, Marlis 162–163
 Hiti, Maša 19
 Hočevar, Mia 287
 Horvat, Marjan 167
 Humbert, Anne Laure 3
 Hunter, Laura 75
 Irigaray, Luce 146
 Jagodic, Neža 133, 197, 228, 286
 Janežič, Anton 183
 Jansen-Schulz, Bettina 279
 Jeram, Jasna 164, 170
 Jerele, Tonja 32, 285
 Jeremić, Marija 32, 285
 Jogan, Manca 13, 194, 249
 Johnson, Paula A. 193–194
 Jug, Tjaša 287
 Južnič, Primož 87
 Kalin Golob, Monika 160, 171–172
 Kanduč, Zoran 170
 Kant, Immanuel 141–144, 146–147, 300
 Karo, Ema 286
 Kavčič, Zala Julija 133, 213, 230, 286
 Kenda, Jana 202, 243, 287, 289
 Kibbe, Melina R. 98
 Klein, L.B. 193
 Kodelja, Zdenko 145
 Kogovšek Šalomon, Neža 153
 Kok, Cynthia J. 162
 Koletnik, Anja 193, 250
 Koražija, Maja 287
 Kortendiek, Beate 279
 Kos, Živa 4, 15, 32, 285, 289
 Kozmik, Vera 164–165, 170
 Krajnc, Simona 166
 Kranjc, Janez 19
 Krevel, Mojca 286
 Kristeva, Julia 145
 Kuhar, Roman 3, 18, 153, 160, 175, 193, 251
 Kyvik, Svein 81
 Lamut, Ana Marija 286
 Larivière, Vincent 77
 Leahey, Erin 75
 Lee, Sooho 75
 Lengar Verovnik, Tina 171
 Leskošek, Vesna 19
 Lessard, Michaël 184
 Lisjak, Manuela 32, 285
 List, Katrin 193
 Lopez Belloso, Maria 3
 Lorger, Ana 286

- Lukan, Mojca 32, 285
 Lundqvist, Maja 193–195
 Mahnič, Katja 32, 285
 Majdič, Gregor 19
 Malabou, Catherine 142, 146
 Mali, Franc 85, 102–103
 Maričić, Ivana 32, 285
 Markič, Olga 19
 Martin, Sandra L. 193
 Marušič, Dorjan 86
 Marvin, Tatjana 32, 285
 Mažgon, Jasna 32, 133, 285, 292, 311
 Menegatti, Michela 161
 Mergaert, Lut 3
 Merritt, Rebecca Davis 162
 Mezeg, Adriana 286
 Mihajlović Trbovc, Jovana 13, 16,
 153
 Miholič, Petruša 85–86
 Mikić, Jasna 160, 166, 172
 Milharčič Hladnik, Mirjam 164
 Minello, Alessandra 98
 Mrak, Anja 286
 Mučić, Melita 285, 289
 Mur, Boštjan 87, 98
 Murgia, Gianluca 75
 Muršič, Rajko 176
 Myers, Kyle R. 79
 Nederhof, Anton J. 71
 Ng, Sik Hung 162
 Nietzsche, Friedrich 146
 Novak, Barbara 19
 Novak, Polona 294, 312
 Pally, Jozef 32, 285
 Papič, Igor 19, 153, 201
 Parks, Janet B. 161
 Passeron, Jean-Claude 161–162
 Pauwels, Anne 162–163
 Percy, Carol 177
 Peteh, Maja 87
 Petrović, Tanja 98
 Picierno, Pina 253, 255
 Pihler Ciglič, Barbara 19, 202, 243,
 286
 Plaz, Maja 153
 Plesničar, Mojca M. 196
 Podreka, Jasna 4, 15, 19, 153, 202,
 243, 287, 289
 Polajnar Lenarčič, Janja 213, 286,
 289
 Pollock, Griselda 142
 Price, Lisa 193
 Repe, Blaž 32, 187, 285, 289, 292
 Rich, Adrienne 143
 Rigler, Jakob 178
 Rihtaršič, Sara 229
 Robertson, Mary Ann 161
 Robnik, Sonja 249
 Ross, Anell 3
 Rošker, Jana S. 172
 Rousseau, Jean-Jacques 309
 Rožman, Sara 25
 Rubini, Monica 161
 Rustad, Isaiah 243
 Rye, Rachel 193
 Samuel, Steven 161
 Savic, Miloš 75
 Schäfer, Gudrun 279
 Schiebinger, Londa 76
 Schlamberger Brezar, Mojca 3, 18,
 289
 Sczesny, Sabine 162

- Segal, Lynne 153, 228
 Sernelj, Tea 32, 285
 Shamseer, Larissa 98
 Sivertsen, Børge 193
 Skubic, Jure 294, 313
 Smolej, Mojca 170, 180, 185, 286,
 289
 Smolej, Tone 32, 285
 Soler Gallart, Marta 153, 228
 Squazzoni, Flaminio 99
 Stabej, Marko 166–167, 287
 Stahlberg, Dagmar 162
 Stegne, Luka 19
 Strnad, Martina 32, 285
 Suhovršnik, Mojca 133, 197, 229,
 286, 289
 Svati Sharan, Sara 19, 287
 Svete, Mitja 153
 Svetina, Ivo 181
 Šauperl, Mojca 165–166
 Šega, Agata 287
 Šlibar, Neva 152
 Šorli, Mojca 160, 170
 Šribar, Renata 165
 Štajnpihler Božič, Tilen 171
 Štumberger, Saška 176
 Švab, Alenka 193, 251
 Taragona, Laii 3
 Tašner, Veronika 25
 Teigen, Mari 81
 Tomšič, Tina 287
 Toporišič, Jože 178, 182
 Turk, Urška 197
 Ugrin, Sara 197, 212, 229, 287
 Urbančič, Vojko 196
 Verginella, Marta 107
 Verloo, Mieke 3
 Veselič, Maja 286
 Vidmar Horvat, Ksenija 19
 Viggiani, Giacomo 193
 Viglione, Giuliana 98
 Vrečer, Nesa 286
 West, Jevin D. 77
 Widnall, Sheila E. 193–194
 Williams, Angie 177
 Wollestoncraf, Mary 144, 300
 Woolf, Virginia 142
 Zabukovec Kerin, Katja 153
 Zaccour, Suzanne 184
 Zajc Božič, Kristina 289
 Zaviršek, Darja 19
 Zgaga, Pavel 25
 Zuckerman, Ezra 82
 Zupan Sosič, Alojzija 286
 Žagar, Igor Ž. 164
 Žist, Damijana 196
 Žižek, Slavoj 145